

Делфин
дъо Виган

СИЛНА Е НОЩТА

Голямата награда на читателките на сп. „Ел“,
Награда „Франс Телевизион“, Награда FNAC, Награда „Ръоного“,
номинация за „Гонкур“. Наг 500 000 продадени екземпляра.

Clibri
съвременна европейска проза

ДЕЛФИН ДЬО ВИГАН СИЛНА Е НОЩТА

Превод: Росица Ташева

chitanka.info

Делфин дьо Виган (р. 1966) е френска писателка, авторка на шест романа: „Дни без глад“, „Хубавите момчета“, „Една декемврийска вечер“, „Но и аз“, „Подземни часове“ и „Силна е нощта“, удостоени общо със седем литературни награди. Майка на две деца, спътница на известен френски литературен критик и журналист, след като упражнява различни професии, от 2007 година насам Делфин дьо Виган живее само от перото си.

За „Силна е нощта“ (2011) Делфин дьо Виган получава 4 награди: Наградата на книжарниците FNAC, Наградата „Франс Телевизион“, Наградата „Ръонодо“ на гимназистите и Голямата награда на читателките на сп. „Ел“. Романът е номиниран и за Наградата „Гонкур“. В продължение на година е в списъка на бестселърите. Преведен е в повече от 20 страни. Само във Франция са продадени над половин милион екземпляра.

През една зимна сутрин Делфин дьо Виган намира майка си мъртва в дома ѝ. След ступора, след мъката, след отказа да повярва в неотвратимото, тя взема трудно решение — да проучи и опише живота на майка си, да разбере кое я е накарало да направи такъв радикален избор. Заемайки се с тази задача, писателката разказва обикновената и необикновена история на своя род — без излишна сантименталност, без самосъжаление. Без да укорява и без да идеализира. Постепенно пред читателя се очертава силният и очарователен образ на една изстрадала, но и пълна с живот жена.

Семейството ми въплъща най-шумната, най-зрелищната радост и заедно с това в него отеква неуморимото ехо на мъртвите и отзукът на многобройни катастрофи. Днес знам също, че то онагледява, като много други семейства, унищожителната сила на словото — и на мълчанието. Люсил почина на шейсет и една години, преди да се превърне във възрастна дама. Люсил умря както желаеше — жива. Днес вече съм в състояние да се възхитя на смелостта ѝ.

Делфин дьо Виган

На Марго

„Един ден, когато рисувах, забелязах, че черното е превзело цялата повърхност на платното — нямаше форми, нямаше контрасти, ни помен от нюанси.

В тази крайност видях отрицание на черното.

Леките разлики в текстурата отразяваха слабо светлината и от тъмното се излъчващ бистрота, присъща само на живописта светлина, чиято особена емоционална сила вдъхваше живот на желанието ми да рисувам.

Мой инструмент вече не беше черното, а тази потайна, дошла от черното светлина.“

Пиер Сулаж^[1]

ПЪРВА ЧАСТ

Когато я открих в дома й през онази януарска сутрин, майка ми беше синя — бледосиньо, смесено с пепеляво, ръцете неизвестно защо по-тъмни от лицето. И сякаш изцапани с мастило в сгъвките на пръстите.

Майка ми беше мъртва от няколко дни.

Не знам колко време, колко секунди или дори минути ми трябваха, за да разбера какво е станало въпреки ясната ситуация — майка ми лежеше на леглото си и не отговаряше, когато я виках. Много дълго време, несръчно и трескаво време изтече до вика, който се изтръгна от дробовете ми сякаш след минути на апнея. И до днес, две години по-късно, не мога да разгадая мистерията — чрез какъв механизъм мозъкът ми успяваше да не възприема вида на тялото на майка ми и особено миризмата му, как така му трябваше толкова време, за да обработи информацията, която лежеше пред него? Това не е единственият въпрос, останал ми от тази смърт.

Четири или пет седмици по-късно бях в състояние на необичаен по силата си ступор, когато получих Наградата на книжарите за роман, чиято героиня бе една затворена и оттеглила се от всичко майка, преоткрила употребата на думите след години мълчание. Бях дала книгата на майка ми още преди излизането ѝ, несъмнено горда, че съм завършила нов роман, и все пак съзнаваща, че дори чрез измисленото посипвам сол в раната.

Нямам никакъв спомен за мястото, където ми връчиха наградата, нито за самата церемония. Мисля, че ужасът още не ме бе напуснал. Но се усмихвах. Няколко години по-рано на башата на децата ми, който ме упрекваше, че все гледам да правя добро впечатление (имаше предвид отчайващата ми способност да се държа приветливо при всички обстоятелства), бях отговорила самоуверено, че не гледам да правя, а правя добро впечатление.

Усмихвах се и на вечерята, която дадоха в моя чест, като единствената ми грижа бе да се задържа права, после седнала, да не рухна внезапно върху чинията си, да не изпълни онова движение, с което на дванайсетгодишна възраст се бях гмурнала в празен басейн. Спомням си за физическия, дори атлетическия характер, който придобиваше това усилие — да издържа, да, дори ако никого не можех да заблудя. Струваше ми се, че е по-добре да сдържам мъката си, да я вържа, да я задуша, да ѝ затворя устата до момента, в който ще остана сама, отколкото да надам нещо като дълъг вопъл, по-лошо, предсмъртно хъркане, след което без всякакво съмнение щях да рухна. През последните месеци събитията бяха ускорили своя ход и животът още веднъж поставяше летвата твърде високо. При това положение ми изглеждаше, че не ми остава друго, освен да се сдържам или да държа високо знамето — докато ме държат краката.

Зашто отдавна знам, че е по-добре да стоиш, отколкото да лежиш, и че не бива да поглеждаш надолу.

През следващите месеци написах друга книга, за която дълго време си бях водила бележки. Сега, като поглеждам назад, не знам как съм могла да го сторя, освен че нямаше какво друго да правя, след като изпратих децата на училище и останех сама като във вакуум; нямаше нищо друго, освен стола пред включения компютър, искам да кажа нямаше друго място, където да седна, където да се настаня. Бях прекарала единайсет години на една и съща месторабота и в дълго противоборство, което ме бе обезкървило. Тъкмо ме бяха уволнили и още се чувствах малко замаяна, когато намерих Люсил в дома ѝ толкова синя и толкова неподвижна и тогава замайването се превърна в ужас и после ужасът се превърна в мъгла. Пиших всеки ден и само аз знам до каква степен тази книга, която няма нищо общо с майка ми, все пак е проникната от нейната смърт и от настроението, в което бях изпаднала. И после книгата излезе, без майка ми да оставя на телефонния секретар възможно най-комичните коментари на телевизионните ми изяви.

Една вечер през същата зima, когато се прибрахме от зъболекаря и вървяхме един до друг по тесния тротоар на улица „Фоли Мерикур“, синът ми ме попита, без предупреждение, без каквото и да било в предишния ни разговор да му бе дало повод да зададе този въпрос:

— Баба... се самоуби, в известен смисъл?

И до днес се разстройвам, когато се сетя за този въпрос, не заради съдържанието, а заради формата му, заради това „в известен смисъл“ в устата на деветгодишно дете — опит да ме пощади, начин да опира почвата, да се придвижи на пръсти. А може би от негова страна това си беше истински въпрос — като се имат предвид обстоятелствата, смъртта на Люсил можеше ли да се сметне за самоубийство?

В деня, когато намерих майка ми в дома ѝ, не успях да прибера децата си. Останаха при баща си. На другия ден им съобщих за смъртта на баба им, мисля, че казах нещо като: „Баба почина“, и на въпросите, които ми зададоха, отвърнах: „Решила е да поспи“ (а уж съм чела Франсоаз Долто). Няколко седмици по-късно синът ми ме приканни към ред — нещата трябва да се наричат с имената им. Баба се е самоубила, да, видяла си е сметката, гръмнала се е, спусната е завесата, обявила е банкрут, казала е край, стоп, баста и е имала причини да стигне дотам.

Не знам вече кога ми дойде идеята да пиша за майка ми, около нея или въз основа на нея, знам колко дълго отхвърлях тази идея, държах я на разстояние, съставяйки списъка на многобройните автори, които бяха писали за майките си, от най-старите до най-съвременните, колкото да си докажа, че теренът е миниран и сюжетът — похабен, прогонвах фразите, които ми идваха наум призори или заедно с някой спомен, все начала на романи във всички възможни форми, не исках и да ги знам, съставих списък и на препятствията, с които със сигурност щях да се сблъскам, и на неизмеримите рискове, на които бих се изложила, ако се заемех с подобна работа.

Майка ми представляваше прекалено обширно поле, прекалено тъмно, прекалено отчаяно — с две думи, прекалено главоломно.

Оставих сестра ми да прибере писмата, документите и текстовете, написани от Люсил, в специален куфар, който да свали в мазето.

Аз нямах нито място, нито сили да го направя.

И после се научих да мисля за Люсил, без да ми секва дъхът — походката ѝ, леко приведената ѝ фигура, чантата, преметната през рамо и легнала на хълбока ѝ, начина, по който стискаше с пръсти цигарата, по който се качваше в метрото с главата напред, треперещите ѝ ръце, точния ѝ речник, краткия ѝ смях, който сякаш я учудваше, промяната на гласа ѝ под влияние на някоя емоция, която понякога ни най-малко не се отразяваше на лицето ѝ.

Мислех си, че не трябва да забравям студения ѝ, пълен с въображение хумор и особената ѝ склонност да фантазира.

Мислех си, че Люсил е била последователно влюбена в Марчело Мастрояни (тя уточняваше: „От тези като него ми сложете половин дузина“), в Йошка Шидлов (театрален критик от „Телерама“, когото никога не беше виждала, но чието перо и чиято интелигентност хвалеше), в един бизнесмен, наречен Едуар (никога не разбрахме кой точно е той), в Греъм, автентичен клошар от 14-ти район, който обичаше да свири на цигулка и загина от ръката на убиец. Не говоря за мъжете, които наистина споделяха живота ѝ. Мислех си, че майка ми си бе хапвала пилешка супа с Клод Моне и Имануел Кант през една и съща вечер в далечно предградие, от което се бе прибрала с влак, и че я бяха лишили за години напред от чекова книжка, задето раздаваше парите си на минувачите по улицата. Мислех си, че майка ми бе контролирала информационната система на местоработата си, както и цялата мрежа на метрото, и че бе танцуvalа върху масите на кафенетата.

Не знам в кой точно момент капитулирах, може би в деня, когато разбрах доколко писането, моето писане, бе свързано с нея, с нейните фантазии, с кризисните моменти, когато животът толкова ѝ натежаваше, че ѝ се налагаше да бяга от него, когато болката ѝ можеше да се изрази само чрез измислицата.

Тогава поисках от братята и сестрите ѝ да ми говорят за нея, да ми я разкажат. Записах ги, тях и другите, които бяха познавали Люсил и веселото и съкрушеното наше семейство. Складирах часове от думи в моя компютър, часове, натоварени със спомени, с мълчания, със сълзи и въздишки, смехове и изповеди.

Помолих сестра ми да донесе от мазето писмата, писанията, рисунките, търсих, рових, драсках, изравях. Прекарах часове в четене и препочитане, в гледане на филми и снимки, задавах едни и същи въпроси, после много други.

И накрая, като десетки автори преди мен, се опитах да напиша майка си.

[1] Пиер Сулаж — Френски художник абстракционист, използвал в платната си въздействието на светлината върху черното, което нарича светлинно черно или отвъд черно. — Б.пр. ↑

От повече от час Люсил наблюдаваше как братята ѝ прескачат от земята върху камъка, от камъка на дъrvoto, от дъrvoto на земята, изпълнявайки непрекъснат балет, който тя трудно следеше. Сега се бяха събрали в кръг около нещо, което тя определи като насекомо, но което не можеше да види, тъй като и сестрите ѝ се включиха в групата, трескави и забързани, и се опитваха да заемат по-централно място. При вида на гадинката момичетата се разпищяха, ще речеш, че ги колят, помисли Люсил, толкова пронизително пищяха, особено Лисбет, която подскачаше като козле, докато Жюстин викаше Люсил с най-силния си глас да дойде по-бързо да види. В роклята си от светъл копринен креп, краката кръстосани така, че да не измачкат леката материя, чорапките, опънати без нито една гънка на глазените, Люсил нямаше никакво намерение да се помръдне. Седнала на пейката си, тя не изпускаше нито миг от сцената, която се разиграваше пред нея, но за нищо на света не би намалила разстоянието, разделящо я от братята и сестрите ѝ, към които впрочем се бяха присъединили и други, привлечени от виковете деца. Всеки четвъртък без никакво изключение Лиан, майка им, изпращаше дечурлигата си в градинката, като по-големите имаха за задача да наблюдават по-малките и да не се връщат, преди да са изтекли два часа. Децата тържествено и шумно напускаха апартамента на улица „Мобъож“, слизаха от петия етаж, пресичаха улица „Ламартин“, после улица „Рошешуар“, преди да влязат в градинката, победоносни и забележими, защото нямаше как човек да не види тези деца, само с по няколко месеца разлика едно от друго, русите им, почти бели коси, светлите им очи и шумните им игри. През това време Лиан лягаше на първото попаднало ѝ легло и заспиваше дълбоко, даваше си два часа, за да се възстанови от поредната бременност, от ражданията и кърменето, от прекъсваните от сълзи и кошмари нощи, от прането и мръсните пелени, от безкрайните хранения.

Люсил се настаняваше винаги на същата пейка, малко встрани, но достатъчно близо до стратегическата точка на трапеците и люлките, място, идеално за наблюдение. Понякога приемаше да играе с другите, понякога седеше на пейката и *разпределяше в главата си*, обясняваше тя, но никога не казваше какво, или само с неясен жест сочеше околността. Люсил *разпределяше* виковете, смеховете, сълзите, търчането, шума и вечното движение, в които живееше. Тъй или инак,

Лиан отново беше бременна, скоро щяха да станат седем, после несъмнено осем и може би дори повече. Понякога Люсил се питаше дали плодовитостта на майка й има някаква граница, дали коремът ѝ можеше така безкрайно да се пълни и изпразва и да произвежда розови и гладки бебета, които Лиан изяждаше със смеха и целувките си. Но може би съществуваше някакъв краен брой деца за жените и Лиан скоро щеше да го достигне и тялото ѝ най-после щеше да остане незаето. С крака във въздуха, седнала точно в средата на пейката, Люсил мислеше за задаващото се бебе, чието раждане бе предвидено за месец ноември. Черно бебе. Защото всяка вечер, преди да застпи в стаята на момичетата, която съдържаше вече три легла, Люсил мечтаеше за абсолютно черна, неотвратимо черна сестричка, закръглена и лъскава като кървавица, до която братята и сестрите ѝ нямаше да смеят да се приближат, сестричка, която никой нямаше да разбира защо плаче, която щеше да реве непрекъснато и родителите ѝ накрая щяха да ѝ я поверят. Люсил щеше да вземе бебето под крилото си и в леглото си и щеше да е единствената — тя, която иначе мразеше кукли, — единствената, която да се занимава с него. Черното бебе щеше да се казва Макс, като съпруга на госпожа Естоке, учителката ѝ, Макс, който беше шофьор на ТИР. Черното бебе щеше безусловно да ѝ принадлежи, да ѝ се подчинява при всички обстоятелства и тя щеше да го закрия.

Виковете на Жюстин нарушиха мислите на Люсил. Мило беше подпалил насекомото и то бе изгоряло за по-малко от секунда. Жюстин се скри в краката на Люсил, малкото ѝ телце потръпваше от плач, главата ѝ лежеше в скута на по-голямата ѝ сестра. Докато я галеше по косата, Люсил забеляза нишка зелен сопол, който се стичаше по роклята ѝ. Не беше сега моментът. Тя твърдо повдигна лицето на Жюстин и ѝ нареди да се изсекне. Малката искаше да ѝ покаже трупа и Люсил най-сетне се изправи. От гадинката беше останало само малко пепел и късче изгоряла корубка. С крак Люсил го покри с пяськ, после плюна в шепа, за да си изчисти сандала. След това извади кърпа от джоба си, изтри сълзите и носа на Жюстин, преди да хване лицето ѝ в ръце и да го целуна, звучна целувка, като целувките на Лиан, с добре притиснати към кръглите бузи устни.

Жюстин, чиято пелена се бе разместила, изтича при другите. Те вече играеха друга игра, този път се бяха струпали около Бартелеми, който високо им даваше инструкции. Люсил отново седна на пейката. Загледа се в братята и сестрите си, които отначало се разпръснаха, после се събраха в грозд, после отново се разделиха. Струваше ѝ се, че гледа октопод или медуза, или, като помисли, лепкаво многоглаво животно, каквото не съществуваше в действителност. Имаше в това многолико същество, което не знаеше как да нарече — на което обаче бе сигурна, че принадлежи, както прешленът, дори когато е откачен, принадлежи на червея, — имаше нещо в него, което я покриваше цялата, което я даваше.

Люсил открай време беше най-мълчаливата от всички. И когато Бартелеми или Лисбет чукаха на вратата на тоалетната, където тя се криеше, за да чете или за да избяга от шума, с твърд глас, който обезсърчаваше всеки опит за рецидив, тя заповядваше: оставете ме на спокойствие.

Майката на Люсил се появи на входа на градината, на пясъчната пътека, с вдигната ръка, сияйна и хубава. Лиан привличаше светлината по необясним начин. Може би заради толкова светлите си коси и толкова широката си усмивка. Може би заради доверието, което имаше в живота, заради маниера ѝ всичко да иска и нищо да не задържа. Децата се затичаха към нея, Мило се хвърли в прегръдките ѝ и се вкопчи в дрехите ѝ. Лиан се разсмя и с пеещия си глас повтори няколко пъти: моите малки крале.

Идваше да вика Люсил за фотосесия. При това известие избухнаха викове на радост или на протест — всъщност за сесията се знаеше от няколко дни, — настана тотална гюрултия, насред която Лиан поздрави Люсил за безупречния ѝ вид и успя да даде на най-голямата си дъщеря някои инструкции. Лисбет трябваше да вика четирите малки във ваната, да включи печката, да сложи да се варят картофите и да изчака връщането на баща им.

Люсил хвана майка си за ръката и двете се отправиха към метрото. От няколко месеца насам Люсил беше станала модел. Бе участвала в дефилета за колекциите на „Виржини“ и „Амперъор“ — две марки висша детска мода, — бе позирала за няколко реклами и се

бе снимала за страниците с мода на различни вестници. Миналата година Лиан бе споделила с Лисбет, че коледната вечеря и всички подаръци са били платени с парите от снимките, публикувани в „Мари-Клер“ и „Мон трико“ — две серии, в който Люсил бе главната звезда. Братята и сестрите понякога също се снимаха, но Люсил бе най-търсената от всички. Люсил обичаше да се снима. Преди няколко месеца за една марка платове по стените на метрото се появиха огромни афиши, върху които се виждаше лицето ѝ в едър план, с опънати назад коси, червен пулOVER и вдигнат палец, отдолу с надпис „С Интекса винаги е така“. По същото време всички деца от нейния клас и от всички парижки класове получиха попивателна с напечатано отгоре лицето на Люсил.

Люсил обичаше да се снима, но повече от всичко обичаше времето, което прекарваше с майка си — пътя с метрото дотам и обратно, чакането между две снимки, хлебчето с шоколад, купувано на излизане от първата срещната хлебарница, това откраднато време, посветено само на нея и по време на което никое друго дете не можеше да претендира да държи ръката на Лиан. Люсил знаеше, че тези моменти скоро ще свършат, защото Лиан смяташе, че следващата учебна година Лисбет ще е достатъчно голяма, за да води Люсил на сесиите, или пък Люсил ще ходи сама.

Люсил бе облякла първия тоалет, прищипана в кръста рокля на тънки сини и бели райета с прикачен бял волан, който се подаваше на няколко сантиметра. Когато се завърташе, роклята се разтваряше като цвет и разкриваше коленете ѝ. Фризьорката грижливо бе сресала косите ѝ, после ги бе прихванала встрани с помощта на шнолка във формата на сърце. Люсил съзерцаваше черните лачени сандали, които току-що бе обула. Бяха съвършено блъскави и гладки, без никаква драскотина, сандали, за каквito си мечтаеше и за които сестрите ѝ биха побелели от завист. С малко късмет можеше да ѝ позволят да ги задържи. За първия сеанс Люсил трябваше да позира седнала с малка клетка за птици в ръце. Щом зае позата, асистентката се приближи, за да раздипли волана на роклята около нея. Люсил не можеше да откъсне поглед от пернатото.

— Откога е мъртва? — попита тя.

Фотографът, зает с апаратата си, не я чу. Люсил се огледа, решена да срещне погледа на някой, който би й отговорил. Един стажант на около двайсетина години се приближи и й отговори.

- Несъмнено от много отдавна.
- От колко отдавна?
- Не знам, година, две...
- В тази поза ли е умряла?
- Не, не непременно. Господинът, който я е подготвил, я е поставил както е пожелал.
- Препараторът ли?
- Да, именно.
- Какво слага вътре?
- Слама, струва ми се, сигурно и разни други неща.

Фотографът ги прикачи да пазят тишина, сеансът щеше да започне. Но Люсил продължаваше да разглежда птицата, отдолу, опитвайки се да открие някакъв отвор.

- Откъде вкарват разните неща?

Лиан нареди на Люсил да замълчи.

После, по искане на стилистката, Люсил облече скиорски костюм от вълнено трико (позира с щеките в ръце на светъл фон от дебела хартия), след това плисирана бяла пола за тенис, за каквато мечтаеше всяка от приятелките й, накрая бански костюм за плуване, съставен от горна част, високи гащета и банска шапка от дебел найлон, която й се стори смешна. Но Люсил беше толкова хубава, че нищо не можеше да я загрози. Където и да се намираше, Люсил привличаше погледите и възхитата. Любуваха се на правилните й черти, на дългите й мигли, на очите, чийто цвят се менеше от зелено в синьо, преминавайки през всички метални нюанси, на стеснителната й или непринудена усмивка, на много светлите й коси. Оказаното й внимание дълго бе притеснявало Люсил, пораждало бе у нея усещането за нещо лепкаво, но на седемгодишна възраст вече бе издигнала стени около територия, която беше само нейна и където шумът и чуждият поглед не проникваха.

Позите се сменяха в съсредоточено внимание и заедно с тях се променяха декорът и осветлението. Люсил преминаваше от гримърната на снимачната площадка и от площадката в гримърната, заемаше позата, изпълняваше движението, правеше едни и същи жестове десет пъти, двайсет пъти, без следа от умора или нетърпение. Люсил беше послушна, беше за пример.

Когато сеансът свърши, докато момичето се обличаше, стилистката предложи на Лиан нова серия от снимки за „Жарден де мод“, предвидена за лятото. Лиан прие.

— А малкият? Онзи, дето бе дошъл веднъж с Люсил, малко по-малък от нея?

— Антонен? Той е на шест години.

— Много прилика на нея, нали?

— Така казват, да.

— Вземете и него, ще направим серията с двамата.

В метрото Люсил хвана майка си за ръката и не я пусна по целия път.

Когато влязоха в стаята, масата беше сложена. Жорж, бащата на Люсил, тъкмо се бе приbral и четеше вестник. Децата изскочиха едновременно — Лисбет, Бартелеми, Антонен, Мило и Жюстин, облечени в еднаквите хавлиени пижами, които Лиан бе купила в началото на зимата от една промоция в шест екземпляра, и обути в еднакви луксозни пантофи с тройна подметка, подарък от доктор Барамян. Преди няколко месеца, изтощен от шума на горния етаж в часовете, когато даваше консултации, и убеден, че децата на Лиан и Жорж ходят с дървени обувки, доктор Барамян бе изпратил секретарката си да попита за размерите им. След това в най-кратки срокове им достави по чифт пантофи на всеки. Всъщност, като не се смята общата тупурдия, беше се оказалось, че от всички най-шумен бе Мило, който се придвижваше с гърнето си с голяма бързина — гърнето, краката, гърнето, краката. Трогната от любезнотта на лекаря,

Лиан се опита да неутрализира сина си, като го поставяше седнал на гърнето върху един шкаф. Мило падна и успя да си счупи ключицата, след което тропотът продължи.

Лиан изпрати Люсил под душа, докато другите сядаха на масата.

От известно време Лиан се бе отказала да кара децата да казват молитвата на вечеря. Палячовщините на Бартелеми — който повтаряше молитвата след майка си, като започваше всяка вечер със „Света Дево, мамицата му на Господа“, с което предизвикващо всеобщо веселие — бяха победили търпението й.

Довършваха супата, когато Люсил седна на масата боса и с влажна коса.

— Е, хубавице моя, направихте ли снимките?

Погледът, с който Жорж наблюдаваше дъщеря си, изглеждаше истински учуден. У Люсил имаше нещо мрачно, нещо лично нейно. Люсил го интригуваше от съвсем малка. Начинът, по който се изолираше, по който се абстрагираше от околните и седеше само на половината стол, сякаш очакваше някого, по който пестеше думите си, сякаш за да не каже нещо излишно... Но той знаеше, че макар да изглежда така вглъбена, Люсил не пропуска нищо, нито звук, нито образ. Че улавя всичко. Поглъща всичко. Както и другите му деца, Люсил искаше да му се хареса, дебнеше усмивката му, съгласието му, поздравленията му. Като другите, и тя очакваше връщането на баща си и понякога, когато Лиан я насърчеше, му разказваше как ѝ е минал денят. Но от всички Люсил бе най-много свързана с него.

И Жорж не можеше да откъсне от нея очарования си поглед.

Години по-късно майка ѝ щеше да разказва за това привличане, което Люсил упражняваше върху хората, тази смес от хубост и отсъствие, този начин да издържа чуждия поглед, потънала в мислите си.

Години по-късно, когато самата Люсил ще е мъртва много преди да стане стара дама, щяха да намерят във вещите ѝ рекламните образи на усмихнато и естествено момиченце.

Години по-късно, когато щеше да се наложи да изпразнят апартамента на Люсил, щяха да открият на дъното на едно чекмедже цял филм със снимки на трупа на баща й, направени от самата нея от всички страни на костюма му — кремав или бежов, с цвят на повръщано.

Възможната смърт (или по-скоро съзнанието, че смъртта може да настъпи в кой да е момент) влезе в живота на Люсил през лятото на 1954 година, малко преди момиченцето да навърши осем години. От този момент насетне мисълта за смъртта щеше да е част от нея, пролука или по-скоро отпечатък, неизтряваем като дебело очертания кръгъл часовник, който щеше да татуира на китката си по-късно.

В края на юли Лиан и децата заминаха за Л., малко селце в Ардеш, където живееха родителите на Жорж. Няколко първи братовчеди се присъединиха към тях, само Бартелеми липсваше — беше толкова непослушен през седмиците преди ваканцията, че родителите му решиха да го изпратят в детска колония. Лиан беше бременна в седмия месец. Люсил съжаляваше, че най-големият ѝ брат не е там, тъй като той открай време изпълваше пространството ѝ с вечната си възбуда, със забавния си език и непредвидимите лудории. Бартелеми, мислеше тя, колкото и да беше досаден, я разнообразяваше.

В горещия август дните течаха приятни и изпълнени със събития, децата играеха в градината, къпеха се в Озон, правеха различни предмети с глината от реката. В голямата учителска къща насред селото Лиан си почиваше, като родителите на Жорж я отменяха. Самият Жорж бе останал да работи в Париж.

Един следобед, докато Люсил се упражняваше на пианото, от градината се разнесоха писъци. Не писъците от игрите и споровете, които тя вече дори не чуваше, не, а далеч по-пронизителни, писъци на ужас, каквито не познаваше. Люсил спря да свири с ръце, вдигнати над клавишите, заслуша се в думите, но не успя да ги разбере, макар че гласчето на Мило — или на някое друго дете? — достигна до нея съвършено отчетливо: „Паднаха, паднаха!“. Люсил усети сърцето си да бие в стомаха ѝ, после в дланите на ръцете ѝ, изчака още няколко секунди преди да се изправи. Нещо се бе случило, знаеше го, нещо непоправимо. После чу вогъла на Лиан и изхвърча от къщата. Завари децата скучени около кладенеца, Жюстин вкопчена в полата на майка си, докато Лиан, наведена над черната дупка, през която не се виждаше дъното, крещеше името на сина си.

Разбра се, че Антонен и братовчед му Томи си играели върху дървените летви, които покриваха кладенеца и които внезапно поддали. Двете момчета паднали в кладенеца пред очите на другите деца. Томи веднага се показа на повърхността, различаваха силуета му, можеха да му говорят, водата беше ледена, но той се държеше. Антонен не се появи. Докато дойдат пожарникарите, родителите на Жорж едва успяваха да задържат Лиан, която искаше да скочи в кладенеца. След няколко минути Томи започна да плаче, гласът му странно отекваше в дупката, едновременно далечен и близък, Люсил си помисли, че може би отдолу го дебне чудовище или му ръфа краката, готово да го повлече към дълбините на нищото.

През цялото време Люсил стоеше на един метър от майка си и я гледаше как се бори със сила, каквато не бе виждала у нея. За първи път Люсил мълчаливо заповтаря молитвите си, всички, които знаеше, Отче наш и Молитвата към света Богородица, без да се колебае, без да бърка. Пожарникарите дойдоха с цялото си оборудване и изпратиха децата у съседите. Дълго търсиха тялото на Антонен, преди да го извадят. Кладенецът бе свързан с цистерна. Антонен бе починал от воден удар.

Жорж спешно пристигна от Париж. Облечен в бяло, Антонен лежеше в стаята на последния етаж и Лиан бе обяснила на децата, че е станал ангел. Отсега нататък щял да живее на небето, там горе, и да ги гледа.

По време на бдението само на най-големите позволиха да го видят. Докато траеха молитвите, Люсил галеше пълничките ръце на мъртвото дете, студени и меки отначало, вдървени след няколко часа, когато Люсил започна да се съмнява в скорошното му възкръсване. Гледаше гладкото му лице, опънатите покрай тялото ръце, полуотворената уста — все едно току-що е заспал и продължава да диша.

Погребаха го няколко дни по-късно. Лисбет и Люсил бяха облечени в еднакви рокли (изровиха нещо подходящо за случая от куфарите) и притиснати една до друга, имаха важния и подобаващ вид на най-големите деца в семейството. Когато спуснаха ковчега в гроба, двете застанаха до родителите си, прави като свещи, и дълго приемаха съболезнованията заедно с тях. Роднините и съседите преминаваха край тях в траурните си облекла, а Лисбет и Люсил спазваха ритуала — стоически понасяха ръцете, които стискаха техните или се полагаха на раменете им, прегръдките, сдържаните ридания, прошепнатите думи за утеша и кураж, от които долавяха само свистенето или съчувствения дъх десет пъти, двайсет пъти. Скоро вече чуха само това, споглеждаха се при всяко ново шепнене и постепенно взеха да усещат, че ги обзема неудържим смях. Жорж ги изпрати настани да се успокоят.

Антонен бе станал ангел и ги гледаше. Люсил си представяше телцето му, виснalo във въздуха, със скръстени ръце, в безтегловност.

Още няколко дни бе вярвала, че ще се върне и че заедно ще пасат козите над село, ще отидат да видят новородените зайчета на госпожа Льотак, ще се разхождат покрай пресъхналата река да търсят глина.

В края на месеца една приятелка на семейството отиде да доведе Бартелеми. Когато се върна от колонията си, брат му беше мъртъв и погребан. Бартелеми плака три дни неутешимо. Плачеше шумно, до пълно изтощение.

Оттук нататък смъртта на Антонен ще бъде само подземна, сеизмична вълна, която ще продължи да се разлива в пълна тишина.

Люсил и Лисбет надничаха през прозореца на розовата момичешка стая, наведени напред, и се изправяха на пръсти всеки път, щом чуеха да проскърцва външната врата. Въпреки студа на Люсил ѝ бе горещо. Задушаваше се. Като се върна от училище, Лиан се бе запитала дали дъщеря ѝ няма температура, но тъкмо да извади термометър, и бебето се бе разплакало. Няколко седмици по-рано от корема на Лиан бе излязло едно малко розово момиченце, наречено Виолет, хубаво и кръгличко като порцеланово късметче в коледен сладкиш, момиченце, което се захласваше от смях, когато го гъделичкаха. Отначало Люсил се разочарова — бебето приличаше на всички други. Но усмивките на Виолет, интересът ѝ към по-големите деца (тя размахваше ръце, щом някое от тях влезеше в стаята), фината ѝ косица, която Люсил се забавляваше да духа, за да се разпилее около главата ѝ, бързо я покориха. Вярно, Виолет не беше черна и не ѝ беше изрично поверена, но Лиан, изцяло заета с бебето, вече не прекарваше дълги моменти в кухнята, загледана в една точка. Виолет си искаше прегръдката, биберона и много внимание. С нея се завърнаха сладникавата миризма на талк и по-киселата на крема за дупето. И все пак въздухът в апартамента оставаше натежал от горчивина, сякаш наситен с горчивина. Жорж се прибираще вечер и понякога сядаше, без дума да обели, изтощен, с каменно изражение.

Нито Люсил, нито някой от братята или сестрите ѝ бяха виждали родителите си да плачат.

Люсил духна пред себе си и се загледа в стъклото, което се изпоти от дъха ѝ. В двора беше тихо. Лисбет подскачаше от нетърпение. До нея Жюстин играеше на леглото със стара кукла, чиято пелена сменяше за десети път. Момчетата се бяха прибрали в стаята си, Бартелеми бе наредил да седят и да чакат, което Мило, със смиръщени вежди и свити устни, изпълняваше дословно.

Той щеше да дойде. Всяка минута. Ще чуят стъпките по стълбите, шума от ключа в ключалката и после той ще е там, в хола, той ще е там за цял живот. На какво ще прилича? Ще има ли дрехи, обувки, или ще ходи чисто гол, увит в шаячна роба като просяк?

Мръсен ли ще е? Ще играе ли на криеница, на гоненица, на стражари и апаши?

Лисбет, която вече не издържаше, излезе от стаята и тръгна на лов за новини. Върна се, без да е научила нищо. И Лиан не знаеше повече от нея. Трябваше да се чака. Баща им бе отишъл да го посрещне, не беше близо, може да имаше задръстване.

Ще дойде. Всеки момент. Дали е висок, по-висок от Антонен, или напротив, клощав и дребен? Обича ли спанак, кървавица? Има ли белези по тялото си, по лицето? Сак ли ще носи, или куфар, или бохча, закачена на прът, като в приказките на Андерсен?

Малко знаеха за него. Казваше се Жан-Марк, беше на седем години, майка му го биела и социалните й го взели. Казваше се Жан-Марк и трябваше да се държат мило с него. Беше дете мъченик. Думата се завъртя сред братята в нощните часове, мъченик като Иисус Христос, мъченик като Оливър Туист, мъченик като свети Стефан, свети Лаврентий и свети Павел. Жан-Марк ще живее в техния дом, ще спи в леглото на Антонен, чиито дрехи сигурно ще носи, ще ходи на църква и на училище, ще се качва в колата, когато отива във ваканция, ще бъде течен брат. Когато тази дума ѝ дойде наум, Люсил се ядоса и усети как сърцето ѝ забива по-бързо. В този момент се позвъни на вратата.

Момичетата хукнаха да посрещнат баща си. Люсил видя лицето на Жорж, опънатите му, изморени черти, пътят трябва да е бил дълъг. За секунда, само за секунда на Люсил ѝ се стори, че баща ѝ изпитва съмнения. Ами ако Жорж вече съжалява, че е взел момчето? Ако баща ѝ, който още преди седмици ги бе предупредил за пристигането му и настояваше да го посрещнат все едно че им е роднина, ако Жорж вече не го иска?

Жан-Марк стоеше зад Жорж, скрит зад голямото тяло, подир, което колебливо пристъпваше. Жорж го хвана и го подканни да се покаже. Люсил хвърли бърз поглед на Жан-Марк, от горе на долу и от долу на горе, после се опита да срещне погледа му. Лицето на момчето беше бледо, изключително бледо, имаше черни коси, много къс износен пуловер и трепереше. Очите му бяха приковани в земята, тялото му бе свито, сякаш очакваше удар. Една по една Лисбет, Люсил и Жюстин се приближиха към него, за да го целунат. Бартелеми и Мило излязоха от стаята си, и двамата с неуверени изражения на

лицата, и се втренчиха в детето. Мило не можа да се въздържи да не му се усмихне. Жан-Марк бе висок колкото него.

Сакът му изглеждаше почти празен и Мило помисли, че може да му даде някои от своите неща, например оловните войници, от които имаше два комплекта, или тестето карти, с които вече не си играеше. Мило изпитваше желание да хване Жан-Марк за ръка и да го поведе със себе си, но се отказа, когато видя враждебния вид на Бартелеми.

И Люсил като другите не можеше да откъсне поглед от момчето. Търсеше по лицето му следи от удари, гноясали рани, пресни белези. Жан-Марк нямаше чак вид на мъченик. А и не носеше нито гипс, нито превръзки, нито патерици, не куцаше, не му течеше кръв от носа. Ами ако беше някакъв самозванец? Бандит като онези, които се срещат в книгите и покрай селските пътища, с мрачна и изцапана с пръст физиономия, бандит, който се приютива у семействата, за да може по-добре да ги обере? Накрая детето вдигна поглед и очите му изумено се спряха на Люсил. Черни очи, разширени, веднага сведени към земята. Тогава Люсил забеляза мръсните нокти, голите бели петна на главата му, черните кръгове около очите, сякаш издълбани от сълзите. Почувства, че я обзema голяма тъга и че се разкъсва между желанието да изгони детето и порива да го прегърне.

Лиан попита Жан-Марк добре ли е пътувал, дали е уморен, дали е гладен. От устата му не излезе нито звук и той с огромно усилие едва успя да поклати глава. Жорж предложи на Лисбет да го разведе из апартамента. Лисбет подкани Жан-Марк да я последва, започна от синята стая на момчетата, като останалите деца тръгнаха след тях, ръгайки се с лакът, чуха се смехове, после шушукания, Жан-Марк носеше къси чорапи със странен цвят. Бартелеми остана най-отзад. Наблюдаваше отдалеч момчето и не виждаше в него нищо, ама нищо, което да издържи сравнението. Жан-Марк беше дребен, кестеняв и с малко късмет можеше да се окаже ням. Как баща им бе могъл да повярва, че ще замести Антонен с подобен селяндур, да, самият Жорж оплюваше селяндрите от целия свят, нима без да знае бе въвел един в собствения си дом? Бартелеми усети да се надига в гърдите му остра болка, сякаш бе погълнал чуждо тяло, покрито с пръст камъче или парче стъкло. Никога нямаше да заобича Жан-Марк, нито дори да се сприятели с него, нито да излезе на улицата с него, още по-малко да играе с него в парка или на плажа, никога нямаше да сподели с него

своя тайна, нито да сключи таен договор. Колкото и да го гледа с вида си на бито қуче и с тънките си ръце, той няма да отстъпи. Брат му беше мъртъв, а брат му беше незаменим.

Спрях дотук. Мина седмица, после още една, без да добавя нито ред, нито дори дума към текста, който сякаш се бе сковал в някакъв временен статус и щеше завинаги да остане недописана чернова, неуспял опит. Всеки ден сядах пред компютъра, отварях файла, наречен „Нищо“, препрочитах го, премахвах едно-две изречения, премествах няколко запетайки и повече нищо, именно, абсолютно нищо. Не вървеше, не беше това, нямаше нищо общо с онова, което исках да е, което си представях, че ще е, липсващо ми поривът.

А бях все така обсебена от темата, продължавах да се будя нощем, както всеки път, когато започвах книга и когато в продължение на месеци непрекъснато пишех наум — под душа, в метрото, на улицата. Вече бях изпадала в това състояние — тогава в мисълта няма място за нищо друго. Но за първи път ми се случваше в момента, когато трябваше да запиша нещо или да го набера на компютъра, да не изпитвам нищо друго, освен огромна умора или неизмеримо обезсърчение.

Прередих работното си място, купих нов стол, палех свещи и благовония в стаята, излизах, вървях по улиците, препрочитах бележките си от последните месеци. Снимките на Люсил като дете си стояха там, на бюрото, до старите страници от списания и реклами, както и до прословутата попивателна, раздавана в училищата.

За да имам чувството, че напредвам, реших отново да запиша разговорите, които бях водила, да ги запиша дума по дума, както се прави в занаята, който дълго бях упражнявала, за да се анализира съдържанието според обикновено предварително подгответена схема, към която се прибавят теми, спонтанно зачекнати от интервюираните. Прекарвах цели дни със слушалки на ушите, с възпалени очи, взрени в екрана, с безумната воля нищо да не пропусна, всичко да запиша.

Слушах интонацията на гласовете, щракането на запалки, издишването на цигарения дим, шумоленето на хартиените кърпички, които някой търси в чантата си, и на тези, в които някой шумно се секне, слушах мълчанията, изтърваните думи и думите, които натежават, без изреклият ги да го желае. Слушах Лисбет, Бартелеми,

Жюстин, Виолет, братята и сестрите на майка ми, Манон, собствената ми сестра, и всички, с които се бях виждала през последните седмици и които ми се бяха доверили. Предложили ми бяха спомените си, разказа си, днешната си представа за историята им, разкрили се бяха, колкото им бе възможно, стигайки до поносимите граници. Сега чакаха, несъмнено се питаха какво ще направя с всичко това, каква форма ще му придаам, какъв удар ще нанеса.

И внезапно задачата, която си бях поставила, ми се стори непреодолима.

В потока от думи и мълчания имаше една фраза на Бартелеми по повод смъртта на Антонен, фразата, която, казана днес от мъж на шейсет и пет години, ме бе разстроила:

— Ако бях там, нямаше да е мъртъв.

Имаше и други тук-там, сякаш подчертани с маркер, които изразяваха съжаление, страх, неразбиране, мъка, вина, гняв, понякога успокоение.

И думите на Жюстин, когато я изпращах до метрото в края на следобеда, който бе прекарала вкъщи да ми разказва за Люсил:

— Завърши романа си с положителна нотка, защото, нали разбириш, всички идваме оттам.

На една приятелка, с която обядвах по времето, когато приключвях с работата по записите и все още не можех да пиша, обяснявях: майка ми е мъртва, но аз работя с жив материал.

Бях описала смъртта на Антонен — смятана в семейната митология за учредителната драма (щеше да има и други). За тази цел трябваше да избера измежду представените ми версии онази, която ми изглеждаше най-правдоподобна, във всеки случай най-близка до разказаното от баба ми Лиан, седнала на табуретка в невероятната кухня с цвят на горчица, белязала детството ми и вече несъществуваща. В друга версия Лиан и Жорж, баба ми и дядо ми, са на почивка в Л. С децата, които оставят сами, докато обядват у

съседите, на триста метра от тях. Антонен и Томи падат в кладенеца, викат ги, те тичат, но вече е късно. В трета версия, след като децата я повикват, баба ми скача в кладенеца с големия си корем, виждат я от време на време да се появява над водата, за да си поеме дъх. Според някои двете момчета подскачат върху дъските, докато накрая ги счупват, според други те спокойно си правят разни неща с глината, когато изгнилите и проядени дъски поддават под тежестта им. Според още една версия само Антонен пада, не и Томи.

Какво си бях въобразяvalа? Че мога да опиша детството на Люсил, опирайки се на обективен, всезнаещ и всемогъщ свидетел? Че ще ми е достатъчно да поsegна към поверения ми материал и да си избера, да си направя *покупката!* С какво право?

Несъмнено се бях надявала, че от този странен материал ще изскочи някаква истина. Но истина не съществуваше. Имах само разпръснати парчета и самата им подредба представляваше вече фикция. Каквото и да напиша, ще е измислица. Как съм могла да си представям дори само за миг, че ще опиша живота на Люсил? Какво всъщност търсех — да се приближа до болката на майка ми, да проучавам контурите ѝ, тайните ѝ гънки, хвърлената от нея сянка?

Болката на Люсил беше част от детството ни и по-късно от живота ни на зрели хора, болката на Люсил несъмнено ни е създала, сестра ми и мен. И все пак всеки опит за обяснение е обречен на неуспех. Така че ще трябва да се задоволя да привеждам откъси, фрагменти, хипотези.

Писането е безсилно. То позволява най-много да се зададат някои въпроси, да се разпита паметта.

През цялото си съществуване семейството на Люсил, значи нашето, е предизвиквало многобройни коментари и хипотези. Хората, които срещах по време на издирванията ми, говореха за очарование — често съм чувала тази дума в детството си. Семейството ми въплъщава най-шумната, най-зрелищната радост и заедно с това в него отеква

неуморимото ехо на мъртвите и отзукът на многобройни катастрофи. Днес знам също, че то онагледява, като много други семейства, унищожителната сила на словото — и на мълчанието.

Днес братята и сестрите на Люсил (тези, които са останали) са разпръснати по четирите краища на Франция. Лиан почина месец и половина преди майка ми и мога да кажа, без да сбъркам, че смъртта на Лиан, изгубила три деца, даде на Люсил зелената светлина, която тя очакваше, за да сложи край на собствения си живот. Всеки пази от събитията в семейната история свой собствен спомен. Тези спомени се различават един от друг, понякога си противоречат, те са разнолики отломки, чието събиране или имитиране не води до нищо.

Една сутрин станах и си казах, че трябва да пиша, дори ако е необходимо да се завържа за стола, и че ще продължа да търся отговора, дори ако съм сигурна, че никога няма да го намеря. Може би книгата ще е точно това и нищо повече — разказ за едно търсене, ще съдържа в себе си собственото си зараждане, повествователните си лутания, недовършените си опити. Но ще бъде и моето стремление към майка ми, колебливо и неосъществено докрай.

Лиан, баба ми, беше забележителна разказвачка. Когато мисля за нея, освен че се сещам за легендарния ѝ мъжки шпагат и за многобройните ѝ спортни подвизи, я виждам седнала в кухнята си, облечена в неправдоподобната си домашно плетена пижама от червена вълна (до осемдесетата си годишнина Лиан носеше различни видове нощници собствено производство в ярки цветове, със или без качулка) и прилична на комично таласъмче или на домашно духче, което разказва за стотен път една и съща история с блестящи очи и напевен смях. Лиан обичаше да разказва. Например как на двайсет и две години развалила годежа си, след като майка ѝ, ѝ обяснила няколко дни преди съдбовната дата в какво щяла да се състои ролята ѝ на бъдеща съпруга. Лиан, като много девойки на нейната възраст и от нейната среда, не знаела почти нищо заекса. Няколко месеца по-рано приела да се сгоди за младеж от добро семейство, който ѝ се струвало да отговаря на представата ѝ за добър съпруг. Лиан се радвала, че ще стане дама. Но от там до да легне до този мъж и да понася да ѝ прави късно обяснението ѝ от майка ѝ *неща*, разликата била от земята до небето. След зрял размисъл — и дума не можело да става. Лиан обичаше да разказва за строгото буржоазно възпитание, което била получила, за забраната да говори на масата, за изискванията на баща ѝ и как той, известен адвокат в град Жиан, в края на краищата приел тя да развали годежа си, въпреки че обядът бил вече поръчан и платен. Няколко месеца по-късно Лиан срещнала дядо ми на една танцова забава в Париж, където била отишла на гости на една от по-големите си сестри. Тогава Лиан била вече учителка по гимнастика в девическа гимназия, в която самата тя била учила. Жорж казал на Лиан, че е очарователна малка синя фея, въпреки че тя носела зелена рокля. Жорж не бил далтонист, просто умеел да изненадва жените. Този път мисълта да се озове гола в леглото с този мъж ѝ се сторила не само възможна, но и желателна.

Жорж произлизал от семейство на индустриси, разорени от един пристрастен към хазарта прадядо. След като дълго време работил в железниците, баща му станал журналист във вестник „La Croa дю Нор“. През немската оккупация вестникът спрял да излиза и семейството на Жорж преживяло тежки моменти. Макар и произходът му да бил далеч не толкова буржоазен, колкото този на Лиан,

родителите на баба ми го приели и двамата се оженили през 1943 година. Лисбет се родила няколко месеца по-късно.

Нямам никакви съмнения, че баба и дядо са се обичали. Лиан се възхищаваше от Жорж за неговата интелигентност, за чувството му за хумор, за естествения му авторитет. Жорж обичаше Лиан за необичайната ѝ жизненост, за музиката на смеха ѝ, за непоправимото ѝ простодушие. Двамата образуваха странна двойка — той, толкова интелектуален на вид, но изцяло ръководен от афектите си, тя, толкова емоционална на повърхността, но солидна като скала и дълбоко убедена, че е глупава.

В кухнята на къщата, където бяха живели от седемдесетте години до края на дните си, върху вътрешната страна на вратичките на един голям шкаф, дълго време използван като шубер, бяха изписани датите на раждането и евентуално на смъртта на всичките им наследници. Когато бях дете, тези дати бяха написани с тебешир върху черна дъска, после, когато преоядисаха кухнята в жълто (датата на тази промяна не ми е известна), черната дъска изчезна и бе заместена от нещо като афиш, върху който въпросните дати бяха нанесени със син маркер.

Люсил, майка ми, беше третата в това семейство с девет деца. Сега, когато пиша тези редове, тя щеше да е на шейсет и три години. Когато започнах проучванията си, Лисбет ми изпрати по имейла сканираната снимка на вратите на шкафа, направена преди две години, когато изпразвали къщата. Разпечатах снимката в цвят и я залепих на първия лист на тетрадката с бележките, която е винаги с мен. Ето какво има на снимката на лявата вратичка, която се отнася само до първите две поколения.

ЖОРЖ 06.09.1917 — 2000

ЛИАН 07.12.1919

ЛИСБЕТ 19.07.1944

БАРТЕЛЕМИ 15.11.1945

ЛЮСИЛ 17.11.1946

АНТОНЕН 10.05.1948 — 1954

ЖАН-МАРК 07.07.1948 — 1963

МИЛО 08.08.1950 — 1978

ЖЮСТИН 18.03.1952
ВИОЛЕТ 06.11.1954
ТОМ 10.07.1962

Никой вече няма да може да попълни този списък. В него не фигурират датата на смъртта на Лиан (ноември 2007) и на Люсил (няколко седмици по-късно, на 25 януари 2008). Не фигурират и децата, които тепърва ще се родят. Със смъртта на баба ми настъпи краят на къщата в Пиермон, градче в областта Йон, където минава Бургундският канал, къщата, която беше владението на семейството й, после на нашето. Купи я кметството, което използва предимството, дадено му от закона, и днес сигурно е съборена, за да се продължи националният път. Съпротивата срещу този проект беше една от големите битки на Жорж, дядо ми, който неведнъж спасява къщата от събаряне.

Гледам снимката и странната ѝ геометрия. Точно в средата, сякаш в центъра, е смъртта на тримата братя на майка ми — три последователни реда, по-дълги заради втората нанесена дата, дълги като неизчерпаемия им отзук в сърцата на живите.

Последния път, когато бях у Виолет, най-малката сестра на Люсил, двете дълго ровихме в мазето и търсихме различни неща, които исках да видя. Виолет бе прибрала повечето документи от къщата в Пиермон, когато я изпразниха. В пликовете със стари снимки, събиращи за всяко дете поотделно, намерихме снимка на Жан-Марк, която нито тя, нито аз бяхме виждали, направена малко след пристигането му в семейството. Жан-Марк гледа в обектива, ръцете му са слабички, коремът му изглежда надут като на зле хранените деца, главата му е обръсната. В погледа му се чете беспокойство. Дете, което се страхува. Мълчаливо гледахме снимката, впечатлени от безкрайната тъга, която се излъчваше от нея, после аз я прибрах при другите. Не разменихме нито дума.

Същия ден Виолет ми даде увеличено копие на друга снимка, направена през лятото на 55-а, тоест година след смъртта на Антонен и няколко месеца след пристигането на Жан-Марк. Цялото семейство се

е настанило в едно пежо 202 кабриолет със свален гюрук, което по онова време беше на дядо ми и което бе спряно насред нещо като селски път с дървета покрай него. На преден план Лиан държи в прегръдките си Виолет, която трябва да е на осем или девет месеца, като и двете гледат във фотографа. Жорж е в профил, обърнал е глава към децата. Между двете седалки Бартелеми и Жан-Марк се притискат един до друг, а на заден план Мило, Жюстин, Лисбет и Люсил са седнали на облегалката на задната седалка и гледат в обектива. Всички се усмихват на лятната светлина не със замръзналата усмивка на фотографиите, за които човек позира, а с истинска, радостна усмивка. Косите на Жан-Марк са пораснали, бузите му са се изпълнили. Люсил се е облегнала на вратата, косите ѝ са прибрани на конска опашка. Смее се. Сякаш против волята си децата са се струпали в дясната страна на снимката, до Мило има едно празно място.

Понякога Жан-Марк си пазеше главата без причина. С рязък жест, сякаш под невидимата заплаха от удар. Тогава Лиан разгъваше ръцете на детето, увити около черепа му, освобождаваше лицето му, галеше бузата му. Трябаше да бъдат мили с него, да му помогат да си пише домашните, да му показват как да завързва обувките си, как да се държи на масата, да го учат на молитвите за литургията. Трябаше да му дават играчките и книгите си, да му говорят внимателно. Люсил не обичаше Жан-Марк. Не го обичаше така, както обичаше Лисбет и Бартелеми, както бе обичала Антонен — без да разсъждава. Опитваше се да изпитва към него нещо нежно, понякога успяваше, когато Жан-Марк я гледаше с онзи вид, *от който ти се скъса сърцето*, както казваше майка й, но каквото и да правеше, чувството за безсилие винаги се връщаше. Люсил се чувстваше виновна, че стои настани, че го наблюдава като външно тяло, различно тяло, че ѝ е толкова трудно да го докосне. Не искаше да седи до него на масата, нито в колата, нито в метрото. Жан-Марк беше странен, говореше на друг език, държеше се не като останалите. Люсил не обичаше Жан-Марк, но бе свикнала с него. Жан-Марк се бе превърнал в част от декора, бе намерил мястото си в него. За нищо на света не би поставила под съмнение присъствието му. Той беше там, далеч от заплахата на истинското си семейство, опитваше се да се приспособи към нейното, да приеме кодовете му, графика му, речника му. Освен това Люсил също като него изпитваше нещо, за което другите не знаеха. Люсил се боеше. Боеше се от шума, от тишината, от колите, от крадците на деца, боеше се да не падне, да не скъса роклята си, да не изгуби нещо важно. Не знаеше кога бе дошъл този страх. Страхът открай време беше там. Люсил имаше нужда от Лисбет, за да запали лампата в антрето и да прекоси двора на блока, щом се стъмнеше. Имаше нужда от Лисбет, която ѝ разказваше истории, когато не можеше да заспи, и стоеше зад нея, когато се качваша по стълбата. Бартелеми ѝ се подиграваше. Той не можеше да разбере. Бартелеми предизвикваше майка им, като не спираше да измисля нови и нови подвизи — катереше се по оградите, бягаше, изчезваше. Нищо не го плашеше, нищо не можеше да го спре. Един ден го наказаха да стои в ъгъла и под смаяния поглед на родителите си той методично изчопли тапета. Когато Лиан, изтощена до крайност, го затваряше в тоалетната, той излизаше през прозореца и обикаляше сградата по перфера с долепен до стената гръб, за да се

прибере в стаята си или да избяга по стълбите. Съседите гледаха увисналото над празното дете и надаваха викове. Но Бартелеми обичаше височината, разширяващ територията си от перваза до улука и от улука до перваза, като скоро се научи да преминава по покривите от номер 15 до номер 25 на улицата.

Когато трябваше да си пожелаят нещо при появата на първите ягоди, на първия сняг, на първите пеперуди, Люсил имаше винаги едно и също желание — да стане невидима, всичко да вижда, всичко да чува, всичко да научава, без нищо да издава присъствието й, за това мечтаеше. Да се превърне във вълни, в дух, може би в ухание, в нещо, което никой да не може да докосне или хване. Колкото и далеч в детството си да се връщаше, Люсил си спомняше, че винаги бе привличала вниманието. Едва влезли в стаята или спрели наследротоара, възрастните се навеждаха към нея, възторгваха се, хващаха я за ръката, галеха косите ѝ, задаваха ѝ въпроси, какво очарователно момиченце, толкова е симпатично, толкова е хубаво, толкова послушно изглежда, добре ли се учиш? От времето на рекламната кампания за платовете „Интекса“ Люсил бе станала дете звезда. Бе участвала в „Пътят на звездите“, предаването, водено от Пиер Черния, после в огромния спектакъл на Жорж Кравен на Айфеловата кула, по време на който я снимаха, седнала в скута на Брижит Бардо. Всички известни марки на дрехи искаха да я снимат. Жорж и Лиан приемаха само някои. Понякога парите от снимките им помагаха да си платят наема, но във всички случаи Люсил задължително трябваше да ходи на училище.

В училище, след раздаването на попивателните Люсил вече нямаше никакъв шанс да се стопи в тълпата. Бе открила възхищението, завистта, ревността, които се устремяваха към нея, събрани в задушаваща я компактна маса.

Люсил усещаше желанието на някои момичета да се приближат до нея, да заемат място до нея, но и да ѝ открият някой срамен или смешен недостатък, който да зацапа образа ѝ и да позволи да бъде унищожена. Въпреки всичко Люсил изпитваше гордост. Гордост от това, че печели пари, че е избрана измежду толкова други, гордост, защото Жорж беше с нея и я поздравяваше за успеха ѝ.

Когато успяваше да се усамоти, Люсил слушаше на грамофона песните на Шарл Трене. Застанала пред огледалото, усмихната и добре сресана, тя пееше „Джабола“, „Дяволската жава“ или „Държа ръката ти“, които знаеше наизуст.

В продължение на дълго време неделната сутрин бе посветена на галене — под топлите завивки, по двайсет минути всеки или по двама (Лисбет и Бартелеми, Люсил и Антонен, Мило и Жюстин), децата се настаняваха в леглото на Лиан и Жорж и притискаха телцата си до телата на родителите си. След смъртта на Антонен, когато се върнаха от Л., ритуалът бе завинаги прекратен.

Две години по-рано Жорж бе създал собствена рекламна агенция, непрекъснато търсещ нови клиенти и работеще неуморно. През седмицата децата почти не го виждаха. Прибираше се късно, след като бяха вечеряли, и ги целуваше едно по едно с разсеян вид. Така всеки ден отсъствието на Антонен му се натрапваше по един коварен начин — докато децата се отдалечаваха в шарените си пижами, се оказваше, че липсва едно. Жорж се бе променил. Не внезапно, радикално, а полека, постепенно бе позволил да го обземе глуха злост, чиято победа отказваше да признае. Не бе изгубил нищо от вдъхновението си, от остроумието си, от критичния си дух. Язвителният му поглед и вкусът му към подигравките оставаха непокътнати. Изгубеното от нежността бе спечелено от остротата. На вечерите и събиранятията разсмиваше присъстващите и продължаваше да задържа вниманието. Словото бе израз на властта му, на мощта му. Жорж умееше да говори изискано, точно, академично. Порицаваше у другите неправилното съгласуване, правописните грешки, смисловите неточности. Жорж владееше френската граматика до съвършенство и знаеше всички жargonни думи. Понякога го нападаха пристъпи на горчивина — след някоя вечер, разговор или slab филм — и в гърлото му се набираше гневна топка, която не спираше да расте.

Един ден, докато от няколко минути гледаше в една точка, чужд на заобикалящия го шум, Лисбет неспокойно бе казала на майка си в

кухнята:

— Това там не е татко.

— Как така?

— Този човек там си е сложил маска, която прилича на татко. Но съм сигурна, че не е той.

Вечер Жорж наблюдаваше децата си и това момченце, което бе довел сред тях, толкова кестеняво, колкото те бяха руси, това тихо и боязливо момченце, което седмици наред бе избягало погледа му. Жорж наблюдаваше семейството си и мислеше за изборите, които бе направил в живота си. Бе се оженил за жена, чието главно желание бе да ражда и отглежда деца. Много деца. Жорж не беше от мъжете, които придирват, увъртат, циганят се. Еснафите, дробнавите, бъзльовците. Нямал бил достатъчно пари — и какво от това? Ще намери. Нямало достатъчно място? Ами ще събори някоя стена и ще измайстори легла във формата на шкафове. Жivotът нямаше друг изход, освен да се подчини на желанията му. А желанията му бяха огромни. Пространството бе изпълнено с шум, викове, кавги. Той имаше нужда от това количество, от това гъмжило. Същото важеше и за жените, независимо че обичаше само една. Досега никоя не му се бе опънала. Имаше още толкова тела за откриване. Но всъщност — и несъмнено точно за това мислеше Жорж вечер с поглед, сведен към пода — където и да се намираше, в прегръдките на жена, начело на дългите маси, на които се събираха приятелите му, зад волана на колата, в която возеше по пътищата набълъсканите си отзад деца, където и да се намираше, да, всъщност той беше самотен.

Лиан отново започна да се смее и да пее. Като момиче бе научила цял репертоар от броилки и песни, които сега тананикаше на децата си, откъде се връща, войниче малко, с едно краче обуто и с едно босо, войниче малко, откъде се връща. Понякога нещо парещо пронизваше корема ѝ, който никоя бременност не бе в състояние да задоволи. Но Лиан вярваше в небето, във всемилостивия Бог, във вечния покой. Някой ден в рая на човеците или в някое непознато меко и хладно пространство щеше да открие сина си. Когато се роди Виолет, няколко седмици след погребението на Антонен, по-кръгличка и яка от всички останали, Лиан реши, че Бог ѝ изпраща знак. Или подарък.

Раждането на Виолет уви скръбта ѝ във воал от умора и изпълни времето ѝ до краен предел. Виолет погъщаща цялата ѝ енергия и в същото време поддържаща живота ѝ. Лиан обичаше кърмачетата, мириса на вратлетата им, миниатюрните им пръсти и млякото, което течеше от гърдите ѝ посред нощ. Лиан бе цялата обсебена от бебето, от нощните му пробуждания и лакомите му изисквания. Виолет ѝ предлагаше гукането си, усмивките си, погледа си. Но когато Жюстин, най-малкото момиченце, което още нямаше три години, се приближаваше до нея, протягаща ръце, вкопчаваше се в полата ѝ, Лиан я отблъскваше. Жюстин си искаше майката, искаше си дължимото. Но Лиан нямаше сили. Не можеше повече.

Другите бяха големи. Оправяха се сами. Лисбет играеше ролята си на най-голяма, помагаше на майка си в готвенето, бършеше съдовете, наблюдаваше малките. Бартелеми прекарваше по-голямата част от времето си навън, подиграваше се на дядо Боже и винаги намираше начин да не отиде на богослужението. Мило си играеше с Жан-Марк, колекционираше колички и ашици. Люсил гледаше възрастните, не пропускаше и дума от разговорите им, попиваше всичко.

Повече от всеки друг Люсил беше дъщеря на Жорж. Тя приличаше на баща си, имаше неговото чувство за хумор, неговия поглед, неговата интонация. Лиан би искала да я обича още повече, да я успокой, да пробие крепостта на мълчанието ѝ. Вместо това Люсил си оставаше тайнственото дете, което бе порасло твърде бързо и което вече не прегръщаше.

Скоро Люсил щеше да стане по-жива от нея, по-интелигентна, по-остроумна. Лиан не знаеше в кой момент ѝ бе дошла тази мисъл. А Люсил продължаваше да я наблюдава, изглеждаше, че знае всичко, без да е научила нищо, беше там, без да е там, и водеше паралелно на нейното съществуване, като понякога я съдеше.

Монетите оставаха под повърхността, едва зарити в пясъка. Достатъчно бе леко да прекара отгоре му ръка или детско гребло. Люсил извика и размаха находката си, дебнейки реакцията на брат си. Бартелеми възхитено подсвирна. Тя прибави монетата до плячката си от седмицата — петнайсет франка на монети. Всяка вечер, когато плажът опустееше, двамата се връщаха при гимнастическите уреди и преравяха пясъка. През целия ден летовниците се бяха катерили по шведската стена и висели с краката надолу, бяха предизвиквали небето от летящите лулки и ръсели богатствата си. Всяка вечер децата събираха изгубени шноли, ключодържатели и монети, колкото да си купят една-две фунии пържени картофи или дори, ако уловът бе добър, да отидат на кино. Този път Люсил бе имала късмет. Тя прибра парите в джоба си. Бартелеми също преброи авоарите си. Като се добавят монетите, откраднати сутринта от портмонето на Лиан, той беше богат като Крез.

— Кания те! — обяви той на Люсил.

Момичето последва брат си, без да знае къде отиват. Повървяха по крайбрежната алея, после Бартелеми спря пред терасата на една сладоледаджийница. Люсил се огледа. Мястото ѝ се стори много шикозно.

— Сигурен ли си, че ще ти стигнат?

— Не се беспокой...

Сресаните назад коси на Бартелеми разкриваха учудващо правилните му черти. Той седеше с изправен гръб, леко отпуснат на стола си, с ръка на подлакътника, заел небрежна, непринудена поза. Поза на младеж, помисли си той. Когато поръча два пъти бананов сплит, сервитьорката го изгледа озадачено, после го попита има ли достатъчно пари. След като ѝ показва монетите, тя го запита за родителите му — знаят ли, че са тук. Люсил пусна рекламната си усмивка, леко наклонила глава, с ръце върху бедрата, с послушното изражение, което владееше до съвършенство, и сервитьорката си тръгна, успокоена. Сега Люсил тръпнеше от нетърпение. Двамата седяха там, като големите, далеч от вълнението, което обземаше къщата в тези часове на завръщане от плажа, далеч от влажните и пълни с пясък бански, захвърлени на плочките в банята, далеч от

редуването под душа и споровете за това чий ред е да простре кърпите. Тази година Жорж бе имал достатъчно пари, за да наеме къща за целия месец август и да заведе семейството си на морето. Във всеки случай вече не ставаше дума да заминават за Л. Бяха идвали в Нозан преди две години и децата обожаваха големия плаж, продавачката на сладолед и разходките в гората. Освен домочадието, Лиан и Жорж бяха довели и сина на портиерката. Решиха го няколко дни преди да тръгнат. Жорж бе срещнал момчето на стълбището, бе намерил, че е бледо, недохранено, постави той диагнозата, преди да заключи, че момчето има нужда от въздух. Такъв беше Жорж. Канеше клошарите на масата си, приютиваше бежанци с всякакъв произход, водеше чуждите деца на почивка, сякаш неговите не му стигаха. После Лиан готвеше, оправяше леглата, переше, поемаше цялата отговорност за пристъпите на солидарност на съпруга си.

Най-след на масата пристигна огромна купа сладолед, покрит с обилен и гладък крем шантыйи. Люсил започна от лявата страна, методично, крем, сладолед и плод поравно, и затвори очи, за да усети вкуса. След десет дни слънце косите й бяха станали почти бели, както и фините косъмчета по ръцете й, които се забавляваше да гали в обратна посока или се опитваше да изскубне с нокти. Ако трябваше да избира, би предпочела да бъде космато чудовище с истински дълги и гъсти или остри и бодливи косми като тези на таралежите. Бе надянала сандалите си, без да си избърше краката, и пясъкът се лепеше по глезените й. По същия начин усещаше присъствието на сол по кожата си, обичаше това усещане, струваше й се, че тялото й е покрито със защитна ципа, едва видима с просто око. Люсил се боеше от водата, но обожаваше плажа. На плажа, под открито небе, звуковата среда, свързана с присъствието на семейството й, и пространството, което то заемаше, щом пристигнеше някъде, минаваха почти незабелязани. Гласовете, смеховете, крясъците отекваха не толкова силно. Върху огромната пясъчна повърхност между дюните и брега семейство Поарие бяха само грозд от миниатюрни силуети, пъргави и цветни, които се смесваха със средата и се сливаха с нея. Лиан забиваше чадъра, поставяше хладилната чанта на сянка, после лягаше на кърпата си и излагаше кожата си на слънцето. Лиан беше родена да се

пече. Към обяд тя разрязваше хляба и всеки си правеше сандвич по свой вкус. Децата прекарваха деня във водата, измисляха си игри, тъпчеха се в малката пневматична лодка, слагаха си маските и шнорхелите. Вечерта се прибраха капнали, със сплъстени коси и от ден на ден с все по-кафява кожа.

Още преди Люсил да нападне втората половина на сладоледа, двамата различиха силуета на Жан-Марк, който се приближаваше към тях. Бартелеми въздъхна.

— Мамка му, иде междата!

През годината бяха нарекли така Жан-Марк, защото се намираше на предела между двата лагера, между големите и малките, приет със снизходжение от първите, приветстван от вторите. *Междата* не беше нито съвсем голям, нито съвсем малък или може би беше и двете. Жан-Марк дойде до масата им.

— Мама ви търси, тревожи се.

Бартелеми го изгледа. Нямаше желание да го вижда. Във всеки случай нямаше пари за още един сладолед. Освен това си бяха добра компания и Жан-Марк щеше да ги излага със странния си акцент, от който не успяваше да се освободи, въпреки че непрекъснато го поправяха и го караха да повторя. Жан-Марк не можа да се въздържи да не погледне към купите и на лицето му се изписа завист.

Люсил внимателно го наблюдаваше. Както беше почернял, белезите на краката му изглеждаха по-бледи, почти прозрачни. Дълго време истинската майка на Жан-Марк го бе принуждавала да коленичи върху жарта в камината. Лекарят бе казал на Лиан, че следите ще останат за цял живот. Нищо не можеше да се направи. Жан-Марк неспокойно загледа Люсил изотдолу. Тя внезапно почувства прилив на нежност към него и за малко да го прегърне.

— Искаш ли и ти от това?

Жан-Марк кимна. Люсил извади монетите от джоба си. Бартелеми с господарски жест повика момичето.

— Госпожице, ако обичате, същото за младежа.

Уверен в себе си, малко нещо властен, Бартелеми подражаваше на баща си. Жан-Марк не можа да потисне гордата си усмивка. Далеч повече от перспективата да опита един бананов сплит, който дори не

знаеше дали ще изяде докрай, фактът, че е приет на терасата на сладкарница за сладолед до Бартелеми и Люсил, го изпълваше с радост.

Люсил му се усмихна.

— Видях те да плуваш днес. Бързо се движиш.

Жан-Марк не отговори. Бартелеми подхвани, въпреки леката завист, която изпитваше:

— Можеш да се състезаваш.

Люсил се зарадва на идеята.

— Ще станеш световен шампион и майка ти ще те види във вестника с хубавия ти банковски, ще си потърка очите и ще се пукне от яд!

— Освен това ще станеш много богат, богат като Крез! — добави Бартелеми, който знаеше израза от баща си и го намираше за много остроумен.

— Представи си снимката ти на първа страница, огромните ти мускули и майка ти, която трепери от страх да не вземеш да ѝ отмъщаваш!

При думите на Люсил Бартелеми се изправи, застана с разтворени крака в позата на щангист, изпъчил гърди и стегнал гръдените си мускули. Тримата избухнаха в смях.

Сервитьорката постави купата пред Жан-Марк. Тя изглеждаше още по-огромна от другите. Жан-Марк хвърли поглед на Люсил, очаквайки одобрението ѝ, после се зае с десерта, започвайки от крема, който мълчаливо омете.

Есента дойде и на Люсил ѝ се стори, че макар и да не се връщат в първоначалното си положение, нещата се успокояват. Видимата част на скръбта се бе разтворила във водата от измитите съдове и изпраните дрехи, а коремът на Лиан от няколко месеца беше празен. Жан-Марк бе намерил мястото си на масата и в стаята на момчетата, вече не плачеше нощем и не свеждаше очи, когато му говореха. На снимките Жан-Марк се усмихваше, превърнал се бе в част от околното пространство, сякаш открай време беше там. Почти бяха забравили, че е дошъл от другаде. Люсил си мислеше, че семейството ѝ може би е приело окончателната си форма, три момчета, четири момичета — конфигурация, според нея напълно достатъчна за площта, която им бе отредена и която ѝ осигуряваше почетно място сред по-големите. Каквото и да се случеше, тя си оставаше любимката на баща си, тази, която Жорж поглеждаше първа, която се радваше на неговото насърчение, на усмивката и снизходението му, въпреки липсата ѝ на вкус към училището и посредствените ѝ бележки. Жорж по-добре от всеки друг долавяше особения дух на дъщеря си, съвършенството на речника ѝ, остротата на погледа ѝ. Люсил се надяваше, че нещата ще продължат така, в тази невидима, вече стабилизирана геометрия, която ги свързваше едни с други и към която всеки се бе приспособил. Люсил изпитваше странна потребност от постоянство, боеше се от заминаванията, излизанията, отдалечаването.

Когато родителите ѝ обявиха, че са поканени в Лондон от един от клиентите на Жорж и че ще отидат там за уикенда, Люсил прие новината като предвестие за земетресение. Цял уикенд! Това време ѝ се струваше непреодолимо и дъхът ѝ спря при мисълта, че в отсъствието на Лиан и Жорж може да се случи нещастие. Люсил прекара няколко минути, загледана в празното, обсебена от ужасяващи видения, които не можеше да прогони — удари, падания, изгаряния — и в които фигурираха един по един всичките ѝ братя и сестри, преди да си представи и себе си как пада под метрото. Внезапно остьзна колко са уязвими всички, доколко животът им всъщност виси на косъм, доколко зависи от една невнимателна стъпка, от една секунда по-малко или повече. Всичко, и главно най-лошото, можеше да се случи. Апартаментът, улицата, градът съдържаха безкраен брой опасности,

възможни произшествия, непоправими драми. Лиан и Жорж нямаха право да постъпват така. Люсил усети как сълзите ѝ се стичат по бузите и отстъпи една крачка, за да се скрие зад Лисбет, която слушаше баща си внимателно.

Жорж продължаваше да им обяснява организацията на уикенда, който щеше да протече под пълната отговорност на най-голямата сестра, и им предлагаше идеален случай да докажат своята зрелост. Големите трябваше да се грижат за малките, да готвят, да ги водят на въздух в градинката, да зареждат хладилника и да изпълняват предвидената от Лиан програма, подробно записана в разчертан тетрадка до менюто с различните ястия и препоръките какво да правят с остатъците. Мари-Ноел, колежката на Жорж, щеше да дойде да ги види поне веднъж и щеше да е на тяхно разположение във всеки момент. Ясно ли е?

Разрешеният периметър оставаше същият — улица „Шозел“, улица „Милтон“, улица „Бюфо“, градинката „Монтолон“. Градинката „Анвер“ беше забранена.

Лисбет кимаше, а Бартелеми си лепна най-сериозното изражение. Люсил наблюдаваше брат си и ѝ се стори, че отгатва колко го възбужда перспективата за уикенд без родителите. Избърса бузите си с опакото на ръката, но сега пък я побиха тръпки. Боеше се. Само тя се боеше. Само тя знаеше до каква степен съществуването им е подчинено на поддаващи дъски, на слепи автомобили, на главоломни падания. Някъде далеч виковете на братовчедите ѝ се усилиаха и като че ли никой не ги чуваше: „Паднаха, паднаха!“.

В уречения ден Лиан и Жорж придружиха целувките с индивидуални препоръки. От Бартелеми поискаха да слуша сестра си и да не излиза през прозорците. На Люсил предложиха да остави книгите и да участва в домакинските задачи, на малките наредиха да бъдат послушни и да си играят, без да вдигат много шум. Инструкциите, свързани с биберона на Виолет, бяха написани черно на бяло и поверени на Лисбет.

Люсил не се разплака, когато затвориха вратата след себе си. Помаха им през прозореца и ги видя да влизат в колата, която щеше да ги закара на гарата. Когато колата изчезна от полезрението ѝ, си помисли, че може би вече никога няма да ги види. Влакът им можеше да се сблъска с друг влак, фериботът да потъне на сред Ламанша, къщата в Лондон да се запали. Люсил затвори очи, за да се освободи от катастрофалната насока, в която бе поело въображението ѝ. Ами ако останеха сами седмината, като Палечко, изоставен в гората с братята и сестрите си? Ами ако трябваше да се научат да живеят така, без пари, без родители? Люсил успя да види отслабналите им телца, скъсаните им дрехи, после отвори очи. Беше сама в стаята. Откри Лисбет и Бартелеми в кухнята, няколко минути наблюдава лицата им — бяха побледи от обикновено, жестовете им ѝ се сториха неуверени. Не се чувстваха като победители. И те като нея бяха в плен на всеобхватен неясен страх. В апартамента бе настъпила изключителна тишина.

Съботата мина без проблеми, всеки изпълняващ стриктно инструкциите. Жан-Марк си поигра с Жюстин и Мило, които бяха необикновено кротки, все едно че участваха във финалното състезание на националния конкурс за най-слушно дете. Бартелеми никога не бе бил толкова спокоен и такъв домошар. В края на деня Мари-Ноел ги посети, за да провери дали имат нужда от нещо. Завари ги в най-добра форма и се прибра, успокоена.

През нощта Виолет се разплака. В малката спалня на момичетата Лисбет запали лампата, взе я на ръце и започна да я люлее. Виолет заплака още по-силно, малкото ѝ телце се тресеше от ридания. Оглеждаше се и имаше ужасен вид. Люсил на свой ред се опита да я успокои, галеше косите ѝ, целуваше я по бузите. Виолет ревеше все по-яростно, лицето ѝ ставаше все по-червено, челото ѝ гореше. Скоро при трите момичета дойдоха и момчетата, събудени от шума. Дадоха ѝ биберон, пяха ѝ песни, пуснаха ѝ транзистора. Но Виолет беше неутешима.

Люсил усещаше как страхът се надига в гърдите ѝ, писъците на Виолет отекваха в главата ѝ и ставаха с всяка секунда по-силни. Писъците на Виолет съдържаха послание, което Люсил не можеше да дешифрира, несъмнено би трябало да плаче заедно с нея, да плаче за

това, което никога нямаше да бъде казано, за детската тъга, за шумния и все по-забързан свят, този пълен с опасности свят, в който можеха да изчезнат ненадейно. Виолет страдаше от тежка болест, сигурна беше, щеше да умре там, пред очите им и по тяхна вина, трябваше да ѝ се премери температурата, да се извикат пожарникарите, да се заведе в болницата. Сълзите се стичаха по бузите на Люсил, сълзи, които никой от разтревожените братя и сестри не забеляза.

В три часа сутринта, изтощена и объркана, Лисбет позвъни у съседите. Те взеха детето, успяха да го успокоят и когато заспа, го сложиха в креватчето му.

След коледната ваканция Люсил и Лисбет се настаниха в една слугинска стая на шестия етаж на сградата. Жорж успя да убеди собственика да изпразни стаята и да му я даде под наем за умерена сума, която да увеличи малко по-късно, когато агенцията му стъпи на краката си. Откакто Виолет заживя в стаята на сестрите си и те станаха четири, там беше невъзможно да се работи. Лисбет имаше нужда от спокойствие. Горе можеше да учи. Това не променяше кой знае какво за Люсил, която със завидно постоянство избягваше да пише домашните си и да учи уроците си, но Лиан реши, че като се отдалечи от останалите, дъщеря ѝ може би ще прояви по-голямо усърдие.

Стайчката беше съвсем малка, без санитарен възел. На същата площадка живееше Жилберт Паские, млада жена, преди време станала шампионка на Франция по машинопис и стенография и от която Люсил се възхищаваше. Жилберт Паские носеше сиви тайори и обувки с главозамайващи токчета, а устата си червеше всеки ден с различни нюанси на розовото.

След като закусеха в кухнята хляб с масло и черен шоколад, Люсил и Лисбет изкачваха стъпалата две по две, горди, че отиват в собствената си бърлога, съзнаващи привилегията на разстоянието, което ги разделяше от останалата част от семейството (четири етажа), и на възможността да заключват вратата си. Бяха си у дома, там, където Бартелеми не можеше да им рови в нещата, където стигаше само глух и спорадичен шум (например крясъците на Жюстин, чийто пристъпи на гняв достигаха невиждано ниво на децибели), където безредието си беше само тяхно. Лисбет разказваше за случилото се през деня, за приятелите си, за учителите си, докато Люсил не разказваше нищо, но понякога се съгласяваше да покаже на сестра си любовните писма, които получаваше, като последното, от нейна съученичка, бе задържало вниманието ѝ с литературните си качества и поетичния си стил. Жорж ги бе обзавел с легло на два етажа и сгъваемо бюро, което сам бе измайсторил и на което Лисбет, седнала на долното легло, си пишеше домашните. В това време Люсил се вслушваше в решителните стъпки на Жилберт Паские и когато младата жена стигнеше пред вратата си, излизаше на площадката да я поздрави. За няколко секунди успяваше да забележи всичко — цветовете, дрехите, чорапите и грима. Някой ден, мислеше си тя, щеше

да стане като Жилберт Паские, жена, която мъжете нямаше да смеят да погледнат, на която щяха да се любуват отдалеч, в изумено мълчание.

По-късно двете сестри се връщаха при семейството си, взимаха душ и помагаха на Лиан в готвенето. Вечер, в часа за лягане, Люсил бе неспособна да се качи сама в стаята им. Лисбет първа прекосяваше площадката, за да запали лампата, вървеше до нея по стълбите, а когато си легнеша, ѝ разказваше истории, докато заспи. В началото Люсил бе поискала горното легло, но заради нощното ѝ напикаване, търпимостта на сестра ѝ бързо се изчерпи. Така че Люсил зае долното легло и бе приканена да уринира във фаянсовото гърне, което едната или другата изпразваха сутрин в тоалетната на етажа. Лисбет по-често, не само когато ѝ дойдеше редът.

През есента на Бартелеми бе възложено да придружава Люсил при зъболекаря. Люсил бе родена веднага след войната и имаше лоши зъби. Но вместо на зъболекар, двамата се мотаеха из града в продължение на няколко часа или влизаха в някое кино, или зяпаха витрините, или крадяха бонбони от сладкарницата на ъгъла. Люсил се възхищаваше от брат си, от все по-голямата му самонадеяност и от лекотата, с която вървеше всичко. Бе горда, че я е избрал за съучастничка в забежките му, че споделя с нея плановете и тайните си, с нея, а не с Лисбет, защото Лисбет се възмущаваше от поразите му и не се колебаеше да го издаде. В отсъствието на Лиан Бартелеми най-обичаше да сграбчи голямата си сестра, да я просне на пода и заплашвайки я с най-ужасни мъчения, да я кара да повторя десет пъти малкото му име. Кой е най-красивият? Най-смелият? Най-умният? Най-забавният? Най-остроумният? Най-сладкодумният?

С Люсил никога не правеше това. Люсил го впечатляваше. Люсил го разубеждаваше само с поглед. Люсил бе крепостта на мълчанието наслед шума. Заради тъжното ѝ изражение Бартелеми я наричаше Блу или, в дните на голяма меланхолия, Блу-Блу. Понякога изпитваше желание да я закрия или да я отведе надалеч, там, където ще са свободни да не правят нищо друго, освен да се разхождат и никога вече да не стъпят в училище.

Случваше се Лиан да изпрати Люсил да купи нещо на улица „Мартир“. За всеки закупен продукт Люсил получаваше дребна сума, нищо и никаква сума, минимален процент, отделян за доставката. Така Люсил извършваше аритметични операции, по-малко отблъскващи от онези в училище. В края на месеца тя обикновено разполагаше с двайсетина франка, веднага разменяни за бонбони.

В градинката „Сен Пиер“ разказваха, че вещиците увиват децата в бели чаршафи, в които те изчезвали завинаги. Люсил по няколко пъти се качваше по стълбите към базиликата и слизаше по тях тичешком, обзета от страх. Долу търговките продаваха малки торбички с пясък, завързани с канапче и украсени с крепонена хартия. Люсил ги въртеше и гледаше как хартиените ленти летят като разноцветни пеперуди. От всички игри тази ѝ беше любимата.

В книжарницата на улица „Мобьож“ Люсил прекарваше часове пред щанда за момичетата. Накрая избираще книга, която пъхаше под мишница си, закопчаваше палтото си, поздравяваше дамата с широка усмивка, заявяваше, че уви, нищо не си е харесала. Години по-късно Люсил щеше да разбере, че тази жена с нежен поглед е била мълчалива съучастничка в посвещаването ѝ в четенето.

Един следобед доктор Барамян, когото шумът още не бе изгонил, покани Люсил и Лисбет в кабинета си, за да им покаже магнитофона си. Нито една от двете не знаеше, че такова нещо съществува. Доктор Барамян ги накара да изрецитират пред микрофона стихотворение, което отначало те объркаха. Започнаха отново и накрая успяха да го кажат в хор. След това докторът върна лентата и им пусна записа. Люсил помисли, че това е някаква измама. Не можеше да повярва, че е възможно, че това са техните гласове. После дойде моментът, в който събркаха, чу се смехът на Лисбет, после започнаха отначало и вече нямаше и сянка от съмнение. Доктор Барамян беше магъосник.

След края на ваканцията веднъж или два пъти седмично една съседка идваща да помага на Лиан да кърпи чорапите, да зашива подгъвите и да репризира дупките. Госпожа Шивачката, както я наричаха, обядваше всеки четвъртък у семейство Поарие. Люсил внимателно я наблюдаваше, гледаше омекналата ѝ и сбръчкана кожа, обсипана с миниатюрни дупчици, гледаше рядката ѝ коса. И се питаше дали един ден, след като вече е приличала на Жилберт Паские, и тя ще се преобрази така в стара дама, съсухrena и прегърбена, съвсем незабележима. Тогава най-сетне щеше да е свободна да ходи, където иска, безкрайно лека, почти прозрачна. Тогава нямаше да я е страх, от нищо.

Госпожа Шивачката имаше малки мустачки и нежен мъх на брадичката. Когато дъвчеше, често се случваше троха хляб или друга храна да се изплъзне от устата ѝ и да се закачи някъде наоколо. Един четвъртък зърнце ориз трептя няколко минути над горната ѝ устна, докато Бартелеми не ѝ го показва, възкликовайки:

— Шмулц, госпожо Шивачке!

Люсил се усмихна, тя обичаше новите думи. Тази специално има голям успех сред братята и сестрите и остана за поколенията. (И днес шмулц означава за всички потомци на Лиан и Жорж и по симпатия за много от приятелите им всяка хранителна частица, малко или повече сдъвкана и залепнала на устните или на брадичката.)

Все по-зает с новата си дейност, Жорж рядко виждаше децата си. Вечер се прибираще късно, когато шумът бе утихнал и бе дошло време за лягане. Целуваше ги нежно по челата, докато Лиан му разказваше какво се е случило през деня. В неделя ги будеше рано, вкарваше ги един по един в своето пежо 202, в ред, който позволяваше да се поберат в колата, и потегляше нанякъде. Люсил гледаше дърветата, които преминаваха покрай пътищата, следеше имената на градовете по табелите покрай магистралата. Обичаше това усещане за бягство. В гората при Рамбуийе или Фонтенбло семейството се срещаше с други семейства и се включваше в игри с все по-многобройни участници. Жорж не бе лишен нито от въображение, нито от сродни души. Обичаше да търси съкровища, да разгадава тайни... След пикника, докато братята и сестрите ѝ радостно се разпръскваха, Люсил полека

поемаше по пътеките, вървеше предпазливо, оглеждаше се на всяка крачка, вслушваше се във всеки шум, краката ѝ едва докосваха килима от мъртви листа.

Преди известно време човекът, когото обичам и чиято любов понякога се сблъсква с отсъствията ми, се обезпокои, когато започнах тази книга. Поне аз така изтълкувах въпроса, който ми зададе предпазливо: имам ли нужда да пиша *tova!* На което без колебание отговорих, че не. Имах нужда да пиша. Но не можех да пиша нищо друго, нищо друго, освен това. Страхотен нюанс!

Винаги е било така с моите книги — те сами ми се налагаха по неясни причини, които откривам дълго след като текстът е завършен. На тези, които се бояха от опасностите на подобно начинание, предприето толкова скоро след смъртта на майка ми, отговарях уверено, че не, няма нищо страшно, ама как, какво толкова. Днес знам — а още не съм преполовила огромната работа, в която съм се впрегнала (за малко да напиша: огромния лайнарник, в който съм се натикала) — колко бях надценила силите си. Днес знам в какво особено напрегнато състояние ме хвърля това писане, колко ме обърква, разстройва, изтощава, с една дума, колко ми коства, във физическия смисъл на термина. Несъмнено имах желание да изразя почитта си към Люсил, да ѝ подаря хартиен ковчег — защото измежду всички те, струва ми се, са най-хубавите — и съdba на литературна героиня. Но днес знам, че чрез писането търся корените на страданието ѝ, сякаш съществува точен момент, в който ядрото на личността ѝ е било накърнено окончателно и непоправимо, макар да съм наясно, че подобно изследване, освен че е трудно, е и напразно. През тази призма разпитвах братята и сестрите ѝ, като болката на някои от тях бе не по-малко очевидна от нейната, разпитвах ги с една и съща решителност, жадна за подробности, устремена към нещо като обективна причина, която ми се изпълзваше, щом сметнех, че съм я приближила. Разпитвах ги, без никога да им задам въпроса, на който те всъщност отговориха: било ли е вече там страданието?

Във файла, на който записах всички водени разговори, улица „Мобъж“ фигурира като пълноценна тема. Лиан и Жорж са се нанесли там през 1950 година (след като са живели в апартаментче на улица „Прел“, за което никой от братята и сестрите на майка ми не пази спомен) и са се изнесли през 1960-та. Така че Люсил е живяла там между четири и четиринайсетгодишната си възраст. Както става при

много семейства, времената се свеждат до местата, където са изживени. Така улица „Мобъож“ обхваща едновременно началото на първата рекламна агенция, създадена от Жорж, ликвидацията ѝ, раждането на Жюстин, създаването на втора агенция, смъртта на Антонен, раждането на Виолет и пристигането на Жан-Марк.

И до днес улица „Мобъож“ е запазила своята митология: предаността на Лисбет, лудориите на Бартелеми по корниза на втория етаж, успеха на снимките на Люсил, шумните пристъпи на гняв на Жюстин, образцовия апетит на Виолет, шимулаца на госпожа Шивачка, неделните излети, неизменната усмивка на Лиан.

Зад митологията се крие смъртта на едно дете и появата на друго — *парче от пъзела, което се опитвахме да наместим насила*, ще ми каже Виолет по време на разговорите ни. В бележките, написани от Люсил за детството ѝ по повод идването на Жан-Марк, които намерих на дъното на един кашон, прочетох следната фраза: *Така ми се стори да разбирам, въпреки обясненията и отричането, че сме взаимозаменяими. Впоследствие никога не можах да се убедя в противното, нито в любовните отношения, нито в приятелствата.*

Зад митологията се крие огромната умора на Лиан, неспособността ѝ да се занимава с Жюстин след смъртта на Антонен, крият се онази форма на неразличимост, присъща на многодетните семейства, отношенията на лоялност, на вражда, на съучастничество, които тайно се създават между децата, думите им, фантазмите им, невидимата им комуникация, незабелязвана от родителите.

Зад митологията се крие Мило, за когото не разказват много, освен че е като тихата вода, гладка и привидно спокойна. И Бартелеми, приет в болницата „Некер“ за психиатрично наблюдение по причини, за които не е съвсем сигурен днес, вероятно защото е бил изключително буен и до късно се е напишвал в леглото. Две години след смъртта на Антонен Лиан го завежда в детската болница. Щом го настанива в малката бяла стая, тя отива да купи списания и не се връща. Той прекарва там няколко дни в абсолютно отчаяние, убеден, че е изоставен от родителите си, преди те да дойдат да го вземат по настояване на приятелка на семейството, отишла да го види и останала ужасена от състоянието му.

Мари-Ноел е била сътрудничка на Жорж в продължение на двайсет години и една от най-близките приятелки на семейството. Свързана както с всекидневието му, така и със светския му живот, тя е била привилегирован свидетел на неговата жизненост, но и на драмите и отчаянието му. Именно тя отишла да доведе Бартелеми в Ардеш след смъртта на Антонен, тя взела в дома си за известно време Жюстин, когато Лиан не можела да се грижи за детето, няя Лиан извикала в деня, когато открила Жан-Марк мъртъв в стаята му. Тя, както и много други, ще ми каже за Люсил: „Беше загадъчно дете, пълна мистерия“.

Така че, следвайки съветите на братята и сестрите на Люсил, аз прекарах дълъг следобед в разговор с Мари-Ноел. Днес тя е възрастна дама на повече от осемдесет години. Не съм сигурна, че думата *възрастна* ѝ подхожда, толкова размiren е духът ѝ, и нещо ми подсказва, че точно това е привлякло Жорж веднага щом се е запознал с нея, тази мека ирония, която прозира зад думите ѝ, изражението ѝ на човек, който е наясно с нещата, който знае точно за какво става дума. По-късно Мари-Ноел ми изпрати някои уточнения по имейла, както и датите, за които я бях питала. Още по-късно отново изслушах, за да ги запиша, няколкото часа спомени, които бе споделила с мен. При споменаването на улица „Мобъож“ Мари-Ноел отново се вълнува и когато ми разказва за първата си среща с баба ми, става ясно, че образът в спомена ѝ е непокътнат — Лиан, по онова време бременна с Жюстин, навлякла ужасен пеньоар от пиренейска вълна, ѝ отваря вратата с русата си грива и вечния корем, а в апартамента вони на пикня, която сякаш никой не забелязва (почти всички братя и сестри на Люсил се напикавали до късно в леглото). Мари-Ноел е дошла, за да се срещне с Жорж, дядо ми, журналист в „Радио-Синема“ — списание, което след няколко години ще се нарича „Телерама“. Научила е от приятел, че Жорж смята да основе рекламна агенция.

В безредието на килера, който им служи за кабинет, Мари-Ноел и Жорж ще напишат първия устав на агенцията, преди да наемат подходящо помещение. Няколко месеца по-късно Жорж най-после осребрява първия чек — агенцията е изработила фирмени визитки за „Обувката на Нинон“, магазин, чиято клиентела се състои предимно от проститутките на „Пигал“. На излизане от сградата той завежда Мари-

Ноел при италианеца в кварталния магазин за храна за вкъщи и похарчва половината сума, за да накупи храна за семейството за няколко дни. На гощавката, на която и тя е поканена, храната е погълната още същата вечер.

Както и някои други, Мари-Ноел си спомня за уикенда, прекаран от Лиан и Жорж в Лондон, и за посещението си при децата. Този уикенд е многократно споменаван от различни лица, но никога под формата на упрек към баба ми и дядо ми, във всеки случай не и открито. Как са могли Лиан и Жорж, преди няколко месеца загубили дете при нещастен случай, да заминат и да оставят без надзор толкова малки деца? Що за безгрижие или безответност стои в основата на това пътуване? Историята ме смайва. Разбира се, аз я разглеждам през призмата на времето, в което живея. Разбира се, днес имам доста бегла представа за Париж от петдесетте години и за зреолостта на единайсетгодишно дете, най-голямото от седемте братя и сестри. Разглеждам фактите от моята позиция, водена от страха, с който непрекъснато се боря, страхът да не стане нещо с децата ми (който е поголям от нормалния, признавам, и който не може да е без връзка с историята на семейството ми).

Виждам в това заминаване не толкова непоследователност, колкото форма на бягство в бъдещето, колкото доказателство за ненарушимото — и сляпо — доверие, което Лиан и Жорж все още имат в онзи момент, доверие в живота, в двойката, която образуват, в семейството, което градят.

Виолет и Жюстин бяха готови и чакаха в антрето с шапки на главите и закопчани до вратовете палта. Лиан още веднъж извика Люсил, която се мотаеше в банята от близо час, по-силно, госпожа Ришар бе казала точно в десет часа, щяха да закъснеят. Люсил съзерцаваше лицето си в огледалото, кръглите си бузи, подстриганите на каре коси, кожата си, която вече не беше толкова гладка, ужасната пъпка на брадичката. Отстъпи крачка назад. Тялото й се бе променило, гърдите й стърчаха под блузата, докато Лисбет, която при това беше две години по-голяма, напразно очакваше промяната на своето тяло. Люсил се опита да се усмихне, за да провери дали е способна да се усмихва, гледайки се така, както скоро щеше да гледа обектива, във фас, после в три четвърти, леко обърната настрани, да, още можеше да се усмихва, дори да се смее и да прави муциунки, макар и да не й се искаше.

В антрето малките губеха търпение. Бързаха, искаха вече да са там, да обличат рокли, да обуват чорапогащици, да слагат шапки. Виолет особено обичаше да я снимат, да заема пози, да пробва нови обувки. Може би и този път щяха да си вземат по някоя дреха, ако госпожа Ришар позволеше. Накрая Люсил излезе от банята с провлечена стъпка и облече палтото си с бавни заучени жестове.

— Кралице, ако не искате да ходите, вече няма да ви изпращам. Но за този път срещата е определена и госпожа Ришар разчита на вас, на вас и сестрите ви. Вече позирахте за каталога „Пенгуен“! Снимките бяха великолепни!

Лиан подаде на дъщеря си няколко билета за метрото, които Люсил пъхна в джоба си, без повече да им обръща внимание.

— Ако не вали, приберете се пеш, ще спестите билетчетата.

Люсил кимна и отвори вратата. Лиан целуна двете по-малки и ги накара да обещаят, че ще слушат госпожа Ришар, че ще изпълняват инструкциите й, без да се оплакват и без да си развалят прическите.

Като стигнаха пред сградата, Люсил погледна отражението си в една витрина. Дебела беше, и толкова. Дебела и грозна. Нямаше желание да се качва, нито да вижда госпожа Ришар, нито да облича каквото и да било. Пое дълбоко въздух, после натисна звънеца. Вратата се отвори, малките се втурнаха вътре и се затичаха към асансьора.

Госпожа Ришар им отвори и прие Люсил топло. Каква девойка бе станала само за няколко месеца! И все така хубава! После се наведе да целуна малките и ги подканни да свалят палтата си. Поздрави Виолет за кампанията „Жермалин“, чието лице бе станала. Рекламните афиши с образа ѝ бяха разпространени във всички парижки аптеки.

— Мама трябва да е доволна...

Виолет кимна гордо, което съвсем разтопи госпожа Ришар.

— Люсил започва първа, после ще ви снимаме двете заедно. Надин ще ви даде дрехите, първо си измийте ръцете.

Люсил влезе в гардеробната, беше ѝ студено и отлагаше момента на съблиchanето. Оттук добре виждаше студиото. Осветителните тела бяха инсталирани и декорът бе готов. Госпожа Ришар я помоли да побърза, чакаха я няколко снимки, не трябваше да се мотае. Подаде ѝ едно поло в черно и бяло, което момичето разгъна внимателно, после плисирана пола, окачена на закачалка. Поостана малко, преди да разбере, че Люсил не иска да се съблича пред нея. Разсмя се и излезе от стаята.

— Трябваше да ми кажеш, хубавице, вярно, че си пораснала!

Люсил облече тоалета. Нямаше огледало и не можеше да се види във фас, но се погледна отгоре и не се хареса. Дрехите бяха ужасни и в тях наистина изглеждаше дебела. Особено полата, смешна за нейната възраст, ѝ придаваше вид на монахиня. Люсил влезе в студиото и се настани пред сивия фон, за да може фотографът да си направи реглажа. Като свърши, тя се подчини на инструкциите му, няколко пъти смени ъгъла, позата, облече други дрехи, поигра си пред обектива с един обръч. Никога през живота си не се бе чувствала толкова тромава, толкова гола под ярката светлина, натруфена с дрехи, които не ѝ отиваха. По-късно към нея се присъединиха двете ѝ сестри, които обличаха различни пуловери и жилетки за общите снимки, после цяла поредица от очарователни вълнени рокли. Позираха една по една или двете заедно. Люсил се измъкна от студиото и отиде в гардеробната да

облече собствените си дрехи. Тогава си даде сметка, че по бузата ѝ се е търкулнала една сълза, която не бе усетила да се появява и да се стича. Никоя друга не я бе предшествала и нямаше да я последва. Не искаше да я снимат, и толкова, пак щеше да го каже на майка си. Не беше това момиче с плисирана пола, вече не си играеше с топка или обръч, нямаше нищо общо с това сладко момиченце, на което я принуждаваха да се прави. Не можеше повече. Нещо вече бе зад нея, нещо, което се отдалечаваше, споменът за което постепенно се изличаваше от съзнанието ѝ или оставяше само бегли следи. Нещо, за което някой ден несъмнено щеше да съжалява, защото принадлежеше на детството и си отиваше заедно с него.

Госпожа Ришар подари две рокли на Жюстин и Виолет, които ги приеха с радостни викове. Накара Люсил да обещае, че ще предаде поздрави на Лиан. Двете момиченца отново облякоха мантата си, сбогуваха се учтиво и слязоха по стълбите, като си шепнеха доволно. Навън не валеше. Люсил реши да вървят пеш до улица „Мобъож“, малките я държаха за ръка и тропаха със сандалите си по плочите, все по-силно, изчаквайки реакцията ѝ.

Люсил усещаше топлината на дланиите им и се усмихваше.

Когато отвориха входната врата, Бартелеми седеше в едно кресло в дневната и небрежно разлистваше списание. Лисбет переше кърпи в банята. Мило и Жан-Марк се биеха в спалнята, ако се съди по шума, който се разнасяше оттам. Мръсно бельо, използвани парцали и ученически тетрадки покриваха пода, апартаментът бе обърнат нагоре с краката. Лиан чисто и просто бе отишла на кино.

Лиан изчезваше така, внезапно, когато звуковият фон и шумът надвишаваха границата на поносимото. Открай време бе изпитвала нуждата да се измъква в средата на следобеда, за да влезе в някоя тъмна зала или да се просне на някое легло. Ама време било за вечеря, ама съдовете се трупали в мивката или земята треперела, нямаше значение. От най-ранната им възраст бе оставяла децата си сами вечер в апартамента на улица „Прел“, за да отиде при Жорж, високомерно пренебрегвайки възмутените забележки на съседката.

Сценарият беше един и същи от седмици, но от това срамът не намаляваше. Люсил хващаше въжето с две ръце, отскачаше от земята, така че краката ѝ да се увият в долната му част, повдигаше горната част на тялото си, за да се изправи, после замръзваше в тази поза, неспособна да продължи нагоре. Да хване въжето възможно по-нагоре, да го освободи отдолу, отново да го увие около краката си — всичко това бе свръх силите ѝ. Въжето беше отчайващо гладко, Люсил си оставаше там, на двайсет сантиметра от пода, и леко се полюшваше. В най-добрия случай успяваше да се задържи в това положение няколко минути преди да се откаже. Госпожица Марьой, учителката ѝ по гимнастика, отначало мислеше, че става дума за кокетство, после за провокация, накрая разбра истината: Люсил не умееше да се катери по гладко въже, както и — скоро щеше да го открие — по въже с възли. Докато повечето от съучениците ѝ стигаха върха с три-четири добре координирани движения, Люсил оставаше в долния край на въжето, неубедено имитираше устрем нагоре, неспособна да преодолее дори десетина сантиметра. Госпожица Марьой не пестеше подигравките, всяка следваща седмица те ставаха все по-жестоки. Ама че беше смешна хубавата Люсил, увиснала като свински бут на въжето! Явно нямаше кой знае какво в ръцете и в краката. Насекомо, залюляно от вятъра, толкова уязвимо. Госпожица Марьой надаваше ухо в очакване да чуе подигравателно хихикане, приглушен смях. Но нищо не стигаше до нея, нито дори шушукане. И нито една усмивка не се появяваше по лицата. Обикновено ученичките бяха жестоки една към друга. Защо Люсил Поарие се радваше на такъв имунитет? Нито госпожица Марьой, нито момичетата, които присъстваха всяка седмица на една и съща сцена, можеха да кажат. Така че Люсил се полюшваше в края на въжето сред мъртва тишина.

Люсил не обичаше спорта. Боеше се от топките, от ракетите, от коня с гривни. Не тичаше бързо, не успяваше да хвърли гюлето на повече от метър пред себе си, никога не улавяше топката, затваряше очи, ако нещата се развиваха твърде бързо. Не можеше да докосне земята с пръсти от изправено положение, нито да направи мост, нито да се наведе и да хване глезните си от седнало положение. Никога не се научи да прави циганско колело, нито еленски скок, нито да застава

на ръце. Тялото на Люсил беше вдървено, вироглаво, неспособно да се разгъне. Най-голямото ѝ постижение беше кълбо напред, и то когато беше във форма.

Госпожица Маръй виждаше в тази липса на спортни способности лична обида, тихо произнесено оскърбление всеки петък. Мразеше Люсил и в своята графа на бележника ѝ не сдържаше презрението си.

Лиан съжаляваше, че дъщеря ѝ е толкова зле със спорта — винаги последна в тичането, в скачането във водата, в играенето на пинг-понг. Винаги последна ставаше от леглото, сякаш животът се съдържаше в страниците на книгите, сякаш бе достатъчно да стои там, на завет, и да съзерцава живота отдалеч. Въпреки честите си бременности Лиан запазваше атлетичното си телосложение, ходеше изправена, с вдигната глава. Преди няколко години бе заявила пред свидетели, че ще направи мъжки шлагат на седемдесет години. Приеха облога ѝ.

Люсил бе изключение сред братята и сестрите си. Лисбет изпълняваше всякакви скокове и пируети, Бартелеми, освен легендарните си акробатични номера, играеше забележително тенис, Жан-Марк прекарваше уикендите си в състезания по плуване, Мило го биваше в бягането. Колкото до малките, достатъчно бе да ги видиш как скачат, танцуват или просто жестикулират, за да установиш колко леко и гъвкаво го правят.

С течение на времето часовете по гимнастика в лицея „Ламартин“ се превърнаха за Люсил в изтезание, перспективата за което ѝ пречеше да спи. В началото на годината използваше различни претексти — мигрени, болезнени менструации, stomашни болки. Но Лиан бързо я разкри. Така че Люсил отиваше на училище всеки петък с топка в стомаха, с влажни ръце, след като погълъщаше лъжица билкова отвара или хапче аспирин.

През втория срок Люсил започна да бяга от часовете по гимнастика без оправдателна причина. Обикаляше по улиците или сядаше на пейка в някоя градинка, докато мине часът. А след това

започна да бяга и от други часове, също толкова скучни. Имитираше подписа на Лиан, беше лесно. Имаше нужда да диша.

През ваканцията Лиан и децата ѝ редовно отиваха в Пиермон, където се намираше бащината къща на Лиан. Жорж идваше през уикендите. Люсил и братята и сестрите ѝ обожаваха това място с неговата миризма на вар, с прахта и влагата, с грата на враните, близостта на реката и на канала. В околните къщи си бяха намерили приятели на тяхната възраст. Постепенно Люсил, Лисбет и Бартелеми си сформираха малка банда, вече юношеска, с която се събираха всяка вечер, след като се измъкнеха от къщи. У семейство Поарие бе достатъчно да скочиш от балкона на първия етаж, който гледаше към пустия тротоар. Операцията бе дискретна и не особено опасна, освен когато колебливият крак на Люсил се опреще на звънеца. След като се уверяха, че пътят е свободен, децата тичаха до селския площад, където се събираха в един от неосветените му ъгли. След това се отправяха към малкия плаж на брега на реката, пиеха сода или бира, а по-големите пушеха цигари.

Една вечер, когато се бяха събрали всички, разговорът се насочи към отвратителния Пише, местния магазинер, известен с пиянските си настроения и с безскрупулния начин, по който експлоатираше девойчето, поверено му от социалните служби през училищните ваканции. Люсил бе убедена, че я опипва. Освен това от няколко месеца, за да предотврати всеки опит за кражба, Пише им бе забранил да влизат всички заедно в бакалията му. Люсил предложи наказателна акция, Бартелеми изготви плана. Решиха да отмъкнат големия метален тютюнев лист, който по онова време служеше за реклама на всички, които продаваха цигари. Проведоха експедицията още на другата вечер. Свалянето на тютюневия лист им отне сума време. Бе закачен по-високо, отколкото си мислеха, беше дълъг почти два метра и тежеше двайсетина кила. Люсил ръководеше операцията. След няколко опита, придружени с пъшкане и приглушени смехове, Бартелеми с помощта на едно момче от банданата успя да го свали. След това го занесоха на другия край на селото и го скриха под един навес. Люсил отдавна не се бе чувствала толкова щастлива.

Два дни по-късно едно антрефиле в „Йон републикен“ спомена за изчезването. Малката банда реши да повтори подвига си и да нападне още същата вечер другия магазин в градчето Пиермон, чийто

собственик, без да е толкова антипатичен, също бе доста зловещ. Ден след това в една по-дълга дописка се лансираше хипотезата за кавга между магазинери. Опиянени от този нов успех, децата решиха да разширят бойното си поле към съседните общини. Така след няколко дни те отнесоха с помощта на ръчна количка рекламното листо на магазин в съседното село. Съобщението за този подвиг вече беше на втора страница на вестника, а не на страницата, запазена за общината, и заглавието гласеше: „Още едно листо изчезва“.

Люсил бе очарована. Харесваше ѝ абсурдността на жеста, неговата безполезност. Анонимната безлика слава. До края на ваканцията отнесоха още няколко тютюневи листа в изоставения навес. Всеки път произшествието биваше отбелязвано в местния вестник, като авторите правеха различни предположения. До деня, в който Люсил донесе вкъщи броя, на чиято първа страница се мъдреше следното заглавие: „Бандата крадци на реклами отново удря!“. Имаше различни хипотези: мания на колекционер, възможно рециклиране на метала, появяване на местна мафия, наказателна акция от страна на противници на тютюнопушенето. Бандата на седмината спря да действа, когато в жандармерията в Оксер започна разследване.

Няколко дни по-късно Люсил и малката ѝ банда решиха да се отърват от доказателствата за деянията си и посред нощ изхвърлиха в канала десетина метални тютюневи листа.

Следващото лято, когато бе решено да се изпразни каналът, намериха листата на дъното му. Десетината трупа мълчаливо сочеха към най-близката къща, в която живееха двама активни членове на бандата. Децата потрепериха, но подозренията не се потвърдиха от доказателства.

Люсил и братята и сестрите ѝ продължиха да прекарват ваканциите си в Пиермон и да щуреят.

Следващата година решиха Жорж да купи къщата от родителите на Лиан, които не можеха да я поддържат. Ремонтът щеше скоро да започне и никога да не свърши окончателно.

Бях стигнала дотук, тоест до страница 105 от уърдовския файл, на който работя, и до навечерието на есенен уикенд, за който не планирах нищо особено, когато най-после се реших да изслушам касетите, записани от дядо ми петнайсетина години преди смъртта му.

Между 1984-та и 1986-а, седнал зад бюрото си и обвит от пушека на лулата си, Жорж е записал разказа за част от живота си на трийсет и седем касети. Този монолог от над петдесет часа първоначално е бил предназначен за Виолет, по онова време трийсетина годишна. Виолет поискала от баща си да ѝ разкаже за детството си, за което той говорел малко. Жорж приел, решил да участва в играта и разказал повече, отколкото бил обещал. Когато свършил, направил копие и за другите от семейството. Днес Виолет пази и двата комплекта.

По-късно ще се върна на обстоятелствата, при които взех касетите след една ужасно разтърсваща сцена, която ме преследва седмици наред. Впрочем тази сцена обяснява защо не ги изслушах по-рано, при положение че бяха у мен от доста време и че за целта се бях снабдила с едно почти праисторическо апаратче.

Пипнешком пишех за улица „Мобъож“ с желанието да предам и епохата, и социалната среда, в която бе израснала майка ми, като в същото време касетите си стояха на една етажерка в старата найлонова торба, в която ги бях донесла.

В момента, когато се готвех да опиша пренасянето на дядо и баба от Париж във Версай, ми стана ясно, че съм минала покрай нещо. Не можех да продължа, без да съм изслушала касетите, и да пиша, все едно че не съществуват. Касетите бяха вкъщи, самият Жорж бе направил презапис и въпреки съпротивата, която изпитвах при мисълта да чуя гласа на починалия преди повече от десет години мой дядо, длъжна бях да ги чуя.

Когато ги извадих от торбата и поисках да ги подредя, забелязах, че липсват три (18, 19 и 20). Помислих си да се обадя на Виолет и да я предупредя, но се отказах. Малко преди смъртта си, когато според мен вече е била решила да сложи край на живота си, Люсил бе взела всички касети, за да ги изслуша. Ако споменех пред Виолет, че три липсват, тя несъмнено щеше да си помисли, че Люсил ги е унищожила или скрила. Вярно е, че Люсил при различни обстоятелства е имала радикално отношение към предмети, конкретно или символично свързани със семейството й. Но беше не по-малко вероятно, докато съм

ровела в мазето на Виолет, неволно да съм оставила част от касетите или пък те да са били в друг кашон.

В събота сутринта пуснах касета 17, за да разбера къде се къса връзката. Текстът свършващ през юни 1942 година, в момента, когато Жорж, току-що изгубил работата си в „Тут ла Франс“ (предназначен за семействата на затворниците вестник, чийто директор бил арестуван), си търсил нова работа.

Касета 21 започва няколко седмици по-късно, по време на срещата между Жорж и Лиан на едно събиране. Жорж е на двайсет и пет години, има маниери на прелъстител, които е усъвършенствал в Париж, и владее различни стратегии за подход към женското население, чиято ефикасност се потвърждава и тази вечер. Жорж обича да танцува, да се притиска до жените и да ги поопипва, и умеет да ги разсмива. Лиан, която вижда за първи път и нарича *малка синя фея* (препратка към Шарл Трене, на когото е голям почитател), приема да танцува с него, макар да го смята, с оглед на държането и на репутацията му, за великолепен негодник. Тя впрочем веднага му съобщава, че роклята ѝ е зелена, а не синя, и че и дума не може да става за флирт между двамата. Жорж не влиза в спорове. Двамата танцуват малко, после той отново прелита от жена на жена, преди да се прибере вкъщи с шест или седем телефонни номера — истински рекорд, отбелязва той. През следващите седмици често си спомня за младата провинциалистка, за нейната усмивка и за свежестта на русите ѝ букли. Виждат се отново след няколко месеца на соаре у една от сестрите на Лиан, Барбара, която е вече омъжена и живее в Париж. Изненадан от полицейския час, Жорж прекарва останалата част от нощта в разговори с малката синя фея. На другата сутрин приема да я придружи на неделната литургия. Двамата вече са влюбени. Ето така Жорж, имал вече много жени, избира Лиан, която почти никак не познава живота. Мисля, че е видял в нея жената, която никога няма да го предаде, ще му бъде вярна телом и духом, видял е, че е прекрасна и великодушна и че цял живот ще го смята за блестящия и забавен мъж, за когото се е омъжила.

Когато се връща в Жиан, Лиан иска разрешение от родителите си да си пише с Жорж. Среща го няколко пъти по време на посещенията

си в Париж, където редовно ходи да взима уроци по цигулка. Женят се през септември 1943 година в Пиермон, тържеството се провежда в къщата на родителите на Лиан, която германците вече са напуснали. Тъй като Жорж няма и стотинка, един съсед му заема за религиозната церемония сакото си, което му е малко голямо, а бъдещата му тъща му подарява костюм за гражданското бракосъчетание. Така Жорж се оженва не без известна тревога за жена, с която никога не се е любил и на която, уточнява той, не е виждал дори гърдите. Краткият им меден месец (няколко дни в провинцията) го поуспокоява — Лиан показва известен *тепперамент*. По-нататък Жорж разказва как са се настанили в малък двустаен апартамент в Париж и как са заживели заедно.

Изслушах цялата касета 21, завладяна от разказа на Жорж, от начина му да редува подробностите, слухките и анализа и да поддържа напрежението между две лирични отклонения. Жорж говореше, както пишеше — ясно, точно, издържано. Щеше да ми е достатъчно да прескоча пет-шест касети, за да премина направо към времето, което търсех — детството на Люсил. Вместо това слушах касетите повече от десет дни, с тетрадка на коленете или някъде наблизо, пуснах си ги една след друга и ги изслушах до края.

По-късно, преди вечерята, на която щяхме да се видим, споменах пред Виолет за липсата на трите касети. Каквато и да бе причината, нямаше защо да се беспокоя, тъй като Виолет разполагаше с оригиналния комплект. Поисках ѝ липсващите касети, които тя се съгласи да ми даде. Мисълта, че Люсил е могла да ги унищожи или отмъкне, ме интригуваше.

Касета 18 започва, когато Жорж, със закриването на „Тут ла Франс“, изгубва работата си. Тогава той търси друг вестник, който да го наеме. Завършва статия за парижката младеж, която смята за блестяща, и я носи лично в „Революцион национал“, колаборационистки седмичник, в който пишат Дрийо Ларошел и Бразийак. Статията се харесва на Люсиен Комбел, който ръководи вестника, и той решава да я пусна в две части. После Люсиен Комбел

възлага на Жорж да пише редовна хроника за живота в Париж. Жорж приема, озаглавява хрониката си „Любов, пие и танци“ и прекарва доста вечери в мюзикхоловете и кабаретата. След няколко седмици по искане на Комбел Жорж е назначен за редакционен секретар на „Революцион национал“. Какъвто остава до закриването на изданието. По това именно време среща Лиан.

Липсващите касети засягат главно професионалния живот на Жорж по време на оккупацията — работата му в „Революцион национал“, уважението, ако не и обожанието, което изпитва към Комбел, чиято смелост и честност хвали, многобройните познанства, които завързва чрез вестника (сред които това с Робер Бразийак). След Освобождението Жорж разказва как Комбел, който отказва да бяга от Франция, е арестуван, осъден на петнайсет години принудителен труд и амнистиран през 1951 година.

Работата на Жорж в „Революцион национал“ не е точно семейна тайна. Всички знаят за нея, но всички са я позабравили. Някои са се питали как да тълкуват позицията на Жорж, търсели са отговори. Никой от братята и сестрите на Люсил като че ли не е разговарял с него на тази тема, по която той не е обичал да се разпростира, но и никой днес като че ли няма окончателно мнение за присъствието на Жорж в този вестник.

Доколкото знам, повечето деца на Жорж (политическите възгледи на някои от тях бяха коренно противоположни на неговите) го смятаха за реакционер. Когато пораснах достатъчно, за да се заинтересувам от света, Жорж бе станал сприхав и отвратен от всичко човек, който бичуваше с еднаква горчивина пресата, телевизията, революционната левица, хайверената левица, лицемерната, демагогска или конформистка десница, кръговото движение по междуградските пътища, образователната система, безполовите певци, телевизионните водещи със съмнителни знания по граматика, използващи паразитни изрази като „един вид“, „в този ред на мисли“... младежите от всяка вид и от всяко време. Но колкото и назад да се връщам в спомените си, двете теми, които трябваше да се избягват на всяка цена

по време на семейните обеди, бяха политиката и френското кино (към този списък ще се прибави пастьоризираният камамбер).

Но колкото и да бе разочарован от всичко, Жорж продължи до края на живота си да се бори за невероятни или отчаяни каузи.

На касетите след липсващите Жорж се връща на позицията, която е заемал по време на войната и която, каквото и да разправя, се опитва да оправдае.

Не споменава за отношенията си със собствения си баща, който, след като изгубва работата си в „Ла Кроа дю Нор“, когато вестникът спира да излиза, отказва да пише за „Журнал дьо Рубе“, контролиран от германската цензура, и в продължение на месеци посещава местата, където раздават супа за бедните.

След Освобождението, изпаднал в състояние на дискомфорт, за което отказва да говори, и под претекст, че трябва да даде предимство на хората, които не са работили по време на оккупацията, Жорж чака цяла година, преди да се представи пред Комитета по прочистването, за да получи професионалната си карта. Тя ще му бъде издадена след анализ на досието му и ще му позволи отново да упражнява занаята си. Жорж споменава, че е получил подкрепата на Франсоа Шале^[1]. Покъсно, на друга касета, когато разправя за следвоенните години, Жорж за последен път се връща на дейността си по времето на оккупацията и се пита, използвайки следния невероятен евфемизъм: „Беше ли целесъобразно да се работи във вестник, който се казваше «Революсион национал» и който не беше точно вестник на Съпротивата? Разбира се...“

Седмици наред се питах дали трябва да споменавам за всичко това по един или друг начин, или да решавам, че то няма нищо общо с темата ми. Позицията на Жорж през войната можеше ли да има нещо общо със страданието на Люсил? Последната мисъл ме осени заради липсващите касети (Люсил винаги бе имала усет за символичното изчезване, както и за закодираните послания, полуразбираеми за другите), но и под влияние на книгата „Неспокойният“, издадена от Жерар Гаруст^[2]. Люсил има някои общи черти с Гаруст, като се започне от болестта, от която и двамата са страдали, дълго време наричана маниако депресивна психоза и прекръстена днес на

биполярна депресия. Този текст, прочетен няколко месеца по-рано, когато все още не можех да се решава да пиша за майка ми, ме потресе. Художникът разказва за фигурата на баща си, патологичен антисемит, забогатял от заграбени еврейски имоти. Ужасът и срамът, които този баща вдъхва на Гаруст, много са допринесли за страданието му и дълго са го преследвали.

Доколкото знам, Жорж не беше нито антисемит, нито фашист. Никога не съм чула от устата му да излиза дума, която да свидетелства за каквото и да е двусмислено отношение по тези теми, а Жорж говореше високо и силно и нямаше навик да крие мненията си. Такава, каквато си я представям днес, работата на Жорж в „Революцион национал“ е била работа на млад опортуонист, жаден за признание и лишен от проницателност.

В крайна сметка, дори ако, както и някои други от братята и сестрите й, Люсил да си е задавала въпроси за миналото на баща си, дори ако се е учудвала от многобройните парадокси в поведението му, мисля, че що се отнася до времето на оккупацията, тя е смятала вината му най-малкото за недоказана.

Мразела го е по други причини.

[1] Франсоа Шале — Френски журналист и режисьор (1919 — 1996), след войната удостоен с Медала на Съпротивата. — Б.пр. ↑

[2] Жерар Гаруст — Жерар Гаруст в сътрудничество с Жюдит Периньон, „Неспокойният — автопортрет на един син, на един художник, на един луд“, „Иконокласт“, 2009. — Б.а. ↑

Жорж е записал общо повече от петдесет часа спомени. Започват на север, с ранното му детство, и завършват през 1954-та, годината на смъртта на Антонен, сякаш Жорж не е могъл да премине отвъд тази скръб. Трийсет години след нещастието слушам гласа на дядо ми от касетата, бавния разказ за съботата, в която животът им се преобръща, думите, които с мъка намира, хипотезите за смъртта на сина му, описанието на пътуването с влак, което го води в Л., дрезгавия разказ за мъката му. Жорж предлага собствена версия за събитието (тогава е в Париж) и тя е различна от всички останали.

Записите на Жорж съдържат невероятно количество имена, лица, разкази и шеги, разказани така, сякаш са се случили предишния ден.

Паметта му впечатлява с изобилието на съхранените подробности. Понякога в рамките на една касета или след няколко касети Жорж си спомня за вече разказана случка, уточнява я, поправя я, добавя някоя подробност, припомнена му от Лиан на обяд. Представям си ги двамата в кухнята в Пиермон, през самотните зими, виждам Жорж да излиза от кабинета си, където е прекарал сутринта насаме с магнитофона, да сяда на масата пред горещата супа и да пита Лиан как беше малкото име на жената на еди-кой си, как се назваше ледникът в Сен Пале, на колко години е била Люсил, когато се е наложило да й обръснат главата, за да не си скубе косите. Двамата заедно възстановяват малкия си свят от петдесетте години, миговете на слава и безгрижие.

Както си представях, записите на Жорж са ценно свидетелство за душевното състояние на моите баба и дядо. Когато се омъжва за Жорж, Лиан го предупреждава, че иска дванайсет деца. И че това не подлежи на обсъждане. Жорж приема. До раждането на Мило не протестира, радва се на бременната си жена, поздравява се, когато я вижда такава разцъфтяла от майчинството. След това го обзема безпокойство. Агенцията не бърза да просперира, родили са им се пет деца за шест години, нямат едно спестено су и дори да бе запазил работата си в „Радио-Синема“, Жорж пак не би бил сигурен, че финансите ще им стигнат до края на месеца. Тогава решава, че е по-разумно да поспрат.

Говори с Лиан с тържествен тон и Лиан неохотно се съгласява. Възнамерява да следва метода Ожино^[1].

Няколко месеца по-късно Лиан забременява с Жюстин. Жорж мисли, че го е измамила, после се примирява. Когато се ражда бебето, за да отговори на злите езици, които твърдят, че двамата правят деца *на килограм* заради семейните надбавки, Жорж разпраща вместо съобщения копия на картата си за метрото, на която написва: „Семейство Поарие имат удоволствието да ви съобщат, че най-после се радват на 75% намаление!“.

Освен това, понеже подръка няма снимка на Жюстин, той използва снимка на Мило като бебе. Никой не забелязва нищо.

След още няколко месеца Лиан забременява с Виолет. Жорж протестира малко, заключава, че Лиан не му обръща никакво внимание, но не ѝ се сърди.

Жivotът на улица „Мобьож“ е период, през който финансовият въпрос е вездесъщ, въпреки че Жорж винаги е поддържал с парите отношения, основани на отричането. Жорж живее нашироко, докато Лиан съвестно води семейните сметки (видях у Виолет ученически тетрадки, намерени в къщата в Пиермон, в които е отбелязвала и най-малкия си разход), неспокойно чака да дойдат семейните надбавки и вика Мари-Ноел, когато трябва спешно да купи чифт обувки за някое от децата си.

Жivotът на улица „Мобьож“ е онази смесица от безгрижие и несигурност, за която си спомнят с носталгия — питателните ястия, забъркани от нищо, пелените, прани на ръка, чаршафите, зацепани от напишкано, масата, наредена за епизодичните или постоянните приятели (през където и да мине, щом влезе в някоя гара или спре да хапне в ресторант, Жорж се запознава с хора, които веднага кани на вечеря), късните разговори и нетърпеливите планове. Сред тълпата в дома им могат да се срещнат съседите отдолу, съседите отгоре, приятелите оттук и оттам, бъдещи или вече утвърдени журналисти, кабаретни артисти, по-малкият брат на Жорж, сестрите и зетъзовете на Лиан, Жилберт Паские, омъжена за авиодиспечер, Пиер Дак^[2] и

Франсис Бланш^[3] (Жорж работи с тях няколко месеца след Освобождението).

През деня, каквото и да става, Лиан се просва на леглото за час-два и спи със съня на праведниците. Въпрос на оцеляване, ще обяснят по-късно свидетелите.

Когато се опитвам да си ги представя, ми се струва, че са образували двойка едновременно странна и очевидна, чийто жизненост и енергия будят само уважение. Лиан разправя наляво и надясно, че бракът ѝ е донесъл щастие и свобода. Нейната жизнерадост, веселият ѝ нрав, смехът ѝ са неустоими.

Жорж обожава жена си и я обсипва с подаръци. От малка мебел, изолирана с корк и листа от цинк, той измайсторява огромен хладилен шкаф, който им позволява да откроят радостта от домакинския студ. Само дето трябва да се зарежда с лед и да се изпразва легенчето, което поема водата. След няколко месеца Жорж се поддава на съблазънта и купува на Лиан на кредит истински хладилник, после ѝ подарява малка пералня „Хувър“ с ръчно изстискване.

Лиан никога не поставя под въпрос решенията на Жорж и затваря очи за всичко, което може да накърни любовта ѝ към него.

По различни причини двамата живеят живот на кредит, бохемски живот, хипарски живот, преди още да е имало хипари.

[1] Ожино — Метод на Ожино-Кнаус, или календарен метод — избягване на секс по време на овуляция. — Б.пр. ↑

[2] Пиер Дак — Френски хуморист и актьор (1893 — 1975). — Б.пр. ↑

[3] Франсис Бланш — Френски писател и актьор (1921 — 1974). — Б.пр. ↑

Лиан и Жорж напуснаха улица „Мобъож“ ненадейно, през месец април 1960 година. Чрез общи приятели се бяха свързали с двойка, която даваше под наем обширна къща във Версай, разположена в един от буржоазните централни квартали, и чиито девет деца, с изключение на последното, бяха напуснали семейното огнище. Семейството на Люсил мечтаеше за пространство, а семейство А. искаше да се върне в Париж. След няколко взаимни посещения решиха да си разменят жилищата. Новата агенция на Жорж се развиваше добре и той реши, че могат да си позволят да плащат по-висок наем. Къщата беше на три етажа и имаше хубава градина, оградена със зид. И така семейството на Люсил се настани във всичките четиринайсет стаи, без кабинета (в него собствениците бяха натрупали някои вещи, които не се побираха в парижкия апартамент), чийто ключ Люсил бързо намери и в който редовно влизаше, за да си присвои повече или по-малко полезни харесали й неща.

Когато я видя за първи път, най-малкият син на семейство А., момче на двайсетина години, лудо се влюби в нея. Тогава Люсил беше на четиринайсет. Младежът разви чудовищна дейност, за да остане в контакт със семейство Поарие, измисляше всякакви претексти, за да посещава Жорж, предложи му да му помага в различни работи и скоро поиска ръката на Люсил по най-тържествен и сериозен начин. Жорж избухна в смях.

Всяко от децата, от най-големите до най-малките, си избра стая. Люсил, Жюстин, Виолет и родителите им се нанесоха на първия етаж, Мило, Жан-Марк и Лисбет — на втория, Бартелеми се приготви да царува поне няколко години на най-горния етаж. Люсил за първи път разполагаше със собствена територия, до която никой друг нямаше достъп. Тя въведе тук своето безредие, нахвърля дрехи и книги на купчина, в която само тя се ориентираше, и затвори вратата след себе си. Прекарваше часове в мечтания, легнала на леглото, изобретяваше бъдещето си, бъдеще, което си представяше преди всичко без всякакви задължения, без нищо, което да й пречи или да я ограничава. Когато си мислеше за бъдещето, Люсил не предвиждаше мъж, нито занаят. Никакъв принц, никакъв успех не населяваше мечтите й, единствено

времето се простираше пред нея, време, с което да разполага на воля, съзерцателно време, което да я приюти.

Както и по-големите, Люсил бе продължила да ходи на училище в Париж. Но заради честите ѝ отсъствия в края на годината я изключиха. Следващата година я записаха в „Бланш дьо Кастий“ — католическо училище във Версай, където не се учеше по-добре и постигна окаяни резултати, като не се смята френският. Непоклатима в мълчанието си, Люсил безучастно заемаше пространството и демонстративно показваше отегчението си. В погледа ѝ имаше някакво нахалство, което повечето от учителите ѝ не понасяха. Без да споменаваме думичките, които разменяше с приятелките си, за да се присмее на смешните труфила на учителките или за да предположи, че тази сестра поддържа с онази другата любовни отношения. До Лиан и Жорж бе изпратено първо предупреждение. Този път Жорж се държа строго с дъщеря си. Това щеше да е последният път. Лиан се бе уморила да ходи да се моли по училищата, а и имаше много работа с другите деца. Ако изгонеха Люсил от „Бланш дьо Кастий“, тя щеше да отиде в „Пижие“^[1]. И да стане секретарка, да, точно така, секретарка машинописка до края на живота си. Така както го представяше Жорж, не можеше да има по-нежелан занаят. Но Люсил не беше забравила надменната и грациозна Жилберт Паские.

[1] „Пижие“ — Верига частни професионални училища. — Б.пр.

Люсил лежеше с глава, подпряна на дланта, тялото ѝ бе изместено в края на леглото, близо до нощната лампа, чиято жълта светлина хвърляше кръг с ясни контури върху страниците, които от няколко часа обръщаше, изгубила представа за времето и безразлична към долитащите от стълбището викове.

Внезапно гласът на майка ѝ заглуши останалите.

— Люсил, гостите дойдоха!

Люсил подскочи и изпусна книгата. Обу обувките си, спреса се с пръсти, без да си даде труд да се огледа, опъна блузата си, за да я изглади, после слезе в хола. Брат ѝ и сестра ѝ вече бяха там, усмихнати и учтиви. Лисбет си бе сложила малко червило и носеше силно вталена рокля, която сама си бе ушила. С ръце в джобовете, Бартелеми се опитваше да изглежда самоуверен. Люсил направи крачка напред и Жорж представи втората си дъщеря. Тя се настани до него, като внимаваше да седи изправена, докато погледите бяха насочени към нея. Попитаха я в кой клас е, каква иска да стане, от какво се интересува. Люсил отговаряше с лишен от всякаква аrogантност тон, че няма представа. Не можело да няма никакви извънучилищни занимания, настояваха те. Люсил се чудеше какво да отговори, когато един от гостите изкоментира уж тихичко: във всеки случай лесно ще си намери съпруг! Люсил не реагира, нито Жорж, който взе да я закача за състоянието на стаята ѝ, описвайки с подробности купчините мръсно бельо на пода, купищата ненужни хартии и тетрадки, без да говорим за зоните, до които никой не можеше да стигне и където несъмнено можеха да се намерят, ако човек си дадеше труд да се наведе, множество обивки от бонбони и една-две книжки с женски четива. За да си намери съпруг, Люсил би трябвало да се научи да поддържа някакъв ред около себе си. Жорж се впусна след това в една от любимите си тиради за непоправимата инертност и склонността към мързел на младото поколение. И за да задържи вниманието на аудиторията, продължи монолога си по темата за днешните преподаватели, неспособни не само да предизвикат интереса на учениците си, но и да наложат авторитета си. Които преподаватели, освен това, не можели да съставят на правилен френски изречение от три думи! След това Жорж дръпна една реч, с която бичуваше развитието на образоването във Франция, реч, която владееше до съвършенство, тъй като многократно я бе повтарял с малки промени

или уточнения в зависимост от слушателите. Един от гостите, клиент на агенцията, дошъл от Швеция с надеждата да продава хладилна апаратура, се възползва от случая, за да се оплаче от трудността на езика на Декарт. Миналото несвършено време на подчинителното наклонение се опъвало на всеки, който претендидал, че е в състояние да го усвои. Жорж обеща да му дава уроци и продължи речта си. За пример даде Люсил, която била изгонена от всички училища, в които я записвали. Гостите слушаха изумено. Френското училище не приемало критичния дух. Впрочем със съпругата му вече се питали дали децата им изобщо се вписват в учебната система, тъй като досега нито едно от седемте не блестяло с отлични бележки. Въпреки способностите им.

— Мило се учи много добре — поправи го Лиан. — А Виолет умира да ходи на училище. Скъпият ми съпруг винаги преувеличава.

— Седем? — учуди се жената на търговския директор на една известна марка портокалов сок.

И поиска да види останалите. Толкова ли са хубави като големите? Лиан доведе останалата част, като Мило оглавяваше групичката, която се подреди насред хола. Децата казаха „добър ден“ едно след друго, леко притеснени. Гостите се разахкаха. Какво чудесно семейство! Жюстин се възползва от коментарите, предизвикани от влизането им, за да се върне в кухнята, където веднага бе последвана от Виолет, която не я изпускаше от поглед. Мило и Жан-Марк останаха малко с големите, седнали на подлакътника на канапето и притиснати един в друг. Когато Лиан ги отведе при сестрите им, Мило попита дали някой ден ще има право да остане, за да говори с възрастните. Лиан му каза на ухoto:

— Скоро, ангелче, скоро.

Откакто се бяха преместили, Лиан и Жорж често канеха хора на вечеря. Лиан наемаше жена да й помогне да пригответи вечерята, да сервира и да раздигне. В началото на вечерта трите големи деца слизаха да поздравят гостите, да се покажат, да отговорят на някои въпроси, свързани с учението им, или да разкажат последната пиеса, давана в „Театр франс“, за чиито представления и тримата бяха абонирани. Понякога Жорж ги канеше да останат за аперитива. Той смяташе за полезно децата да слушат разговорите на възрастните и да

се научат да участват в тях. Постепенно, по време на разговорите преди вечерята, Люсил бе открила, че Жорж не знае всичко. Че заобиколен от личности не по-малко блестящи и ерудирани, той невинаги има последната дума. Случваше му се да се сблъска с мнения, противоположни на неговите, и с аргументи, които трудно обръщаше, но това никога не му пречеше да заключава с нетърпящ възражение тон, че е прав. Люсил наблюдаваше баща си и долавяше неговата нетolerантност и вътрешните му противоречия. Жорж отдавна бе обявил, че Пруст е незначителен писател, кокошка, която снася страница след страница, разсилен, който страда от инконтиренция. Стилът му? Евтина бродерия за стари далекогледи моми. Става за приспиване. Жорж предизвикваше смях и никой не смееше да му противоречи. Но веднъж, по време на една от вечерите, на които той никога не отстъпваше главната роля, Жорж попадна на специалист по Пруст, способен да отговори на атаките му и да защити прозата на писателя, от която знаеше цели страници наизуст. Люсил не изпусна нито дума от словесната битка между двамата мъже. Излизаше, че баща й може да греши и дори да става за смях. Бартелеми, който също присъстваше на спора, бе взел страната на опонента. Жорж му нареди да мълкне. На другия ден Люсил открадна пари от портмонето на Лиан, за да си купи първия том на „По следите на изгубеното време“ и да го зарови в прословутата си безредна купчина.

През тези вечери в хола във Версай Люсил наблюдаваше и мълчеше. Рядко някой чуваше звука на гласа й, но всички забелязваха присъствието ѝ. След това тримата големи се присъединяваха към малките, които вечеряха в кухнята, докато Лиан и съпругът ѝ минаваха в трапезарията заедно със сътрапезниците си. Жорж владееше изкуството да смесва клиентите си — шефове на предприятия, търговски директори, директори по продажбите — с най-добрите си приятели. Редовните посетители на улица „Мобъож“ идваха и във Версай, скоро последвани от новите познанства, които Жорж завързваше навсякъде, откъдето минеше. Професионалните разговори не траеха дълго. Започваха да си разказват вицове, да коментират света, смееха се. Щом възрастните седнеха на масата, Бартелеми се

връщаše в хола, за да допие някоя чаша, после минаваше през антрето, където бяха оставени чанти и манта. Прибираше някоя и друга монета, банкнотите рядко пипаше. Авантата не трая дълго, Лисбет го хвана и го издаде.

След седем години без бременност, като при това отдавна се бе отказала да се прави, че следва противозачатъчния метод на Ожино, Лиан отново забременя. Отначало новината предизвика странно вълнение, оцветено с безпокойство. Бяха изгубили навика. Но Лиан оставаше ведра, тялото ѝ се закръгли, кожата ѝ се опъна и тя побърза да свали от тавана детското легло, пелените, музикалните кутии и отдавна прибраните дрешки. Отново започна да спи следобед, като се възползваше от няколкото часа тишина, които бяха само нейни сега, когато Виолет бе тръгнала на училище. С ръце на корема, потънала в плътната топлина на юргана, Лиан беше щастлива. Големите ѝ деца живееха живота си, започваха да флиртуват, канеха ги на ралита и на сюрприз партита.

Скоро щяха да напуснат дома. Малките вече не бяха толкова малки и дори Виолет, сладкото ѝ момиченце, знаеше да чете и пише. Лиан скоро щеше да навърши четирийсет и три години. Бе родила седем деца, без да се брои Жан-Марк, и не бе изпитвала попълноценно, по-силно усещане от това да чувства бебето да мърда в корема ѝ, после да го прегръща и да му дава да суче.

Лиан изживя тази бременност по-различно от всички дотогава. Възползваше се от бавния ритъм, на който я принуждаваше състоянието ѝ, и гледаше как гърдите ѝ растат. Не се чувствуваха неразположена, нито уморена, нищо не ѝ изглеждаше по-лесно, по-очевидно. Никаква грижа не помрачи тези няколко месеца спокойствие, децата ѝ помагаха, Жорж беше в прекрасно настроение. Разбира се, прибираще се късно вечер, понякога ходеше в командировка, поддържаше с някои жени по-особени отношения. Трябваше ли да се оплаква? Той се виждаше с жени насаме, даваше им съвети, представяше ги на полезни хора, показваше им Париж. Понякога дори ги канеше на вечеря. Те бяха млади и го гледаха с възхищение.

От самото начало Лиан бе разбрала едно: ако започнеше да си представя за секунда, за секундичка, на какви милувки може да се отдава Жорж с други жени, ако се взре в един само образ, щеше да е мъртва. Лиан имаше късмет, огромен късмет. Тя обичаше съпруга си и съпругът ѝ я обичаше. Трябваше да се радва на това и да не остава

нищо да помрачи радостта ѝ. Жорж искаше жените, всички жени, но оставаше неин съпруг, нейният мил, както го наричаше дори пред чужди хора. Жivotът във Версай беше безкрайно по-приятен от живота на улица „Мобъож“. Тук тя разполагаше с домашна помощничка, с перална машина с автоматично изстискване и с кухненски робот, внесен от Съединените щати, вече не водеше аптекарски сметки и не записваше извършените разходи един под друг, без нищо, което да запише в графата за приходите. Още едно дете не я плашеше. Въпреки многобройните си бременностси Лиан все още имаше тънка талия и спортна фигура. Когато излизаше вечер с Жорж, се гримираше по малко, пушеше ментолови цигари, прекарваше ръка през косите си, смееше се с цяло гърло.

Мислеше, че тялото ѝ вече не е плодовито, и ето че отново бе бременна — това я правеше най-щастливата жена на света. Жюстин, Мило и Жан-Марк тръпнха от нетърпение. Виолет леко се беспокоеше да не изгуби мястото си и се притискаше до майка си.

Това дете щеше да е последното, неочекваното, дарът Божи.

Когато дойде лятото, Лиан и Жорж изпратиха племето в къщата в Пиермон, като го повериха на най-големите. Лисбет беше на осемнайсет години, Бартелеми на седемнайсет, Люсил на шестнайсет. Лиан остана във Версай с големия си корем в очакване на раждането. През август щяха всички да заминат за Испания, за Аликанте, където Жорж и тази година бе наел голям апартамент.

В началото на юли в края на следобеда водите на Лиан изтекоха. Тя се обади на Жорж в агенцията и придружена от една съседка, бързо се отправи към парижката клиника, в която бе записана. Роди за по-малко от два часа чудесно момченце с почти бели коси. Жорж пристигна малко след края на битката.

В Пиермон научиха новината същата вечер по телефона. Беше се родил Том! Лисбет и Люсил купиха ябълково вино, за да отпразнуват събитието и поканиха няколко приятели за вечерта. Според Жорж бебето беше великолепно и още по-яко от предишните! Големите вдигнаха чаши и се чукнаха за Том.

Някой бе донесъл китара, цигарите не липсваха, празненството продължи до късно през нощта.

Рано на другата сутрин Мило, Жюстин и Виолет (по онова време съответно на дванайсет, десет и осем години) се възползваха от сънливостта на легналите си късно празнуващи, за да повикат собствените си приятели и да тръгнат на експедиция, след като обраха от хладилника каквото беше останало. Тръгнаха по пътя за реката и решиха да слязат до язовира. Като стигнаха там, всички се качиха на мостчето, за да се огледат. Никой не разбра как Виолет е минала под или над перилото. Тъй или инак, тя падна с главата напред от два метра и половина височина върху бетонените плочи. Изминаха няколко секунди преди другите деца да схванат, че вече я няма сред тях. Виолет лежеше в двайсет сантиметра вода, с лице върху плочите. Когато Ньоньой, най-големият от бандата, я забеляза, той стигна до нея с няколко скока и прояви рефлекса да я обърне.

Люсил се събуди от писъците. Тя, която толкова трудно се будеше, изскочи от леглото със свито гърло. Сякаш някой я душеше. Навлече панталон и хукна към язовира. Когато откри Виолет, просната на земята, едва не повърна от ужас. Приближи се с треперещи крака и ръце и за миг ѝ се стори, че ще припадне. Виолет бе смъртнобледа, с едва отворени очи. Люсил изпита желание да вземе сестра си в прегръдките си, но си спомни на какво я бяха учили — при нещастен случай не биваше да се мести жертвата. Лисбет бе извикала спешна помощ, скоро щяха да дойдат. Люсил хвани ръката на Виолет, понечи да каже нещо успокоително, но думите ѝ не идваха, само плачът, само глухите ридания, които се бълскаха едно в друго, без нито едно да излезе от устата ѝ. В линейката Люсил седеше до сестра си с тревожна топка в стомаха, хипнотизирана от кръвта, която течеше от ушите на Виолет и попиваше в хавлиената ѝ пижама — първо се появи червено петно, после цялата пижама почервена. Виолет бълнуваше.

Трябваше да се обадят на Жорж в агенцията. Лисбет отговори на въпросите на баща си, изречени с безизразен, съсипан глас. Медицинският екип бе поел Виолет, тя беше в съзнание, болеше я, да, много я болеше, не, нищо не са казали. Нищо.

Докато Жорж още пътуваше по пътя между Париж и Жоани, лекарят, изродил Лиан, се приближи до леглото ѝ и предпазливо ѝ съобщи, че трябва да бъде много смела. Детето, което бе родила, не било като другите. Том страдал от синдрома на Даун, болест, която започвали да опознават и вече наричали тризомия 21. И тъй като Лиан не реагираше, лекарят добави, произнасяйки отчетливо всяка сричка:

— Синът ви е монголоид, госпожо Поарие.

Лекарят посъветва Лиан да повери бебето на „Социални грижи“. Дете като него, при това в многодетно семейство, предвещавало само катастрофи. Интелектуалното му развитие щяло да е крайно ограничено, а специализирани детски заведения липсвали. Том щял непрекъснато да им създава грижи. По-добре да знае истината — през целия си живот ще им тежи като воденичен камък. Сащисаната Лиан отвърна, че ще говори със съпруга си. Погледна Том в люлката до леглото ѝ, миниатюрните му стиснати юмручета, светлия мъх по главата му, невероятно фините му, изрисувани устни. Бебето се опитваше да налага палеца си и издаваше смучещ звук. Стори ѝ се единствено, че е като другите — неспособен да оцелее сам.

Следващите дни бяха белязани от голям смут. Виолет си бе пукнала черепа и се бе отървала на косъм, но се налагаше да остане три седмици в болницата. Лиан трябваше да изчака десетина дни преди да излезе от клиниката и да посети дъщеря си.

Жорж сновеше между Париж, болницата в Жоани и къщата в Пиермон.

В началото на август цялото семейство замина за Аликанте, с изключение на Виолет, чието възстановяване изискваше да лежи по няколко часа на ден и бе несъвместимо с горещината. Повериха я на сестрата на Жорж, където тя прекара лятото с братовчедите си.

През септември, когато цялото семейство се събра в Париж, Жорж грабна Том и тръгна да обикаля болниците. Синът му нямаше да

остане инвалид. Жорж поиска да се направят множество тестове, допълнителни прегледи, потърси различни мнения, проучи всичко написано по въпроса през последните двайсет години и се срещна с какви ли не капацитети. Щеше да намери решение, ако трябва, отвъд океана. Нямаше полза. Допълнителният хромозом в двайсет и първата двойка хромозоми бе открит във Франция две години по-рано от професор Льожъон, който бе установил за първи път в света връзката между състоянието на умствена недостатъчност и хромозомната аномалия и бе дал на болестта името тризомия 21. След седмици на постъпки, настояване и възмутени писма Жорж успя да се срещне с професор Льожъон. Щом Том има един хромозом в повече, значи трябва да се премахне. Лекарят го прие в кабинета си и прекара повече от час с него. Нямаше начин да се премахне допълнителният хромозом, но може би един ден ще е възможно да се неутрализира. Тризомия 21 се смятала за болест, а не за недъг. В някое далечно бъдеще медицината може би щяла да може да я лекува или да смекчи умствената недостатъчност. Но не сега.

Жорж си тръгна напълно отчаян. Реши, че ще промени радикално начина си на живот — ще посвети на това дете цялата си енергия и ще развие максимално способностите му.

Нито за секунда нито на Жорж, нито на Лиан им хрумна да оставят детето в дом.

Том лежеше в люлката си с широко отворени очи. От няколко минути надаваше остри викове, за да повика сестрите си. Виолет си учеше уроците, докато Жюстин си играеше със Соланж, нейна съученичка, която бе поканила да хапнат заедно. Жюстин се приближи до люлката и вдигна детето. Том очаровано замаха с ръчички. Жюстин усети киселата миризма, която идваше от пелените, придаде си знаещ вид и обяви, че ще преповие брат си. Предложи на Соланж да дойде с нея, постла една кърпа на леглото на родителите си и постави Том отгоре ѝ. Почисти дупето му, гънките на бедрата му, пишлето му, после съвестно го избърса. Между две гукания Том се смееше в захлас. Жюстин зацелува бузите му, коремчето му, ръчичките му, както често бе виждала да прави майка ѝ, горда, че може да покаже на Соланж как умее да се грижи за бебето.

Впрочем тя често му даваше биберона и когато родителите ѝ ги нямаше, го взимаше да спи при себе си. Том хвана косите ѝ и взе да ги дърпа, но Жюстин се намръщи. Детето се поколеба за миг, после пусна русия кичур и отново радостно зарита с крачета. Соланж озадачено гледаше Том. Жюстин много пъти се обръща към нея с надеждата да види на лицето ѝ усмивка, разнеженост, но Соланж избягваше погледа на Том, въпреки че бебето влагаше цялата си енергия, за да привлече вниманието ѝ.

Накрая Соланж се обърна към Жюстин и обяви присъдата си.

— Брат ти е монголоид.

Жюстин погледна приятелката си, която с вид на госпожата-която-знае-всичко виреше брадичка и нос. Том хвана крака с ръцете си и ги пъхна в устата си. Жюстин го задържа, за да му сложи чиста пелена, обу му ританките, чорапите, сложи го да седне. Том остана седнал няколко секунди, опитвайки се да запази равновесие, после се отпусна назад с радостно гukanе.

Жюстин сви рамене.

— Какви ги говориш.

Вдигна детето и излезе от стаята, без дума да обели повече. Вече нямаше желание да играе със Соланж, искаше Соланж да се приbere у дома, впрочем Соланж не ѝ беше приятелка, Соланж носеше ужасни

рокли и имаше загубен вид — собственият ѝ баща го бе казал последния път, една неделя, в която бе дошла да си играят.

Вечерта, след като Соланж си отиде, Жюстин почука на вратата на Мило и влезе, без да дочека да я поканят. Мило лежеше на кревата си, потънал в четене на илюстровано списание. Жюстин седна до него. Мило ѝ се усмихна, после продължи да чете.

— Вярно ли е, че Том е монголоид?

Мило вдигна очи към сестра си, видимо разкъсван между получените инструкции и истината, която смяташе, че ѝ дължи.

— Аха, вярно е.

— Откъде знаеш?

— Мама е казала на Лисбет, която е казала на Люсил, която ми каза.

Жюстин усети да я обзema голяма мъка. Не бе възможно. Том беше ангел, любим принц, не монголоид. Бързо слезе по стълбите. Жорж четеше вестник в хола, Лиан готвеше. Жюстин се поколеба, после избра кухнята, в която Виолет седеше до майка си. Двете чистеха зеленчуци.

Жюстин застана пред масата.

— Вярно ли е, че Том е монголоид?

Настъпи кратка тишина, после Лиан отговори с най-нежния си глас:

— Вярно е, принцесо. Но не се казва монголоид. Том има тризомия. Това означава, че е инвалид и никога няма да е като другите деца. Но ние ще го научим на много неща и ще се опитаме да го направим щастлив.

Гласът на Лиан се скърши. Виолет веднага забеляза ниската мъчителна нотка. Остави ножа за белене и се хвърли на врата на майка си.

— Не можем ли да го поправим?

Как Лиан успяваше да остава толкова спокойна? Жюстин изпита желание да грабне чиниите и да ги хвърли на пода, да обърне всичко, масата, столовете, тенджерите, вилиците и лъжиците, да обърне всичко и да се разпищи. Не искаше Том да има тризомия, нито да е инвалид, нито нищо, искаше да е силен и нормален и да може да се защитава. Защото Том щеше да порасне и да стане малко момче. На улицата, в метрото щяха да го гледат, да се обръщат след него, да си шепнат зад гърба му. А това, че могат да се подиграват на Том, Жюстин не бе способна да понесе.

Жюстин грабна кошницата с плодовете, с рязък жест я пусна на пода и предизвикателно загледа майка си. Портокалите се спряха до хладилника, ябълките се изтърколиха по-надалече, почти до вратата. Нямаше да се наведе да ги вдигне. Лиан да се оправя сама.

Жюстин излезе от кухнята, качи се по стълбите разплакана и се сблъска с Люсил. Люсил я хвана за раменете и я вкара в стаята си. Накара я да седне на леглото й и я попита кое я натъжава толкова. Жюстин не отговори. Тялото й се тресеше от гняв, дишането й сякаш търсеше за какво да се залови, някаква опорна точка, която да й помогне да се укроти. Люсил я погали по косата, без да говори, изчака я да се успокои, да спре да ридае. Жюстин имаше дълги крака и изумително правилни черти. Беше хубава. И открай време бе гневна. Никога не дояждаше порцията си, изпадаше в пристъпи на ярост, за които обикновено никой не знаеше причината. Жюстин се бореше срещу майка си и в разгара на борбата молеше за вниманието й. Казваха за нея, че е трудно дете. Останалото го бяха почти забравили.

Люсил отиде да й донесе чаша вода и Жюстин постепенно се успокои. Сега седеше на ръба на леглото, сложила ръце на бедрата си и засела целомъдрена поза, каквато не й беше присъща. Люсил не спираше да я наблюдава.

— Заради Том — каза най-после Жюстин. — Той е монголоид.

Люсил постави ръка върху ръката на сестра си.

— И какво от това, не е толкова страшно.

— А ако му се подиграват?

— Никой няма да му се подиграва. Татко и мама ще го закрият. И ние също.

На Жюстин като че ли ѝ олекна и тя излезе от стаята.

От няколко месеца Жюстин и Виолет се грижеха за Том, както Люсил и Лисбет се бяха грижили за малките.

Люсил бе обожавала Виолет, пълните ѝ бузки, русите ѝ букли, бе я учила на броилки, на песни и дори на таблицата за умножение. Жюстин винаги ѝ се бе струвала по-далечна. Дори ако понякога си мислеше, по силата на тайнствената геометрия, която свързваше братята и сестрите, че двете са свързани от нещо особено. Нещо, присъщо и на двете, което несъмнено нямаше име и което, вместо да ги сближава, ги разделяше.

Сега Жюстин и Виолет бяха над Том, радваха се на успехите му. Нещата се увековечаваха, предаваха се, така ставаше в многодетните семейства. Том беше *мило дете, ангелче, бонбонче*. Спеше добре, хранеше се добре, никога не плачеше. Беше толкова лесен. Щом някой се приближеше до него, протягаше ръце и надаваше радостни викове. Понякога Люсил го притискаше до себе си, галеше русия пух на главата му, целуваше ръчичките му. Както и другите братя и сестри, тя се бе привързала към Том, не си представяше, че може да е друг, не би го разменила срещу друго дете. И все пак още от първите месеци бе станало ясно, че в това множество Том беше утежняващ фактор. Том беше мъка, която родителите му бяха успели да превърнат в подарък. Подарък, който заемаше много място.

Някой ден Люсил щеше да замине, да напусне шума, възбудата, движението. През този ден тя щеше да е сама, една-единствена, отделна от другите, нямаше да е част от цялото. Често се питаше на какво ще прилича светът през този ден, дали ще е по-жесток, или напротив, по-милосърден.

Жан-Марк не бе слязъл да закуси, не слезе и за месата в десет часа. Лиан недоверчиво погледна часовника си, помисли си за миг дали да не отиде да го събуди, после се отказа. Предишния ден Жан-Марк дълго бе тренирал за областното състезание. Явно имаше нужда от почивка. Можеше да го остави да поспи. Ще го изчака, на служба ще отидат в понеделник. Сигурно скоро ще се събуди. Лиан обичаше тези срещи между двамата веднъж седмично. Това бяха само техни моменти. Жан-Марк бе единственият от децата й, който вярваше в Бог. Мило и по-големите отдавна отказваха да ходят на богослужение, Жорж не бе стъпвал в църква след смъртта на Антонен, Жюстин и Виолет ходеха на вероучение и не се оплакваха, но бяха твърде малки, за да споделят истински вярата й. Единствен Жан-Марк я придружаваше охотно и дори ходеше без нея, когато тя не можеше да отиде. Жан-Марк обичаше да се моли, така й бе обяснил, да се моли на колене и със събрани ръце и да чува как шепотът му се възкачва на небето. Може би и тя някой ден щеше да се изкачи до Бог на крилете на вярата му. Жан-Марк не се молеше за себе си, а за другите, за тези, за които знаеше, че са неспокойни или нещастни, защото Жан-Марк открай време долавяше по-добре от всеки друг смута на околните.

За Лиан вярата бе дар от Бога, който бе имала късмета да получи. Както бе имала късмета девет години по-рано да приеме Жан-Марк, към когото, макар да не й беше син, изпитваше странна привързаност. И както бе имала късмета да роди бебе, различно от другите, което й носеше само изумление и радост. Том започваше да се изправя и скоро щеше да проходи.

Жан-Марк не слезе и за обедната литургия и Лиан усети тревога, която прогони, изправена в кухнята пред чаша горещ чай. Тренировката сигурно го беше изтощила. Можеше пък да пропусне службата една неделя. Жан-Марк скоро щеше да навърши петнайсет години. Готовеше се да постъпи в Академията за пластични изкуства, където Бартелеми учеше вече от две години. С радост бе узнал, че са го приели. Лиан бе видяла лицето му, когато се върна от деня на отворените врати, видя колко бе горд, че върви по стъпките на брат си, че ще учи в същото училище. Преди началото на занятията можеше и да поспи малко.

Люсил дремеше в леглото си, като от време на време се будеше от някой вик, преместване на стол, гласове. Във влажния уют на завивките губеше усещане за тялото си, все едно че се носеше на повърхността на застояла вода. Нямаше никакво желание да излиза, нито дори да дръпне завесите. Бяха се прибрали от ваканция преди няколко дни. Обичаше да удължава това състояние на латентност, на замаяност, за нищо да не мисли, да се носи по течението, да остави времето да тече. Скоро ще трябва да се тръгва на училище, да се започва нова учебна година. Доколкото си спомняше, Люсил винаги бе мразила този период. Всяка година трябваше отново да си съставя график, отново да си определя маршрути, всичко да започва отново. Този път, след като безвъзвратно я бяха изхвърлили от „Бланш дъо Кастий“, бе записана в „Пижие“.

Лиан облече мантото си. Ще събуди Жан-Марк, като се върне. Нека си почине. Жорж бе заминал за Пиермон за уикенда, за да надзира ремонта, така че нямаше да му направи забележка. Защото според Жорж излежаването бе измислено за астеничните и мързеливите. За да водиш здравословен живот, трябваше да си на крак възможно най-рано, включително и в неделя. Да извиняват безделните момчета и ленивите момичета.

Преди да излезе, Лиан почука на вратата на Люсил. След няколко секунди дъщеря ѝ отговори с едно сънено „да“.

— Отивам на църква, скъпа принцесо.

Люсил стана, за да отвори на майка си.

— Ще трябва само да се сложи пилето във фурната към дванайсет и четвърт. Всичко съм приготвила.

Люсил кимна и затвори вратата.

Лиан тръгна към църквата. Усети буцата в стомаха ѝ да се надува, отказа да ѝ обърне внимание, забърза се. Внезапно спря. Не беше нормално. Нещо ставаше. Жан-Марк никога не спеше до толкова късно. Никога не изпускаше службата. Лиан се обърна и се затича към

къщи, после изкачи стъпалата две по две. Колкото повече се приближаваше до стаята на момчето, толкова повече растеше беспокойството ѝ.

Люсил чу, че майка ѝ се връща и се качва по стълбите, после чука на вратата на Жан-Марк и няколко пъти го вика. Люсил чу, че майка ѝ отваря вратата, после вече нищо не чу.

Лиан намери момчето легнало в кревата си, с найлонов плик на главата. Хвърли се към него, махна плика с рязък жест и откри лицето му. Устата му беше останала отворена в опит да си поеме дъх.

След ритуалното измиване и обличането в тъмен костюм Жан-Марк остана три дни вкъщи. Положеното му на леглото тяло бе оградено със свещи. Всички деца можаха да го видят. Няколко седмици по-рано Бартелеми се бе разбунтувал, научавайки новината, че Жан-Марк ще учи в неговото училище. Откога Жан-Марк имаше дарба за пластични изкуства? Не искаше да го носи на гръб, срам го беше от него. Но сега, когато брат му беше мъртъв, Бартелеми, който не вярваше в Бог, се молеше с всички сили да го види възкръснал. Би дал всичко, за да върне времето назад и Жан-Марк да не е умрял и нищо такова да не съсипва отново семейството му.

Вестниците отразиха произшествието. Журналистите идваха в къщата, звъняха на вратата, непрекъснато се обаждаха по телефона. Един след друг се сблъскваха с яростта на Жорж, с ругатните му. Някои оставаха близо до къщата с надеждата да измъкнат някоя дума от братята и сестрите на мъртвото момче или на който си покажеше носа навън. Люсил, както и останалите, излизаше с нос, забит в шала, без да отклика на повикванията, и гледаше право пред себе си.

На Люсил, на братята и сестрите й бяха обяснили смъртта на Жан-Марк с безизразен глас. Защото като дете е бил малтретиран, Жан-Марк имаше навика да си пази главата на заспиване. Онази вечер, изтощен от тренировката по плуване, си покрил главата с найлонов плик и не се събудил повече. Жан-Марк бе умрял задушен в съня си, без да страда. Нищо повече не бе добавено.

Колкото и да беше обширна, къщата стана задушна и потискаща. Обезумелият Жорж се стряскаше от най-малкия звън. Криеха от децата заглавията във вестниците, които подхранваха гнева му. Нищо не трябваше да се казва на другите. Жан-Марк бе мъртъв, и толкова.

Може ли на петнайсет години, или почти, да заспиш с найлонов плик на главата и да се задушиш неволно? Този въпрос си задаваше Люсил, както сигурно и повечето от братята и сестрите. А ако Жан-Марк бе решил да сложи край на дните си, какво нещастие, каква самота бе в основата на отчаянието му? Никой нищо не бе забелязал, Жан-Марк изглеждаше щастлив. За какво бяха виновни те, които още бяха живи, които нищо не бяха видели?

В началото, когато след дълги и мълчаливи преговори със самата себе си възприех идеята да напиша тази книга, мислех, че няма да е проблем да въведа и измислица и че по този начин без угризения ще запълвам празнините. Искам да кажа, че по някакъв начин смятах да остана господар на положението. Представях си, че съм способна да изградя история, увлекателна и овладяна, или поне текст, който да се развива в уверена и постоянна форма и постепенно да придобива смисъл. Смятах, че ще мога да измислям, да вдъхвам живот, да давам посока, да създавам напрежение, да водя хорото от начало до край без грешка и без отстъпление. Надявах се, че ще мога да боравя с материала както пожелая и наум ми идваше класическият образ на тесто, тесто за торта, каквото Лиан ме научи да меся, когато бях дете, маслено или хилядолистно, в което щях да събера разпръснатите съставки, преди да го замеся с длани, да го разточа, да го ударя в масата, дори да го хвърля към тавана, за да видя дали ще се залепи.

Вместо това се оказа, че нямам представа откъде да подхвания историята. Вместо това имам чувството, че стоя с часове с ръце във въздуха, със запретнати до лактите ръкави, опасана с гадна касапска престилка, ужасена от мисълта, че мога да се отклоня от истината, да събъркам някоя дата, някоя възраст, вместо това изпитвам страх, че ще се проваля в изграждането на повествованието, такова каквото съм го замислила.

Неспособна да се освободя напълно от реалното, аз произвеждам някаква неволна фикция, търся ъгъла, който ще ми позволи да се доближа още по-близо, все по-близо до истината, търся пространство, което да не е нито истина, нито измислица, а и двете едновременно.

С всеки изминал ден усещам колко ми е трудно да пиша за майка си, да я обрисувам с думи, колко ми липсва глас. Люсил много малко ни е говорила за детството си. Не обичаше да разказва. Днес си казвам, че това е бил нейният начин да избяга от митологията, да откаже да я въвличат в съчинителството и в произволното преразказване на семейната история.

Нямам никакъв спомен майка ми да ми е позволявал да чуя от устата ѝ различните събития, белязали *нейното* детство, искам да кажа, че никога не е говорила за него в *първо лице*, което би ни дало

възможност поне отчасти да си го представим. Това, което всъщност ми липсва, е нейната гледна точка, думите, които би избрала, начинът, по който би подредила фактите по важност, подробностите, на които би се спряла. Понякога споменаваше тези неща, смъртта на Антонен, на Жан-Марк, снимките на детето звезда, каквото е била, личността на Лиан и на баща й, споменаваше ги с очевиден гняв, но извън всянакъв свързан разказ, както би хвърляла камъни, за да ни удари или за да се разтовари от най-лошото.

Опитвам се все пак да възстановя гледната й точка на базата на откъслеците, които е споделила с един или с друг, с Виолет малко преди смъртта си, със сестра ми Манон, с мен понякога. Преразказвам, естествено, запълвам празнините, подреждам по мой начин. Отдалечавам се повече от Люсил в желанието си да я доближа.

Не знам какво е изпитвала Люсил, когато се е родил Том. Само си го представям. Знам, че е обожавала това късно появило се уязвимо дете, което е трябало да бъде закриляно, знам колко значеше Том за нея вече като възрастен, когато идваше да прекара няколко дни в дома ѝ. Някои отбелязваха, че заради незабавната обич, която пораждаше, заради вниманието, които изискваше, и заради волята на родителите си да развият максимално способностите му Том несъмнено е заемал твърде много място. Върху това забавно, мило, безхитростно дете постепенно са се прехвърлили надеждите, нежността, неосъществените пориви. С годините Том е ставал главен обект на внимание за Жорж и идол на цялото семейство. Днес той е неговият талисман и, според мен, свързващото го звено.

Когато бях дете, с Том си играехме в градината във Версай. Двамата преследвахме Ензим, дакела на Жюстин, за да шепнем нежни думи в дългите му уши и да го гледаме как върти глава. Том е само няколко години по-възрастен от мен.

Когато бях дете, снимките на Антонен и Жан-Марк, изчезналите синове, стояха една до друга на библиотеката в хола в Пиермон. Покъсно до тях поставиха черно-бял портрет на Мило. През училищната ваканция ние — многобройните ми братовчеди, сестра ми и аз —

прекарвахме цели седмици в тайнствената сянка на тези покойници. По силата на привличането, което морбидното оказва върху децата, ние все се въртяхме около тези снимки, взирахме се във всяка подробност, изследвахме мистерията им, карахме Лиан да повтаря десетки пъти свързаните с тях случки и спомени. Седнала на малката табуретка в прословутата жълта кухня, присъстваща във всички легенди, баба ми ни разказваше за синовете си с мелодичния си и лек глас, понякога с онзи само неин разнежен смях и със звучни, тревожни въздишки, които единствени подсказваха колко скърбеше за мъртвите.

Много по-късно научих от Виолет, че Жан-Марк е умрял от хипоксифилия, наричана също автоеротична асфиксия, тоест при мастурбация, по време на която се е опитвал да увеличи оргазма си чрез задушаване. Изглежда, че Жан-Марк се е отдавал на мазохистични и фетишистки практики. В разговорите, които водих, преди да започна да пиша тази книга, Лисбет ми разказа, че няколко седмици преди смъртта му тя нахлула без да почука в стаята му, за да си вземе гащите, които й бил откраднал, и го заварила с увит около члена шал, през който си забивал игли.

Днес се опитвам да възстановя начина, по който се съчетават събитията, важността и въздействието им. Струва ми се, че смъртта на Жан-Марк и официалната версия за нея (мога да си представя колко трудно се обяснява истината на децата) за първи път са въвели в семейството темата за самоубийството. Люсил дълго е гледала точно по този начин на странната смърт на брат си. Без допълнително обяснение, официалната версия, макар и не толкова жестока, поражда известно съмнение и вероятно усещане за вина, особено у по-големите, чиито чувства към Жан-Марк винаги са били двойствени.

Разказите за смъртта на Жан-Марк се различават по някои маловажни точки, по-специално за това, кой е бил с Жорж в този момент в Пиермон за ремонта (Лисбет и Бартелеми) и кой е останал във Версай с Лиан (Люсил и малките).

Колкото до журналистите, разказват, че Жорж се обърнал към зет си, по онова време главен редактор в „Иси Пари“, с молба да използва

влиянието си, за да сложи край на тормоза. В други спомени зетят на Лиан, Клод, пише за случая в своя вестник, с което си навлича вечната ненавист на Жорж. Но много хора опровергават тази версия.

Всички са съгласни, че Лиан е открила тялото и е телефонирала на Жорж да се прибере спешно. Лиан се обажда и на Мари-Ноел, вечната приятелка, която веднага идва, за да помогне. Мило, който е на трийсет години, часове наред шумно ридае за най-близкия си по възраст брат, изчезналия брат. Мило, неутешимият, плаче както Бартелеми е плакал няколко години по-рано за смъртта на Антонен. Днес те говорят за скръбта си по същия начин, със същите думи. Невидима смъртоносна нишка ги свързва с отишлите си братя.

Не знам нищо за Люсил, освен че се е намирала недалеч оттам, в стаята си, и че е била на седемнайсет години. Нямам представа какво е правила, дали е викала, дали е плакала, нито как събитията са се вписали в нея.

Лисбет, която днес живее в Южна Франция, ми каза, че е запазила първата страница на един вестник от деня на смъртта на Жан-Марк, чието заглавие („Детето мъченик не можа да надживее миналото си“) изкарало Жорж от релси. Поисках да видя статията. След няколко дни Лисбет ми се обади. Не я била открила. Като размислила, решила, че може би я е изхвърлила.

Преди няколко години Лисбет бе решила да изхвърли всички лоши спомени. Точно в такова състояние, тоест разтоварена от най-лошото, Лисбет няколко часа ми разказва историята на семейството ни. През следващите седмици ѝ се обаждах няколко пъти, за да искам уточнения, които само тя можеше да ми даде. В такова състояние ми разказа подробности и случки, толкова ценни за мен, в панорамна и цветна версия, в която няма удари и контраудари, в която страданието прозира от всяко изречение, без никога да е изречено. Всеки прави каквото може и днес уважавам защитната ѝ линия, която е почти същата като тази на Бартелеми. Може би защото са най-големите. Днес Лисбет и Бартелеми са решили да запазят най-доброто, най-своеобразното, най-сияйното. Останалото са изхвърлили. Може би са прави. И те като другите приеха проекта ми с ентузиазъм и като другите се питат сега какво ще правя с всичко това. Чудят ми се, както

казват в семейството. Често мисля за тях, докато пиша — Лисбет, Бартелеми, Жюстин и Виолет, — с безкрайна нежност, но и с увереността, че ще ги наскърбя, ще ги разочаровам.

Не говоря за Том, обожаван от всички, който е на четирийсет и осем години и от няколко години живее в дом за умствено недоразвити. Той е единственият, за когото съм сигурна, че няма да ме прочете.

Косите на Бартелеми бяха пораснали изведнъж, сякаш под въздействието на магически еликсир, сякаш за една нощ, падаха над очите му, разделяха се на къдрavi кичури, които момчето оставяше да висят или да се разстилат непокорно встрани. Жорж бе побеснял. Косите на Бартелеми олицетворяваха квинтесенцията на *тъпата възраст*. Впрочем Бартелеми мислеше тъпо, обличаше се тъпо, движеше се тъпо. Той, Жорж, бе проявявал търпимост към децата си, осигурил им бе либерално образование, уважаваше, доколкото можеше, личността и мненията им, но в случая, е не, не трябваше да се прекалява. Всичко си имаше граници. В живота първото впечатление ви поставя на окончателното ви място. Да се явиш, където и да е с дълги коси, при това със съмнителна чистота, бе равносилно на социално самоубийство. На програмирано поражение, на автосаботаж. Жорж не понасяше косите на Бартелеми, нито начина, по който синът му държеше да му противоречи пред хора, аристократичните му маниери, поканите му за ралита, успехите му с хихикащото и кудкудякащо женско племе, приятелите му с празен поглед, които се правеха на влюбени в литературата. Бартелеми вече не играеше тенис (Жорж дълго се бе надявал, че синът му ще се класира за националните състезания), общуваше с по-възрастни от него хора, придаваше си вид на артист. Откакто си бе пуснал дълги коси, всеки път, когато влезеше в стаята или в зрителното му поле, Жорж подчертаваше появата му с кисела забележка или обидена въздишка. Бартелеми си създаваше имидж, имаше нужда от такъв, след като не можеше да предложи нищо съществено, имидж, да, да не кажем амбалаж, и Бог знаеше, че Жорж разбира от перчене и от манипулиране, той, който от доста години работеше в рекламата. Жорж беше винаги нашрек, улавяще някоя подробност, някое мълчание, колебание, възползваше се от най-малкия случай, за да подхване язвителните си монолози, които с течение на времето усъвършенстваше, като накрая съкрушено заключаваше, обръщайки се към Лиан:

— Какво да ти кажа, скъпа, това е онази тъпата възраст.

Жорж се дразнеше и от чуруликането на Лисбет, от шумното ѝ добро настроение, от увлечението ѝ по модните парцалки. Не понасяше и времето, което Люсил прекарваше извън къщи, без да уточнява къде и с кого, тесните ѝ панталони, начервените ѝ устни,

начина, по който вдигаше очи към небето, неодобрителните й мълчания. Децата му започнаха да излизат вечер и да се пригответят в продължение на часове, сприятелиха се с други млади хора, чиито имена се въртяха около масата и до късна вечер, взеха все по-често да ги канят на гости. Жорж понесе удара на отчуждаването им челно. Ставаше дума за предателство, чисто и просто.

Колкото повече растяха децата му, толкова по-жестоко им се подиграваше. Младежките пъпки, изчервяването, погледите, които избягваха неговия, подхранваха сарказма му. Жорж имаше убийствен език и нищо не му убягваше. Дрехи, пози, аксесоари биваха оглеждани под лупа, анализирани, оплювани. През някои вечери осмиването граничеше с линчуване. Защото Жорж винаги имаше последната дума, нанасяща последния удар.

Люсил не беше изключение от правилото, но баща ѝ никога не я унижаваше. Люсил се изпълзваше от погледа му, криеше се по ъглите. Мълчанието ѝ не даваше възможност за нападки. С течение на времето тя започна да води нещо като паралелен таен живот, до който той нямаше достъп. Жорж си го изкарваше на приятелите на Бартелеми, които се интересуваха от дъщеря му, като на висок глас изразяваше съжалението си от тяхната некултурност, от жалката им физика, от дребните им амбиции. Най-много ненавиждаше Форест, едно момче с ангелско лице, което не сваляше поглед от Люсил.

Люсил мразеше всемогъществото на баща си, неспособността му да проявява снизходжение, безграничната му жестокост. Наблюдаваше лицето му, деформирано от глуха болка, отвратено свитите му ноздри, горчивата гънка на устните му. И не можеше да го познае. Не можеше да каже откога Жорж се бе превърнал в това озлобено същество. Или нищо чудно да откриваше едва сега истинската му същност и мащаба на агресията му. Той, който открай време тръбеше, че децата му са интелигентни далеч над средното ниво, сега пръв се присмишаше на колебанията им, ядосваше се на желанията им и се подиграваше на вкусовете им. Мило, Жюстин, Виолет някой ден също щяха да носят модни дрехи, да си правят нахални прически, да вдигат революции. Някой ден и те щяха да му избягат.

Лиан объркана слушаше съпруга си, понякога се опитваше да замаже думите му. Юношеството на децата ѝ бе за нея чужда територия в самата вътрешност на семейството, оградена територия, в

която не можеше да проникне. Бе се отказала да разбира исканията и проявите на децата си, твърде отдалечени от спомена, който пазеше за собствената си провинциална младост и за късния си пубертет, изживени под опеката на баща, чийто авторитет не подлежеше на съмнение. Би предпочела децата ѝ да останат малки, да спрат веднъж завинаги да растат. Впрочем Лиан си даваше сметка, че не обича нищо толкова, колкото свежата и нежна плът на бебетата, тази плът, която не спираше да обсипва с целувки. Разбира се, бе останала близка с Лисбет, която открай време ѝ помагаше. Разбира се, гордееше се с Бартелеми, превърнал се във великолепен младеж. За момента Мило се учеше добре, четеше вестници, интересуваше се от политика. Момичетата бяха малки и все още можеше да нацелува Виолет. Колкото до Люсил, след като се прибереше от техникума, тя пушеше в стаята си и се държеше с училиво високомерие, без по никакъв начин да показва чувствата и мислите си.

Люсил отдавна ѝ се бе изплъзнала.

През последните седмици Люсил и Лисбет на два пъти се бяха прибрали много по-късно от определения от баща им час. Затова Жорж не ги пусна да отидат на голямото празненство, организирано в Шавил от братовчедите им. Освен това изиска от тях да присъстват на вечерята, която даваше същия ден и на която бе поканил търговския директор на агенцията, един млад хуморист, с когото наскоро се бе запознал, както и един режисьор на телевизионни сериали, за които малките няколко пъти бяха получавали епизодични роли. По време на вечерята Люсил и Лисбет се опитаха да участват в разговора и да отговарят на въпросите, които им задаваха. Веднага след десерта поискаха разрешение да отидат да си легнат.

Щом гостите си тръгнаха, Жорж, обиден, че са станали от масата толкова рано, се качи при момичетата с твърдото намерение да им разясни някои принципи на доброто поведение. Двете не бяха в стаите си, прозорецът на Люсил бе отворен. Жорж и Лиан скочиха в колата и пристигнаха в Шавил след по-малко от четвърт час.

Жорж паркира пред къщата. Зад затворените капаци ехтеше музика. Жорж остана в колата, а Лиан позвъни на вратата. Появи се на прага на стаята, в която се танцуваше, и потърси с поглед дъщерите си. За по-малко от две минути и без дума да е произнесена Лисбет и Люсил се озоваха на задната седалка в колата. Люсил улови бащиния си поглед в огледалото за обратно виждане и се сви на мястото си. Като се върнаха във Версай, Жорж изпадна в няма ярост и пред очите им разкъса роклите, които си бяха ушили сами. През нощта Люсил реши да избяга в свободния свят. Още на сутринта сподели плана си с Лисбет, която не кара да я молят. Лисбет мечтаеше за пътешествия, за далечни страни, за мъже с melodичен акцент. Не се боеше да замине. Отначало щяха да живеят в Пиермон, инкогнито, докато си намерят никаква работа и съберат малко пари. После, ако Люсил се окаже подръзка, щяха да избягат по-далеч, много по-далеч.

В обичайния час се направиха, че тръгват за училище. Но вместо това взеха влака за гарата „Сен Лазар“, после минаха през Спестовната каса, за да изтеглят спестяванията на Лисбет. Лисбет открай време бе единствената, която пестеше пари. От известно време гледаше малки деца, за да финансира бъдещите си пътувания. След това сестрите отидоха на Лионската гара, от която след няколко часа взеха първия влак за Пиермон.

Люсил никога не бе забелязвала колко мрачна и запусната е къщата. Колко влажен и леден е въздухът вътре. Вечерта ѝ се стори да долавя всякакви подозрителни шумове на тавана. Изпаднала в ужас, тя помоли Лисбет да спят заедно. Рано сутринта пристигна Жорж, носеше плик с кроасани и се усмихваше с облекчение. Приготви обилна закуска, после ги качи в колата. След по-малко от два часа бяха в Париж.

С Форест Люсил се шляеше по големите булеварди или се укриваше в някой киносалон. Приятелят на Бартелеми се бе влюбил в нея от първия ден. Идваше във Версай или в Пиермон и не я изпускаше от поглед. Форест се бе превърнал в довереника, в целомъдрения любовник, който чакаше да дойде неговият час. Люсил не искаше да спи с никого. Подстригваща се късо, ала гарсон, носеше пуловери с високи яки, клинове и ниски обувки, играеше си на Джийн Сибърг^[1]. Форест искаше да стане фотограф. В Пиермон бе направил няколко серии от снимки, една от които с Люсил, Лисбет и Бартелеми, танцуващи покрай железопътната линия. През същия ден Люсил бе откраднала тежката емайлирана табела, закачена на главния стълб на гарата, повредена от дъжд и вятъра.

Не преминавайте, преди да сте се огледали и в двете посоки. Зад влака може да има друг влак.

В Париж двамата се бяха снимали пред огледало, като Люсил стоеше съвсем близо до него. Но за Люсил Форест щеше да остане само първи флирт, мил и нежен спомен.

Люсил бе срециала Габриел малко по-рано, когато беше на почивка със семейството си в Аликанте. Виждаха се няколко лета подред, лежаха заедно на плажа, вечер излизаха с приятели. Габриел бе по-малкият брат на Мари-Ноел, сътрудничката на Жорж. Мари-Ноел неведнъж бе искала от Жорж да го вземат със себе си, имал нужда да смени обстановката. Габриел умееше да говори добре, бе толкова чернокос, колкото Люсил беше руса, имаше стройно и атлетично тяло, чувстваше се комфортно при всички обстоятелства и изглеждаше много уверен в себе си. Габриел няколко пъти бе идвал в обширния апартамент, който Лиан и Жорж наемаха в Испания на Франко, под убийственото юлско слънце. През последното лято, което Люсил прекара с родителите си в Аликанте, с Габриел правиха секс за първи път.

Няколко седмици по-късно Лиан забеляза гърдите на дъщеря си, чиято тънка кожа се бе опънала до крайност и които всеки ден ставаха все по-големи. Люсил беше бременна. Обсъдиха въпроса в хола във

Версай. Като се имаше предвид състоянието й, за предпочитане бе Люсил да се омъжи. Тя беше на осемнайсет години, нямаше навършено пълнолетие, Габриел беше на двайсет и една. Но Лиан и Жорж не искаха да я насилят. Тя сама трябваше да направи избора си. Люсил не се колеба. Беше влюбена в Габриел, дошло ѝ бе време да напусне семейството си, да създаде свое, да живее живот на дама. Далеч от кипежа вкъщи, щеше да си изобрети собствено пространство и да се придвижва в тишина. До този ден не си бе представяла бъдещето си, не му бе придавала форма и цвят. Не умееше да се пренася в друг живот, да измисля нови пейзажи. Понякога си мислеше, че мечтите ѝ са толкова големи, толкова несъразмерни, че не влизат дори в собствената ѝ глава.

В разгара на подготовката, която сега заемаше цялото ѝ умствено пространство — годеж, сватба, наемане на апартамент, Люсил спираше понякога, загледана в празното, и усещаше да я обзема чувство за сладост, за свобода. От всички братя и сестри тя първа щеше да замине. Именно тя отваряше пътя към бъдещето. За първи път то ѝ се стори ясно и сияйно.

Люсил и Габриел се ожениха през октомври. Скоро след сватбата тя напусна семейната къща и се премести в малко студио, в което двамата зачакаха раждането на детето. В началото на март Люсил роди момиченце в една клиника в Булон. По-късно Люсил и Габриел се настаниха в апартамент в 13-ти район.

[1] Джийн Сибърг — (1938 — 1979) американска актриса, участвала и в много френски филми, сред които „До последен дъх“ на Жан-Люк Годар, самоубила се със свръхдоза приспивателни. Носела е косата си къса. — Б.пр. ↑

В момента, когато описвам как Люсил напуска семейството си, забелязвам, че като че ли липсва едно измерение на странната композиция, върху която работя от вече няколко месеца и от която вероятно ще стане книга. Мислех, че правя грешки с цветовете, с декора, че смесвам всичко, бъркам червеното и черното и губя нишката по пътя. Истината обаче е, че каквото и да бях написала, нямаше да ме задоволи, нищо нямаше да ми се струва достатъчно близко до нея, до тях.

Бих искала да разчетете семейството ми в най-радостната му част, в онази шумна и крайна жизненост, която го е отличавала, в могъщата му способност да се бори срещу драмата.

Бих искала да разчетете многобройните лета, прекарани от Лиан и Жорж с децата им на южните плажове във Франция, Италия или Испания, умението на Жорж да живее над възможностите си, да открива места, достойни за разточителството му и с най-ниска цена, да води там племето си, върху което винаги се присаждаше някой братовчед, когото смятала за бледичък, или съсед с недостатъчно червени кръвни телца. За тези летни обиколки свидетелстват серия от фотоленти суперосем, прехвърлени на видеокасета, на която се виждат Люсил и братята и сестрите й на плажа, с обезцветени от слънцето коси и бански костюми от онова време, застанали във водата около надуваема лодка или легнали един до друг на пясъка. Люсил е хубава, усмихва се, участва в игрите, тича заедно с другите, не се отделя от тях.

Не казах също и че Жорж несъмнено е бил един от първите бащи, научили децата си да карат изфабрикувани от самия него дървени водни ски, които гордо теглел по река Йон, застанал на волана на пневматична лодка с малък мотор от две конски сили. С течение на времето Жорж се снабдил с по-сериозна екипировка и водните ски станали семеен спорт.

Детството на Люсил е изчезнало заедно с нея и ще ни остане завинаги непрозрачно.

Люсил се превърнала в онази рядко красива крехка жена, забавна, мълчалива, често подривна, която дълго стояла на ръба на бездната, без никога да я изпуска от поглед, в обожавана, желана жена,

будеща страсти, наранена, оскърбена, унижена жена, загубила всичко в един-единствен ден и неколкократно приемана в психиатрична клиника, неутешима жена,ечно виновна, зазидана в самотата си.

На видеокасетата с образите на семейството, озаглавена „Семейство Поарие 1960 — 1970“, открих филм, който не бях гледала. В него са Люсил и Габриел, баща ми, малко преди сватбата им, по време на посещение у баба и дядо в къщата в Пиермон. В бледата светлина на един есенен следобед двамата излизат от малка кола от онова време, чиято марка не можа да определя, и гледат в обектива, леко смутени. Посреща ги Лиан, която слага ръка на корема на Люсил и с доволен вид се обръща към камерата, най-вероятно държана от Жорж. Наблюдавам Люсил и Габриел и съм поразена от все още детския им вид, и на двамата, ще речеш, две преоблечени хлапета, на които са предложили да се правят на големи. Носят светли шотландски пуловери, стоят един до друг, Габриел е хванал Люсил за врата, бузите на Люсил са кръгли като на съвсем младо момиче и нито тялото, нито лицето й имат вид да са надживели юношеството, и като размисля, петнайсетгодишната ми дъщеря изглежда по-възрастна от тях.

От Лисбет, от едната страна, и от сестрата на баща ми, от другата, получих копия на писмата, писани от Люсил, когато е била бременна с мен, точно след като е открила бременността си и през следващите месеци. В тях тя говори за бъдещата им сватба, за бебето, което помръдва в корема й, за декларациите, предназначени за „Общественото осигуряване“, за проблемите на града с газта. Тя е „толкова развлечена, очарована, разчувствана, влюбена...“, че не знае откъде да започне. Слуша „Здравейте, приятели“^[1], хрупа ябълки и се опитва да организира нещата в студиото, в което са се настанили с Габриел. В края на една от страниците Люсил се е нарисувала в профил, с изпъкнали корем и задник. Малка стрелка сочи към следния текст: „Това съм аз. Няма нищо смешно“. В писмо до Лисбет тя пише какви имена предпочита: Жералдин, ако е момиче, Луцифер или Велзевул, ако е момче. Очевидно е, че Люсил няма представа за

живота, който я очаква, и нищо около нея не изглежда свързано с реалността.

От филма със сватбата на моите родители, които се оженват, когато тя е бременна от няколко месеца, се излъчва някаква неопределена тъга. Майка ми носи бяла рокля с презрамки, леко прихваната под гърдите, воал от тюл обгръща лицето ѝ. Габриел е облякъл тъмен костюм. Красиви са, имат влюбен вид, но в погледа на Люсил има нещо неопределене, някаква форма на отсъствие (или на уязвимост) я отделя от заобикалящата я действителност.

Сватбата е традиционно буржоазна, банкетът е организиран след религиозната церемония в салоните на скъп ресторант във Версай. Всички са много шик, елегантно облечени, Лиан сияе в ролята си на майка на младоженката, Жюстин и Виолет (съответно на тридесет и единадесет години) са заобиколени от няколко братовчедки и взимат много на сериозно ролята си на шаферки. Жivotът на Люсил вън от семейството ѝ едва сега започва, тя току-що е завършила техникума „Пижие“, където е учила за секретарка, очаква дете, съпругът ѝ работи в рекламната агенция, ръководена от Жорж.

На пръв поглед двамата имат всичко необходимо, за да бъдат щастливи.

Не съм споменавала още за документалния филм за семейството ми, реализиран през 1968-а, две години след женитбата на Люсил, и разпространен по първи канал на ORTF през февруари 1969-а. Знаех за него — фактът, че са били герои на телевизионен репортаж, дори и ненамирам, е станал част от семейната митология точно както зрелищният мъжки шпагат, направен от баба ми по блестящо трико на седемдесет години, или както саморъчно построеният басейн в Пиермон. Но никой досега не бе успял да се сдобие с предаването, чието точно име бяхме забравили и което можеше да се открие само в архивите на Националния институт за радио и телевизия. Чрез познати успях да го намеря и да го прехвърля на дивиди. Предаването се нарича „Форум“ и е посветено на отношенията между родители и деца в юношеска възраст. Всичко в него говори за епохата — черно-белият, леко неясен образ, дрехите, интонацията, формата на очилата, ритъмът, декорът. Първите репортажи, направени в различни семейства, са

последвани от дискусии между родители, юноши, психологи и психоаналитици, които нямат никаква връзка с героите. Те коментират видените кадри и се изказват за начина на възпитанието или за качеството на отношенията родители деца, на които са били свидетели.

Репортажът, заснет у баба и дядо, е последният от предаването. Глас зад кадър обяснява, че семейството не е представено като модел за подражание в строгия смисъл на думата, „зашпото в областта на възпитанието не може да има рецепт“. Но очевидно авторите са се надявали, че точно това семейство — независимо че е в края на предаването и не е последвано от коментар — би могло да даде храна за размисъл и да продължи дискусията.

Репортажът започва на първия етаж на версайската къща. Появява се Мило, който вдига телефона и силно вика Лисбет. Лисбет дотичва и взема слушалката, като гласът и е заглушен от коментара, с който се представят един по един членовете на семейството. Тонът е леко превзет, като в документалните филми от онова време, а камерата показва всички подред: „Лисбет, двайсет и четири годишна. Бартелеми, двайсет и три, женен за Колин, имат бебе на шест месеца. Люси, двайсет и една години, омъжена за Габриел, момиченцето им е на две години. Мило, осемнайсет, последен гимназиален клас. Жюстин, шестнайсет, учи в гимназията «Етиен», Виолет, четиринайсет, ученичка. (Кратка пауза.) Жорж, бащата, основал собствена рекламна агенция. Лиан, майката, отгледала девет деца, без да изгуби усмивката си“. След това показват цялото семейство Поарие на голямата маса в трапезарията. Разговорът е оживен, всички се смеят. Гласът зад кадър продължава: „За да е пълно семейството, следва да споменем Том, който е в леглото, и две момчета, загинали при нещастни случаи. След години на притеснения и неудобства семейството е настанено в къща във Версай. Човек рядко скучава в многодетно семейство. Но децата на това семейство са възпитавани с много въображение, което може би обяснява неговата оригиналност“.

Когато успях да се сдобия с филма, ми трябваха няколко дни, за да го изгледам. Исках да съм сама с компютъра ми. Образите ми

показваха нещо, което Люсил загубва няколко години по-късно, нещо, разбито от живота на хиляди парчета, като в приказките, в които кривопръсти вещици яростно се нахвърлят върху прекалено красивите принцеси. Сред документите, до които се добрах по време на работата ми по книгата, този репортаж несъмнено ме е развълнувал най-много.

Люсил дава няколко интервюта, камерата се доближава до лицето ѝ, хваща в едър план погледа ѝ, усмивката ѝ, докато тя си спомня епизоди от юношеството си. От всички деца на Лиан и Жорж нея снимат най-много. Тя говори за неуспялото си бягство с Лисбет, разказва как тайно са канили приятелите си, когато Жорж, за да ги накаже, им е давал да преписват цели страници от някой учебник. Всички запретвали ръкави и се залавяли за работа. Признава, че никога не се е учила добре. Не защото не са ѝ чели конско — огорчено, но оптимистично, — за да се вземе в ръце.

— Само че с мен това така и не стана.

С резервираното си поведение, с премерените си думи Люсил завладява экрана. Изумително красива е, интелигентността ѝ е вън от съмнение, мисля, че всеки би го установил, ако види този филм. На няколко пъти ме показват като дете как си играя до нея.

Малко по-късно Люсил казва:

— Аз имам много тревожен темперамент.

И още по-късно:

— Ако са успели в нещо, то е в това, че ни вдъхнаха вяра в бъдещето.

Мисля, че в момента, в който ѝ задават въпроси, това е чиста истина. Люсил се страхува и вярва в бъдещето. Жivotът ще реши кое от двете ще надделее.

Репортажът показва едно весело, сговорно семейство, в което се отдава предимство на самостоятелността на децата и на развитието на тяхната индивидуалност. Лисбет, Мило, Жюстин и Виолет един след друг свидетелстват за свободата, на която се радват — свобода да

говорят, да ходят на кино, да украсяват стаята си както желаят, да излизат и да пътуват. Виолет обяснява, че от десетгодишна възраст сама взима влака, за да отиде в Париж, Лисбет говори за пътуванията си до Съединените щати и до Мексико. Всичко това е вярно. Не казват, че Том страда от тризомия (той е в леглото си по време на репортажа!) и не се разпростират по темата за момчетата, починали при нещастни случаи. С неустоимата си усмивка Лиан разказва как се е отрекла от принципите си и до каква степен възпитанието, което е дала на децата си, е различно от полученото от нея, докато Жорж обяснява с красиво построени фрази, че важното е да знаеш как да оставиш потомството си да излети от гнездото. Откъсите от филми, заснети по време на почивка в Испания, засилват идеята за съвършено щастие.

Жюстин ненавижда този филм и когато го открих, едва се съгласи да го изгледа. Впоследствие ми разказа колко е била объркана и смутена по време на снимките и как са й предложили, ако не и наложили, да произнесе една от малкото си фрази:

Да, баща ми е едновременно мой татко и мой приятел, приятел, с когото човек може да се посмее, да поговори, да каже каквото му дойде наум, а когато иска да сподели нещо с него, му казва „може ли да обядваме заедно утре“ и на другия ден двамата обядват приятелски.

Пак тя ми разказа, че този филм е оскърбил Мило, изкарал го е от кожата му, дотолкова, че без задръжки е излял бунта и гнева си срещу баща си, от което в кадър не е останало и следа. Мило се мярка на екрана за секунди, вижда се само как смачква цигарата си и се опитва да избяга от камерата.

Намираме се в сърцето на мита. Филмът е образът на легендата, която Лиан и Жорж пишат, докато я градят, както правим всички ние със собствения си живот. Филмът ги показва като двойка и като родители, той несъмнено отразява представата, която те имат за себе си и от която имат нужда, за да продължат нататък. Двамата така се схващат и така схващат семейството си. Децата им започват да напускат дома, те имат чувството, че не са се справили зле, особено

във възпитанието, финансово са добре, ходят на почивка, приемат приятели. След мършавите крави на улица „Мобъож“ и докато агенцията на Жорж върви добре (тя няма да оцелее след май 68-а), баба и дядо си играят на буржоа. За първи път Жорж може да предложи на жена си живот, който съответства на средата, от която е произлязла. И все пак в начина им на съществуване има нещо, което винаги е встриди от общоприетото. В това е тяхната сила, така мисля, и това преобладава в спомена ми за тях.

Например много преди това да се превърне в съзнателно приет стил, Лиан и Жорж са се разхождали голи пред децата си. В това отношение и двамата са били освободени или лишени от всякакъв свян. И аз като всичките им внуци съм ги виждала голи почти до края на живота им. Жорж, на всяка възраст, сменяше пред хората мокрия си бански със суhi гащета, а Лиан дълго ми позволяваше, дори когато беше в напреднала възраст, да ѝ асистирам на излизане от банята. Точният и разчен ритуал — фрикции с ръкавица от конски косъм, намазване с крем „Нивеа“ и навличане на десетина пласта дрехи — ме омайваше.

Аз самата съм продукт на този мит и в известен смисъл съм длъжна да го поддържам, да го увековечавам, за да живее семейството ми и за да се продължи нашата малко нелепа и отчаяна фантазия. И все пак, като изгледах този репортаж, като ги видях такива хубави, такива умни, толкова различни един от друг и толкова еднакво чаровни, хрумнаха ми ето тези думи: *ама че идиотщина*.

Какво се бе случило, какво се бе объркало, каква коварна отрова ги бе поразила? Смъртта на децата достатъчна ли е да обясни пробойната, пробойните? Защото следващите години не могат да се разкажат без думи като драма, алкохол, лудост, самоубийство, думи, които съставят семейната ни лексика точно както думите празник, мъжки шпагат и водни ски. По време на разговорите, които водих, някои говореха за катастрофа, включително и някои от най-засегнатите, и ми се струва, че тази дума е най-точната, ако приемем,

че след всяка разруха може да се гради отново — което всеки от нас по свой начин правеше.

Имам ли право да напиша, че майка ми, братята и сестрите ѝ са били всички в един или друг момент от живота си (или през целия си живот) наранени, потиснати, неуравновесени, че на всички в един или друг момент от живота им (или през целия им живот) им е било много трудно да живеят и че са носили детството си, миналото си, родителите си, семейството си като белег от нагорещено желязо?

Имам ли право да напиша, че Жорж е бил вреден, разрушителен баща, че е величавел децата си, насърчавал ги е, обожавал ги е и в същото време ги е унижавал, като накрая ги е уничожил? Имам ли право да кажа, че изискванията му към синовете му са били равни на проявяваната към тях нетолерантност, а отношенията, които е поддържал с някои от дъщерите си, са били най-малкото двусмислени? Имам ли право да напиша, че Лиан никога не е могла или не е знаела как да му се противопостави, че му е била предана като на Бог, до степен да пожертвва всички останали?

Не знам.

Лиан, баба ми със сладкия глас, пееше безкрайно тъжни песни. Лиан се обръщаше към децата и внуките си с едно религиозно и почтително „ви“, което трогваше приятелите ми. Наричаше ни *малкия ми крал, принцесата ми, миличката ми, царичката ми*. Аз ѝ говорех на „ти“ и я обожавах.

Преди няколко дни ми се яви сън, който продължава да ме обсебва.

Събрали сме се в трапезарията в Пиермон около огромната дървена маса, на която по празници могат да седнат до двайсет души. Всички са тук, нищо не е помръднало — колекцията от порцеланови чинии е окачена на стената, върбовите кошове са поставени от двете страни на масата, във въздуха се разнася мириз на печено. Лиан седи срещу мен. Семейството се храни, както правеше до края на

осемдесетте години, когато Жорж беше още жив. Обстановката е леко напрегната, Жорж продължава шоуто си, оповестява някои истини за света-такъв-какъвто-е и такъв-какъвто-вече-не-е, Лиан ни кани да си сипваме, докато е топло. Мисля, че не виждам Люсил, не съм сигурна, че е в съня ми, не, няма я, без някой да отбелазва отсъствието й. В един момент, когато по една случайност всички разговори едновременно замират, настъпва тишина. Усмивката на Лиан изчезва, тя се обръща към мен и ми казва с онзи свой замъглен или скръбен поглед, лишен от всяка враждебност:

— Не е хубаво това, което правите, царичке моя, не е хубаво.

Събуждам се стресната и обляна в пот. Мъжът, когото обичам и на когото ще разкажа съня си след няколко часа, без да мога да му предам ужаса, който ми е вдъхнал, спи до мен. Всичко наоколо е спокойно. Няколко минути ми трябват, за да успокоя дишането си.

Не заспивам отново. До сутринта. Знам накъде съм тръгнала.

[1] „Здравейте, приятели“ — Salut les Copains — популярно музикално радиопредаване, в което се пускат песни на Силви Вартан, Джони Холидей, Ришар Антони и други френски рок певци от 60-те години. — Б.пр. ↑

ВТОРА ЧАСТ

Майка ми и баща ми живяха почти седем години заедно, главно в апартамента на улица „Огюст Лансон“, в една част на 13-ти район, която зле познавам. Когато започнах да пиша тази книга, смятах да оставя на мястото на тези седем години десетина празни страници, номерирани като другите, но без текст. После си помислих, че тази хитрост наистина щеше красноречиво да посочи елипсата, но нямаше да я направи по-приемлива, нито по-разбираема.

През тези години баща ми работеше за агенцията на Жорж, после, когато тя се закри, в една банка като административен директор. Люсил не работеше, грижеше се за двете си дъщери — аз бях първа, сестра ми Манон се роди четири години след мен. На пръв поглед Люсил и Габриел образуваха това, което се нарича хубава двойка. Вечеряха у приятели, през уикендите ходеха на село при съответните родители, водеха децата си в парка „Монсури“. Обичаха се, изневеряваха си, на пръв поглед нищо необикновено.

Не мога да пиша за времето, което Люсил е прекарала с баща ми.

Това е неподдаваща се на написване глава. Знаех го още преди да започна тази книга и това е една от причините, които дълго време ми пречеха да се заловя за работа.

Тези години са били за Люсил време на голяма самота (тя често го казваше) и са спомогнали за разрушаването на личността ѝ (това аз го пиша). Срещата между Люсил и Габриел остава за мен среща между две големи страдания и обратно на математическото правило, според което умножаването на две отрицателни числа дава положително число, от тази среща са произлезли само агресия и отчаяние.

Не съм разпитвала баща ми за Люсил, задоволих се да му поискам документите, които пазеше полицейския доклад, написан няколко години след раздялата им по време на първото принудително настаняване на Люсил в психиатрична клиника, и доклада на анкетната комисия, назначена след това (ще се върна на този въпрос) — документи, които той ми изпрати още на другия ден по пощата. Баща ми се чуди защо, след като пиша книга за жената, която може би най-много е обичал и мразил, не ползвам и неговите спомени, не искам да го изслушам. Но баща ми не знае нищо. Той е пренаписал миналото си и заедно с него и миналото на Люсил по свои собствени причини, които не тук е мястото да коментирам.

В името на никаква мнима последователност не съм разпитвала нито един от мъжете, споделяли отблизо или отдалеч живота на Люсил — нито Forrest, първата ѝ платонична любов, нито Небо, голямата ѝ страстна любов, макар и двамата да присъстваха на погребението ѝ. Така ще докажа на баща ми, че не е дискриминиран. Не съм сигурна, че ще мога да го заблудя.

Да, не съм разпитвала нито един от мъжете, споделяли живота на Люсил, и като размисля, струва ми се, че добре съм направила. Не искам да знам каква съпруга или каква любовница е била Люсил. Това не е моя работа.

Описвам Люсил с очите на твърде бързо пораснало дете, описвам мистерията, която тя винаги е била за мен, едновременно толкова присъстваща и толкова далечна, тя, която нито веднъж не ме прегърна, след като навърших десет години.

Когато Люсил напусна Габриел, тя беше на двайсет и шест години. Първо се приютихме у родителите ѝ във Версай, където живяхме няколко седмици и където ме записаха в кварталното училище. От този период съм запазила смътен спомен за черна дъска, покрита с написани с тебешир редове, които другите деца четяха, а аз не успях да дешифрирам. После баща ми дойде да ни вземе, след това Люсил отново ни отвлече, после отново бяхме при Габриел, докато накрая не подписаха постановление за непостигане на помирение.

Впоследствие Люсил се настани с друг мъж в един апартамент на улица „Маюрен Рение“ в 15-и район. Бе се запознала с Тибер няколко месеца по-рано чрез Бартелеми, станал младши художествен директор в рекламна агенция. Тибер беше гигант с оранжева коса, независим фотограф и убеден нудист. Погледнат отдолу, той сякаш идваше от друг свят и ни вдъхваше смътно чувство на страх. Единственият точен спомен, който имам от този преходен период (освен шоколадовите плочки, които Люсил разтапяше и мажеше върху хляб за закуската ни, и телевизионната програма, която гледах в четвъртьк — в нея едно момче с пелерина, наречено Самсон, разказваше приказки на децата), е този за един зъбобол, който я мъчи няколко дни. Люсил плачеше от болка. Това е един от първите образи, останали ми от майка ми, образ, вече натоварен с безсилието ми да ѝ помогна в сполетялото я зло.

Разводът на родителите ми беше ужасяващо банален — безжалостна битка за децата, водена въз основа на свидетелствата, събрани от двете страни. Дадоха им развод по вина на Люсил (чиято изневяра бе доказана писмено). Тя обаче получи децата (или Габриел ѝ ги отстъпи според друга версия). Току-що бях навършила шест години, Манон беше на две.

Люсил започна работа като секретарка в малка рекламна агенция, където я избраха измежду стотина кандидатки. Само тя бе

познавала Жилберт Паские.

Следващата есен Люсил и Тибер си потърсиха жилище. Лисбет се бе омъжила няколко години след Люсил и живееше в Есон. От съпруга на Лисбет Люсил и Тибер научиха, че близо до тях се освобождава малка къща. Според легендата в момента на сключването на договора Тибер нямал документ за самоличност и представил нудистката си карта. Сключили все пак договора. Преместихме се в Йер, на трийсетина километра от Париж. Кварталът Гран Годо се разделяше на две от едноименната улица. От едната страна се редяха сгради от червени тухли, от другата десетина къщи бяха разпръснати около тесни пътчета, покрити с розов асфалт. Малко по-нататък, към гарата, имаше хлебарница, аптека и кооперативен магазин.

Жюлиен, синът на Тибер, дойде да живее с нас. Манон тръгна на забавачка, аз постъпих в началното училище. Няколко дни след началото на занятията директорката извика Люсил и я смъмри — било вредно за децата да са по-напред от училищната програма. Така Люсил откри, че знам да чета и пиша. Решиха да прескоча един клас.

Може би през този ден — и за дълго — у Люсил се затвърди мисълта, че каквото и да става, аз ще се оправя.

Йер на седемдесетте години бе за нас началото на нов живот, в спомените ми ограден със странен и сияен ореол. Люсил и Тибер боядисаха паркета в хола в бяло, а матраците, поставени направо на пода и служещи за канапета, в зелено. Постепенно домът ни се превърна във весел и непредвидим бардак, подобен на начина ни на живот, в който редките забрани произтичаха по-скоро от времето навън и от настроението, отколкото от някакви правила. Можехме да поставяме лактите си на масата и да облизваме чинийите си, да рисуваме по стените, да влизаме и излизаме, когато пожелаем, така че прекарвахме повечето време навън, с другите деца. Бояхме се от господин З., съседа отсреща, за когото разправяха, че не търпи шума и че не се колебае да извади карабината си; бояхме се от жълтото куче, дошло от никъде и бродещо пред сградите с подвита опашка и лукав вид; бояхме се от ексхибициониста, изскочил от храстите през една

зимна вечер, когато излизахме от културния център. Въпреки това територията ни непрекъснато се разширяваше.

Вечер вкъщи идваха приятели и приятели на приятелите да вечерят, да пият по чаша, да изпушват заедно някой джойнт. Холът се изпълваше с гъст дим. Храната ни се състоеше предимно от юфка във формата на мидички и от спагети със или без доматен сос и се придвижвахме в старо пежо 403, също боядисано в зелено. Люсил всеки ден отиваше на работа в Париж, Тибер се разхождаше гол из къщи, крадеше от магазина печено месо, увито в целофан, и между два фотосеанса си играеше на домакиня.

В квартала започнаха да говорят, че домът ни е свърталище на хипита и наркомани, което чух и в училище, без да го разбера истински. Бяхме различни, не приличахме на другите семейства, останалото ми се изпълзваше, не приемаше никакво специално значение. Всеки четвъртък ме канеха да обядвам у една моя съученичка, чиято майка след това се хвалеше, че у тях съм яла единствената ми пържола за седмицата. Когато Люсил научи за това, спрях да ходя у тях.

Скоро след като се нанесохме, се запознахме със семейство Рамо — седем деца, отглеждани от майка си, които живееха в съседната къща. Между тяхната къща и нашата се установи нещо като свободно движение на стоки (храна, игри, химикалки, кукли) и на хора, което продължи няколко години. Мечтаех да имам сутиен като на Естел, най-голямото от момичетата, и като нея да се харесвам на момчетата.

Общувахме обикновено всеки с децата на неговата възраст, като понякога всички заедно участвахме в по-мащабни игри. С приятелките ми репетирахме до безкрай хореографиите на Клод Франсоа — те бяха гвоздеят на представленията, които давахме на общинската ливада.

Сандра живееше в една от сградите на комплекса. Въпреки слуховете родителите ѝ я пускаха да ни идва на гости и дори да преспива у нас. Тя ми стана първата приятелка от детството. Както и другите деца от квартала, в сряда Сандрата ходеше на вероучение. Там

можеше да се хапва кекс и да се пие портокалов сок до отказ. Исках и аз да ходя, но Люсил не ми позволи.

Водехме по свой начин редовен живот, дните се повтаряха и си приличаха, Люсил работеше в Париж, Тибер ходеше на пазар и домакинстваше.

Габриел идваше да ни взима всеки втори уикенд. Паркираше беемвето си пред къщата и ни изчакваше на улицата. Чувствахме се като кралици.

За кратките ваканции или през някои други уикенди понякога ходехме в Пиермон, където се бяха окончателно установили Лиан и Жорж. Баба и дядо бяха напуснали Версай, агенцията на Жорж беше фалирала, с изключение на Том братята и сестрите на Люсил се бяха изнесли.

На седмия ми рожден ден Люсил ме заведе в Лондон. Не знам кое събитие бе в основата на това пътуване, може би възрастта на разума, до която бях стигнала. На битака в Портобело Люсил изрови измежду дрипите две миниполи от тергал (едната розова, другата зелена, и двете във формата на трапец) и ми ги купи. Носих ги, докато ми стигнаха до средата на задните части и в продължение на месеци те бяха любимите ми дрехи (последва ги един кадифен панталон „Нюман“ в прасковен цвят, подарен от дъщерята на приятелка на Люсил, с който също толкова се гордеех).

Нищо не се взимаше на сериозно — нито въшките, които Люсил и Тибер хванаха в киното в Брюноа (според официалната версия), и които за известно време се настаниха в детските ни коси (Манон имаше и във веждите), нито сутрините, когато закъснявахме за училище, нито денят, в който влязох в час с глава още покрита с шампоан против въшки, чиято миризма на оцет се разнасяше на сто метра околовръст (Люсил не бе имала време да ми изплакне косата), нито краят на печеното и пилетата (успяха да пипнат Тибер в кварталния магазин), нито настояванията на Жюлиен, който искаше да

му галя члена, докато се изпразни, което приемах да правя само при условие, че си сложа тоалетна ръкавица.

Това време си имаше своите сенчести зони.

През лятото отивахме в нудисткия лагер в Монталиве, където Люсил и Тибер наемаха бунгало сред боровете. Тук срещахме приятелите им, общност с променлива геометрия, която заварвяхме или която ни заварваше, едни минаваха, други оставаха и опъваха палатката си в гората. Лягахме голи на пясъка, ходехме голи в супермаркета, голи на басейна, голи по покритите с борови иглички пътеки и приятелката ми Сандра, която идваше с нас през ваканцията, бе помолена да докаже *de visu*, че е изгоряла, за да получи правото да отиде на плажа с бански.

Снимките от тези години, направени главно от Тибер, са ми любимите. Те разказват за цяла една епоха. Харесвам цветовете им, поезията им, съдържащата се в тях утопия. Люсил бе проявила някои от тях. След смъртта ѝ прояви и останалите, които открих в дома ѝ в картонена кутия под формата на диапозитиви. На една от тях майка ми участва в манифестация в Ларзак. На друга Люсил, обута в панталон чарлстон на шарени квадрати, държи Манон в прегръдките си. Сред тези снимки има една серия, която ме очарова и вълнува: Манон с рокличка в зелено и бяло, която изглежда излязла директно от седемдесетте години, загоряла, с набити бедра, си играе с маркуч за поливане и прави невероятни гримаси. Или тази, на която позираме всички заедно (дванайсетина души), голи, както ни е майка родила, пред бунгалото в Монталиве, малките отпред, големите отзад, подредени в съвършено права линия, с вирнати брадички и летни усмивки.

На някои от снимките се появява Лисбет или Жюстин, или Виолет, мисля, че по това време Люсил не е толкова самотна и успява да се сближи с братята и сестрите си. Понякога Люсил служи за модел на Тибер и ми се струва, че никога не е била толкова красива.

В косо падащата светлина на един късен следобед Тибер снима Манон и Гаетан (син на приятелка на Люсил) в гръб, както ходят по

плажа. Двамата се държат за ръка, почернели са, задниците им са голи, пясъкът се лепи по кожата им. От тази снимка Тибер ще направи плакат, от който в магазините на Франция ще се продадат хиляди екземпляри.

Към личната ми колекция се числи и моя снимка с Манон в Йер — тръгнали сме на училище с ученически чанти на гръб. На улица „Гран Годо“ сме се обърнали с лице към обектива, аз нося невероятен миникулт, току-що сме се върнали от почивка, косите ни са почти бели.

Тези образи и всяка тяхна подробност (дрехите, подстрижката, украсенията) са част от личната ми митология. Ако епохите се свеждат до мястото, което ги съдържа, Йер остава за мен емблема на едно *преди*. *Преди* беспокойството. *Преди* страха. *Преди* Люсил да дерайлира.

Ето това е надделяло с течение на времето — паметта е направила подбора си.

Преди няколко месеца един журналист, който ме подкрепя отдавна и чиято деликатност ценя, ми се обади, за да ме пита дали приемам да участвам в поредицата за местоживеещето на писателите, която подготвяше за радиото. Имам ли предпочитано място? Почивна станция, семейна къща, колиба в гората, скала, заливана от вълните? Веднага се сетих за Йер, място, което не пасваше кой знае колко на лятната му програма. Той все пак прие. Йер беше за мен нещо като златен век, Йер ми принадлежи, Йер принадлежи само на мен. Не съм сигурна, че Люсил или Манон биха говорели за Йер с такива думи.

Живяхме там четири години, две с Тибер, после две без него. Мисля, че Люсил го напусна или пък двамата се разделиха по взаимно съгласие. За нея Тибер беше мъжът на началото, на прехода. Той ни оставил Жюлиен, сина си, който живя с нас, докато и ние се преместихме.

От периода след заминаването на Тибер имам смътни спомени. Хората, които заобикалят Люсил, не са съвсем същите, някои са изчезнали, други са се появили, трети само минават от време на време.

По това време Люсил срещна Небо, в когото се влюби безумно и който остана до края на живота ѝ голямата ѝ наранена любов. Небо беше с италиански произход, косата му беше черна като нощта, очите му — зелени като водата. Нямаше начин да не забележиш красотата и магнетизма му. За него казваха, че обича жените, но не се привързва към никоя, във всеки случай такъв е и моят спомен — за човек с дяволски чар, който го правеше недостъпен. В продължение на няколко месеца Небо прекарваше от време на време вечерта вкъщи, в дневната с белия паркет, появяваше се неочаквано, със или без приятели, и не се опитваше да се сближи с никой от нас. Слушах разговорите на възрастните, имената, които се цитираха — Фройд, Фуко, Вилхелм Райх, опитвах се да запаметя неща, които не разбирах.

След церемонията по случай първото си причестяване Естел Рамо получи часовник и дантелен сутиен. Аз бях обзета от мистична криза и настоявах да се причестя незабавно, на което ми бе отговорено, че от една страна, не съм ходила на вероучение, и от друга, още съм нямала бюст.

Когато ни обраха за първи път, изчезнаха бижутата на Люсил и грамофонът.

Люсил реши да въведе малко ред в къщата и постанови, че оттам нататък всеки сам ще си разтребва стаята.

По същото време Люсил започна работа за един производител на кожени ръчни чанти във всякакви цветове.

Небо прекара няколко месеца с Люсил, после я напусна. Остави зад себе си болезнена и загадъчна следа — и Люсил, отدادена на

тъгата си.

Около нас кръгът се стесни, зелените дюшеци изгубиха цвета си, боята на паркета започна да се изтрива.

Люсил излизаше рано сутрин и се прибираще късно вечер, ние се мотаехме покрай автоматите за бонбони по един франк, играехме на топчета по розовия асфалт на уличките, слушахме Дейв и Ринго на портативни грамофони, режехме косите на куклите си. Между прибирането от училище и часа на завръщането на Люсил се простираше времето на победоносното ни детство, време на скитане, в което бе достатъчно да си купиш една близалка и удоволствието беше пълно, време, което изтичаше между лепкавите ни пръсти и сякаш нямаше граници.

През някои вечери се събирахме като комитет по посрещането на моста над релсите и чакахме влака, който щеше да доведе Люсил от Париж. Отвъд безгрижието ни несъмнено започвахме да осъзнаваме, че нещо й тежи, нещо, свързано със самотата и умората, нещо, на което не можехме да противодействаме.

През последното лято, което Жюлиен прекара с нас, Люсил ни заведе в Изер, където бе наела къща. На магистралата жандармите спряха ябълковозеленото ни пежо 403. Колата бе твърде стара или беше неподдържана, явно имаше някакъв проблем. Люсил спореше, доказваше нещо, цялата история ни се струваше комична. После Люсил внезапно се разплака и закри лицето си с ръце. Жандармите ни разрешиха да продължим.

В Бланден, в огромната, изгубена сред земеделските земи къща, Люсил започна да рисува. Беше си донесла кутия водни бои, чиито цветове — сиена, цинобър, кобалтовосиньо — ме омагьосваха.

Запознахме се с Марсел, местен земеделец. Бе трийсетина годишен, живееше у родителите си и нямаше деца. Той ни осинови за едно лято, показваше ни как да доим кравите, по цял ден ни разхождаше с трактора си, посвещаваше ни в тайните на обора. Беше нашият герой.

В края на месеца се прибрахме в Йер, за да си стегнем багажа. Люсил бе решила да напуснем къщата и Жюлиен да отиде да живее с майка си. Оставихме зад себе си замърсените стени, изронената боя на паркета, градината с плевелите.

Сбогувахме се с госпожа Рамо (съседката) и с госпожа Жилбо (майката на приятелката ми Сандра), обещахме си да си пишем, да си ходим на гости, да не се изпускаме от поглед.

Люсил остави у кварталните деца вълнуващ и пълен с възхищение спомен, който години по-късно те щяха да споделят с нас. Люсил бе по-млада от другите майки, носеше леки рокли и високи токчета, работеше в Париж и имаше походка на танцьорка.

Когато говореше за другите майки или се обръщаше към тях (дори когато знаеше малките им имена и тези жени й говореха на малко име), Люсил казваше госпожа Рамо или госпожа Жилбо. Имаше в това госпожа нещо като уважение, което несъмнено се дължеше на разликата във възрастта, но и главно, така ми се струва, на представата, че тези жени са — повече, отколкото тя някога щеше да бъде — дами, вписани в съществуването и способни да се задържат в него.

Тази сутрин Бартелеми, който вече живее в Марсилия, ми телефонира, за да ми отговори на някои въпроси, които му бях задала по имейла.

Попита ме дали напредвам, отвърнах, че полека-лека. Бих искала да му кажа какво облекчение изпитвам от това, че съм излязла от детството на Люсил, от далечното и тайнствено време, до което нямам истински достъп и което не спря да ми бяга винаги когато си мислех, че се доближавам до него. Реших да не го беспокоя.

Щом стигнах до времето, когато Люсил бе станала майка, тоест когато аз се бях появила в живота ѝ, се отказах от всякакъв опит за обективно писане в трето лице. Струваше ми се, че *първото лице* би могло да се впише в разказа, да поеме отговорност за него. Това, естествено, е заблуда. Какво съм могла да видя на шестмесечна възраст, на четири години, на десет години (и дори на сегашните четирийсет)? Нищо. И все пак продължавам да разплитам историята на моята майка, смесвам с детския си поглед погледа на зрялата жена, която съм станала, вкопчвам се в начинанието си или то се вкопчва в мен, не знам кое от двете е по-обременително. Бих искала да мога да разкажа за Манон, да я включва повече в повествованието, но ми се струва, че това е невъзможно, без да поема риска да я предам. Писането не дава достъп до нищо.

Също като Бартелеми, и други хора ме питат дали пиша, докъде съм стигнала, или върви ли работата. Тези, които знаят, задават плах въпрос, избягват да назоват начинанието, възпитано го заместват с перифрази или многоточия.

Тогава говоря подробно за мъките, с които се боря, за сутрешните стратегии, чиято цел е да отложа момента на започването (да пусна една пералня, да изпразня съдомиялната, да заредя съдомиялната, да извадя дрехите от пералнята), за различните ми соматизации (лумбаго, мускулни спазми, крампи, шипове), които ми пречат да седна пред компютъра, за това, как си скучя косите в преносния и в буквалния смисъл, за двайсет и петте цигари, които ми се ще да изпуска една след друга, без да си поемам дъх, за

ментовите малиновите карамелени бонбони, които страстно смучат, защото вече не пушат, за чувството, че се борят във физическия смисъл на думата, че се бия истински. Или за внезапното ми желание да кърпя дупки, да шият копчета, да зашивам разпрарените подгъви, които чакат от седмици и изведнъж стават спешни. Преувеличавам малко, подсилвам краските, но по-добре да го обрна на смях, нали, да не драматизирам. Истината е, че не съм сигурна, че ще измина цялото разстояние, че ще стигна до края. Чувствам се приклещена от собствения си проект, чиято властна необходимост вече не ми изглежда толкова очевидна.

И все пак нищо не може да ме спре.

Понякога сънувам, че се връщам към художествената измислица, че се заравям в нея, представям си, въобразявам си, избирам най-романтичното, най-неправдоподобното, добавям някоя и друга перипетия, отплесвам се в странични разсъждения, минавам напряко, освобождавам се от миналото и от невъзможната му истина.

Понякога си мечтая за книгата, която ще напиша после, след като се отърва от тази.

В края на лятото на 1976 година се преместихме в Баньо, поблизо до Париж, където Люсил нае апартамент в малка сграда с бяла фасада. Нямам спомен за причините, които наложиха тази промяна, предполагам, че Люсил е искала да се доближи до местоработата си и не е могла повече да плаща сама наема за къщата в Йер. Вярно е също, че неколкократно ни обираха и че накрая не ни остана почти нищо — нито плоча, нито гривна, нито сметачна машинка.

През септември ме записаха в пети клас в една прогимназия в периферията на града, а Манон постъпи в първи клас на началното училище в квартала. През първите месеци ходех да я взимам след часовете, но скоро тя започна да се прибира сама. Манон си намери приятелки в сградата и бързо стана доста самостоятелна (по-късно ми разказа за часовете, които прекарвала на един незастроен терен, където ровела в боклуцкийските контейнери с надеждата да открие съкровище). Аз от своя страна, след като я поканих да хапне от нутелата ми, се сближих с една от съученичките ми, Тадрина. Тя носеше дрехи с добре подбрани цветове и живееше във Фонтене о Роз, от другата страна, в обширен апартамент, пълен с антики, картини и всякакви произведения на изкуството. В моите очи тя олицетворяваше заможната и задоволена буржоазия, завиждах ѝ за начина ѝ на живот, за дебелия мокет в хола ѝ, за многобройните жестове на внимание, с които я обсипваха родителите ѝ. В дома ѝ часове наред се кълчотехме в дрехите, с които майка ѝ излизаше вечер, или пък слушахме песните на Боби Лапоант, чиито текстове знаехме наизуст. Измисляхме си ролеви игри, събирахме мостри от парфюми, правехме свещи, които продавахме в жилищната ѝ сграда, за да мога да замина с нея на ски (операция от врата на врата, която ни донесе трийсет и девет франка и петдесет сантима). У Тад нямаше нищо от разглезното дете, за което я мислех в началото, тя остана една от верните ми приятелки от детството.

Вечер чаках с Манон да се прибере Люсил, рисувах фрески по стените на стаята ми с пастелни боички, изработвах крокодили от мъниста, измислях най-различни телефонни шеги (Люсил бе заключила циферблата с катинарче, но аз бързо открих ключа и с Тад

превърнахме говоренето по телефона в едно от основните ни занимания).

Люсил още нямаше трийсет години, струва ми се, че по онова време тя бе част от група, от банда, от нещо като мъгливица с многобройни разклонения, обединяващи братята и сестрите ѝ, приятелите ѝ и техните приятели, и се въртеше около няколко култови места. Виолет и Мило обитаваха заедно с други наематели апартаменти в Париж, Лисбет бе останала в Есон, Жюстин живееше в комуна в голяма къща в Кламар. Бяха свързани един с друг, поне така си ги представям днес, свързани помежду си и с други хора, чиито имена — Анри, Реми, Мишел, Изабел, Клемантин, Ален, Жюлиет, Кристин, Нурия, Пабло, Северин, Даниел, Мари, Робер, към които винаги се присъединяваха няколко чилийски или аржентински емигранти, — за мен са тясно свързани с онази епоха. Когато днес понякога чувам да се говори за тях — къде живеят, с какво се занимават, — ми е трудно да си ги представя на сегашната им възраст и дори образът на тези, които съм виждала след това, петдесет или шейсетгодишни, не измества запазения от детството ми, а се нареджа до него. Тези имена, както и имената на местата, на които са живели заедно с други младежи (Кламар, Йожен-Кариер, Вик д'Азир), са част от нашата история и остават прикачени към нея по неясен, но категоричен начин.

В онзи момент нещо все още свързваше Люсил и другите, Люсил и местата, където се говореше, смееше се, пиеше се — и където умираха мечтите за друг живот. Защото около нас настъпваше времето на разочарованието. Политическите пътища се разделяха, политическата дейност замираше, революцията се разсейваше в пространството или напротив, радикализираше се в една Франция, в която комфортът и потреблението с мъка прикриваха вълновия шок от две петролни кризи. Доколкото знам, Люсил никога не е била политически активна, не е участвала в никакво движение, не е принадлежала на никоя от „женските групи“, които проъфтиваха тогава. Но за онези, които обичаше и с които общуваше, това бяха години на изгубени илюзии.

Малко след като се установихме в Банъо Люсил се запозна с Нилс, едно по-младо от нея момче, което живееше в Кламар с Жюстин и други младежи. Нилс стана любовник на Люсил. Идваше да вечеря вкъщи, преспиваше, прекара с нас няколко уикенда. За разлика от някои други мъже, на които Люсил позволяваше да проникват на територията ни, Нилс (може би защото беше толкова млад) се радваше на нашето благоволение. Той проявяваше към нас предпазливо, доброжелателно внимание и аз лично му бях признателна за това, че се държи на известно разстояние. Ходехме му на гости в Кламар, разхождахме се в гората, пиехме горещ шоколад в кухнята. Тези мои спомени са белязани с някакво умиротворение.

Спомням си, че през месеците, които прекараха заедно, Люсил и Нилс гледаха един филм за Едвард Мунк и ходиха на изложба на немския експресионизъм. Освен това пиеха вино и си говореха до късно през нощите. Свързваше ги дълбоко отчаяние и дълго обсъждаха хипотезата за самоубийството. За което узнахме по-късно. Но до това обсебено от идеята за смъртта момче Люсил сякаш се поуспокои. Съчетанието Нилс-Люсил напомня италианското прилагателно *morbido*, което, независимо какво си мислим, когато не говорим този език (какъвто е моят случай), не означава морбиден, а мек. Днес, когато се опитвам да проумея връзката между Люсил и Нилс, ми се струва, че тя съдържащ известна двойственост — майка ми изпитваше нещо като покой, като облекчение да общува толкова отблизо с човек, който се измъчваше поне колкото нея.

В навечерието на един уикенд, който щяха да прекарат заедно, Люсил чакаше Нилс да се обади, но той не го направи. Тя телефонира в Кламар, където заради великденската ваканция бе останала само Жюстин. Жюстин не бе виждала Нилс и обеща да му предаде, че сме го търсили. Люсил се обади няколко пъти, като ставаше все по-неспокойна, накрая помоли сестра си да види в стаята му. Жюстин, бременна в петия месец, отворила вратата. Открила Нилс мъртъв, проснат на пода, с мозък, разпръснат по четирите краища на стаята. Беше се застрелял в устата. Не бе навършил двайсет и една години.

Люсил отиде на погребението му. Нилс излезе от живота ни, както бе влязъл.

Люсил пушеше сама всяка вечер, като се върнеше от работа. Трева, хаш, масури (не знам в кой момент тези думи, заедно с много други, навлязоха в речника ми), които криеше в розова метална кутийка.

На Манон, която веднъж присъства на измайсторяването на един джойнт и която я попита какво е това, Люсил отговори, че е тайна, която не бива да издава пред никого.

В училище учителите ни предупреждаваха за рисковете от употребата на наркотици. Учебното заведение беше в проблемна зона, темата се обсъждаше често, учителката по френски, госпожа Льофевр, дори ни даде диктовка, в която едно куче контрабандист бе арестувано от органите на реда. Тези профилактични сеанси ме хвърляха в дълбок смут, тъй като ми напомняха за часовете, които Люсил прекарваше далеч от нас, далеч от всичко. Защото всяка вечер, едва-що прибрала се, Люсил затваряше вратата зад себе си. Никакъв обмен, никакъв разговор не бе възможен, преди да се е напушила сама между четирите стени на стаята си.

Този ритуал съвсем скоро ми стана непоносим. Аз трябваше да я будя сутрин, аз се беспокоях дали ще отиде на работа, аз се мусех, защото вече не разговаряше с нас. Дотогава Люсил беше моята мама. Мама, различна от другите, по-хубава, по-тайствена. Сега си давах сметка за физическото разстояние, което ни разделяше, гледах я с други очи, очите на училището, на Институцията, очите, които я сравняваха с другите майки, които търсеха нежността, изчезнала от нейните.

Скоро менталното ми пространство бе завладяно от образа на идеалната майка. Идеалната майка беше буржоазна домакиня, която бдеше над целостта на децата си и на тапетите си, притежаваше пералня, забъркваше манджи с ухани сосове, преследваше прахта по цял ден и изискваше от нас, когато влизахме вкъщи, да обуваме терлици. Идеалната майка не се друсаше всяка вечер, приготвяше

закуска, преди да събуди домочадието си, изпращаще децата си на училище с натъжени очи и доверчива усмивка. Моят бунт нямаше нищо общо с този на подобните ми, той бе устремен към чиста проба еснафство. Мечтаех за живот ограничен, подреден, разграфен като милиметровата хартия, която приютяващ блудните ми упражнения по геометрия. Несъмнено не съм имала друг начин да изразя смътния и увеличаващ се страх, който бе започнал да ме стяга като менгеме. Откъсвах се от Люсил или тя се откъсваше от мен, сърдех ѝ се, че не е по-силна, че не се справя.

Една неделя Люсил ни заведе на театър, за да видим брат ѝ Мило, който играеше слугата в писца на Молиер. После отидохме да го поздравим и аз се любувах на стегнатите му кукленски букли, които се повдигаха, като говореше.

Друга неделя отидохме с Люсил на битака в Сент Уен, откъдето тя купи няколко кухненски принадлежности.

През седмица взимахме влака за Нормандия, където се бе установил Габриел. В началото Люсил ни водеше с метрото до Монпарнаската гара. По-късно отивахме дотам сами. Във влака четяхме или си играехме на нещо. Габриел ни посрещаше във Верньой сюр Авр, след което ни закарваше с колата си до селото, в което живееше с новата си жена. Навлизахме в друг свят, свят, в който всичко беше подредено, където на пръв поглед нищо не липсваше.

Тъй като Люсил и Габриел не бяха способни да си говорят по телефона, всяка информация, свързана с училищната ваканция, с разписанието на влаковете, с практическата организация на пътуванията ни, минаваше през мен: мама ти казва, че, татко би предпочел, мама не е съгласна със. В редките случаи, когато си разменяха по някоя дума, Люсил затваряше преди края на разговора и се разплакваше.

През един пролетен ден ни съобщиха по телефона, че Мило е мъртъв. В горския гъсталак или на някаква поляна братът на Люсил си бе пръснал мозъка. Не осъзнах веднага мащаба на информацията. Когато я съобщих на баща ми (заради смъртта на Мило трябваше да отложим пътуването), той поискава да говори с Люсил. За първи път Люсил и Габриел проведоха разговор, който ми се стори нормален и завърши без сълзи. Мълчаливо благодарих на Мило за това чудо. Няколко дни по-късно заминахме за Пиермон, за да присъстваме на опелото. Този път нямаше как да не забележа мъката, която разяждаше семейството ми, тя насищаше въздуха като готов да се възпламени барут.

През следващите седмици започнах все повече да се тревожа за Люсил. Страхът за нея не ме напускаше, понякога ми пречеше да дишам. Постепенно беспокойството ми се конкретизира — боях се да не я открия мъртва. Всяка вечер, когато завъртавах ключа в ключалката, си мислех: ами ако и тя го е направила? Тази мисъл ми стана натраплива. Когато влизах в апартамента, сама или с Тадрина, погледът ми най-напред се насочваше към мокета в хола (мъртвите лежат на пода — така бях разбрала от разговорите на възрастните), после отивах да проверя в спалнята ѝ. След това вече можех да си отдъхна.

Малко след смъртта на брат си Люсил написа с червило на огледалото в банята: „Ще рухна“. С Манон всяка сутрин се решехме пред огледалото с тази заплаха, татуирана на челата ни.

Някои вечери, когато Манон и приятелките ѝ се прибираха по-късно, с Тадрина се забавлявахме да ги плашим. Това си беше пълноценно занимание, не по-маловажно от шегите по телефона, състезанията по танци, куклите Барби и дрехите им, колекцията ни от мостри на парфюми (двете заедно имахме четиристотин) и комплекта към нея, подарен ни от продавачката от парфюмерията. Една вечер се скрихме в дрешника в антрето точно преди Манон и Сабин, съседското момиче отдолу, да влязат в апартамента. Когато двете започнаха да се хранят, убедени, че са сами, ние започнахме да издаваме ужасяващи

съскания и подсвирквания. Уплашени, момичетата се доближиха на пръсти до дрешника, а ние избухнахме в злокобен и демоничен смях. Те се разпищяха и веднага слязоха да се оплачат на бащата на Сабин, който току-що се бе приbral. Той се качи вкъщи и ни откри — и двете мънкащи, зачервени и оплетени в неубедителни оправдания.

По-късно Манон ме упрекваше за тези сеанси на плашене, напомняйки ми мястото, което заемах в тях, влиянието на по-голяма сестра, което упражнявах върху нея. Може би съм имала нужда и нея да я е страх, и тя да излезе от безгрижното си състояние и да сподели тревогата ми. Може би просто съм я ревнуvala за връзката ѝ с Люсил, която аз отдавна бях изгубила.

Когато Люсил нямаше кураж да приготви нещо за ядене, вкъщи се наслаждавахме на белгийска вечеря (горещ шоколад и филии с масло). Впоследствие една приятелка, на която обясних принципа, ми разказа, че у тях това се наричало *швейцарска закуска*.

След това всяка от нас трите се занимаваше със своите си неща. Нямахме телевизор, Люсил отказваше да прибегне до този лесен начин на прекарване на времето.

Други вечери слушахме плочите, които Люсил харесваше: „Белла чао“ (песента на италианските партизани), Чик Къриа, Арчи Шеп, Глен Гулд. Песента на Жанет Porque te vas от филма *Cria Cuervos*^[1], който бяхме гледали с нея, стана домашният ни химн. Образът на Жералдин Чаплин, на която ѝ изтичаше кръвта, дълго ме преследваше. Ами ако майка ми умреше по същия начин, от някаква тиха хеморагична мъка?

През лятото на дванайсетте ми години баща ми и жена му се сдобиха с момченце. Струваше ми се, че Гаспар го очаква лесен живот, че за него нещата ще са по-добри, отколкото бяха за нас. Обичахме да се грижим за него, да го преобуваме, да му даваме биберона, да го разсмиваме и по-късно се радвахме на първите му крачки.

През един уикенд разказах на Габриел за беспокойството, което ми вдъхваше Люсил. Несъмнено за първи път произнесох тези думи: страх ме е да не се самоубие. Той поискава уточнения. Разказах му за самотата ѝ, за умората ѝ, за часовете, които прекарваше сама в пушене.

Във влака на връщане мислех само за едно: че съм доносничка.

Отношенията ми с Люсил се влошиха още повече в деня, в който ме обвини, че съм откраднала кутията с хаша ѝ и съм я дала на баща ми, за да я използва срещу нея като доказателство. Няколко дни по-късно Люсил намери розовата си кутийка, която сама бе скрила, и ми се извини. Още по-късно прочете в личния ми дневник написаното за нея и за страховете ми, призна, че го е прочела, и ми обеща, че всичко ще се оправи.

Люсил знаеше, че я наблюдавам от висотата на дванайсетте си години с вид на човек, който всичко знае, без нищо да е научил, забелязваше начина, по който мълчаливо демонстрирах неодобрението си. Люсил знаеше, че я съдя.

Една вечер, когато една от лелите ми ни изпращаше, след като бяхме вечеряли у нея, колата, която ни следваше прекалено отблизо, ни удари и се разнесе силен шум на смачкана железария. С Манон седяхме на задната седалка. Люсил изскочи от мястото си отпред, отвори вратата ни, крещейки: „Детето ми, детето ми!“, и се хвърли върху Манон. Тази употреба на единствено число дори в момент на паника ми се стори като доказателство, че окончателно се е отказала от мен. Вече отдавна нямах физически контакт с нея. Манон сядаше на коленете ѝ, Манон я целуваше, прегръщаше я, Манон не си даваше сметка за нищо — Манон бе нейното дете. Аз се бях превърнала във враг, бях на страната на баща ми, на страната на буржоата, на богатите и на реакционерите, аз не се броях.

Разбира се, днес, когато пиша и когато вече нямам никакво съмнение, че Люсил ме е обичала, случката с колата ми се явява под друг ъгъл, тя е свързана с едно отдавна възприето от мен поведение, с желанието ми и с умението ми да изглеждам толкова силна — при положение че съм толкова ранима, — че накрая започват да ми вярват.

Една вечер Люсил ме заведе на театър — гледахме „Хиляда и една нощ“, постановка на Жером Савари и неговия „Гранд Маджик Съркъс“. Носех червена шемизетка, подарък от майка ми, бях се облякла „шик“ — доколкото си спомням, тогава за първи път отивах на представление (като се изключи Кукленият театър в Люксембургската градина). Очарована открих един свят на изобилие, в който жените бяха пищни и могъщи. В постановката имаше някакво особено настроение, някаква прекаленост, които ме впечатляваха в най-голяма степен и които съмтно усещах, че изразяват най-наситените, най-свободните, най-чудесните страни на живота. Златото на костюмите и на накитите блестеше на светлината, искаше ми се завинаги да запомня отблясъците им.

По същото време едно момче от прогимназията, което учеше в техническа паралелка, бе обзето от страст по мен. Трябва да беше петнайсет или шестнайсетгодишен, изговорът и думите му свидетелстваха за вероятно умствено изоставане. Дебнеше ме на изхода, следеше ме по улицата, причакваше ме в тунелите и във входовете на сградите. Познаваше графика и маршрутите ми. Постепенно взех да изпитвам ужас от него. С Тад измисляхме всякаакви стратегии, за да го избягваме. Минавахме по странични пътища, понякога стояхме с часове в училището, та дано се откаже. Една вечер, след като бяхме купили някои неща за Люсил в кварталния супер, попаднахме на момчето, скрито в тъмнината на един вход. В момента, когато минавахме покрай него, той се хвърли отгоре ми и се опита да ме целуна по устата. Отблъснах го, Тадрин сграбчи една голяма консервена кутия и застана помежду ни със заплашително вдигнат в ръката ѝ грах (после си припомняхме всичко това миг по миг).

Момчето ме погледна и с мазния си глас произнесе една фраза, която и до днес понякога си повтаряме заради комичния ѝ потенциал:

— Нищо ли ни м'казваш?

Плюхме си на петите. На ръката, която бях успяла да сложа на устата си, още усещах влажните му устни и лепкавата му слюнка. Като се прибрах, я изтърках с четка за нокти. Не казах на Люсил. Люсил с нищо не можеше да ми помогне. Нищо-ли-ни-м'-казваш (така го наричахме от този ден с Тад, тъй като не знаехме името му) дълго ми се явяваше нощем.

Като се изключи френският, успехът ми беше окаян. Не учех, нищо не знаех, прекарвах времето си в четене, просната по корем върху мокета в стаята ми. С Тад започнахме да крадем от магазините — шоколад, бисквити, блясък за устни, все дребни предизвикателства, които сами си отправяхме и с които се справяхме блестящо.

Редовно ме мъчеше мигрена, която ме принуждаваше да си тръгвам от училище преди края на часовете, за да се прибера и да легна на тъмно с пневматичен чук в главата и влажна тоалетна ръкавица на очите.

В сряда с Манон ходехме с метрото в училището по стоматология на улица „Гарансиер“ в 6-и район. Там прекарвахме часове в ръцете на обучаващи се зъболекари, които притежаваха различна степен на сръчност — Манон сутрин, аз следобед. Срещахме се с Беренис, една от по-големите сестри на Габриел, която ни водеше да обядваме в кафето, привечер да хапнем в дома ѝ, където ми се струваше, че най-после сме на сигурно място.

Но когато се прибрахме, действителността отново се налагаше на вниманието ни, все по-ясна с всяка изминалата седмица — след смъртта на Нилс и после на Мило Люсил губеше почва под краката си и ние с Манон бяхме единствените свидетелки на потъването ѝ.

[1] „Да отгледаш гарвани“, режисьор Карлос Саура (1975). —
Б.пр. ↑

По време на разговорите, които проведох за годините, прекарани в Банъо, събрах най-малко спомени за Люсил. Никой не си спомняше къде е работила, с какво се е занимавала, с кого е общувала, нито как е живяла през този период. Мисля, че Люсил постепенно се е изолирала от приятелите си, от семейството си, че се е оттеглила, за да прикрие лутанията си или за да се опита, и тя като другите, да води свой собствен живот.

На дъното на един кашон, който разнасям от мазе на мазе, намерих стария си дневник. Започнала съм да го водя на дванайсетгодишна възраст и по отношение на това време и десетте следващи години той е най-ценният ми документ.

Още в началото му пиша с колеблив почерк за Люсил, за разстоянието между двете ни, за засилващия ми се страх, че ще я намеря на пода някоя вечер, на прибиране от училище. Люсил е на ръба и с Манон живеем в ужасено очакване на събитието или на дреболията, която ще я запрати в бездната.

Така нареченият период на самоубийствата фигурираше в плана на книгата ми (защото скоро братовчедът на Люсил, Батист, който също живееше в Кламар и който е баща на детето на Жюстин, също ще си тегли куршума). Отвъд собствените ми спомени исках да добия цялостни впечатления, да узная онова, което се е говорило, шушукало около тези съмърти, да науча какви хипотези или каква увереност се е налагала, както и по какъв начин е било възможно да се преживее всичко това.

Нищо не трябва да пропускам, ако искам да проследя траекторията на Люсил, да узная онова, което я е накарало през следващите месеци окончателно да напусне действителността.

Според легендата една вечер, когато имали малко пари за харчене и вечеряли в един голям ресторант, тримата — Нилс, Мило и Батист — си обещали да сложат край на дните си. Легендата говори за склучен между тях пакт, за който Люсил знаела и към който негласно

се била присъединила. И до днес, по време на разговорите, които водих, няколко души остават убедени в съществуването на пакта. Колкото до ресторантa, в който бил сключен, някои споменават „Ласер“, други „Пре Каталан“. Жюстин, на която зададох въпроса, не вярва, че е имало такъв пакт.

Понеже няколко пъти ми го препоръчаха, отидох да гледам „Да умреш на трийсет години“^[1]. Във филма на Ромен Гупил се разказва за ранното политическо ангажиране, за борбата, за разочарованието, както и за влиянието на епохата. Това е вярно и за тримата. По времето на самоубийствата политическата или философската концепция за преминаването към действие^[2] понякога преобладаваше над всичко останало. По-късно някои си зададоха въпроса за начина, по който това изгубване на илюзиите е влязло в резонанс, за всеки от тях, с безкрайно по-съкровени рани.

Всички, общували с Нилс, си спомнят до каква степен идеята за самоубийството е присъствала в разговорите, които е водил. Ален, негов братовчед и един от най-добрите му приятели, ми разказа някои свои спомени, свързани с Нилс и с начина, по който Нилс говорел за отношенията си с Люсил. Даде ми и фотокопие на дневника, воден от Нилс в ученическа тетрадка през двете седмици, предшествали смъртта му. Надявах се да открия в него следа от майка ми, но нямаше такава. Текстът се състои от несвързани, кратки изречения, задрасквани, нагъчкани и ми се струва, че в него вече не е имало място за никого.

От всеки от братята и сестрите на Люсил исках да ми разкаже за отишния си толкова рано Мило. В това семейство с девет деца той е третият мъртъв брат. Не знам дали всяка следваща болка се добавя към предишните или се умножава по тях, но ми се струва, че за едно семейство това е твърде много.

На което Лисбет ми отговори със свойственото си предизвикателно чувство за хумор:

— О, да ти кажа, започвахме да свикваме.

За Мило разказват, че бил крехък, че много се противопоставял на баща си, че бил унищожен от него, че никога не намерил мястото си, че бил най-близък с Жан-Марк и поради това особено засегнат от смъртта му, че поработвал тук-там, за да си изкарва прехраната, вярвал в революцията, пиеал много за възрастта си, изживял голяма нещастна любов, родил се две седмици преждевременно, бил несръчен и всичко изпускал, пръв от братята взел дипломата си за средно образование. На Жорж, който го попитал какво ще прави оттук нататък, Мило отвърнал, докато с победоносен вид гасял цигарата си: ще замина на почивка, за дълго.

Подарил на Люсил думите на песен, изпълнявана от Мулуджи, която бил преписал на ръка. Двамата я пеели заедно и ние пеехме с нея — не съм забравила нито мелодията, нито последния куплет.

*Толкова павета има в света,
големи павета и малки павета,
колкото е в душата ми скръбта,
която възпявам в два куплета.*

*По-нешастен съм от всеки друг
и песента ми свършва тук.*

Една събота сутрин Мило излязъл от къщи, купил си пистолет от един магазин (въпреки че нямал разрешително), взел влака и отишъл в никаква гора, някъде на изток, така ми казаха. Никой не си спомняше името на мястото (открих го в един текст, написан от Люсил — Фор дьо Шел), което Мило избрал, вероятно защото то не означавало нищо за семейството и никакъв спомен не го свързвал с него. Няколко часа по-късно един турист го видял отдалеч, проснат на земята. Помислил, че е пиян, и продължил пътя си. На другия ден отново минал оттам и забелязал, че лежи в същата поза. Този път се доближил. Мило носел със себе си личната си карта и от жандармерията се обадили на Лиан и

Жорж. По-късно те казали на децата си. Освен на Виолет, която тъкмо била заминала на почивка.

Както направих и с другите, изслушах и свалих записите на три разговора, които проведох с Виолет у тях или вкъщи, след което ги качих в компютъра си във формат MP3. В момента, когато споменава за самоубийството на Мило и за онази дребна подробност — не сметнали за необходимо да й съобщят, защото била на почивка в Дром — Виолет замълчава и излиза за няколко минути. Докато я няма, се чува как казвам: „Откачена работа“. Когато се връща в стаята, изразявам учудването си, че не са я предупредили. Това като че ли не я шокира. Обяснявам: да те предупредят, за да споделиш шока, ужаса, за да изживееш скръбта заедно с другите. Фактът е, че тя научава новината след осем дни, когато се връща от Дром. Междувременно Бартелеми е отишъл заедно с баща си да разпознае тялото в Института по съдебна медицина и Мило е бил погребан до Антонен и Жан-Марк. Виолет се прибира от почивка точно навреме за помена в Пиермон. Следва почерпка, на която са поканени членовете на семейството, приятели, съседи. Този момент е наситен със страданието на Жорж, изразено в компактна, горчива омраза към всички.

Докато слушам записа, чувам колко болезнено е за Виолет споменаването на този ден, колко й е мъчително да говори за него. Гласът ѝ затреперва още повече, когато разказва за спомените, които са се пробудили у нея и у другите сестри на Люсил при изпразването на къщата в Пиермон. Лиан, баба ми, била събрала за всеки от изчезналите си синове по няколко предмета фетиши. За Антонен — миниатюрно картонено куфарче, ученическа тетрадка, грижливо написана картичка по случай деня на майките. За Жан-Марк — тетрадка, медал от състезание по плуване и скаутски кръст от резбовано дърво. За Мило — прибрани в прозрачна найлонова торба, в която вероятно са й ги върнали, карта за метрото, запалка и бележник. В бележника написал в деня на преминаването си към действие...

— Написал какво?

Този път Виолет се разплаква. Със задавен глас ѝ предлагам кърпичка, която тя приема. Следва кратко мълчание, по време на което и двете не можем дума да произнесем, после аз повтарям с глас, който

се опитва да звучи твърдо: „Написал какво?“. Не плача. Искам да знам. Аз съм садист, това е положението, вампир, жаден за подробности, въртя ножа в раната и се храня с влажния шум на вътрешностите, щляпам вътре с наслада, пльок, пльок, забивам ножа много надълбоко, ето за какво мисля в момента, в който слушам записа.

Виолет шумно се изсеква, после завършва фразата си:

— Беше написал: „Простете ми, никога не съм искал да живея“.

Следва ново мълчание от две-три минути, безкрайно тежко, после двете внезапно избухваме в смях. Превиваме се от смях, умираме от смях.

Виолет се смее с цяло гърло и ми признава, че е дошла неохотно (за втори път се виждаме), че нямала желание да идва, ама никак, дори се питала *защо отивам* и после си казвала, че трябва. Че е важно.

Виолет ме пита дали си давам сметка за ефекта на начинанието ми, защото сега братята и сестрите на Люсил си говорят за него помежду си, разказват си това, което не си разказват отдавна, това, което всеки от тях знае за историята на мъртвите и живите. И Виолет произнася думи, които ме карат да се усмихна: „Знаеш ли, това освежава“.

По-късно в разговора, който прослушвам още веднъж, за да уловя всеки дъх, за да не изпусна нищо от подаръка, който и тя като другите ми прави, като се съгласява да ми помогне, Виолет ми казва, че няма търпение да прочете книгата ми. Ще е вълнуващо, смята тя, да прочете историята на *моята* Люсил. И уточнява:

— Защото мисля, че тя въпреки всичко ви позволи да навлезете в живота без проблеми. На някои снимки Люсил излъчва такава нежност, каквато само тя притежаваше в това семейство.

Тогава се опитвам да обясня какво искам да напиша. В момента, когато водя тези разговори, много седмици преди да започна да пиша, нямам никаква представа какво ме очаква. Защото става дума точно за това — да разкажа за бурите, но и за нежността. Гласът ми потреперва, този път аз проявявам слабост.

Внезапно компютърът ми обявява с тържествен женски глас (както горе-долу всеки ден по три пъти):

— АНТИВИРУСНАТА ВИ ПРОГРАМА Е ОСЪВРЕМЕНЕНА.

Виолет хитро ме поглежда и питат:

— Доволна ли си?

[1] „Да умреш на трийсет години“ — Документален филм за Мишел Реканати (1948 — 1978) — активист от крайната левица, участник в събитията от 1968 г. През 1973 г. участва в сблъсъка с митингуващи от крайната десница, при което са ранени 150 полициаи. Лежи в затвора, след което Революционната комунистическа лига, в която членува, го изключва от редовете си. Самоубива се, като се хвърля под влака. — Б.пр. ↑

[2] Преминаването към действие — Термин, въведен от Фройд. Означава реакция на непоносима ситуация или душевно състояние. — Б.пр. ↑

В Банъо Люсил ми даде да прочета „В очакване на Годо“, защото Манон ми викаше Ди迪, а аз ѝ виках Гого. Ди迪 и Гого, така се наричат двамата герои от писателя Самюъл Бекет, двама скитници, които чакат като месия някакъв трети разбойник, който никога не идва. На дванайсет години открих текста, от който, естествено, не разбрах много, но който ме накара да си задам следния въпрос: какво очаквахме ние с Манон, кой пратеник, кой спасител, кой чудотворен герой, способен да ни измъкне оттам, да прекъсне болезнената спирала, в която Люсил бе заклещена, и да ни върне в предишните времена, когато мъката на Люсил не беше толкова всеобемаща, не се виждаше с просто око? Какво чакахме, ако не майка ни да се обърне към нещо, което да е от порядъка на живота? За мен мъжът, с когото ходеше в момента, не ѝ носеше нищо, напротив, той беше изплъзващ се мъж, който я теглеше надолу. Робер се смееше глупаво, вървеше на пръсти и мокетът скърцаше под краката му, Робер се друсаше и не виждаше, че лодката се клати и вече няма нищо стабилно.

Люсил пушеше все повече и когато свършеше цигарите, си изяждаше тревата вместо десерт.

Една вечер, докато се къпеше, Люсил на няколко пъти ме извика. Вратите бяха отворени, аз седях на пода в стаята си и си режех ноктите. Казах ѝ да почака. Люсил отново ме извика, попита ме какво правя. Внезапно я видях да излиза от банята, мокра и покрита с пяна. Втурна се в стаята ми и я огледа. Люсил си въобразяваше, че между мен и Робер има нещо, точно с тези думи го написах тогава в дневника си, като се задушавах от възмущение. Как Люсил можеше да мисли, че бих се приближила на по-малко от метър и петдесет до този противен тип, който ме отвращаваше в най-голяма степен? Нито за миг не ми мина през ума, че Люсил може да се бои за мен, агресивността ѝ ми говореше, точно обратното, че съм обект на подозренията ѝ.

Люсил бе напусната производителя на кожени чанти няколко месеца по-рано и стана секретарка в агенция за консултации по разпространение на стоките и промоция на продажбите. Там се свърза с една от колежките си, Мари-Лин, която постепенно ѝ стана

приятелка. Мари-Лин трябва да беше на възрастта на Люсил, подстригваше косата си на каре, носеше блузи с кръгла яка, моркосини елеци от тънка вълна, съпругът ѝ работеше в банка, бе винаги с костюм и вратовръзка и по онова време ми изглеждаше като гаранция за сериозност. Двамата с Мари-Лин имаха дъщеря, по-малка от Манон. От време на време ни канеха на обяд в 15-и район, в модерния си и съвършено подреден апартамент, или пък Мари-Лин идваше у нас. Днес биха казали за Мари-Лин, че е добре възпитано момиче от добро семейство — не знам дали този израз съществуваше тогава. Мари-Лин много скоро стана за мен олицетворение на идеала за майка и за семейство.

Една вечер, когато тъкмо се бяхме прибрали от училище, с Манон решихме, че затворените всяка в клетката си бели мишки, които Люсил ни бе подарила няколко седмици преди това, страдат от непоносима самота. Внимателното вглеждане в двата бозайника ни позволи да заключим, че става дума за два мъжки екземпляра и че следователно няма да има никакъв рисък, ако ги съберем заедно. След няколко седмици десетина розови ларви се появиха в клетката на Жак, мишока на Манон, който очевидно беше мишка. Бебешките мишлете вдигаха страхотен шум, а Люсил всеки момент щеше да се прибере. Наложи се да ги убием с етер и да ги хвърлим в боклукопровода с отчаяние в душата и разбунтуван стомах.

Живеехме си нашия детски живот. Докато чакахме да се прибере Люсил, изобретяхме вълшебни отвари, разменяхме си куклите, химикалките и бележниците, рисувахме всяка в своя ъгъл, пощехме се, дърпахме се за косите, танцувахме на музиката от филма „Брилянтин“, който бяхме гледали наскоро. Понякога слизахме у Сабин, съседката отдолу, за да гледаме телевизия.

Веднъж седмично Люсил отиваше в Париж у госпожица С. За урока си по пиано. Като се прибереше, тя се упражняваше, понякога по няколко часа, безкрайно повтаряйки някой затруднил я пасаж. За

Люсил свиренето на пиано бе станало единственото възможно занимание. Тя трудно разговаряше с нас, трудно ни слушаше, дразнеше се от игрите ни, почти не готвеше, спеше все по-малко. Но пред инструмента седеше изправена и съсредоточена. За мен „Химнопедиите“ на Сати и валсовете на Шопен ще бъдат завинаги свързани с нея, както Бах е свързан с баща ми, който свиреше на напречна флейта.

После дойде периодът, когато Люсил се прибираше от работа все по-бледа и все поуморена. Не успяваше да заспи. Пишела някакъв текст, така ми обясни, нещо много важно.

Обичам да се чувствам толкова зле, толкова безпътна и толкова заслушана в пулса на тялото ми, в ярката му непригодност, в слабостта му.

(...)

11 ч. Първи джойнт, първи страхове. Как ще управлявам мисълта си, как ще се упражнявам, ще говоря на децата си, ще слушам нещо друго, освен празнотата. Дали пръстите ми ще треперят върху клавишите. Ще успея ли да работя, вместо механично да повтарям едно и също с цел да постигна някакво неправдоподобно съвършенство.

(...)

Не обичам особено да спя. Стаята ми действа успокоително. Надрусана съм, но като се замисля, си казвам, че съм права. Искам да изхабя това тяло и по този начин да го накарам да живее. Защо да го глезя, да не би мен да са ме глезили?

(...)

Ще изкупа ли греховете на баща ми, като знам, че той не може нищо да ми откаже, никакъв каприз, ако е изразен пред майка ми. Като онова златно колие, което нас скоро го принудих да ми подари.

(...)

*Купувам много цигари, обичала съм доста мъже,
устата ми нагарча. Очарована съм от „Малки поеми в
проза“^[1] (ще речеш, че никога не съм ги чела.*

(...)

*Казвам на Делфин, че от няколко дни пиша.
Чувствам се виновна, тя ме намира за странна.*

(...)

*Писането ми, ако продължи, не може да бъде друго,
освен една огромна мъка. Отказвам се от живота, лягам,
за да умра.*

Дъщерите ми мълчат.

След няколко страници мъчителни фрагменти, наредени един след друг без видима връзка, текстът на Люсил свършва с тези думи:

*Заминал съм на село. Аз съм с мята възлюбен, с нас е
баша ми.*

*Не съм много по нежностите, но обичам приятеля
си.*

*През нощта не спя, чувствам се като подгонена.
Форест спи горе. Отивам да пишкам, баща ми ме
причаква, дава ми сънотворно и ме вкарва в леглото си.*

*Изнасили ме, докато спях, бях на шестнайсет
години, казах го вече.*

[1] „Малки поеми в проза“ — От Шарл Бодлер. — Б.пр. ↑

Да пишеш за семейството си е без съмнение най-сигурният начин да се скараши с него. Братята и сестрите на Люсил нямат никакво желание да четат това, което съм преписала, нито това, което евентуално бих казала по въпроса, усещам го в напрежението, което сега витае около проекта ми, и увереността, че ги наранявам, ме смущава повече от всичко друго. Днес те сигурно се питат какво ще правя с това, по какъв начин ще подходя към него, докъде съм готова да стигна. След като се опитвам да се доближа до Люсил, няма как да си спестя отношенията й с баща й или по-скоро неговите отношения с нея. Дължа си най-малкото да повдигна въпроса. А въпросът не е безболезнен.

Стрелям от упор, затова знам.

Един ден, когато обядвам със сестра ми, й разказвам за ужаса, в който ме бе хвърлила прекрасната книга на Лионел Дюроа „Скръбта“. В нея той се връща в детството си и разказва за радикалния и безапелационен начин, по който братята и сестрите му са се отдръпнали от него след излизането на друг негов роман, написан петнайсет години по-рано, в който писателят разказва за семейството си. И до днес никой от тях не му говори — той е предателят, той е отритнатият.

Достатъчно ли е да се боиш, за да си мълчиш?

Пред сандвича с шунка и сирене сестра ми изглежда леко впечатлена и ме уверява в безусловната си подкрепа. Трябва да стигнеш докрай, казва ми тя, нищо не оставяй в сянка.

Продължавам, убедена, че там, докъдето съм стигнала, докъдето сме стигнали всички, единственият възможен път минава точно през тази история.

Мъжът, когото обичам (и на когото в крайна сметка повярвах, че също ме обича), се беспокои, като вижда как с напредването на писането си губя съня. Опитвам се да му обясня, че това е нормално явление (то няма нищо общо с факта, че съм се заела с непривично за мен упражнение, нито с материала, който обработвам, случвало ми се е

с други книги, съвсем измислени, и т.н.). Придавам си важност, правя се на печена.

Достатъчно ли е да се боиш, за да си мълчиш?

На трийсет и три години Люсил пише, че баща ѝ я е изнасилил. Изпраща текста на родителите си, на братята и сестрите си, дава ни го да го прочетем. В продължение на няколко седмици си представям, че ще се случи нещо много страшно и много зрелищно, някаква семейна имплозия, която непременно ще причини ужасни щети. Очаквам да настъпи драма.

Но нищо не става. Продължаваме от време на време да ходим в Пиермон, никой не гони дядо ми с метлата, никой не му разбива мутрата в стъпалата и не му се изплюва в лицето. На дванайсет години съм и логиката на нещата ми убягва. Как е възможно подобно разкритие да няма последствия? В училище граматиката е единственият предмет, който ме интересува. А в Пиермон липсва подчинено изречение, въведено с така че, следователно, вследствие на което, и не се случва нищо, нито сълзи, нито викове, майка ми отива у родителите си, които се беспокоят за нея, защото изглежда толкова уморена, отслабнала е, изцъклила се е, не спи, животът е толкова труден за дъщеря им, която отглежда сама децата си.

След няколко месеца Люсил се отметна. Заговори за кръвосмесителна връзка вместо за кръвосмешение, отхвърляйки преминаването към действие.

Като хиляди други семейства, и моето се задоволи със съмнението или се освободи от него. В краен случай можеше да се приеме, че съществува някаква двойственост, някакъв смущаващ климат, но от там до представата за най-лошото... Изнасилване, което Люсил си е въобразила, и толкова. Вече можехме да си поемем въздух, а той беше толкова малко.

Скоро щяхме да получим истинското доказателството, че Люсил никак не е в ред.

Години по-късно, когато с Манон пораснахме, в период, когато Люсил беше добре, сестра ми отново повдигна въпроса. Люсил отговори, че да, случило се беше. И че никой не бе реагирал на изпратения от нея текст.

Текстът останал на хартия и Люсил получила в отговор само каменно мълчание.

Преди няколко месеца, когато помолих братята и сестрите на майка ми да ми разкажат за нея, те всички приеха с непресторен ентузиазъм. Да изразят почитта си към Люсил, да се опитат да се доближат до нея — да, разбира се.

Защото за всички нас Люсил с нейната благост, с нейната агресия, си оставаше мистерия.

От само себе си се разбира, че хипотезата за изнасилването на Люсил от дядо ми заемаше немалко място сред темите, до които исках да се докосна. Въпреки това в момента, когато започнах да работя, не бях сигурна в нищо.

Когато прослушвам разговорите, които съм водила с всеки от тях, ми се струва, че този въпрос неизменно присъства още от първите думи. Тежи още преди да е повдигнат. Въпреки мълчанието, години по-късно текстът на Люсил е оставил следи. Те знаят, че ще стигна до него, отлагат момента или напротив, изпреварват го, признават за безспорното обожание на Жорж към дъщеря му, говорят за омагьосване, за страст. Такава обич, такъв поглед, да, би могъл да бъде потискащ за нея, да породи някой фантазъм. Но нима всички момичета не са влюбени в бащите си? Събеседниците ми внимават, претеглят всяка своя дума. Кръвосмешение — не, със сигурност, в никакъв случай.

Само Жюстин (която веднага заговорва по темата) приема възможността за преминаване към действие.

Жюстин е последната от братята и сестрите на Люсил, която съм разпитвала. Тя живее на село, не идва често в Париж, трудно ни беше да определим дата, на която да отида при нея, накрая тя дойде при мен. Боях се от този разговор повече, отколкото от предишните, защото отношенията между Жюстин и Люсил често са били конфликтни, крайно напрегнати, сякаш между двете бе изкристиализирана невъзможна за споделяне болка. След като изслушах Лисбет, Бартелеми, Виолет и долових епидермалната им невъзможност да приемат, че Люсил е казала истината, свидетелството на Жюстин, която никога не си е мерила думите (и се беше отчуждила от Жорж в продължение на няколко години), особено ме интересуваше.

Жюстин ми разказа за един летен месец, който прекарала с Жорж на осемнайсет или деветнайсетгодишна възраст, по времето, когато той водел децата си в Пиермон, едно по едно или по няколко, за да му помогат в земеделската работа. Жюстин ми разказа за начина, по който Жорж настоявал да си свали тениската и сутиена, да се съблече, да се отпусне. Искал да я снима, да ѝ помогне да открие своята сексуалност, да я научи да мастурбира. Жюстин се измъквала при първа възможност и отивала да се разхожда покрай канала, а Жорж заключвал външната врата. През цялото време я било страх. Той ѝ направил серия от снимки, които впоследствие тя не успяла да открие. Жорж не бил човек, на когото можеш да кажеш „не“.

Попитах я докъде е стигнал. Бил я опипвал, но не и изнасилил. Може би се е боял да не проговори, защото Жюстин, за разлика от Люсил, умеела да говори, силно. Жюстин преживяла агресията на Жорж, погледа му, заплахата, която представлявал.

Днес тя твърди, че част от нея мрази този човек, който разбил младостта ѝ и за дълго я лишил от способност за щастие. *Този човек, който би могъл да се задоволи да бъде чудесен баща.*

Друг един ден, докато все още се подготвях за писане, се видях с Камий. Камий е най-младата сестра на Габриел, тя беше една от най-добрите приятелки на майка ми, когато двете бяха на по двайсетина години. Исках да ми разкаже за Люсил, за първите ѝ вълнения, да

узная каква е била Люсил като младо момиче, как се е смеела, как е танцуvalа, как си е представяла бъдещето. Надявах се Камий да mi помогне да открия сияната и ведра Люсил от документалния телевизионен филм, исках да видя лекомислената и безгрижна Люсил.

И за миг не си представях какво ще mi разкаже Камий, а то стана много бързо, веднага щом я помолих да mi разправи за Люсил, за Жорж, за семейство Поарие. Една недовършена фраза, увиснala във въздуха, чийто сигнал не пропуснах да уловя. Камий се поколеба — това не е моят сюжет, толкова сме страдали, не е сигурна, че трябва да говори за това. Настоях.

Камий mi разказа не за отношенията на Люсил с баща й, а за собствените си с него. Когато за първи път видяла Жорж, била на шестнайсет години. Трябвало да я заведе в Аликанте, където Лиан и децата й, както и Габриел, вече били на почивка от няколко дни. Камий била поканена да отиде в Испания заедно със семейство Поарие. Баща й починал предишната година, майка й била възрастна, казали си, че ще й се отрази добре да смени въздуха, да замине с младите, да се позабавлява. Няколко дни по-късно Камий се озовала в колата на Жорж, когото едва познавала. По пътя за първи път спрели, за да вземат един братовчед на Люсил, после за втори път у приятели на Жорж, за да поспят. Така тримата се озовали в едно легло — братовчедът, Камий и Жорж, — като на последния по право му се полагало средното място. През нощта Жорж се притиснал до нея и започнал да я гали. Вцепенена, Камий си замълчала. В Испания гледала да го избягва. В един момент я повалила криза от апандисит и тутакси я върнали във Франция.

В продължение на месеци Жорж изисквал от Камий да му се обажда, да се виждат, тук или там. Бил луд по нея. Определял ѝ срещи, на които тя не отивала, измислял кодови думи, за да му телефонира в агенцията, давал ѝ адреси, където да се срещат. Колкото повече бягала, толкова по-заплашително се държал. Ако не откликнела на желанието му, щял да разкаже на майка й как се е залепила за него през оная нощ, как предизвикала желанието му, как го съблазнявала. Камий не знаела нищо заекса и мисълта, че семейството й може да научи за тези страховтии, я ужасявала. Още повече че майка й настоявала да се отблагодари на Лиан и Жорж, които толкова благородно я канели в дома си, и да приеме непрекъснато подновяваните покани на

последния. Времето минавало и Жорж не се предавал, никога не пропускал случай да ѝ припомни какво му дължи.

Накрая постигнал целта си. Първо една вечер, след вечеря, на която успял да я заведе, после един цял уикенд в Пиермон, където направил чудо, за да остане сам с нея. Ужасена от заплахите му, Камий отстъпила. От двата дни, които прекарала затворена, във властта на Жорж (под предлог, че съседите не трябвало да я виждат), когато трябвало да участва в еротични игри и да понася наказанията му, Камий пазеше срамен спомен, мъчителен и дълго несподелян с никого. На следващата година заминала да учи в Англия, за да избяга от Жорж. В продължение на години се чувствала виновна.

Като се върнала във Франция, Камий се омъжила и си родила деца въпреки следата, оставена от Жорж върху тялото ѝ, и въпреки чувството за вина, което никога не я напуснало.

След развода на Люсил и Габриел Камий и майка ми се изгубили от поглед. Камий също се развела и няколко години по-късно се омъжила повторно.

Впоследствие дойде на погребението на Люсил.

Разказах на Камий за текста на Люсил, за начина, по който приехме идеята, че става дума за бълнуване, дължащо се на болестта ѝ, за съмнението, което все още изпитваш и на което не намирах отговор. Камий се разстрои. Каза ми, че често е имала чувството, че Люсил се пази от баща си, че избягва да остава сама с него.

Двете никога не засечнали въпроса. По време на един уикенд, когато Камий била в Пиермон с Люсил и Габриел, Жорж влязъл гол посред нощ в стаята на Камий. Но когато чул Габриел в коридора и разбрал, че сигурно го е видял, се уплашил. По-късно, като се връщали и двете били сами в колата, Люсил попитала Камий какво е правил посред нощ в стаята ѝ, какво е искал. Люсил била напрегната, агресивна, Камий нищо не казала.

Ако беше проговорила, ако двете си бяха поговорили, щеше ли да е различен животът им?

След срещата ни Камий ми писа колко я е облекчил разговорът ни. След всичките тези години най-после се чувствала не толкова виновна.

По време на проучванията, които правех, Манон ми разказа една сцена, за която вече ми бе споменавала, а аз не ѝ бях обърнала внимание. Един ден, когато била на почивка в Ла Гранд Мот^[1], Жорж, поради някаква причина, която тя не помнеше, решил да ѝ подари бански костюм. По времето, когато на мода бяха банковите topless, Манон избрала бели бикини със спортна кройка. Когато благодарила за подаръка, Жорж се приближил до нея, погалил я по рамото и ѝ казал:

— Ако си много мила, ще има и други подаръци.

Манон била на шестнайсет години, двусмислието в думите на Жорж не ѝ убягнало. Споделила с децата на Лисбет и един от братовчедите не се въздържал и казал на Лиан. Която, с леден тон, какъвто Манон не била чувала от нея, я скастрила:

— Не е хубаво да разказвате такива неща за дядо си.

Люсил пазеше цялата си кореспонденция. Когато умря, намерихме в кашоните ѝ повечето от писмата от баща ѝ. Манон ги бе подредила заедно с останалите ѝ документи и писания. Когато започнах да пиша тази книга, ѝ ги поисках. Манон ги бе чела, нямало нищо, предупреди ме тя, нищо особено. Жорж пишел на Люсил от време на време, просто ѝ се обаждал, нищо повече. Когато реших да ги подредя по дати, забелязах странен факт: през лятото на 78-а (няколко месеца преди Люсил да напише онзи текст) Жорж ѝ бе изпратил осем писма за по-малко от три седмици. Според семейната традиция по това време Лиан прави юлската си обиколка (навестява роднини и приятели), докато Жорж заминава сам на юг, където баба ми също отива през август. Осем писма за три седмици, понякога две на ден. Потръпнах при мисълта, че ще намеря някакъв намек, някаква подробност, убягнала на бдителността на сестра ми, и ги прочетох с огромно внимание. Но в писмата нямаше нищо. Ако се вярва на написаното от Жорж, Люсил имала трудности в работата си и се

тревожела за здравето си. Жорж я съветва да отиде на консултация при хематолог, да си почине, настоява да дойде при него, по едно време изразява надежда, че тя ще се освободи за уикенда на 14 юли, припомня й, че ако е необходимо, ще плати билета й, после, след 14 юли, настоява тя да дойде през август.

Два месеца след смъртта на Мило, която изобщо не се споменава, Жорж се беспокои за Люсил. Явно го е страх за нея, това е всичко.

В деня, когато бяхме в мазето на Виолет и търсехме касетите със спомените на Жорж, в момента, когато изразих желание да отнеса вкъщи материала, Виолет бе обзета от ужасен гняв. Силен и трескав гняв. Разтреперана ми каза, че не, не иска, и дума да не става, че ще ми повери касетите, ако ще ги употребявам срещу баща й. Объркана, уточних, че се интересувам само от професионалните спомени на Жорж и от някои случки, станали на улица „Мобъж“, които исках да опиша и за които ми липсваше атмосферата. Което беше вярно, доколкото и наум не ми минаваше, че ще открия някаква следа от двусмислено отношение на Жорж към Люсил.

По времето, когато Жорж записвал спомените си, той обявил един ден пред Виолет, че е посветил една касета на сексуалността. Тя ясно му заявила, че не желае да я слуша. Две седмици по-късно й казал, че я е унищожил. Виолет ми разказа това, после все пак ми даде касетите.

И Люсил, и Жорж са мъртви, твърде късно е да се разбере истината. Люсил имаше биполярно разстройство и изглежда, че кръвосмешението е един от факторите, отключващи заболяването. Не открих статистически проучвания по този въпрос. Текстът, който Люсил беше оставила сред вещите си, разказва, че Жорж й е дал сънотворно и после я е изнасилил.

В другите писания, които открихме в дома й (и които също не е сметнала за необходимо да изхвърли и следователно ни е оставила, за да ги прочетем), намерих чернови на въпросния текст, написани с

молив в ученическа тетрадка. Така можах да проследя етапите на създаването му.

Последна картина — замиnavame на село с моя възлюбен, с баща ми сме. Не се държа нежно толкова ме е страх баща ми да не ме види, че го правя. Приятелят ми Форест спи горе. Отивам да пишкам той ме приchalkаше, дава ми приспивателно и ме завлича в леглото си, за да се отпусна, толкова съм нервна. И не знам дали ме е изнасилил. Изнасилил ме е, докато съм спяла, това беше преди шестнайсет години и сега го казвам.

Когато години по-късно Манон отново повдигнала въпроса, Люсил ѝ разказала, че Жорж я принудил да седне на ръба на леглото, после започнал да я гали. Тя припаднала от ужас. Вече не ставало дума за сънотворно. Горе-долу тази версия е написала през 1984 година, когато психоаналитикът, който следи състоянието ѝ от месеци и се сблъскава с мълчанието ѝ, я моли да започне да си води дневник.

Събота, 29.12.1984. Днес баща ми ми подари кръгъл часовник, за да скрия татуировката на китката си, която той не харесва. Аз си харесвам татуировката, тя е част от мен. Баща ми не знае, че той е в основата на тази татуировка. Десет и десет, в този час се събудих в стаята им, след като прекарах нощта с него и след като той може би ме е изнасилил. Не знам. Знам само, че много ме беше страх и че припаднах. Тогава изпитах най-големия страх в живота си.

До края на живота си Люсил запази татуирания на китката ѝ кръгъл часовник. Десет и десет, часът на събуждането, часът, в който часовниците са спрели във витрините на бижутерите.

Ами ако през онази нощ не се е случило нищо? Ако е съществувал само страхът, огромният страх и последвалата го несвяст?

Понякога друга една мисъл ме преследва: ами ако, неспособна да го каже или да го напише, Люсил се е сблъскала с още по-дълбоко потиснато табу, табуто на съвестта си? Ами ако Люсил не е припаднала, макар и парализирана от страх, ако Жорж е злоупотребил с властта си, с влиянието си, за да я накара да задоволи желанието му, за да я убеди да отстъпи? Ако и Люсил като Камий не е могла да каже „не“?

Впоследствие срамът е впръскал отровата си и е забранил да се произнасят други думи, освен ако не са замаскирани. Впоследствие срамът е издълбал руслото на отчаянието и на отвращението.

Препрочитам цитата от „Инцестът“, в който Кристин Анго разкрива как баща ѝ е злоупотребил с влиянието си над нея: „Съжалявам, че ви разправям всичко това, толкова би ми се искало да говоря за друго. Но така съм полудяла. Сигурна съм, че заради това съм полудяла“.

Никога няма да узнаем. Всеки от нас си има собствено мнение или няма такова.

Може би това е най-трудното — никога не са могли да намразят Жорж, но и никога — да му простят. Люсил ни остави това съмнение в наследство, а съмнението е отрова.

Няколко месеца след като написва въпросния текст и след посрещналото го мълчание, Люсил за първи път постъпва в психиатрична клиника. Подредбата е за писането това, което е монтажът за образа. Начинът, по който пиша тези изречения, по който ги съчетавам, показва каква е моята истина. Тя принадлежи само на мен.

[1] [Ла Гранд Мот — Известно курортно селище.](#) — Б.пр. ↑

В Банъо Люсил вече не понасяше задушната атмосфера на жилището ни, замърсения от времето мокет, двойните прозорци, дългия път, който трябваше да измине с градския транспорт, за да отиде на работа. В края на юли, в един часа следобед тя посетила един апартамент в 9-и район, на две крачки от квартала, в който бе живяла като дете. Много по-голям от другите, предлагани на същата цена, той и се сторил чист и светъл, с обширни и обзаведени кухня и баня. Агентът на брокерската къща бил нетърпелив и тя подписала веднага. Организирала преместването, боядисала стаите ни, след което дойде при нас на юг, където прекарвахме лятото у Лиан и Жорж. Всичко се развиваше така, сякаш онзи текст никога не бе съществувал, сякаш нищо от всичко това (черните часове, обвиненията) не се бе случило. Трите се прибрахме в края на август. Люсил бързо схвана величината на грешката си.

Новият ни апартамент се намираше на улица „Фобур Монмартр“ 13, точно срещу нощния клуб „Палас“ и срещу седалището на вестник „Екип“. По тази тясна артерия минаваха две автобусни линии и безброй туристически рейсове, които пътуваха към „Питал“ или „Фоли Бержер“ по всяко време на деня и нощта. Улицата беше една от най-шумните в Париж, навсякъде имаше тълпи от хора, непрекъснато. Във входа на сградата, за да се качим по стълбите, трябваше да заобиколим опашката за билети за кварталното кино „Студио 43“ — и до днес не ми е ясно как подбираха филмите (евтини филми, два на цената на един). От прозореца на кухнята наблюдавахме чудовищните плъхове, които спокойно се хранеха от кофите на съседното заведение за бърза закуска, рекламните надписи мигаха по цяла нощ и нерядко се случваше в часа, когато „Палас“ затваряше, да ни събудят викове и сирени. Скрита зад завесите, аз ставах, за да гледам разправиите, намесата на полицията, разпръсването на зяпачите.

Люсил все така работеше като секретарка в същата агенция, охотно се подиграваше на шефа си, мечтаеше за дълги ваканции на далечни места, понякога ни разказваше случки от службата си.

Стаята на Манон имаше врата към дневната, където Люсил бе поставила своето легло. Матракът на Люсил лежеше върху дървени

летви, които служеха за стойка. Всяка вечер, или почти, Манон чуваше Люсил да плаче.

Бях в девети клас в училището на улица „Милтон“, докъдето ходех с автобус. Далеч от Тадрина и детската ни близост, юношеството ми изглеждаше като истинска Голгота. Носех шини, които братовчедите ми наричаха „ядрена централа“, имах невъзможни за сресване къдрави коси, миниатюрни гърди и бедра като на комарче, изчервявах се, когато ме заговореха, и не спях по цели нощи, когато на другия ден трябваше да рецитирам стихотворение или да прочета съчинението си пред класа. В тази парижка среда, която толкова ме притесняваше, за да си приdam самочувствие, си измислях образ на тъжна и самотна девойка, разяждана от тайна драма, и отказвах всяка покана, която можеше да ме разсее от мъката ми. Манон, която учеше в кварталното начално училище и чиито приятелки бяха предимно еврейки, твърдеше, че и тя е еврейка, и си измисляше религиозни празници и дълги молитви. За да обясни формата на лицето си (широко и гладко като на Фей Дънауей), Манон разправяше наляво и надясно, че веднъж, когато яздела един буен кон, се била бълснала в някакво дърво.

Манон беше радостно, доверчиво, усмихнато дете. Аз бях сериозна, малко мрачна, умозрителна тийнейджърка. Прекарвахме повечето си време в кражби от магазините, кварталът предлагаше много възможности. „Меденка“ — магазин за играчки и у малени модели на уличната „Жофроа“, в който гастролирахме по няколко пъти седмично и от който излизахме с пълни джобове, както и минимаркетът, където още нямаше системи за защита от кражби, станаха любимите ни места. За да оправдаем пред Люсил това изобилие, измислях всякакви лъжи: размяна с други деца, по чудо намерени пари на улицата, приятелки, на които дрехите им били отеснели, разчувствани майки, които ми давали подаръци — останалото криех из чекмеджетата.

Веднъж една продавачка хвана Манон, здравата я скастри и едва избягнахме катастрофата.

Люсил не понасяше непрекъснатия шум от улицата, мишките, които нахлуваха в кухнята, щом си обърнехме гърба, едрите като зайци пълхове, които по цели нощи трополяха в боклукчийските кофи.

Люсил се изолираше в един все по-непрозрачен свят, в който белият прах понякога заместваше цигарения дим.

Виржиния ми беше съученичка и живееше точно срещу нас, на шестия етаж в сградата на „Екип“. Тя не се интересуваше от моите проблеми, нито от своите, нито изобщо от проблеми. Виржиния живееше на десет квадратни метра с майка си, която беше чистачка, и ме мъкнеше по купони и на кино, всяка сутрин силно свиреше под прозореца ми, за да ми даде сигнал за тръгване. Енергията ѝ бързо ме изкара от измислената ми роля. Благодарение на нея влязох в най-престижната банда в училището. Открих „Спешълс“, „Маднес“, „Селектър“^[1] и „Полис“^[2], бягах от часовете, които ми се струваха скучни и пред които предпочитах разгорещените спорове в кафенетата или експедициите в магазините „Галери Лафайет“. Навлизах уверено в нов свят, свят, който живееше, дишаше, вибрираше.

На 4 януари 1980 година Барбара, сестрата на баба ми, и съпругът ѝ Клод, който по онова време беше директор на отдел „Информация“ във „Франс-Соар“, бяха поканени в предаването „Апострофи“^[3] да говорят за книга, написана заедно и озаглавена „Двамата и лудостта“. В книгата се разказваше на два гласа за болестта на Барбара, която се характеризираше с редуването на периоди на възбуда, дори на делир, и на дълбока депресия.

Тази дата несъмнено съответства на края на коледната ваканция, защото ми се струва, че през този ден в невероятното телевизионно студио в Пиермон, подчинено на култа към малкия еcran (който беше огромен и се мъдреше на съсред стаята върху специално поръчана за целта мебел), цялото семейство се бе събрало и спазваше благоговейна тишина. Едни се бяха настанили в широки кресла, покрити с меки изкуствени покривки, други седяха на земята върху синия мокет. Всички сдържахме дъха си. Предаването едва бе започнало и вече се чуха прошепнати коментари, но защо се е облякла така, с кого ли ще

започне, ама моля ти се, костюмът ѝ е чудесен. Първите раздразнени *шит* вече също се разнасяха в стаята. Накрая, да, ето, Барбара и Клод се явяваха по телевизията, не са ли шик, не е ли забележително, изумително, стига де, млъкнете, ама кой така кашля непрекъснато?

Когато се прибрахме в Париж, Люсил се зае да рисува по стената на хола, който ѝ беше и спалня — измъчена фреска, съставена от арабески и спирали, тъмнозелена върху бял фон. Такава си я спомням, изтормозена и заплашителна.

Една вечер Пабло, спътникът на Жюстин, позвъни на вратата ни, носеше кошче със стриди, които току-що бе откраднал от витрината на една бирария на булевард „Монмартр“. Просто минавал оттам. След няколко минути отиде да поиска лимон и мило утеши продавача, който се оплаквал, че го крадат, щом си обърне гърба. Пабло отвори стридите и започнахме да пираме.

През следващите дни Люсил изглеждаше все по-възбудена.

Друга една вечер ни поднесе вместо вечеря дълбоко замразени малини, току-що извадени от кутията, които не можеха да се ядат.

В продължение на няколко дни купуваше само сладки храни (в дневника си съм отбелязала: суперскъпци).

На 29 януари Люсил ни извика двете с Манон на извънредно заседание, чийто дневен ред веднага ни бе обявен. Люсил искаше да ни съобщи, че е телепат. И че следователно знае всичко, което се случва, дори на голямо разстояние от нея, и може да контролира повечето предмети. Тъкмо бе произнесла тези думи, и в кухнята се разнесе писък на мишка. Люсил уточни, че може също да прогонва мишките, но веднага се поправи: „А не, ама че съм тъпа, те не са предмети“ (изречение, което съм възпроизвела *in extenso* в дневника си). Където и

да сме, тя ни виждала като в огледало и така ни закриляла от разстояние. Ние също сме имали дарби. Манон била вещица, която чуvalа всичко и благодарение на слуха си можела да дешифрира заобикалящия я враждебен свят. Люсил уточни, че трябвало да я заведе на ушен лекар, за да оптимизира слуховите способности. Аз пък съм била Делфийският оракул, предсказвала съм бъдещето и предсказанията ми се осъществявали. Но не трябвало да предсказвам лоши неща. Люсил доближи до врата ми ножици, чийто връх докосна кожата ми. Не дихах, наблюдавах треперенето на ръката ѝ. Тя отново седна и ни обясни, че е написала писмо до един прочут психоаналитик, което щяла, тъй като нямала марки, да му изпрати същата вечер по телепатичен път.

Следващият ден беше сряда, ден за училището по стоматология. Манон щеше да ходи сутринта на профилактичен преглед, а следобедът бе посветен на ортодонтичното ми лечение. Тъкмо да тръгнем, и Люсил обяви, че в никакъв случай няма да ходим с метрото, което отчасти убягало на контрола ѝ. Даде ми пари за такси, защото пък контролирала без ограничения всички парижки таксита. Нито една кола не можела да се изплъзне от бдителността ѝ. Най-сериозно ме попита дали искам нашата да е карана от мъж, или от жена. След кратък размисъл отговорих, че предпочитам жена. С Манон не смеехме да се погледнем и слязохме по стълбите в смутено мълчание.

Майка ми беше възрастен човек, майка ми бе чела много книги, майка ми знаеше много, как можех да си представя, че ще говори каквото ѝ дойде наум? Бях на тринайсет години, колебливо се приближавах към редицата коли, разкъсвана между уважението към думата ѝ и пробуденото ми съзнание, между желанието шофьорът да е мъж и желанието шофьорът да е жена. Ставаше нещо, което не можех да формулирам, за което не знаех нищо. Мина ми през ума тайно да вземем метрото и да ѝ върнем парите по-късно (возенето в такси не влизаше в начина ни на живот и ми се стори като ужасно разхищение), но се боях да не би със способностите си да открие измамата. Манон

мълчеше. Със свито сърце се отправихме към началото на редицата от таксита.

Първата кола беше с мъж на волана. Качихме се, казах му къде отиваме, на улица „Гарансиер“, банкнотата, която Люсил ми бе дала, изгаряше дланта ми. Прилошаваше ми.

Същата вечер Люсил се прибра с насинено око. Обясни ни, че я бил ударил Жак Лакан, големият психоаналитик.

Лисбет дойде от Брюноа да вечеря с нас. Братята и сестрите на Люсил започваха да се тревожат за нея, тя говореше странини неща по телефона, Лисбет бе изпратена на разузнаване. Люсил ни заведе на ресторант с насиненото око, беше свръхвъзбудена. В „Шартие“, както бе прието, седнахме на маса с други клиенти. По време на вечерята Люсил говореше много, крадеше пържени картофи от чинията на съседа си, махаше с ръце и викаше сервитьора за щяло и нещяло. Бе убедена, че той нарочно ни кара да чакаме, имал ни бил зъб, сърдел ѝ се лично на нея, и друг път го била забелязвала.

Гледах Лисбет, чаках да каже нещо, не се беспокойте, това, което става в момента, е съвсем нормално, няма причина за паника, нито дори за страх, мама ще стане каквато беше преди, една нощ хубав сън и нищо няма да й има, но Лисбет изглеждаше не по-малко объркана от нас. След вечерята се качихме в апартамента, Лисбет се прибра у дома си. Канех се да угася светлината, когато Люсил обяви, че още утре ще получа панталона от розово кадифе на фини райета, който бе отказвала да ми даде въпреки молбите ми.

От няколко дни Люсил харчеше пари, които нямаше, скоро щяхме да го открием, Люсил купуваше, без да прави сметка.

По-късно през нощта Манон я чула отново да плаче в леглото си.

[1] „Селектър“ — Английски банди от 70-те и 80-те години на XX век. — Б.пр. ↑

[2] „Полис“ — Английска пънк рок банда от същото време. — Б.пр. ↑

[3] „Апострофи“ — Литературно телевизионно предаване, водено от журналиста Бернар Пиво от 1975 до 1990 г. — Б.пр. ↑

На другия ден Люсил реши, че няма да ходи на работа (и предишния ден не беше ходила). Сметна също, че и ние е добре да се поизлежаваме. Бяхме си легнали късно и ни позволи да не ходим на училище, без да уточни колко време, но по начина, по който го каза, можеше да си помислим, че за дълго. Освен това, понеже усещаше нещата от разстояние, от няколко дни със сигурност знаеше, че господин Ригон, директорът на училището ми, е малко нещо изнервен. Следователно беше за предпочитане да избягваме контактите с него. Нямах никакво желание да оставам с нея, бе започнало да ми се струва, че нещо не е в ред, настоявах да отида на училище и се опитах да убедя Манон и тя да настоява. Манон отказа, тя предпочиташе да остане с Люсил, чието притеснение отгатваше.

В автобуса, който ме отведе на училище, се опитах да анализирам ситуацията. Трябаше ли да се беспокоя? Дори след като си припомнех какво се бе случило вчера и предишните дни, не можех да приема, че Люсил окончателно излиза от релси и, още по-малко, че може да стане опасна за нас или за себе си. Люсил преживяваше лош период, и толкова. Като стигнах в училище, се видях с Виржиния и Жан-Мишел, друг мой съученик, които бяха решили да избягат от гимнастика и да отидат в „Галери Лафайет“. Поговорих малко с тях, бях дошла с автобуса, не ми се щеше да тръгвам обратно, но накрая се съгласих да ги придружам. Поради някаква причина, която съм забравила, минахме през Виржиния. Щом влязохме у тях, аз се приближих до прозореца. От шестия етаж можех да видя какво става вкъщи. Видях Люсил права в салона, гола, тялото ѝ бе боядисано в бяло. Дъхът ми секна. Бях като парализирана, не можех да откъсна поглед от сцената, на която присъствах, без напълно да ѝ вярвам, търсех Манон, която бе извън полезрението ми. Близо два часа бяха изминали, откакто напуснах апартамента, нещо не беше в ред, ама никак, не исках вече да ходя в „Галери Лафайет“, исках да остана тук и всичко да свърши, и отново да стане нормално. Продължих още малко да гледам Люсил, ставаше ми все по-трудно да дишам. Тя все така стоеше права, по нетърпеливите ѝ жестове разбирах, че иска от Манон да се приближи до нея. Люсил тропна с крак, Манон не се появи, очевидно отказваше да се подчини. Внезапно Люсил грабна дървената дъска, която служеше за облегалка на стария бръснарски стол, вдигна я с две ръце над главата си, дъската висеше във въздуха, готова да се

стовари върху Манон. Хукнах надолу по стълбите, прекосих улицата, без да се оглеждам, за няколко секунди бях във входа на сградата ни, тичешком изкачих стълбите и останала без дъх, стигнах пред нашата врата. Виолет беше там, бе звънила два-три пъти и никой не бе отворил, аз се разпищях, тя заудря по вратата, аз се хвърлих върху звънеца, натиснах го с всички сили, продължавах да пищя, Виолет ме прегърна и тялото ми се изви назад, Виолет ме задържа така, не можех да дишам. В паниката си най-после осъзнах, че имам ключ. Отворих вратата, втурнахме се в салона, Люсил се опитваше да задържи Манон за косите, Виолет ѝ нареди да я пусне, Манон се хвърли в обятията ми. Сега беше тук, до мен, плачеше, Люсил искала да ѝ забива игли за акупунктура в очите и успяла да забие една под дясното ѝ око. Внезапно зад нас са появиха мъже в униформа, някой бе извикал полицията, полицията беше тук. Настъпи непоносима бъркотия, Люсил беше гола и боядисана в бяло, с безумен поглед и треперещо тяло, Манон бе тероризирана, Виржиния и Жан-Мишел също бяха тук, някой ми подсказа да заведа сестра си при лекаря, който живееше в съседство, на номер седем. Пуснах ръката ѝ и Жан-Мишел я прегърна.

Наложи се да излезем от апартамента, наложи се да оставим Люсил гола и бяла в компанията на половин дузина ченгета.

У лекаря дойде и един сержант.

Лекарят извади парченцата боя, които Манон имаше в двете очи, почисти малката следа от игла под дясното ѝ око. По-късно излязохме от лекарския кабинет и докато се занимаваха с Люсил в апартамента ни, нас ни прибраха в полицейската камионетка, паркирана пред сградата. Веднага се събра тълпа. От другата страна на прозорците хората се бъркаха, натискаха се, повдигаха се на пръсти. Погледите бяха отправени към нас, жадни за отоци и кървящи рани. Имах желанието да им се изплюя в лицето.

Когато облякоха Люсил — Виолет я бе изкъпала, за да я успокои и да се опита да свали боята от тялото ѝ, — ѝ отстъпихме мястото си.

За да не я срещнем, ни изведоха, преди да я вкарат в колата.

Беше единайсет часът сутринта, улицата продължаваше да живее, все едно нищо не се бе случило, нищо не спираше, нито доставките, нито клаксоните, нито миризмата на пържено, нито мигането на надписите. Нищо, освен нашия живот.

През този зимен четвъртък Виолет ни взе със себе си като два повредени колета. Беше на двайсет и пет години.

Следобеда се върнахме в апартамента да си вземем някои неща за през нощта. Вечерта Виолет ни заведе в малкото си студио и ни сложи да спим. Увити в спалните чували от пътуванията ѝ в Южна Америка, накрая потънахме в сън.

На другия ден се събудих схваната и замаяна, настоях да отида на училище. Знаех, че вече няма да се върна там. Всеки час имаше вкуса на последния път, последен час по френски, последен час по история, последни разменени бележки със съучениците, последни шепнешком споделяни тайни в двора, където преди няколко седмици сама си бях разбила главата в една стена, за да не правя контролно по немски. (Номерът мина така добре, че ме заведоха в болницата. След това не спах през нощта, чувствах се виновна, че съм струвала на Люсил една ненужна радиография.)

Всичко това нямаше никакво значение. Майка ми беше полудяла, майка ми бе получила *пристъп на лудост*, майка ми не беше в ред. Думата пристъп ми се струваше особено неприятна, тъй като твърде много напомняше за *нападение* и аз, честно казано, не разбирах какво се опитваха да ни обяснят — Люсил била много уморена, трябало да си почива, не искала да нарами Манон, просто не била в нормалното си състояние, обичала ни от цялото си сърце, но си изпуснала нервите, всичко щяло да се оправи, накрая всичко винаги се оправяше.

Вечерта взехме, както бе предвидено, влака за Нормандия, където баща ни все още живееше с жена си и малкото ни братче. С опряно на прозореца чело гледах отминаващия пейзаж, който добре познавахме, после затворих очи и се помъчих да открадна време от времето, когато всичко това не се бе случило.

Като стигнахме, трябаше да разказваме това, което самите ние не разбирахме, което се подчиняваше на друга логика, не се връзваше с нищо и въпреки това се бе случило.

Следващия понеделник без всякаква подготовка ме записаха в колежа „Егл“ в Ори, а Манон в началното училище в същия град. Замаяни и прокудени. Кройката на дънките ми, наречени каубойски (широки горе и тесни долу) още не бе стигнала до тези места, децата се учудваха на дрехите ми и се смееха зад гърба ми.

Няколко дни по-късно втората ни майка ни купи някои дрехи. Щяха да минат седмици преди да се върнем в апартамента на Люсил, за да си вземем нещата, и месеци, преди да я видим отново.

Тук щяхме да живеем няколко години. Все още не осъзнавахме до каква степен се бе променил животът ни.

В хубавата къща на Габриел в края на един черен път щяхме да открием друга форма на насилие, която години наред нямаше да можем да назовем с думи.

31 януари 1980 година представлява за мен нещо като първороден срив, един от онези, споменът за които остава непокътнат, вграден в тялото, за които знаем, че никога няма да бъдат напълно забравени, нито те, нито свързаната с тях болка.

По-късно страхът ще се влезе в кръвта, ще бъде асимилиран от тялото, ще се разтвори в него, ще стане част от функционирането му.

За Люсил съм сигурна в едно: ще има *преди* и *след*.

Описах в няколко страници първото въдворяване на Люсил в психиатрична клиника, знам колко спъннати са тези страници, колко опростяват нещата, как им придават частичен вид. И до днес наблюдавам сцената отдалеч, неспособна съм да я дешифрирам, и до днес съм — в буквалния и в преносния смисъл — в отсрещната сграда.

Ако имах желание за по-голяма достоверност, чиято необходимост ми се струва съмнителна, можех да препиша дума по дума полицейския доклад, връчен на баща ми от полицай Жан-Мишел Р., доклад, чийто предмет е формулиран така:

Отвеждане в болницата „Ларибоазиер“ на лице в нервна криза, извършило нападение над малолетна под тринайсет години (нейна дъщеря). Представител на съдебна полиция изпратен на мястото.

Не съм сигурна, че това би ми помогнало да вникна в нещата по-добре.

По време на разговорите, които водих, помолих Виолет и Манон да ми разкажат за този ден. Исках да съпоставя моите спомени с техните, да възстановя нещата така, както се бяха случили. По някои дребни детайли спомените ни се разминават (беше ли там братовчедът ни Франк в деня, когато Люсил заяви, че контролира такситата, и двете ли спахме у Виолет в деня, когато отведоха Люсил?), но в основното всичко съвпада, всичко е еднакво брутално.

През онази януарска сутрин, след като аз тръгнах за училище, Лисбет се обадила на Люсил, която ѝ се сторила по-объркана от всякога. Попитала дали Манон е сама с нея. Предупредила Виолет, която живееше близо до нас, и я помолила да отиде да види какво става.

По време на кризата, след като застанала гола и бяла пред прозореца, Люсил настояла Манон да ѝ описва минувачите. Постепенно виковете ѝ привлекли вниманието и на отсрещния тротоар се образувала малка тълпа. Някой се обадил в полицията.

Бих искала да можех да опиша какво точно се е случило с Люсил, минута по минута, да уловя точния момент, в който нещата са излезли от контрол, да изследвам явлението под микроскоп, да схвата мистерията му, химията му.

Преди да започна да пиша тази книга, през особения и толкова ценен период, когато текстът се мисли, когато се фантазира, без нито една дума, нито една нота още да са нанесени на клавиатурата, смятах да описвам кризите на Люсил в трето лице, както направих за някои сцени от детството ѝ, чрез едно тя, преизмислено, преизобретено, което щеше да ми отвори вратите на неизвестното. Бих желала например да опиша посещението ѝ у Жак Лакан (*тя се появи в чакалнята въпреки забраната на секретарката, после поиска разрешение да седне*), да разкажа за скитанията ѝ из града, да запълня празнините, да възстановя онова, което никога не би могло да бъде възстановено — времето на чиста лудост, за което дори Люсил не знаеше всичко.

Няколко години след първата криза майка ми е написала текст, в който я описва, описва и последвалата я празнота. Открихме тези страници у Люсил сред други, струпани как да е книжа и бележки: несвързани, болезнени мисли, думи на любов, фрагменти, повече или по-малко неясно написани с молив, стихове в рима или в проза, нахвърляни в ученически тетрадки, хвърчащи листове без дати, без

години. Всичко това бе прибрано в метална кутия, която й бях подарила много отдавна.

Въпросният текст няма заглавие, но е написан на машина и, както и другите, е размножен в няколко екземпляра. Първо го преписах целия и го включих в собствения ми текст, двайсетина гъсто изписани страници, необработен разказ, пропит с чувство за вина. Мислех, че нищо не би могло да предаде по-добре страданието на Люсил от собствените ѝ думи. Но щом вмъкнах текста в моите страници, ми се стори, че нещо не се връзва, че думите не се вписват в моите, във всеки случай не както би трябвало, не изцяло. После реших да запазя само някои откъси, отделени с многоточия, подбор, достоен за „Рийдърс Дайджест“, който обаче също не пасваше, напротив, съпротивляващ се, запазвайки собствената си времева гама, рязка, накъсана, и нестабилността на лексикалните си регистри.

По-късно ми стана ясно, че трябва да приема моите думи, моето мълчание, моите колебания, моето дишане, моите обиколни пътища, моя език. И да се опитам да предам най-правилно езика на Люсил, да запазя най-ярките му, най-особените му мотиви.

Текстът започва със следните думи:

Тази година през ноември навършвам трийсет и три години. Леко съмнителна възраст, ако човек е поне малко суеверен. Аз съм хубава жена, освен дето зъбите ми са изгнили, което в известен смисъл ми е много приятно и понякога дори ме разсмива. Исках да знаят за латентната ми смърт.

Люсил разказва след това за дните, предшествали кризата. Тя плаче сама по улиците, в един китайски магазин, после в „Галери Лафайет“, купува пиано на улица „Вивиен“, след това всякакви предмети и дрехи, които не ѝ отиват. По-късно се озовава у Лакан, на когото е изпратила писмо няколко дни по-рано, и настоява да го види.

Когато секретарката ѝ съобщава, че той няма да я приеме, Люсил помолва да си почине в чакалнята. В момента, когато психоаналитикът излиза от кабинета си, обезпокоен от присъствието ѝ, тя се хвърля върху него, сваля му очилата и креши: „Пипнах го, пипнах го!“. Лакан ѝ удря плесница, секретарката успява да я просне на земята, след което двамата я изхвърлят навън, без никакъв опит да ѝ помогнат. Тази сцена, така както я е описала Люсил, обяснява насиленото око, с което се прибра вкъщи в деня преди интернирането ѝ. Години по-късно, когато се заинтересувах от семинарите на Лакан, попитах Люсил дали тази история е вярна. Така ли се бяха случили нещата, както ги описваше? Тя ме увери, че да. В края на живота си Лакан приемаше пациенти на всеки десет минути срещу астрономически суми и тъй като имаше рак, който не желаеше да лекува, не се интересуваше много от тях. Не и от жена с делирен синдром, нахлула в кабинета му. Ето това ми каза Люсил. Никога не съм се опитвала да проверявам думите ѝ. Появях им.

Люсил добре помнеше този 31 януари: отказа ми да остана вкъщи, ранното ми тръгване за училище, кроасаните с бадеми, купени от Манон за закуска, заглавията на главите от „Майстора и Маргарита“, които ѝ прочела на глас, внезапната заплаха от страна на корицата на джобното издание, фреската, която от седмици рисуваше на стените на салона, която изведнъж ѝ се сторила злотворна (видяло ѝ се, че преплетените линии образуват пречупен кръст) и трябвало начаса да я изтрие. Поискала от Манон да ѝ помогне да се намаже с бяла боя, ядосала ѝ се, че го прави много бавно. Разтърсила я, ударила я, за да ускори нещата. И после дошло най-лошото: безумната идея, наложила ѝ се като очевидност, че трябва да извърши акупунктура в очите на Манон, за да я излекува (след като си забила няколко игли в собствената глава под ужасения поглед на сестра ми).

В полицейската камионетка Люсил отново се съблъкла. Под кафявото одеяло, с което насила я завиват, получава халюцинации, за които си спомня: Жан-Марк, брат ѝ, излиза от ковчега си, облечен в работния комбинезон, който обичал да носи. В болницата

„Ларибоазиер“ решават, че е много агресивна, за да я приемат. Прехвърлят я в психиатричната клиника в 13-ти район и накрая в болницата „Мезон Бланш“, откъдето ще излезе след две седмици, все така в пълен делир.

Споменах на едно място колко ме бе трогнала книгата на Жерар Гаруст. Искаше ми се Люсил да живее достатъчно дълго, за да я прочете. Първо, защото тя обичаше живописта, и после, защото съм сигурна, че ако бе прочела този текст, щеше да се чувства не толкова самотна. Люсил много рисуваше, понякога с маслени бои, и остави след себе си известен брой текстове и внушителна колекция репродукции на автопортрети от всички времена и от всички страни, сред които фигурира този на Гаруст. Родена е в същата година като него и живееше срещу „Палас“, чийто декори той бе рисувал, преди да прекара там няколко от нощите си. В „Неспокойният“ Гаруст разказва подробно за първия си делирантен епизод. И той си спомня всичко: начина, по който бяга от къщата, където е на почивка с жена си, пътя, изминат на стоп и с влак, как дал венчалния си пръстен на някакъв непознат, как хвърлил личната си карта от прозореца на едно такси, как откраднал пари от родителите си, раздавал банкноти от по петстотин франка на уличните хлапета, зашлевил една жена без причина, искал на всяка цена да се види с кюрето на Бург ла Сен, получавал пристъпи на неконтролирам гняв.

„Някои делири са незаличими, други не са“, споделя той.

Люсил също не е забравила нищо от този януарски ден на 1980 година, когато пише:

През този ден животът ми се преобръна по начин, който не можех да предвидя. Всичко ми се струва нереално, всичко е измамно. Вече не мога да различавам действителното от въображаемото. Ще прекарам четирийсет и осем часа в ада, преди да пристигна в психиатричната клиника, през тези часове ще се движса,

ще говоря, ще действам, непрекъснато ще прехвърлям границите.

Това е време, което ще стигне много далеч и ще ми струва много скъпо. Непоправимо време.

Паметта регистрира всичко и разпределението се извършва впоследствие, когато кризата премине.

Никога не съм изразявала с думи 31 януари, нито в тогавашния ми личен дневник (нямах нито време, нито кураж), нито в писмата до приятелките ми, които писах през следващите дни, нито по-късно, в първия ми роман. Днес краят на месец януари е за мен нещо като рисков период (открих Люсил в дома й на 30 януари). Нещо, закотвено в паметта на тялото.

Разказът на Манон за преживяното от нея през онази сутрин с Люсил ме разстрои. Бях го забравила отчасти, несъмнено защото съдържа непоносими подробности. Манон беше на девет години и половина. Никой не й оказа психологическа помощ, тя остана там, в самотата на онова, което не може да се назове. То й принадлежи и несъмнено е съставна част на личността й.

Преди няколко месеца, един ден, когато взимах такси, за да отида на летище „Роаси“, шофьорът взе да ме пита закъде ще пътувам, защо, какво работя... Рядко взимам такси (издателката ми, която знае за фобията ми, я свързва с Люсил), факт е, че накрая винаги ми става лошо. Онази сутрин обаче направих усилие и отговарях на шофьора, отначало уклончиво, после, понеже той настояваше, му казах, че пиша.

— На какво се дължи това? — попита ме той, сякаш ставаше дума за болест, дори за наказание или за проклятие.

В огледалото за обратно виждане забелязах, че ме наблюдава съчувственно.

На какво се дължи това?

Когато отивам на среща с читатели в библиотеките, книжарниците или училищата, често ме питат защо пиша.

Пиша заради 31 януари 1980 година.

Там е коренът на моето писане, знам го смътно, там, в онези няколко часа, които промениха живота ни, в дните, които ги предшестваха, и във времето на самота, което ги последва.

Чувала съм, че майка ми страдала от същата болест като Барбара, сестрата на Лиан, която в продължение на няколко години, приклещена в отчаян и непрекъснато повтарящ се цикъл, бе преминавала от фази на делирантна възбуда към периоди на дълбока апатия. Болестта се била прехвърлила от едната на другата, и толкова. Сякаш ставаше дума само за това, за наследствена лудост, предавана от поколение на поколение по някакви сложни пътища, фаталност, поразяваща жените в рода и срещу която не може да се направи нищо. Лиан въздишаше в кухнята си с онзи тъжен поглед, с ръце, обхванали топлата чаша чай. То бе там, в кръвта, която течеше във вените ни, трябваше да живеем с това, да проявим търпение, защото след няколко години Барбара се бе стабилизирана, бе спряла да влиза и излиза от болницата, оправила се бе. И Лиан заключаваше:

— Затворете вратата, малка принцесо. Студено е.

Само няколко седмици отделят предаването „Апострофи“ от първата криза на Люсил. Не бях осъзнала хронологията, в моя спомен двете събития не са разположени толкова близко във времето. Но това нищо не означава. Благодарение на архивите на Националния институт

за радио и телевизия можах отново да видя предаването. То се бе изпълзнато от паметта ми. Спомнях си „телевизионната зала“ в Пиермон, тържественото напрежение, което същества подобни моменти. Мисля, че Люсил беше там с нас, но не съм сигурна.

С вълнение изгледах разговора с Барбара и Клод, които съмтно познавах, както познаваме хора, срещани на погребенията и роднинските събирания (истината е, че те ми останаха напълно непознати). Днес и двамата са мъртви. В „Апострофи“ те седят един до друг, неговото внимание е изцяло насочено към нея и нейното към него, останалото е второстепенно и ги засяга само частично. И двамата говорят за изминалите години, за честите ѝ престои в клиника, за мъката, която изпитвал, когато трябало да подписва документите за интернирането ѝ, за писмата ѝ от клиниката, в които искала развод. Тя е хубава, невероятно присъстваща, по-харизматична от него. Той много пъти я хваща за ръката, тя се усмихва, когато той споменава малко лекомислените си репортажи, „нека този, който никога не е грешил, пръв хвърли камък по мен“, добавя той убедено. Тя се разсмива с достойнство.

Не бях чела книгата им. Поръчах си я по интернет, където още може да се намери. Между семейството на Барбара и това на баба ми винаги са съществували много тесни връзки. Лиан и Жорж са се запознали благодарение на Барбара, повтарям това. А Барбара се е запознала с втория си съпруг, Клод, благодарение на Жорж. Двете сестри имат само три години разлика и двете са отгледали, както майка им, много деца. Макар и твърде различни, те и двете притежаваха, така ми се струва (извън периодите на кризи на Барбара), някаква телурична сила, почерпена от стихиите, неугасима енергия, истинска дарба за живот. И двете вярваха в любовта и в безграничната преданост, каквато съпругата трябва да проявява според тях към съпруга си. И двете се бяха свързали с мъже със силна индивидуалност, които имаха нужда да бъдат център на вниманието и на погледите. Бяха благочестиви, без да са прекалено набожни (съващане за религията, което, струва ми се, не изключва нищо телесно), и силно белязани от полученото възпитание.

В „Двамата и лудостта“ Барбара говори за смъртта на двамата им братя в интервал от една година, и двамата едва навършили двайсет години — единият умира от зле лекуваните рани, получени в Индокитай, другият от пневмония след къпане в ледените води на реката. Чрез един от тези фокуси, на които е способен делирът, двете смърти се завръщат по време на първата й криза така, сякаш и тя носи отговорност за тях.

По време на разговорите, които водих, преди да започна да пиша тази книга, научих, че някои сестри на баба ми вероятно са били жертви на сексуално насилие от страна на баща им, когато са били девойки. За тези неща Барбара не казва нищо.

Никога не съм се интересувала истински от психогенеалогията, нито от повтарящите се явления, предавани от едно поколение на друго, които вълнуват някои от приятелите ми. Не знам как тези неща (инцестът, мъртвите деца, самоубийството, лудостта) се предават.

Факт е, че те преминават през семействата като безмилостни проклятия и оставят следи, които устояват на времето и на отричането.

Люсил остана дванайсет дни в „Мезон Бланш“. Посетиха я Форест, някои от братята и сестрите ѝ и приятелки от „Къщата на котките“^[1]. Няколко дни след като я приеха, ѝ съобщиха за смъртта на Батист, сина на Барбара и Клод. Беше си теглил куршума. Ако онзи пакт наистина е бил сключен, Батист е бил страна в него. Той беше третият и последният от вълната на самоубийствата.

Люсил напусна „Мезон Бланш“, когато кризата ѝ все още не бе отзвучала. Видяла психиатъра два пъти, веднъж на влизане и веднъж на излизане, а поради многото инжекции, които ѝ били, се чувствала като замаяна и нямала оплаквания. Лисбет ѝ спести повторното интерниране, като я прие в дома си, където се опитвала да ѝ дава предписаните лекарства, които Люсил отказвала да взема. Ситуацията бързо станала невъзможна. За най-голяма радост на децата на Лисбет, Люсил не се подчинявала, правела глупости, прилагала всяка ви хитрости, опитвайки се да избяга. Заставала на четири крака на мокета и пълзяла към вратата, щом сестра ѝ си обърнела гърба, измисляла, за да излезе, най-невероятни срещи. Като я заключели, след годините мълчание произнасяла на висок глас всичко, което ѝ минавало през главата.

Габриел бе завел дело, за да получи родителски права над нас.

Едва излязла от болницата и все така в пълен делир, Люсил се появила пред съдията, придружена от една приятелка. Едва стояла на краката си, плакала, смяла се с цяло гърло, играла си с думите и настоявала да ѝ дадат цигара (а ѝ били препоръчали да не пуши). Накрая съдията ѝ предложил една камел.

И постановил да се проведе социална анкета.

Една събота Люсил ни се обади по телефона в Нормандия. Искаше да говори и с двете, задаваше ни по няколко пъти едни и същи въпроси, отново искаше да говори с едната, после с другата, питаше какво е при нас времето. Поиска от Манон да ѝ разкаже на какво си играе, а мен накара да повторя думите ѝ. Все още бе убедена, че съм

Делфийският оракул. Разговорът продължи повече от час, това бе единственият контакт, който имахме с нея в продължение на няколко месеца.

Накрая Люсил успя да избяга от Лисбет и да отиде в Барселона, където живееше най-добрият приятел на Мило. Анри и Нурия я приели най-любезно, въпреки състоянието на свръхвъзбуда, в което се намирала. Развели я из града, придружавали я навсякъде. Люсил искала всичко да види, всичко да купи. За няколко дни събрала безброй предмети (автоматична писалка, Иисус от рисуван гипс, колекция от дребни кактуси).

През това време Бартелеми, който работеше за притурката на „Либерасион“, пусна текста, написан от Батист няколко дни преди да отнеме живота си.

Люсил се прибра в Париж и пак заскита по улиците, раздавайки пари на минувачите. Близките ѝ сметнаха, че отново трябва да бъде хоспитализирана. Лисбет и Мишел Б., приятел на Виолет, прекарали с нея цял един ден с надеждата да я заведат тихо и кротко в спешната помощ на болницата „Сент Антоан“. Люсил настоявала да спират в едно или друго кафене, танцуvala по масите, пеела стари песни на Шейла, отлагала момента на постъпването. Когато стигнали, коментирала на висок глас физиката на лекаря, който я приел, и се разтревожила за душевното му здраве, когато забелязала, че е левак (тя също беше левачка). В линейката, която за пореден път я водела в „Мезон Бланш“, отново пяла с пълен глас и наредила на шофьора да кара по-бързо (обикновено тя се ужасяваше от возенето в кола).

Изминаха няколко дни преди Люсил да бъде прехвърлена в клиниката „Бел але“ близо до Орлеан, където прекара три или четири месеца. Лечението бе определено, Люсил се срещаше с лекари по няколко пъти на ден и продължи да бълнува, независимо от лекарствата.

В текста, който ще напише по-късно, Люсил си спомня за темите на фантазмите си: живописта, филокалията^[2], митологията (Афродита и Аполон), архитектурата на Виолет лъ Дюк, „Много богатите часове на херцог Дьо Бери“^[3].

(Ето една фраза, прочетена в книгата на Жерар Гаруст, и произнесена от неговия лекар: „Човек има такива делири, каквато е културата му“.)

От „Бел але“ Люсил ни изпрати няколко писма, в които се опитваше да разкаже за живота си в клиниката, за заниманията си, за лекарите, които следяха състоянието ѝ. Отговаряхме ѝ с успокоителни писма, в които пишехме за училището, за заниманията си, за новите си приятели (Люсил пазеше всичките ни детски писма, след смъртта ѝ ги намерихме в дома ѝ).

След няколко седмици делирът най-накрая отшуя. Последван бе от срам, лепкав и виновен срам, който никога нямаше да я напусне.

Люсил отваряше очи за опустошения си живот. Беше на път да изгуби децата си, бе харчила пари, които не притежаваше, бе вършила и говорила каквото ѝ дойде наум.

Всичко това се бе случило и не можеше да се поправи.

След няколко месеца, когато състоянието ѝ изглеждаше стабилизирано, Люсил излезе от клиниката. Върна се в апартамента си на улица „Фобур Монмартр“ и отново тръгна на работа, изчаквайки да бъде задвижена процедурата по освобождаването ѝ.

Малко преди лятото дойде моментът да я видим. Уикендът бе организиран дълго преди това, предвидено бе да не е сама, когато идва при нас. Габриел ни закара на гарата във Верньой сюр Авр. И тримата плачехме в колата.

Във влака за Париж се опитвахме да се подгответим за срещата. Бояхме се, не можехме да играем на нищо, нито на *открий името на предмета*, нито на *студено и горещо*, нито на *нито да, нито не*.

Като стигнахме на гара „Монпарнас“, тръгнахме заедно към изхода, повече уплашени, отколкото радостни.

Люсил стоеше там, в края на перона, в тълпата, дребен рус силует, увит в моркосинъ манто. Люсил стоеше там в компанията на Виолет и на своя приятелка, съвсем близо до нас, и изведенъж вече нямаше друго лице, освен нейното, бледо, отслабнало. Целуна ни без много ентузиазъм, не знаехме какво да правим с ръцете си и едва се държахме на краката си.

Тръгнахме към входа на метрото. Люсил хвани Манон за ръка, вървеше пред мен, гледах ѝ гърба, изглеждаше тънка, крехка, пречупена. Обърна се към мен, усмихна ми се.

Люсил се бе превърнала в нещо мъничко и рохкаво, залепено, закърпено, всъщност непоправимо.

От всички образи на майка ми, които съм запомнила, този несъмнено е най-мъчителният.

[1] „Къщата на котките“ — Приют за котки. — Б.пр. ↑

[2] Филокалията — Или добротолюбие: любов към прекрасното, което за древните гърци съвпада с доброто и истинското. — Б.пр. ↑

[3] „Много богатите часове на херцог Дьо Бери“ — Френски готически часослов с пищни илюстрации. — Б.пр. ↑

Социалната анкета се проведе през месеците след излизането ѝ от клиниката. Няколко пъти ни срещаха с психолози и психиатри, правехме тестове, отговаряхме на въпроси, рисувахме на бели листа семейства и къщи, оцветявахме ги с цветни флумастери.

Изслушаха и Люсил, Габриел и жена му, Мари-Ан, както и някои други наши роднини.

След края на анкетата в медико-психологическото заключение се препоръчваше децата да бъдат дадени на Габриел, а Люсил да има право да ги посещава и приема.

В същото време уволниха Люсил от работа и ѝ забраниха да издава чекове. На трийсет и три години бе изгубила кажи-речи всичко, заради което живееше.

В продължение на няколко месеца продължи да плаща наема за апартамента на улица „Фобур Монмартр“, станал твърде голям за нея, с надеждата, че ще се върнем. Регистрира се като безработна, започна усилено да взима уроци по английски, вслушващо се в някакво далечно ехо, което едва достигаше до нея.

В продължение на няколко години Люсил живя в химическа усмирителна риза.

Погледът ѝ беше втренчен, замъглен, сякаш покрит с тинеста плака, зад която можеха да се отгатнат хапчетата, взимани в определени часове, капките, разтворени в чаша с вода, гладкото и безцветно време. Беше поглед, който не можеш да уловиш, отправен към пода или към точка, разположена малко по-нагоре, под линията на хоризонта.

Понякога, без да си дава сметка, стоеше с отворена уста или неприкрито се прозяваше. Ръцете ѝ трепереха от лекарствата, единият ѝ крак също се тресеше, когато беше седнала — още по-видимо отсечено движение, което не можеше да овладее. Люсил приличаше на всички хора, които взимат невролептици в големи дози, и техният поглед е такъв, и те стоят по същия начин, жестовете им са също

толкова механични. Далеч са, на завет от света, нищо като че ли не може да ги достигне, емоциите им са сдържани, регулирани, под контрол.

Беше ми непоносимо да виждам Люсил такава. Няма думи, с които да предам бунта и мъката, понякога просто желанието да я разтърся, за да изтръгна нещо от нея, смях, ридание, кратък вик.

Люсил ще излезе от това състояние на летаргия няколко години по-късно само за да изпадне отново в делир. Междувременно се опитваше да оцелее, да запълни станалото толкова празно време.

Виолет й се обаждаше по телефона, караше я да излиза, водеше я на кино, където Люсил почти всеки път заспиваше.

Неделите, в които не бяхме при нея, Люсил се виждаше с приятели в близкия басейн. И там като навсякъде трябваше някой да я държи над водата.

Всяка втора събота взимахме влака, за да отидем при нея, тя ни чакаше на гара „Монпарнас“, заедно отивахме с метрото до станция „Улица Монмартр“, чието име днес е изчезнало и заради чийто безкрайни стълби краката ни окончателно се подкосяваха. И все пак постепенно връзката ни се изграждаше отново, колеблива, крехка.

Люсил искаше да й разказваме за новия си живот, за малкото ни братче, за училището, гимназията, приятелките, съседките, коня, кучетата, училищния стол, но всъщност ние нищо не разказвахме, нито в писмата си, нито в разговор. Нищо не можеше да се разкаже.

През тези уикенди Люсил канеше приятелките ни от детството, обгрижваше ни, по свой начин се опитваше да ни направи нещата полеки.

Спомнях си отдавна забравени неща, скитах с приятелките си по големите булеварди, ходех на кино.

Мисля, че по това време измислих заедно с тях играта „Метр Капело“^[1], пародия на телевизионното предаване, която записвахме на магнитофон. Смеехме са като луди.

Люсил вече не четеше, не ходеше на изложби, което толкова обичаше да прави преди, когато не бяхме с нея, лежеше в леглото си в продължение на часове, загледана в една точка. Лекуваше я един психиатър, който ѝ предписваше лекарства, и един психотерапевт, когото виждаше два пъти седмично и който се сблъскваше с мълчанието ѝ. Люсил нямаше какво да каже.

Бореше се със себе си, за да ни покаже най-малко повреденото си лице, най-малко умореното, бореше се, за да остане жива. Заради нас ставаше, обличаше се, гримираше се. За нас излизаше да купува пасти в неделя на обед.

Всеки жест ѝ струваше скъпо, нямаше как да не забележим.

Няколко месеца наред бе търсила работа като секретарка и двата пъти отговаряла на обяви с треперливи си почерк. Налагаше се да признае — бе неспособна да премине успешно през интервю.

Когато вече нямаше пари, за да запази апартамента на улица „Фобур Монмартр“, Люсил се премести, с гаранцията на някои свои близки, в малко двустайно жилище с врата към двора, на улица „Антрепреньор“ в 15-и район.

Следващата пролет кипежът на президентските избори от 1981 година като че ли извади Люсил от мълчанието ѝ. За първи път от много време сякаш нещо я засягаше, нещо вън от нея и вън от нас. От няколкото ни разговора заключих, че Франсоа Митеран очевидно е човекът на бъдещето — нашият спасител. Франсоа Митеран олицетворяваше обновлението, новото начало, толкова скъпоценната за Люсил дума, надеждата ѝ, осезаемото доказателство, че е все още с нас. Спокойна сила^[2], ето от кое имахме нужда, за да рухнат стените на мълчанието и самотата.

Тъкмо бях навършила петнайсет години и се опълчах срещу Габриел по единствения възможен начин. Исках да говоря за смъртното наказание, исках да говоря за социалния детерминизъм, исках да говоря за развиващите се страни, исках да разоблича тесногръдите провинциални нотабили, усиливах до макс звука на грамофона, за да слушам моите си площи, сред които голямо място

заемаше певецът Рено^[3], а той повтаряше: „Общество, общество, няма да ти се дам“. Край на мечтите за удобство и конформизъм, за спокоен буржоазен живот, дебели мокети и образцов интериор — бях станала бунтарка.

На 10 май 1981 година, във влака, който ни връщаше от един трескав уикенд, прекаран с Люсил (бяхме я придружили чак до стаичката за гласуване), няколко минути след двайсет часа един контролър триумфално обиколи вагоните, за да обяви победата на левицата. Половината пътници ръкопляскаха, докато другата половина прие новината в унило мълчание. Мобилни телефони още не съществуваха, изпивахме думите на пратеника, той беше сигурен, да, току-що го бе узнал по радиостанцията, която свързваше машиниста с централата, сигурно беше, абсолютно сигурно, получавахме около 52%. Между гарите „Версай“ и „Дръо“, докато влакът пресичаше полето, ми се струваше, че сме спасени. Франсоа Митеран беше президент на Републиката.

Като слязохме от влака, имахме чувството, че стъпваме върху нова земя. В припадащата нощ пред краката ни се бе разкрил сияен път, чиито завоевания, меандри и граници още не познавахме. Габриел ни посрещна на гарата, беше напрегнат, както всеки път, когато се прибрахме от Париж, напрегнат, защото Франсоа Митеран бе победил.

Вечерта заспах с мисъл за майка ми, представях си я на площада на Бастилията, където всъщност знаех, че е неспособна да отиде, представях си я сред ликуващата тълпа, която нарастваше все повече, Люсил танцуваше, въртеше полата си на цветя, Люсил беше щастлива.

Няколко месеца по-късно непрекъснато си пусках песента на Барбара, посветена на този ден и на надеждата, която се бе пробудила.

*Виж, нещо се е променило и въздухът сякаш по-лек е.
Неописуемо е.*

*Вижс, под това разкъсано небе слънцето всичко
огрява.*

Неописуемо е.

*Един мъж с роза в ръка проправи пътя към новото
утре...*

*За да си говорим, за да се обичаме, за да се
докосваме,
за да започнем всичко отначало.*

[1] „Метр Капело“ — Жак Капеловиси, наречен Метр Капело (1922 — 2011) — френски лингвист от румънски произход, автор на телевизионни франкофонски игри. — Б.пр. ↑

[2] Спокойна сила — е слоганът на кампанията на Митеран, водена от Жак Сетела. — Б.пр. ↑

[3] Рено — Рено Сешан, наречен Рено — популярен френски певец (роден 1952 г.), чиито песни са със силна социална насоченост. — Б.пр. ↑

Всъщност не знам какъв е смисълът на това мое изследване, какво ще остане от часовете, прекарани в ровене в кашони, в прослушване на касети, поразвалени от времето, в препрочитане на административна поща, на полицейски или медико-психологически доклади и на текстове, изпълнени с болка, в съпоставяне на източници, на разкази, на фотографии.

Не знам на какво се дължи.

Но колкото повече напредвам, толкова повече се засилва вътрешното ми убеждение, че трябва да го правя не за да реабилитирам, почета, докажа, възстановя, разкрия или поправя каквото и да е, а само за да се доближа. Едновременно заради мен и заради децата ми — в чиито души отеква въпреки усилията ми ехото от страховете и съжаленията — искам да се върна към началото на нещата.

И от това завръщане, колкото и да е напразно, да остане следа.

Пиша тази книга, защото днес имам сила да се загледам в това, което преминава през мен и понякога ме завладява, защото искам да знам какво предавам нататък, защото искам да спра да се страхувам, че ще ни се случи нещо, сякаш живеем под заплахата на някакво проклятие, искам да се възползвам от шанса си, от енергията си, от радостта си, без да мисля, че нещо ужасно ще ни унищожи и че мъката винаги ни очаква, спотаена в сянката.

Днес децата ми растат и колкото и да е банално да казвам до каква степен това ме очарова и вълнува, казвам го и го пиша, децата ми са пълноценни същества, чиято индивидуалност ме впечатлява и радва, днес обичам един мъж, чиято траектория странно се пресече с моята (или по-скоро беше обратното), едновременно подобен на мен и различен от мен, мъж, чиято неочеквана любов ме изпълва, разстройва и прави по-силна, днес е десет и четирийсет и пет и аз седя срещу стария ми компютър, когото проклинам, защото е бавен, и когото обожавам, защото е паметлив, днес знам колко крехко е всичко това и знам, че именно сега, с възстановената ми сила, трябва да пиша и да стигна докрай.

Винаги има време за сълзи.

Да се доближа до Люсил възможно най-предпазливо, или като се нахвърля върху нея, означава също да се доближа до другите, до живите, с риск да ги отчуждя от себе си. От сестра си също поисках, както от другите, да ми говори за Люсил, да ми заеме спомените си.

Манон ми разказа за онази януарска сутрин и за неспособността ѝ да заспи в продължение на месеци в присъствието на Люсил, за нощите на малкото момиченце, преследвано от страх да види майка си да влиза в стаята ѝ и да довърши започнатото. Това ме разстрои.

Манон ми разказа от своя гледна точка за последвалите години, за немите зрителки, в каквито се бяхме превърнали, неспособни да сложат край на болката на Люсил.

Манон ми разказа много други неща, които са захранили тази книга и които се надявам да не предам погрешно.

Манон ме накара да обещая, че ще унищожа записа на дългия ни разговор (което направих), и ми изпрати в следващите дни два нейни текста — единият е написан след срещата ни, другият — в момента на смъртта на Люсил.

От страна на Манон, която е толкова потайна, това беше прекрасен подарък.

От периода след въдворяването на Люсил в клиниката в крайна сметка са останали малко следи. Полицейският доклад е отвратителен и относително неточен. Заключението на социалната анкета, което ми даде Габриел, е адресирано до Окръжния съд в Париж година след хоспитализацията на Люсил и отразява различните разговори, довели до препоръка в полза на Габриел. То определя основните характеристики на замесените личности, такива каквито са ги видели психиатрите, съпоставя гледните точки на родителите ми, които и двамата настояват да им бъдат присъдени родителските права. Споменати са беспокойствата на Люсил, свързани с грубостта на бившия ѝ съпруг или с изолацията, на която се бои, че ще бъдем обречени, както и съмненията на Габриел относно способността на бившата му съпруга да отглежда децата си, които са били дотогава

оставяни сами на себе си. На въпроса с кого предпочитаме да живеем и двете със сестра ми не сме отговорили. Психиатрите подчертават волята ни да стоим настрани от родителския конфликт. Колкото до мен, тестът за определяне на личността ми показва силен стремеж към самостоятелност.

Думите на Люсил за месеците след хоспитализацията ѝ са изпълнени с чувство за вина и с безкрайна тъга.

По повод на уикендите, през които отново отивахме у нея, тя пише:

Организацията на тези два дни ме тревожи на всеки две седмици. Посрещането на гара „Монпарнас“, влакът, който често закъснява, какво ще ядем и главно какво ще правим, какво ще си кажем. И за тях не намирам думи. Вече не знам как да им говоря. Паднала съм от пиещестала си на майка. Дори за тях не съществувам, а да ги виждам с моето единствено и най-дълбоко удоволствие и болка в този живот. Отчаяние от тези дни, които изтичат един след друг без пътеводна нишка или разрязани на парчета.

(...)

Все още изпитвам чувства към децата си, но не мога да ги изразя. Вече нищо не изразявам. Погрозняла съм, но не ми пuka, нищо не ме интересува, освен най-после да стигна до часа, когато ще заспя с лекарствата. Събуждането е ужасяващо. Моментът, в който преминавам от несъзнателно в съзнателно състояние ме убива. Да се насиля да взема душ, да намеря прилични дрипи.

По повод на доктор Д., психоаналитика, когото ще посещава два пъти седмично в продължение на години, Люсил пише:

Той е първият човек на света, на когото имам доверие. Страхотно е. Дължа му голяма признателност. Изливам пред него объркването си. Не премълчавам мислите си за самоубийство и с течение на времето изникват неща, които ще бъдат разрешени веднъж завинаги. Отношенията ми с баща ми, с майка ми и с всеки от братята и сестрите ми. Взривената ми личност в това ужасно семейство. Новите връзки, които трябва да създам, главно с децата си.

Сред нещата на Люсил намерихме и някои документи, свързани със социалната анкета и финансовото й осигуряване. На 2 декември 1981 година Люсил получава писмо от адвокатската кантора, която е поела случая. Възпроизвеждам го цялото заради послеписа — нелепост в самото сърце на съдебната машина, която характеризира Люсил може би по-добре от цяла книга.

Драга госпожо,

За да избегнете заплащането на таксата за подаване на възражение, както и разносите по експертизата, mi се струва необходимо да ви предложа да поискате юридическа помощ, което, разбира се, ще доведе до отлагането на изслушването по същество.

P.S.: Метр Ж. Ви благодари за деликатните думи и за рисунката, чийто колорит високо е оценил.

Снимките от онова време показват това, по което сме еднакви (късите коси, тесните панталони, пулoverите „Бенетон“ и памучните шалове) и по което не можем да сме еднакви: празния поглед на

Люсил, прегърбените ѝ рамене, устата ѝ, която никога не се затваря напълно.

Съзnavам колко ме разстройва книгата, която пиша.
Неспокойният ми сън е осезаемо доказателство.

В деня след една разкъсана от писъка ми нощ, който събуди и мен самата (не ми се бе случвало от години), се опитвам да убедя мъжа, когото обичам, да не се тревожи. Сънувала бях, че ме затварят.

Въпреки това продължавам да изпращам на този и онзи колкото спешни, толкова и импровизирани имейли, в които искам имена, дати, уточнения, накратко, досаждам на всички.

Люсил се бе оттеглила далеч от нас, далеч от всичко. Беше вече само фигурантка във фильм, чийто сценарий всеки ден все повече ѝ убягваше, стоеше на снимачната площадка, не чуваше, че ѝ казват да отиде в центъра или напротив, да се дръпне встриани, не улавяше светлината, но не я беше грижа, търсеше си място, където да остане напълно незабелязана или да дреме с отворени очи, без при това да я смятат за отсъстваща или напуснала.

Франсоа Митеран нищо не можеше да направи по въпроса.

През 1982 година Люсил, която все още не си бе намерила работа, отвори с една приятелка на Жюстин някакво невероятно вехтошарско магазинче на улица „Франсис дьо Пресанс“, на няколко крачки от кино „Антрепо“. В едно малко помещение без определен облик двете събраха дребни украшения, лампи, кутии, кани, различни предмети и малко козметика, всичко това струпано как да е и без никаква връзка едно с друго. Всеки даваше каквото има, изпразнихме шкафовете, мазетата и таваните, за да съставим някакъв минимален запас от стоки. Почти празният магазин беше отворен всеки ден без неделя. Люсил и Ноеми се редуваха в очакване спокойствието им да бъде нарушено от посещението на клиент. Понякога някой минувач, воден от любопитството на откривател, буташе вратата на този нечуван „Бутик изненада“. Недалеч оттам Жюстин бе отворила няколко месеца по-рано „Увеселителното корабче“, бар ресторант, чийто специалитет, приготвян от самата Жюстин, не след дълго вече правеше истински фурор. Люсил скучаше в магазина си, приемаше посещенията на кварталните любители на изненадите, продължаваше да води своето забавено, неуверено съществуване, което се срещаше с нашето два пъти месечно.

През уикендите Люсил пълнеше хладилника с продуктите, които обичахме, даваше ни малко пари да отидем на кино или да си купим вафли. Люсил ни гледаше как живеем, говорим и се смеем с приятелките си, Люсил слушаше разсеяно незначителните ни истории, Люсил ни чуваше да телефонираме, да си определяме срещи, да организираме излизания, Люсил ни гледаше как довършваме

упражненията си по математика, домашните си по френски, не искаше нищо, не изискваше нищо, Люсил не ни съдеше, въздържаше се от всякакъв коментар за детските ни или юношески мании, наблюдаваше ни от разстояние.

Бяхме живи същества, тя го усещаше, животът в нас бе устоял.

През уикендите цялата ѝ личност бе мобилизирана, за да бъде на висота.

Понякога проблясък в очите, мимолетна гримаса, усмивка ни напомняха каква жена е била.

На Коледа, на Великден, за моста на Възнесение, Петдесетница или Вси светии все така ходехме в Пиермон, където семейството ни се събираще в пълен състав — чичовци, лели, братя, сестри, братовчеди и братовчедки, към които винаги се добавяше някой(-оя) пребледнял(а) приятел(ка) с нисък хемоглобин.

Лиан и Жорж никога не изгубиха вкуса си към многолюдните трапези. След като имаше за петнайсет, имаше и за двайсет.

С Люсил взимахме влака до гарата в Ларош-Мижен, където Лиан ни качваше на старото си рено 4, което щеше, както и предишните, да изцеди докрай. Аз се качвах отпред, Люсил се страхуваше в кола. По-разумно бе да си вдигна краката — подът бе продължен и пътят препускаше под стъпалата ми.

В синята баня в Пиермон наблюдавах Лиан и неизменния ритуал на излизането ѝ изпод душа, фрикциите с ръкавицата от конски косъм, дебелия пласт крем „Нивеа“, който нанасяше върху кожата си, първия сутиен, втория сутиен, първите гащи, вторите гащи, корсета, бодито, късия комбинезон, дългия комбинезон върху него (не преувеличавам), кучешки студ е в тази къща, принцесо моя. На етажерката, в пластмасова чаша се кипреха седемте ѝ четки за зъби. Лиан имаше по една четка за всеки ден от седмицата: синя за понеделник, червена за вторник, жълта за сряда, редувала се с неизменна точност. Лиан смяташе, че четките за зъби имат право на почивка. Шест дни между две употреби им позволяваше истински да загладят косъма и им осигуряваше продължителността на живота, която заслужаваха.

(Използвам случая да спомена друга нейна мания, която по същия начин ме омайваше — системата от щипки, изобретена от Лиан и прикрепена към дюшека й, с които тя поддържаше чаршафа си идеално опънат. Ластиците в краищата му, предвидени за тази цел, не бяха достатъчни. Лиан не понасяше гънките.)

В банята в Пиермон, благодарение на отраженията в тоалетния шкаф и в огромното стенно огледало, можехме да се огледаме и в гръб. Прекарвах там известно време, според възрастта си, да си гледам косата или формата на задните части.

В синята баня в Пиермон, след безкрайна партия Trivial Pursuit^[1], ние на малки групи правехме вечерния си тоалет. Люсил отдавна си беше легнала и аз споделях тези интимни моменти с Виолет, Жюстин или Лисбет. Разменяхме си козметични препарати, коментирахме марките, говорехме компетентно за шампоан тоалетно мляко-сапун-бадемов крем-хидратиращ крем-розова вода, олала-как-хубавомирише.

В банята в Пиермон, също като в жълтата кухня, говорехме за несподелена любов, за ухажори, за отминаващото време (и отминаващата скръб), за разходката, която утре сигурно ще си направим покрай канала, за настроението на Жорж, който ставаше все по-труден, за новия модел вълнена пижама, ушита или изплетена от Лиан, за рожденияте дни и бъдещите ваканции, за пресните яйца, който трябваше да вземем от стопанството, за бутчето, което трябваше да извадим от фризера утре рано сутринта.

В синята баня в Пиермон през една зимна вечер Виолет ме запозна най-сериозно със собствения си възглед за запазването на четката за зъби. За разлика от майка си Виолет нито проповядваше, нито практикуваше диверсификацията на инструмента. Напротив, тя пледираше в полза на употребата на един-единствен екземпляр, но от високо качество. Според нея запазването на косъма преминаваше преди всичко през внимателно и педантично изсушаване, за предпочитане с тоалетна кърпа, поддържана с омекотител.

В синята баня в Пиермон поради нашата многочисленост поставяхме несесера си, където намерехме място, в края на някая етажерка или направо на пода. Каквото и да се случеше, знаехме, че няма да го намерим на същото място и не беше невъзможно напълно да изчезне. Защото синята баня в Пиермон беше преди всичко

територия на Том, най-малкия брат на Люсил, чиито ритуали бяха незаобиколими. Том вземаше душ по няколко пъти на ден, в строго определени часове, обявени на лист, окачен на вратата откъм площадката на стълбището. Том се бе пристрастил към козметичните препарати — лосионите за след бръснене, сапуните и душ геловете, които непрекъснато се появяваха на пазара и заедно с многобройните парфюми обещаваха мъжественост. Том организираше територията си както смяташе за добре. Нека си го кажем: и дума не можеше да става да му се месим.

Том знаеше да чете и пише, да брои, да събира, да разказва вицове, знаеше наизуст надписите на който и да е американски сериал, както и на предаването „Тази вечер в театъра“. Том обичаше инспектор Коломбо, Мишел Сарду, Рик Оше и беше на върха на щастието, когато идваха братята и сестрите му. Подреждаше стаята си усърдно, следеше футболните мачове на Първа лига, поддържаше страстно цветовете на „Оксер“, по време на шампионата записваше на бели листа резултатите на всеки отбор. По същия начин отбелязваше най-различни информации на картончета, които след това подреждаше в картонени папки. Макар и умствено недоразвит, Том минаваше в очите на семейството за нещо като интелектуалец, чието чувство за хумор, способността да имитира и асоциациите, които правеше, не спираха да ни изумяват.

Жорж бе прекарал часове с него, бе го придружавал във всички етапи на развитието му, беше се борил, за да го изпрати на училище.

Жорж бе направил от Том това забавно момче, нито един неврон на което не бе останал неразработен. Мисля, че Том е най-голямото постижение на баща си.

В Пиермон храненето представляваше едновременно главно занимание и главна тема за разговор — какво сме яли вчера, какво ще ядем утре, какво ще ядем някой друг път и по каква рецепта. А и прекарвяхме деня в кухнята, където планирахме, приготвяхме, разтребвяхме, пълнехме и изпразвяхме миялната машина, правехме сладкиши, торти, сосове, кремове, ордьоври, възторгвяхме се от

тринайсетте или петнайсетте ухания на домашния сладолед, произвеждан от Лиан, спирахме, за да пием чай, кафе, аперитив, отвара, месехме, бъркахме, оставяхме да къкри, споменавахме един или друг, говорехме за учене, болести, сватби, раждания, разводи, уволнявания, оповестявахме истини с категоричен тон, поправяхме се, противоречахме си, бутахме се с лакът, бунтувахме се срещу начина на приготвяне на баничките с морски дарове.

В Пиермон тонът винаги се повишаваше, вратите се тряскаха и тъкмо да се сбием, звънчето във формата на ябълка ни известяваше, че е време да извадим огретена от фурната.

Седнала на табуретка до нас, Люсил отстояваше правото си да бъде говорно и кулинарно изключение, нямаше мнение за нищо, понякога се съгласяваше да обели няколко картофа.

Бих искала да мога да опиша тази къща, която толкова обичах, да опиша десетките снимки, които сме си правили на всички възрасти и по всяко време и безредно сме залепили направо на стената на стълбището, да опиша плаката на Том, застанал до Патрис Мартен, който е вдигнал току-що получената шампионска купа по водни ски „Хандиспорт“, постера на Лиан на моноски на седемдесет и пет годишна възраст с водната струя, приветстваща слалома й, колекцията ѝ от книги на Барбара Картланд^[2], запазена за многобройните ѝ безсънни нощи, колекцията от звънци на Жорж, подредена в антрето, огромната сбирка от кухненски уреди на баба ми, която притежаваше и пазеше всичко изобретено в областта на домакинските роботи през последните петдесет години.

Бих искала да мога да опиша тази отвсякъде отворена къща в непрекъснат ремонт, подобна на стара раздразнителна и уморена дама, която никоя от честите и многобройни акции на боядисване, ремонтиране, обновяване, пренареждане, понякога ангажиращи цялото семейство, никога не можа да задоволи. Такава, каквато си я спомням, с изронената си мазилка и паяжините, къщата в Пиермон си остана една великолепна руина, замесена от ревматизми и пронизвана от течения, руина, в която редовно се забиваха камиони. Защото главната особеност на тази постройка бе местоположението ѝ на завоя на националния път, който бе важна пътна ос. Няколко пъти се случваше

посред нощ някой уморен или невнимателен шофьор, изненадан от завоя във формата на Т, да влезе в къщата през голямата порта с писък на спирачки. По-късно кметството постави пред входа ни бетонени корита.

В Пиермон, когато бяхме малки, спяхме с братовчедите си в стаята с четирите легла, в която имаше поне шест и се побираха осем в дните, когато имаше много гости. При преминаването на тежкотоварните камиони стъклата се разтреперваха и шумно вибрараха, а ослепителната светлина на фаровете минаваше през хоризонталните летви на капаците и танцуваше по тавана.

[1] Trivial Pursuit — Игра, при която се отговаря на въпроси с различна тематика. — Б.пр. ↑

[2] Барбара Картланд — Барбара Картланд (1901 — 2000) — английска писателка, авторка на любовни романи. — Б.пр. ↑

През лятото Лиан и Жорж заминаваха за едно селце в Гар, на двайсетина километра от Ла Гранд Мот. Жорж и племенникът му Патрик бяха купили хамбар и го бяха пригодили за гости. По липса на пари първоначалният проект за хотел-ресторант отпадна и по време на един труден период Жорж продаде своята част на племенника си, който стана единствен собственик на мястото. Семейство Поарие получаваше все пак колективна покана за август, месец, през който няколко лета едно след друго живяхме заедно със семейството на Патрик. С течение на седмиците чиковци, лели, братя, сестри, братовчеди, братовчедки, племенници и племеннички се извървяваха в Галарг, плюс винаги някой(-оя) безпаричен(-чна) или приятел(ка) в недобро здраве, не почивал(а) от една година, две години, четири години, който(която) минаваше оттам и оставаше за дълго време. Като се включват тези, които спяха на палатка, общият брой достигаше трийсет и пет души.

Организацията бе ясно определена и известна на всички — всеки ден двойка възрастни, по възможност от различен пол, без задължително да са свързани в брак или да демонстрират сексуална активност, подпомогнати от две деца и/или юноши, поемаше домакинската дейност за деня: покупки, чистене, приготвяне на вечерята. Редуването на дежурните двойки се уточняваше в началото на пребиваването им. Извън тези изтощителни дни, нищоправенето им беше гарантирано.

През летата след първото постъпване на Люсил в клиника отивахме при Лиан и Жорж за по две-три седмици в голямата къща в Галарг. Люсил нямаше достатъчно пари, за да отидем другаде, и несъмнено ѝ бе невъзможно да прекара отпуската си насаме с нас. Тя знаеше колко обичаме тези роднински събирания, по време на които се виждахме с братовчедите си, хранехме се на огромни маси с многобройни сътрапезници, чийто състав непрекъснато се менеше.

Всяка сутрин, въоръжено с хладилни чанти и кърпи, семейството се събираще на брега на Понан (езеро в община Ла Гранд Мот, свързано със Средиземно море), преди половината му членове да се преместят след няколко часа на истинския плаж „Гран Травер“. Жените носеха бикини, нанасяха върху загорялата си кожа кремове против

слънце с ухание на таитянско масло, разговаряха, пушейки цигари, докато децата играеха на самия бряг или се караха кой да се качи в лодката. Жорж имаше моторница средна категория с мотор от шейсет коня.

Към единайсет часа Лиан засияла слизаше от реното си, сваляше неправдоподобните си очила за слънце от оранжева пластмаса, слагаше си спасителна жилетка и слаломираше с моноски под смяния поглед на летовниците. Всеки ден обличаше трико с различен цвят, избиран всяка година от каталога „Троа сюис“. Притежаваше цяла колекция трика, които подчертаваха щедрата ѝ гръд и тънката ѝ талия.

След месеци психическа обработка и интензивни тренировки, истерично окуражаван от семейството, Том се бе научил да пори вълните и да кара моноски и Жорж започна да го тренира за шампионата на Франция за хора с увреждания.

С кърпа на главата, заради която го наречаха Пирата, загорял от слънцето, Жорж прекарващ повечето време от деня на руля на моторницата си, подвикващ по едни, задяваше други, настояващ жените около него да ходят с голи гърди. През тези лета Жорж бе станал звездата на Понан. Замаян от тази аура и макар да нямаше диплома, той бе решил да преподава водни ски. Тази дейност засилваща популярността му, позволяваща му да се среща с хора и да осигурява бензина за зимната почивка на семейството. Жорж беше забавен, търпелив, добър педагог, списъкът на чакащите не спираше да расте. Езерото бе неговата стихия и тук, като другаде, фигурата на Жорж бе незаобиколима.

За внуките си измисляше всякакви фарсове, от които най-паметна несъмнено беше касетата на смеха. Един ден Жорж свика в градината в Галарг десетина доброволци измежду присъстващите в момента, събра ги около един микрофон и ги накара в добре замислена последователност да се смеят, хилят, хихикат, да се кискат и кикотят, като накрая всички колективно се запревиват от смях. Щом записаха касетата, играта можеше да започне. Близо до Ла Гранд Мот Жорж спираше на червен светофар своето рено 21 с широко отворени прозорци. Вътре бяхме двама, трима или четириима с мрачни изражения, изписани на физиономиите по нареддане на Жорж. Който

пускаше касетата и засилваше звука до максимум. Ние трябаше да седим с каменни лица, без сянка от усмивка, без нито една повдигната вежда. Злокобни. Тайничко следяхме реакциите в съседните коли, към които накрая обръщахме унили лица, докато вътре в колата какофонията не спираше да се усилва. Като се има предвид горещината, повечето хора караха с отворени прозорци. Веднъж установили местоположението на тази шумна радост, съседите ни наблюдаваха, вадеха глави от прозорците, споглеждаха се озадачено и обикновено накрая се разсмиваха. Понякога някой излизаше в последната минута и в съпровод от клаксони (междувременно бе станало зелено) ни питаше коя станция слушаме.

Вечер, като се върнехме в къщата в Галарг, Жорж обявяваше, че е дошъл часът на аперитива, в който се събирахме всички заедно. Отбелязвахме със сух „Листел“ водните подвизи, извършени през деня, коментирахме гостите — заминалите си и идващите, променяхме разпределението на стаите, разговаряхме.

Обичах тази къща, обичах и хората в нея, шума, изгарящото слънце, вечерните разходки по тесните улички на Галарг, празниците и баловете в околните села.

И все пак, въпреки неудържимия смях, споровете, разправиите и скандалите (както когато например Жорж изхвърли пред трийсет души един поканен неизвестно от кого представител на производителите на сирена „Лъо Пти“, който има нещастието да защитава пастъоризирания камамбер), тези шумни и задружни лета никога не ни позволиха да забравим напълно онова присъствие-отсъствие на Люсил, която по свой особен начин успявша да пребивава в гюрултията, без да участва в каквото и да било.

На околната възбуда Люсил противопоставяше сразената си немота.

От онова време имам един спомен, чийто вкус и до ден-днешен ми нагарча.

В Париж, сама в малкия си апартамент, Люсил най-сетне купи телевизор. Всяка сряда гледаше сериала „Далас“, който по това време беше много популярен, не изпускаше нито един епизод и не го криеше.

Когато се съберяхме всичките, споменаването на „Далас“ пред Люсил стана редовната ни шега, повтарящ се гег. Защото, за да накараме Люсил да се усмихне — точно както задвижваме у животното определено поведение, обусловено от незнайно какъв павловски рефлекс, — бе достатъчно да ѝ изпеем песента от заставките. И всички, братовчедите, лелите, самият Жорж, да подхванат в хор: *Далас, свят без милост, / в който силният е цар, / Далас, град неумолим, / ти боиш се само от смъртта.*

Тогава Люсил, която бе чела Морис Бланшо и Жорж Батай, се ухилваше до ушите, дори се засмиваше с глас и ми късаше сърцето.

Обзета от сляпа ярост, мечтаех да ги стъпча и да ги обсипя с юмручни удари, мразех ги, всичките, защото тогава ми хрумваше, че са виновни за състоянието ѝ и че точно затова се смеят с цяло гърло.

Мъглата, която обгръщаше Люсил, не се вдигна близо десет години.

През този период тя се отказа от магазина на улица „Франсис дъо Пресанс“ (в който никой, освен неколцина приятели и някой и друг любопитен минувач, никога не влизаше) и си намери работа като секретарка у един издател на учебници. Струва ми се, но не съм сигурна, че у „Арман Колен“^[1] я представи една млада жена, с която се бе запознала в квартала. Работата ѝ се състоеше главно в писане на машина и в изпълнение на някои административни задачи. Люсил не се справи зле и след пробния период бе одобрена. Да работи, там или другаде, стана за нея изпитание, подобно на всичко останало в живота ѝ, и в края на всеки уикенд мисълта за новата седмица я изпълваше с беспокойство и ѝ се струваше непреодолима.

Мисля, че впоследствие, когато се пооправи, тези десет години ѝ изглеждаха като един-единствен монолит, без процеп и без релеф, в който не можеше да различи никакви периоди, монолит, от който пазеше болезнен, непрозрачен спомен, макар да бе преминала и през две маниакални фази.

Първата настъпи, след като завърших средното си образование, когато тъкмо се бях върнала да живея в Париж и се настаних заедно с нея в малкия двустаен апартамент на улица „Антрепреньор“. Люсил бе поставила матрака си и палитрите си в хола, а аз спях в едно от малките легла в стаята на Манон, която все още живееше в Нормандия и идваше веднъж на две седмици. Бях влязла в подготвителен клас на „Екол нормал“, откривах студентския живот и преоткривах парижкия ритъм. Люсил водеше еднообразен и редовен живот, който зле прикриваше вътрешния ѝ хаос, понякога излизаше от ступора си рязко, грубо, с някоя фраза или каприз. Постепенно се появиха признаци за рецидив, които бързо долових. Люсил започна да се суети, да купува нови кухненски електроуреди (включително една тенджера под налягане), да говори за увеличение на заплатата, което изглеждаше нереалистично, както и за извънредна премия, която щяла да ни позволи да заминем с Манон и Том за остров Джерба през коледната

ваканция. Люсил все по-често излизаше под различни претексти и градеше някакви странни планове и проекти, докато една вечер не се прибра. Чаках до късно през нощта, накрая тя се появи с онзи неин далечен поглед, разказа ми за лудата вечер, прекарана у Имануел Кант, и за първата си среща с Клод Моне, която нямало да е последна, беше уверена в това, защото той бил очарователен и двамата се изпълнили със симпатия един към друг. Обадих се на сестрите на Люсил. Жюстин направи необходимото, за да предупреди работодателите ѝ — те бяха започнали да се учудват на внезапната ѝ възбуда и на парите, които раздаваше в коридорите на хора, не по-бедни от нея.

Не след дълго Люсил бе изпратена в клиника в болницата „Сент Ан“, където прекара няколко седмици.

По време на посещенията, за които скоро получих разрешение, вън от града и все пак в сърцето на града (защото „Сент Ан“ е истински град в града), открих един особен вид нещастие и покруса, за чието съществуване не знаех нищо. Докато четях някаква книга, се бях запитала за точния смисъл на думата отритнат, бях я потърсила в речника. „Сент Ан“ бе нейна илюстрация. Тук жени и мъже се влачеха из свръхотоплените коридори, прекарваха цели дни пред зле регулиран телевизор, поклащаха се на столовете си или се приютаваха под завивките, които по нищо не отстъпваха пред затворническите. Някои бяха тук от години, без перспектива да отидат другаде, защото представляваха опасност за себе си или за другите, защото нямаше къде другаде да ги изпратят, защото семейството им отдавна се бе отказалось от тях. След като се върнех вкъщи, преследвана от тази атмосфера, описвах в дневника си вратите, които се затваряха след мен, връзките ключове, които дрънчаха, болните, които бродеха в коридорите, шума на транзисторите, жената, която повтаряше: „Господи, защо ме изостави?“, мъжа, който по десет пъти искаше цигара от всеки, появил се в полезното му, разглобените механични тела, омекналата от бездействие и скуча плът, втренчените погледи, провлечените походки, съществата, които сякаш нищо не можеше да изкара оттам и на които само лекарствата пречеха да се разпищят.

След няколко дни Люсил вече познаваше всички обитатели на отделението и държеше при всяко мое посещение да ме запознава с

тях. Госпожа М., господин В., Надин, Елен, госпожа Г. — представяне, завършващо с дългата, облечена в черно жена, която ме гледаше с един и същи неадекватен вид и повтаряше на Люсил: „Хубава е дъщеря ви“, така сякаш произнасяше проклятие. Люсил делеше стаята си с една унгарка с прозрачна кожа, чието лице изглеждаше непокътнато от времето.

Бях на седемнайсет години, не знаех нищо за душевните болести. Погледите, срещнати в това отделение на покрусата, понякога ме преследваха с дни.

След няколко седмици Люсил получи правото да излиза в отпуск. Един съботен следобед отидох да я взема от „Сент Ан“, където тя ме чакаше, седнала на един стол и скръстила ръце върху дамската си чанта. Прекарахме няколко часа навън, след като взехме автобуса, за да отидем в нашия квартал. В супера един мазен и пеещ глас ни обеща безумни цени, 50% намаление на спалното бельо, на чаршафите, кърпите, кальфките, безумни цени, от които можехме да се възползваме само още няколко минути. Като става дума за безумие, ужасяваше ме мисълта, че Люсил може да избяга, да се измъкне от надзора ми или че може да не поискам да се върне в болницата. Но привечер Люсил започна да си поглежда часовника, боеше се да не закъсне, не трябвало да изпуска вечерята, нито часа на взимането на лекарства. Не се наложи да я моля, за да тръгне. Там се чувствуваше добре, в безопасност, бе толкова уморена.

Щеше да има и други отпуски, други следобеди, откраднати от душния въздух на отделението, други мигове на свобода, далеч от бездейните часове, прекарани в общата зала, в която не проникваше въздух.

Във влака, който ни отведе за края на седмицата в Пиермон, Люсил, още не напълно излязла от делира си, говореше на всички на някакъв приблизителен английски, който развесели целия вагон. Не знаех как да я спра, правех плахи жестове на извинение зад гърба ѝ. Люсил искаше да седне тук, а не там, после там, а не тук, поискам от един от пътниците да се премести, от друг да махне сака си, *would you*

mind please разкара your bag somewhere else because you know it is difficult for me to stay here, I mean in a train. I'm sorry. От болест you know, but let me introduce you my daughter she is very gentle but a bit susceptible.

На следващата Коледа вече не ставаше дума за Джерба, нито за какъвто и да било плаж, Манон дойде в Париж и двете отведохме Люсил в Пиермон, където от седмици се готвеха грандиозни празненства. През тази година темата на Бъдни вечер бе обагрена в три цвята: червено, бяло и сребърно. Уважихме този дрескод и си разменихме всякакви символични подаръци или чудесни картички, написани с любов, всички бяхме останали без пукната пара. Люсил зае мястото си на фигурантка и дума не обели.

Когато няколко седмици по-късно Люсил излезе от болницата, аз напуснах апартамента ѝ. Отдадох се на поредица от съжителства, повече или по-малко приятни в зависимост от случая, които траяха почти две години.

Люсил се върна на работното си място, където милостиво я задържаха.

Манон поднови посещенията си в края на седмицата.

Мечтаех си да ѝ помогна да се успокои, да се съвземе, а не можех да ѝ предложа нищо друго, освен присъствието си у Люсил, когато тя идваше там колкото да обядваме заедно, да се поразходим, както и упоритата ми и несъмнено сляпа воля да оцелеем.

По същото време Люсил срещна Едгар, художник акварелист, съсиран от алкохола и чийто талант не можеше вече да го спаси. Едгар ѝ стана любовник, двамата започнаха да пият заедно литри и литри бира, Люсил видимо напълня и още повече се отдалечи.

[1] „Арман Колен“ — Френско издателство, понастоящем част от издателство „Ашет“. — Б.пр. ↑

Събудих се посред нощ, седнах в леглото си, затърсих един образ в тъмнината, един глас в тишината и постепенно споменът, който бе разкъсал съня ми, се завърна — ставаше дума за филмчето суперосем, заснето от Габриел, преди да се преместим у него, едно от онези филмчета, които снимаше през училищните ваканции и за които обожавахме да си припомняме. По-точно ставаше дума за мен във филмчето, за моя остьр, непоносим глас. Постепенно споменът се проясни, не бях съвсем сигурна в паметта си, бе нещо, свързано с писането и лудостта, може би си въобразявах, може би бях преизградила този откъс, бях го преизмислила, трябваше да видя филма, за да се уверя. Някъде имах копие на дивиди, забутано в хаоса на хола ми. Наложих си да не скоча от леглото в три часа през нощта, отново легнах в тъмното, дълго се въртях и чаках да дойде утрото, за да се заема с търсенето, което да разреши съмненията ми.

Сутринта намерих филма. Бе заснет от баща ми, когато съм била на тридесет години, а Манон на девет, не мога да посоча точната дата, но тя е отпреди, отпреди болестта на Люсил и внезапното ни преместване в Нормандия. Под шеговитата режисура на мащехата ни, на фона на класическа музика, добавена от Габриел по време на монтажа, ние пародирахме телевизионно предаване, нещо средно между „Апострофи“ и „Голямата шахматна дъска“^[1]. Преди и тя да потъне в бездните, които ѝ костваха живота, Мари-Ан, нашата втора майка, беше много хубава жена, нелишена от въображение. Сцените са пълна импровизация, нищо не бяхме репетирали. Мари-Ан най-напред интервиюира Манон, която играе Кюнегонда Гертруда, световноизвестна певица, в навечерието на четирите седмици, през които се готови да пее в „Олимпия“. Увита в шал тип боа, с очертани с молив вежди, Манон и превзетият ѝ вид ала Едит Пиаф бяха неописуемо смешни. Възхитителното момиченце, което колебливо се вжива в ролята си на звезда, ме вълнува до сълзи. На Мари-Ан, която споменава за слуховете по неин адрес (за идилиите ѝ с Ив Мурузи и принц Чарлс), Манон отговаря, че би могла да свали и още като тях. Малко по-късно Мари-Ан започва следващото интервю. Тази вечер има удоволствието да приеме Жана Шампион, писателка, превеждана в целия свят, чиято тридесета книга, „Братята Монториан“, се е

превърнала в бестсельър. На екрана се появявам аз, също гримирана, с начервени устни и почернени очи, докато Мари-Ан резюмира романа, в който се разправя за жестоката ми младост, белязана от кризите на майка ми, алкохолизма на баща ми, накратко, годините на мъки, от които съм се спасила, както изглежда, благодарение на писането. „Има много болезнени пасажи“, предупреждава тя. Аз отговарям на някои въпроси, уточнявам, че романът е преведен в Съединените щати от Орсън Уелс (това явно е първото американско име, което ми идва наум, и за малко да се разкискаме). Малко по-късно Манон пее песен, която импровизира *live* (думите са рядко забавни), докато аз се правя, че чета на глас откъс от романа, който измислям на момента, като едва се сдържам да не се разсмея. Точно този глас чувам в съня си, този жесток глас, който говори за *лууудница*. Има нещо трогателно в изпълнението ми, което не можа да определя, отвъд странното пророческо резюме на втората ми майка, намирам се на границата между детството и юношеството, между смеха и сълзите, между битката и отстъплението, нося ужасен зъбен апарат и не спирам да шавам. Ненавиждам този филм, мразя гласа си, жестовете си, голите си рамене, бижутата, с които са ме окичили.

(Обзета от съмнение, току-що проверих в интернет и установих, че Жана Шампион съществува. Истинската Жана Шампион рисува, написала е шест романа и наистина е издала през 1979 година книга, озаглавена „Братята Монториан“.)

Още нещо си спомних през деня. Преди време с бащата на децата ми, който е режисьор, възнамеряхахме да правим късометражен филм, чийто сценарий беше мое дело. В него се разказваше за една жена, хоспитализирана в „Сент Ан“. Дъщеря й, ужасена от мисълта, че майка ѝ, ѝ се изплъзва, отива да я вземе и да я върне в Париж. Звуците, гласовете, обявите по високоговорителите в магазините, разговорите, дочути в автобуса, играеха първостепенна роля. Кандидатствахме със сценария в Националния център по кинематография за финансиране и преодоляхме като по чудо препятствието на първата комисия. Бяхме полудели от радост. Но после ни отхвърлиха със следния аргумент: описанietо на психиатричната вселена не е реалистично.

Манон ми каза онзи ден, че няколко души (сред които баща ни и брат ни) я питали дали не ѝ е проблем, че пиша за Люсил, дали това не я тревожи, не ѝ пречи, не я разстройва, знам ли и аз. Манон отговорила, че книгата ще изразява моето виждане на нещата и следователно засяга само мен, че ми принадлежи, точно както Виолет ми бе казала, че ще е щастлива да прочете за *моята* Люсил. Днес Манон притежава тази голяма мъдрост, въпреки собствените си рани.

Не съм описала как след завръщането ми в Париж и престоя на Люсил в „Сент Ан“, по време на една учебна година бях спряла да се храня, докато не усетих смъртта в тялото си. Това бе точно което исках — да усетя смъртта в тялото си. На деветнайсет години тежах трийсет и шест килограма при ръст метър и шейсет и пет, поради което бях приета в болницата в състояние на недохранване, близко до комата.

През 2001 година издадох роман, в който се разказва за хоспитализацията на една млада анорексичка. Студът, който я обхваща, захранването със сонда, срещата с други пациенти, постепенното завръщане на усещанията, на чувствата, оздравяването. „Дни без глад“ е донякъде автобиографичен роман, в който исках да осъществя, като се изключат някои връщания към миналото, единство на време, място и действие. Нито един от второстепенните герои не е съществувал в действителност, в романа има доста фикция и, надявам се, поезия.

Сегашното ми начинание ми се струва едновременно по-опасно и по-бездлодно. Днес винаги идва един момент, когато предметите падат от ръцете ми, а възстановката ми се изпълзва, защото търся истина, която се намира отвъд мен, до която нямам достъп.

Анорексията не се свежда до желанието на някои девойки да приличат на все по-слабите манекенки, които изпълват страниците на женските списания. Постенето е могъщ и евтин наркотик, хората често забравят за това. Състоянието на недохранване упойва болката, емоциите, чувствата и на първо време действа като закрила. Рестриктивната анорексия е зависимост, която създава илюзията за контрол, докато всъщност унищожава тялото. Имах късмета да

попадна на лекар, осъзнал всичко това по време, когато повечето от анорексичките биваха принудително затваряни между четири стени в празна стая, докато не възстановят теглото си.

Тук няма да се връщам към този период от живота ми, интересува ме само какво въздействие е окказал върху Люсил.

По-уязвима от всякога, Люсил бе наблюдавала отдалеч моето рухване. Без никакъв жест, нито дума на гняв или на мъка, неспособна да изрази каквото и да било, през цялото време, докато траеше болестта ми, Люсил стоеше до мен безгласна, но не и безразлична. Люсил, чиито късно произнесени думи: „Но ти ще умреш“, и безсилието, което звучеше в тона й, ми дадоха да разбера в каква задънена улица се бях озовала.

Години по-късно, когато на свой ред станах майка, често си мислех за болката, която бях причинила на моята.

Няколко седмици преди да ме приемат в болницата, психиатърът, който по онова време наблюдаваше Люсил и когото тя явно бе запознала накратко със ситуацията, я бе помолил да ме вземе със себе си. Люсил ми се обади по телефона, настоя, доктор А. Смятал, че това ще ни помогне, да съм го направела заради нея, ако не заради себе си.

Влязох в кабинета след Люсил, нямах никакво желание да съм там, всичко това ми беше труднопоносимо, изкарваше ме от равновесие, нямах работа с тия психиатри, психоаналитици и прочее психотерапевти, които така и не успяха да извадят Люсил от дупката й, нещастници, превърнали майка ми в робот. Доктор А. ми зададе няколко въпроса, които съм забравила, бях напрегната, готова да се защитавам, не исках да говоря с този човек, да се съюзявам с него по какъвто и да било начин, исках да му покажа до каква степен не одобрявам съществуването му, до каква степен ми е ясен. На какво друго беше способен, освен да предпише няколко допълнителни капки в чаша вода? Внезапно доктор А. поиска от мен да седна на коленете на Люсил. За да спестя време, накарах го да повтори, помислих си за какъв се мисли този дръвник, носех дънки като за дванайсетгодишна, чийто цвят си спомням и до днес, едва дишах, а той тихо повтори: „Бих искал да седнете на коленете на майка си“. Тогава аз станах, седнах на коленете на Люсил и след по-малко от десет секунди се

сринах. От месеци не бях плакала, защитена от студа, от ниската температура на кръвта ми, бях закоравяла в изолацията си, започвах да оглушавам заради недохранването и в рамките на един ден твърде малко информация стигаше до мозъка ми.

Но този път беше като приливна вълна, като цунами.

Докато ридаех в ската на майка ми, доктор А. й предложи да ми даде хартиена кърпичка. Люсил взе да рови в чантата си, извади кърпичка, подаде ми я, а доктор А. каза:

— Виждате ли, госпожо Поарие, дъщеря ви все още има нужда от вас.

Еднакво замаяни, излязохме от кабинета и дълго вървяхме една до друга по един от булевардите на 18-и район, чието име не си спомням. Не съм описала тази сцена в първия ми роман по причина, която също съм забравила, може би защото по онова време тя все още е била твърде мъчителна за мен. Но книгата е написана в трето лице и образът на Лор е мой двойник, така че съм разказала как нейната майка е идvalа да я навестява в болницата по няколко пъти седмично, как е търсела думите си и постепенно е възвръщала говора си. Как майката на Лор, грубо върната в майчинската си роля, се е изтръгнала от дълбините, за да преоткрие нещо като живот.

Друг един ден, когато обядвахме заедно, Манон отново спомена разговора ни за Лионел Дюроа и за начина, по който е бил отхвърлен от братята и сестрите си, след като издал романа си. Манон одобряваше проекта ми, потвърждаваше подкрепата си, но в крайна сметка се боеше. Боеше се да не представя Люсил като прекалено жестока, прекалено отрицателна. От нейна страна не ставаше дума за отричане, а за свенливост. Например, призна ми тя, сцената в „Дни без глад“, в която майката е пила твърде много бира и тъй като е неспособна да стане от стола си, уринира седнала, ѝ се бе сторила много тежка.

Припомнин на Манон, че това се е случвало (сякаш би могла да го забрави).

Аргументът ми беше нелеп, разбира се, и не можеше да служи за оправдание. Впрочем паметта ми пази други сцени, свързани с Люсил, още по-тежки, които никога няма да опиша.

[1] „Голямата шахматна дъска“ — Телевизионно предаване за поп музика, водено от френския журналист и писател Жак Шансел, в което са се канели известни певци и музиканти. — Б.пр. ↑

Преди Люсил още веднъж да се върне към делира, трите изживяхме период на затишие, някаква странна пауза с привкус на покой.

Няколко месеца след излизането ми от болница Манон, която намираше живота си у Габриел за невъзможен, се нанесе у Люсил в средата на учебната година. Люсил като че ли бе по-добре, вкопчваше се в работата си, беше спряла да пие и проговаряше по мъничко.

Следващата година, за да не прекосява всеки ден цял Париж (Габриел се бе преместил в Ньой, където Манон учеше), сестра ми се записа в прогимназията в 15-и район.

Люсил танцуваше с Манон на музиката на „Рита Митсуко“^[1], взимаше уроци по английски заедно с Манон в парижкото кметство, коментираше с Манон глупавите сериали по телевизията.

С Манон Люсил придоби някаква лекота.

По това време делях апартамент с една приятелка, на две крачки от Люсил, и след няколко месеца отново тръгнах на училище. Постепенно се научавах да укротявам скоростта си, шемета си, да приемам твърде голямата си промокаемост, да опитомявам апетита си за живот.

Люсил се опитваше да представи и пред двете ни новото си лице, беше внимателна, грижовна, започна отново да готови, измисляше нови рецепти и всяка седмица ми оставяше закачен на прозореца си малък плик с любимите ми сладкиши.

На излизане от училище, когато отивах да пия чай, на импровизирана вечеря или на кино, минавах през улица „Антре пренъор“, където гостувах на майка ми и сестра ми, чиято връзка постепенно се изграждаше и придобиваше видима форма. Разказвахме си коя как живее, разказът на Люсил винаги беше по-кратък от нашия, по-предпазлив. В неделя ходехме на кино в „Богренел“ или в „Кинопанорама“, през лятото се възползвахме от първите слънчеви лъчи, излегнати на моравата в градинката „Сен Ламбер“ или седнали на пейка в парка „Жорж Брасенс“. И лете, и зиме се разхождахме с часове.

Люсил винаги е обичала да се разхожда из Париж, да изследва нови квартали, да спира, за да изпие един плодов сок или чаша топъл шоколад, отново да тръгва, отново да се разхожда, да се отдава на физическата умора и да се опива от нея. Ходенето е несъмнено дейността, която с Манон, заедно или поотделно, най-много сме споделяли с Люсил.

Беше по-лек период, през който обаче в някой дъждовен ден лицето на Люсил внезапно угасваше и се затваряше, а обезсърчението като че ли я убиваше. Друг път Люсил изведнъж излизаше от своята сдържаност и изразяваше гнева си, защото се чувстваше отхвърлена и нехаресвана. Знаехме до каква степен животът на Люсил бе въпрос на дозировка, до каква степен всичко това бе крехко, нестабилно. Но Люсил все пак беше там, по свой начин — скъпоценно и ненатрапчиво присъствие. Беше време на затишие, което ни позволи да възстановим силите си.

Докато за пореден път, застигната от прибоя на своята мъка и от чувството си за вина, Люсил помете наченките на задаващо се *бъдеще*, признаците на възможно преражддане.

[1] „Рита Митсуко“ — Френски рок певци, Катрин Ренже и Фредерик Шишен, нарекли дуета си „Рита Митсуко“ („Рита“ препраща към латиноамериканската музика и Рита Хейуърт, „Митсуко“ означава мистерия на японски), популярни през 80-те години. — Б.пр. ↑

Отново бе започнала да пие — Манон го разбра, щом се върна от ваканцията. Когато се опитала да поговори с нея, Люсил ѝ отвърнала, че е на четирийсет години, няма приятели, няма любовници, работата ѝ я отегчава до смърт, следователно е нормално и дори желателно да се приюти във въображаемото. Люсил не се криеше от нас, напротив, предизвикателно отваряше пред очите ни бутилките бира, една след друга, или нарочно оставяше в банята статия, свързана с рисковете от едновременното приемане на рохипнол — сънотворно, което взимаше от години — и консумиране на алкохол. В поведението ѝ видях отначало вик за помощ, отказ да забележи как порастваме и се отделяме от нея, съмътно желание да си разменим ролите, да привлече вниманието ни. В продължение на няколко седмици Манон ме информираше за държането на Люсил, която ставаше все по-далечна и тайнствена. По отношение на въображаемото Люсил предъвкваше враждебните намерения на малкото хора около нея, твърдеше, че я шпионират, че се опитват да я мамят, без да говорим за газта, която неведнъж намирала пусната в дома си.

После Люсил си внуши, че Манон пуши крек, после Люсил изгони Манон и я изпрати да живее у Габриел.

Издателят, при когото Люсил работеше от няколко години, я уволни заедно със седемнайсет други служители по икономически причини, което засили тревожността ѝ.

В състояние на превъзбуда, което не предвещаваше нищо добро, агресивна, мрачна, Люсил умножи мистериите, свързани с личния ѝ живот, започна да си измисля любовни срещи и тайнствени проекти, за които споменаваше с половин уста, реши, че трябва да напусне апартамента си по причини, които не можела да ни разкрие, макар че ставало дума за голяма новина, която щяла да ѝ позволи и двете да ни зарине с подаръци. Няколко дни по-късно Люсил реши да подари всичките си неща (мебели, дрехи, електроуреди) на „Емаус“^[1] и си определи среща за последния ден от предизвестието си за уволнение. На хоризонта се очертавал голям удар. Научихме от нейна приятелка, с която възнамерявала да се съюзи, че предвиждала да обере Музея на романтиката, за да вземе бижутата на Жорж Санд. Отказа да приема

Лиан, която редовно идваше да ѝ помага, затваряше телефона на всеки, който се беспокоеше за състоянието ѝ.

В разстояние на няколко дни Люсил стана недосегаема. Една вечер, когато бях успяла да я убедя да се видим в „Кафе дъо комерс“, Люсил ми обясни, че благодарение на стажа, който преминала преди няколко месеца, микроинформационната система на „Арман Колен“ била изцяло под неин контрол. Впрочем сега целият ѝ живот протичал под знака на информатиката и нейната логика. Достатъчно ѝ било да натисне няколко копчета, за да задейства различни събития, но се случвало все пак да сгреши и тогава, обясни ми тя, светлините се запалвали и мигали. Но нямало място за паника. Призна ми, че е спряла лекарствата. Не можела вече да живее като зеленчук, не желаела повече животът ѝ да се управлява от невролептиците, искала да изживява нещата, да ги усеща, да бъде жива.

Няколко дни по-късно Люсил ме уведоми по телефона, че смята да се настани в една слугинска стая, чийто адрес отказа да ми даде. Жюстин и Виолет възнамеряваха да я изненадат на излизане от работата ѝ, за да я убедят да влезе в болница, но Люсил вече не ходеше на работа и напълно изчезна от полезното ни.

По никаква случайност, която най-вероятно не беше случайност, по същото време ме събори страховита инфекция и за няколко седмици ме закара с линейка в спешното отделение на болницата „Бусико“. Инфекцията бе засегнала черния дроб, бях станала жълта и не можех да мръдна. Парализирана от болка, аз се обадих, но не на Люсил — която, доколкото знаех, бродеше из 14-ти район по следите на клошар, в когото се бе влюбила, — а на Беренис, сестрата на Габриел. Тя се бе грижила за нас, когато ходехме в училището по стоматология, и присъствието ѝ в много случаи ми бе действало благотворно. Бях незабавно хоспитализирана.

Същата вечер или на другия ден, в стаята, където за късмет бях сама, нахлу Люсил, вън от себе си от яд. Изгони Виолет — тя бе дошла

да ме види и се боеше да ме остави сама с Люсил, — обсипвайки я с обиди и упреци, и понечи да ми удари шамар (жестът й замря във въздуха). Упрекваше ме, че съм болна, и ме приканваше да се запитам кой има полза от това.

— Ама че цирк, спешна помощ, преливане на кръв — подхвърли тя, щом вратата се затвори след сестра й.

Отказах да се разправям, бях се предала, не можех да помръдна, нещата бяха съвсем ясни, исках да ме оставят на мира, да ме забравят, исках да съм на сигурно място, вън от обширното бойно поле, на което Люсил възнамеряваше да се вихри. Болницата ми предлагаше неутрално, защитено пространство, предлагаше ми възможност за отстъпление.

Прикована към леглото, свързана с внушителна система, с която ми вливаха антибиотици, лице в лице с майка ми, която беше бясна и се въртеше из стаята като звяр в клетка, ситуацията внезапно ми се стори във висша степен патетична, дотолкова, че придобиваше комичен оттенък.

С обезумял от безсъние поглед, със стек цигари под мишница, Люсил си тръгна, както бе дошла, след като ме благослови с едно убийствено „тъпачка“.

Биолет се върна в стаята ми, след като бе срещнала на стълбището Люсил, която я нарекла жалка дебелана, каквато тя не беше.

Люсил продължи да идва, всеки път все по-възбудена, подари ми репродукция на танцьорка от Дега, купена от Лувъра, и изиска от мен да я поставя на телевизора (на Манон бе купила репродукция на статуетка на египетска котка, изваяна 300 години преди Христа). Говореше ми за многобройните подаръци, които скоро щяла да може да ни направи благодарение на обезщетенията за уолнението и на други мистериозни приходи, разказа ми за Греъм Харди, клошаря алкохолик и цигулар, който живееше в една от последните необитаеми сгради в 14-ти район, между улица „Уест“ и улица „Жергови“. Греъм беше изпаднал потомък на старо шотландско семейство и живееше от

възхитителната музика, която свиреше в метрото. В квартала разправяха, че избягал от Шотландия, след като извършил убийство. За няколкото си посещения Люсил ми донесе от дома си купчина безполезни предмети — беше на път да изпразни апартамента си. Оставил я да натрупа на леглото ми хартии, кашони и всякакви пластмасови съдини.

Една вечер, напълно отчаяна се обадих на Жюстин, после на Виолет, които си имаха свой живот, свои проблеми, свои болки и нямаха никакво желание да подписват въдворяването на сестра им в клиника. Развиках се, че не мога повече, че съм на двайсет и една години, че съм смазана от умора и че отказвам да нося този товар сама. Като се успокоих, стигнахме до заключението, че единственото място, където можем да сложим ръка на Люсил, е болничната ми стая. За мен това не предвещаваше кой знае какво спокойствие преди операцията, която ме очакваше, но нямахме друг избор. Люсил непременно щеше да се появи.

На другия ден Люсил цъфна в стаята ми по-бледа от всякога. Цялата се тресеше. Припомних й, че посещенията са забранени преди трийсет часа, и я помолих да се върне следобеда. Люсил прие, но първо се отърва от това, което ми беше донесла: спрей за растения, бонзая на Манон, няколко стари плюшени играчки с неизвестен произход, едно много специално тесте карти, с което предсказваше бъдещето, и всякакви други ненужни дреболии. Беше си напълнила джобовете с тях. Уведоми ме, че е спечелила голямата награда, трийсет хиляди франка чисто, защото успяла да вдигне във въздуха централата на „Макинтош“. Доколкото нейният случай бил напълно изключителен и без всякакъв прецедент, ръководството на „Макинтош“ й предложило високоплатена и не много времеемка работа. Обеща ми да дойде малко по-късно и аз веднага предупредих Жюстин.

Прекарах ужасен следобед в очакване на Люсил. Жюстин дойде малко след като й се обадих, часовете се нижеха в страх от момента, в който Люсил щеше да падне в заложения от нас капан. За пореден път бях извършила предателство.

В края на деня, когато напрежението достигаше апогея си, две мои приятелки се появиха внезапно в стаята ми, последвани от Барнабе, едно момче, което бях срещнала няколко седмици по-рано и с което се надявах да се сближа. Докато се опитвах да им обясня, че е по-добре да дойдат в друг ден, Люсил нахлу като фурия, натоварена с постери и саксии.

— Марш оттук всички, незабавно!

За нула време се озовах в коридора заедно със системата ми. В стаята Люсил се бе нахвърлила върху Жюстин, хапеше я, драскаше я и я ругаеше. Жюстин ми извика да се обадя в спешната психиатрична помощ, една от приятелките ми хукна към рецепцията. Вратата се затвори, аз останах в коридора, свита на две от болка и мъка, с разбито сърце, до Барнабе, който изведнъж сякаш осъзна, че аз не съм момичето от добро семейство, което се е надявал да срещне. Дотичаха медицински сестри, разтревожени от шума, вратата се отвори и видях Люсил да лежи на пода, където като че ли се чувстваше добре.

В продължение на няколко секунди изцяло изключих — не долавях нищо от ставащото наоколо, виждах само Люсил: легнала на пода, чужда на вълнението, което бе предизвикала, тя ми се усмихваше със странна усмивка, безкрайно нежна и затрогваща. Времето бе спряло.

Жюстин помоли сестрите да не я оставят сама. В коридора видях пребледнялото ѝ, разстроено лице, разбрах колко е тъжна, колко ѝ е трудно да е там, да играе тази роля, да поема тази отговорност и с каква сила този момент се прибавя към миналите ѝ страдания. Виолет също се появи в коридора, сестрата беше останала с Люсил, чакахме да дойде линейката.

В момента, когато Люсил излезе от стаята и взе да ни пръска със спрея за растения, един съвестен санитар ме хвана за раменете и ме заведе в малка стая, където насила ме сложи да седна и ми нареди да не мърдам.

Накрая Люсил прие да слезе долу, където вече чакаше линейката, която щеше да я отведе в „Сент Ан“. Барнабе избяга, явно му дойде много. Една от приятелките ми остана с мен за малко, докато Жюстин

и Виолет тръгнаха след линейката, за да са в болницата, когато Люсил пристигне. После приятелката ми си отиде.

Това преминаване към самота беше най-трудният момент. Но той ми бе необходим, за да се разплача.

Вечерта една сестра ми предложи със съчувстващ вид приспивателно, което отказах. На другата сутрин рано-рано на вратата ми почука жена с тънък глас.

— Добър ден, аз съм психоложката на отделението. Изглежда, че вчера е имало малък проблем с майка ви? Говори ли ви се за това?

Въздъхнах и отговорих, че не, не, благодаря, всичко е наред. И аз като Лисбет започвах да свиквам.

[1] „Емаус“ — Благотворителна организация за помощ на бездомните, създадена от френския свещеник абат Пиер (1913 — 2007). — Б.пр. ↑

За да напиша тези страници, изчетох от край до край няколко тетрадки от дневника, който дълго бях водила, поразена от точността, с която съм записвала почти всеки ден в продължение на години най-важните събития, но и забавните случки, събиранията, филмите, вечерите, разговорите, най-дребните подробности, сякаш е трябало да запазя следа от всичко това, сякаш не съм искала да забравя нещо.

Факт е, че не си спомням голяма част от съдържащото се в тези редове, от които паметта ми е съхранила само най-фрапиращото и няколко цялостни сцени, докато останалото отдавна е потънало в забрава. Точно това ме поразява, като чета тези текстове, този естествен подбор, заповядан от мозъка ни, тази наша способност да си припомняме, да заличаваме, да обобщаваме, да извършваме селекция, несъмнено за да освободим пространство като на твърд диск, да прочистим терена, за да можем да продължим нататък. Като се изключи Люсил, докато чета тези страници, преоткривам студентския си живот, младежките си интереси, любовните си емоции, приятелите си, тези, които все още са такива, и онези, които не съм запазила, светлия им ум, поривите им, безграничното възхищение, което изпитвах към тях, радостта и благодарността, че са до мен.

Между страниците на тези тетрадки открих няколко писма, които Манон ми бе писала, когато Люсил я изгони от дома си. Манон беше тогава на седемнайсет години. Докато четях тези отчаяни писма, плаках, както отдавна не ми се бе случвало.

Мисля, че Манон беше свързана с Люсил повече, отколкото аз някога съм била, и че споделяше страданието ѝ повече, отколкото аз съм приемала да го направя.

Каквото и да разправям и колкото и да се перча, мъчително е да се заровиш в тези спомени, да възкресиш това, което се е разтворило, заличило, което е било затрупано. Докато страниците на книгата ми се множат, усещам въздействието на писането (и на проучванията, които налага), не мога да пренебрегна факта, че то ме вади от равновесие. Писането ме разголва, разрушава една подир друга защитните ми бариери, мълчаливо унищожава собствения ми периметър на сигурност. Трябва да съм се чувствала щастлива и силна и уверена в

себе си, за да се хвърля в подобна авантюра, за да подложа на изпитание, сякаш се е налагало, вътрешната си устойчивост.

Докато страниците се множат, нямам търпение да се върна в настоящето, да продължа напред, да поставя нещата по местата им, в папките, в кутиите, да сваля в мазето онова, което трябва да си стои там.

Междувременно премервам всяка дума, не спирам да се връщам назад, поправям, уточнявам, нюансирам, изхвърлям. Това наричам *помитане*, то ми е вършило работа за всичките ми книги и ми е ценен съюзник. Но днес се питам дали не е изгубило насоката си. Виждам го как описва концентрични кръгове нощем, обхваща ме съмнение, будя се разтреперана в четири часа сутринта, решавам да се откажа, да ударя спирачки или напротив, питам се дали да не ускоря движението, като пия много вино и пуша тонове цигари, дали тази книга не трябва да се пише спешно, неосъзнато и безразсъдно.

Фантазиите на Люсил, независимо че съм записала главните им мотиви (волята за власт и контрол, свръххестествените способности, многото пари, възможността да ни зарине с подаръци), са ми напълно неразбираеми.

Точно това е душевният смут, такъв, какъвто го описваше Барбара, „този изригнал гейзер от вътрешен протест, боязлив или дълго сдържан, внезапен и брутален отказ да се оставиш да те манипулират или унищожат, протест и отказ, които се изразяват в несъответствие на тона, във височина на звука, непоносими за нормалните уши“.

Надявах се, че писането ще ми позволи да разбера това, което ми е убягнало, тези неразгадаеми за *нормалните уши* ултразвуци, сякаш часовете, прекарани в ровене в кашони или в седене пред компютъра можеха да ме надарят с особен слух, по-чувствителен, какъвто притежават някои животни и, мисля, кучетата. Не съм сигурна, че писането ще ми позволи да премина отвъд усещането за провал. Трудността, която изпитвам, когато разказвам за Люсил, не е много

отдалечена от смута, в който изпадахме като деца и юноши, когато тя изчезваше.

И сега съм в същата позиция на очакване, не знам къде е тя, какво прави, и сега тези часове остават вън от разказа ми и мога само да си дам сметка за размера на загадката.

ТРЕТА ЧАСТ

По време на последния си престой в „Сент Ан“, под двойния товар на унищожените си мечти и на последиците от делира, който най-накрая бе отзучал, Люсил каза на доктор Г., че е напълно изчерпана. Не искаше да се завръща към мълчанието, към пустотата на тяло, ампутирано от усещанията си, да вижда в огледалото лице без израз и без възраст. Ако можеше да избира, би предпочела да умре.

Доктор Г. чу почти угасналия глас на Люсил и коренно промени лечението. Люсил дълго се възхищаваше от ума и от културата на тази жена, съумяла да измери с такава точност големината на душевния ѝ крах и да постави всичко под въпрос.

Доктор Г., която следеше състоянието ѝ години наред и беше неин компетентен събеседник, на висотата на страховете и фантазиите ѝ, я придружи стъпка по стъпка по пътя ѝ към живота.

Така след десет години в блатото Люсил се завърна, завърна се от много далеч, загърбвайки сенчестите си часове. Люсил, която не можеше да се изкатери по въжето, успя да се издигне от дълбините, без някой да разбере как точно го направи, с какъв порив, с каква енергия, с какъв върховен инстинкт за оцеляване.

Това беше битка, бе дълго и постепенно изкачване към светлината, това беше истински подвиг, забележителен урок по живот, беше възраждане.

Като излезе от болницата, Люсил се върна в малкия си апартамент на улица „Антрепреньор“ (Жюстин бе успяла да убеди собственичката да не взема под внимание уведомлението ѝ, че напуска). Манон, която вече беше пълнолетна, живя с нея през първите няколко месеца.

Не знам при какви обстоятелства Люсил си намери работа като асистентка в комуникационна агенция. Беше в период на възстановяване, отначало се съсредоточи върху основното — думите, всекидневните жестове, метрото, микрокомпютъра, колегите, с които трябваше да установи минимален контакт. Виждаше се с доктор Г. Веднъж седмично, можеше да ѝ се обади винаги когато изпитва необходимост.

После Люсил постепенно разшири периметъра си на действие.

Пристрасти се към отглеждането на цветя, присаждаше, поливаше, наблюдаваше пъпките, нареди до прозорците пищни растения с изобилни цветове.

Люсил си купи нови дрехи и отиде на фризьор.

Люсил започна да се вижда с приятели и да излиза с тях.

Люсил си купи червила, които прекарваше по устните си по няколко пъти на ден и които повече не излязоха от чантата ѝ.

Люсил носеше обувки с високи токчета.

Люсил се разхождаше из Париж със или без нас.

Люсил пусна слънцето да влезе в стаята ѝ.

Люсил тръгна на зъболекар.

Люсил се парфюмираше с „Мис Диор“.

Люсил разказваше истории, вицове, шегуваше се, говореше без много да му мисли.

Люсил се заливаше от смях.

Люсил отиде с Манон на гости на приятели в Дорсет.

Люсил присъства заедно с всички нас на зрелищния мъжки шпагат, който Лиан, облечена в зелено трико, изпълни на седемдесетия си рожден ден.

Люсил замина за Индия с една своя приятелка (пътуване, което я разстрои и едва не ѝ докара нова криза).

Люсил отново прояви интерес към пресата и не устоя на чара на Йошка Шидлов (театрален критик в „Телерама“), на когото вероятно е написала едно-две писма.

Люсил замени старата си перална машина за нова с парите от тринайсетата си заплата.

Люсил прекара известно време у едно семейство в Санкт Петербург (пътуване, от което се завърна очарована).

Люсил завърза нови приятелства (Люсил открай време умееше да разпознава онези, които под различна форма и в различна степен притежаваха мъничко лудост, като нея).

Люсил се влюби в един аптекар от нейния квартал, когото неуспешно се опита да съблазни.

Люсил отново живя няколко месеца с Едгар, художника акварелист, когото и този път се опита да откаже от алкохола със същия неуспех, но към когото ще бъде до края на живота си дълбоко привързана.

Люсил на няколко пъти си имаше любовници.

Този път лечението на Люсил не издигна около нея непревземаемата крепост, в която толкова дълго бе затворена. Може да е било въпрос на литий и на молекули. Но отвъд химията ми се ще да вярвам, че нещо в нея беше възкръснало, беше се заздравило.

По време на една Коледа в Пиермон, където се бяхме събрали за оргия от ястия, кое от кое по-вкусно и екзотично, облечени вероятно в цветна гама, подходяща за събитието, се разигра сцена, която щеше да бележи семейната история.

На Бъдни вечер атмосферата бе напрегната и това не беше необичайно — щом се събереше семейството, въздухът се насищаше с радостно електричество, което бързо се превръщаше във високоволтов ток. С течение на времето за семейството ми сякаш ставаше все по-трудно да съживителства повече от няколко часа подред. Този път спорът се разрази във връзка с присъствието на първата жена на Бартелеми, която Жорж винаги бе ненавиждал и която бе настояла да прекара Коледа в Пиермон с братовчед ни, като в същото време Бартелеми вече бе тук с новата си спътница.

Бяхме изпадали и в по-взривоопасни ситуации и бихме могли да се нагодим към сегашната без проблем — всеки от нас изпитваше силна привързаност към първата жена на Бартелеми, без това да отменя привързаността ни към втората, — ако Жорж не бе насочил омразата и злобата си срещу натрапницата.

Постепенно напрежението нарасна, накрая Жорж напусна масата, след като цапардоса сътрапезниците с една от убийствените си фрази.

Тогава Лиан, която през живота си не бях виждала да плаче, избухна в сълзи. Закри очите си с ръце, след което, вследствие на някаква мълниеносна зараза, подобна на ефекта на доминото, всички присъстващи на масата, или почти, се разреваха.

После Лиан свали ръце от невероятно сияйното си и гладко лице, отправи ни най-красивата си усмивка и каза:

— Няма нищо, свърши се.

Такива, каквito си ги спомням днес, деветдесетте години станаха, струва ми се, свидетели на новата личност на Люсил, тази от времето след, личността, с която някои от приятелите ѝ се запознаха, без да знаят през какво бе преминала, която беляза живота ни на зрели хора и която познаваха децата ни.

Нямам представа каква е връзката между тази личност и онази от *преди*. Не знам как да съчетая новите образи със съхранените от детството ми с техния пожълтял от времето ореол. С тях те като че ли нямат нищо общо.

Но това е без значение. Люсил бе навършила четирийсет, отново бе станала красива жена, която хващаше окото, жена, чийто поглед продължаваше да впечатлява. Отгатваше се, че е била още по-красива и че става въпрос не на възраст, а за някаква видима пукнатина. Всеки, който видеше Люсил за първи път, долавяше едновременно хубостта ѝ и незаличимата следа от пропукване. Люсил сякаш вървеше по въже — грациозна, леко предизвикателна, без предпазна мрежа.

Люсил имаше прищевки, фобии, пристъпи на гняв, лоши настроения, обичаше да говори никакви странни неща, в които горедолу вярваше, прескачаше от тема на тема, косеще се за нищо и никакво, ставаше хаплива, почти прекрачваше границите, играеше си с огъня. Люсил обичаше да плува срещу течението, да задава неудобни въпроси, знаеше, че е под наблюдение и понякога нарочно ни предизвикваше, забавляваше се да ни хвърля в паника и държеше на своята различност.

Люсил не обичаше тълпата, навалицата, големите трапези, избягваше светския живот и се оставяше да я опитомят на четири очи, в малка компания или пък по време на разходка, докато обикаляше улиците. Люсил беше дискретна относно чувствата си, на никого не говореше за най-личните си неща, с малцина споделяше мислите си. Представляваща странна смесица от болезнена стеснителност и желание за самоутвърждаване.

Трябваше да се научим да ѝ имаме доверие, да не се боим от рецидив. Трябваше да се научим да се усмихваме на перченето ѝ, на

увлеченията ѝ, на фантазиите ѝ, да разбираме недоверието ѝ, да уважаваме измишльотините ѝ, без непременно да подозираме, че е тръгнала по наклонената плоскост или че изпада в криза. Люсил се учеше да флиртува със собствените си граници, да ги опознава по-добре, сама да разпознава кога я обзema тъга или, обратно, свръхвъзбуда и да посещава доктор Г. всеки път, когато се почувства застрашена.

През тези години Манон се изнесе от Люсил и живя на едно или друго място, търсейки собствения си маршрут и собствените си криволичения.

Аз започнах работа, срещнах бащата на децата ми, заживях с него, изградих се до него, обичах го страстно и бях неимоверно щастлива.

Манон и аз станахме зрели жени, подкрепяни от любовта на Люсил, узнали твърде рано, че животът може да рухне без предупреждение и че нищо около нас не е стабилно.

Люсил по свой начин следеше траекториите ни, канеше ни на вечеря, посещаваше ни по време на разходките си в края на седмицата. Люсил никога не е била от онези обсебващи майки, които ти се обаждат през ден и които трябва да държиш в течение на всяка подробност от живота си. С Манон, както и с мен, тя обичаше да пие по чаша и да се разхожда безцелно по улиците.

Когато ходехме в Пиермон с нея, през уикенда, за семеен празник или през отпуската, Люсил сякаш се намираше във враждебно обкръжение. В Пиермон Люсил се стягаше, заемаше най-от branителната си поза или ставаше агресивна. Сред семейството си тя отново се превръщаше в съществоечно нащrek, с оголени нерви.

Люсил предпочиташе да се вижда с братята и сестрите си на четири очи, у тях или у нея, поддържаше с всеки отделни отношения, изпълнени с любов, благодарност и злоба. Люсил не беше лесна, налагаше собствения си ритъм и собствената си мнителност.

По едно време, в продължение на няколко седмици Люсил се беспокоеше за Лисбет, която, според някои приятелски източници, подготвяше самоубийството си. От няколко години по-голямата ѝ сестра живееше на юг, децата ѝ, после и децата на втория ѝ съпруг, бяха напуснали дома си. В навечерието на петдесетте си години Лисбет бе заявила, че няма да върви по-нататък. Нямала желание да остана. В навечерието на рождения си ден тя бе напуснала работа и уредила някои формалности. В семейството знаеха, че Лисбет е депримирана, намеренията ѝ бяха ясни, телефонните обаждания се множаха. Вечерта преди рождения ден две нейни приятелки отидоха да я навестят и останаха при нея. На самия рожден ден изненадващото празненство, организирано от децата ѝ, изтръгна от очите ѝ потоци от сълзи. Приятелките ѝ прекараха няколко дни с нея и Лисбет се отказа от намеренията си.

През следващото лято Люсил замина за няколко дни при сестра си и продължи да я навестява почти през всички следващи лета.

(По време на разговорите, които ще водя с нея за тази книга, Лисбет, която не се бои от предизвикателствата и притежава забележително чувство за хумор, ми каза по повод самоубийството на Люсил: „Тя пак ме изпревари, винаги е била с едно рамо напред“.)

В малкия си апартамент Люсил непрекъснато подреждаше и пренареждаше, рисуваше или садеше растения, накратко, *развиваше дейност*. *Развиването на дейност* е много употребяван израз в моето семейство. Не знам откъде е дошъл, но при нас означава да вършиш много работи, без да докарваш докрай нито една, или да се суетиш безцелно. Люсил *развиваше дейност* и това беше отлична новина — имаше достатъчно енергия, за да си позволи да я пилее.

В пиковите часове човек трябваше да види как Люсил се качва в метрото и безцеремонно заема единственото свободно място така, сякаш то ѝ се полага по право или по силата на някакъв статут на оцеляла, известен само на нея.

Човек трябваше да види как Люсил върви по улиците, едновременно толкова енергично и толкова неуверено. С наведено напред тяло, притисната чантата до хълбока си, устремена към целта си, тя цепеше тълпата като същински булдозер.

Човек трябваше да види как Люсил се придвижва с лактите напред на опашката пред някое кино или на касата в супера, как обезврежда с поглед всеки, който би имал намерението да я пререди или би имал нещастието, потънал в мислите си, да отнеме няколко сантиметра от нейната територия.

Човек трябваше да види удоволствието и покоя, изписани на лицето на Люсил, когато, легнала на тревата в някоя градинка или седнала на пейка, го излагаше на слънчевите лъчи.

Една събота по обед, когато имаше среща с приятелка на „Републик“, Люсил ми се обади да ми каже, че оставила на газовата печка тенджера с вода. Можех ли да се втурна към кухнята ѝ, като си зарежа работата? Уморена от една изтощителна седмица, направо побеснях. Развиках се: „Как може да си толкова досадна, непрекъснато ми ходиш по нервите, да не би да си нямам друга работа!“ (подробно е описано в дневника ми). Това ме облекчи, взех ключа, който Люсил ми бе дала, и отидох да изключоча газта.

Тъй като Люсил удържаше фронта, съпротивляващ се, устояваше, стана възможно да се караме с нея, да изразяваме несъгласието си, да повишаваме тон. Не че ѝ спестявахме всичко, докато беше няма, но тогава бунтът ни беше по-глух, по-потиснат (и вероятно по-яростен).

Друг ден Люсил побесня, защото бях закъсняла с пет минути. На всичките ни срещи, заоплаква се тя, съм закъснявала с пет-десет минути. Вярно беше. Такава е ролята на майките — да чакат, да телефонират, да се тревожат (дълго време се опитвах, съзнателно или не, да поставя Люсил на мястото, което си представях, че е нейното).

Няколко седмици по-късно седяхме на пейка в градината „Сен Ламбер“ и аз съобщих на Люсил, че съм бременна. Тя изхълца и закри лицето си с ръце, за да сподави емоцията си. После се обърна към мен и ме попита: „Ще ми го давате ли да го гледам?“.

Когато се роди дъщеря ми и ми подадоха телцето й да го прегърна, произнесох на висок глас думата, която ме беше ужасявала: „Буболечето ми“.

„Буболечето ми“ — така ме наричаше Люсил, когато бях дете, и доста по-късно, в мигове на близост. Преди да родя, не знаех дали бебето ми ще е момиче, или момче. Нито се бях запитвала, какъвто и да е полът му, с какво глупаво име ще го наричам: *пilenце, зайченце, сърчице мое, съкровище, ангелче*.

Бебето ми беше момиче и първата ми дума беше „буболечето ми“.

След четиринайсетата ми годишнина да се различавам от майка ми бе главната ми грижа, приоритетната ми цел. Не исках по нищо да приличам на нея, нито физически, нито психологически, и приемах като обида всяко прибързано сравнение между двете ни. Всъщност приликата ми с Люсил, която баща ми понякога подчертаваше (и която само той забелязваше, тъй като физически приличам много повече на него), не беше комплимент.

Години наред ме беше срам от майка ми и се срамувах от срама си. Години наред се опитвах да си изработя собствени жестове, собствена походка, да се отдалеча от привидението, каквото тя представляваше за мен. Дори когато състоянието й се подобри, не исках да съм нейно подобие, исках да съм нейна противоположност, отказвах да вървя по следите ѝ, избягвах всякаква прилика и се стараех да поемам в обратната посока.

Така че в продължение на месеци непрекъснато се поправях и се обръщах към дъщеря ми с всякакви смехотворни имена, докато накрая капитулирах. Наричах я „буболече“, и толкова. И несъмнено по симпатия нарочих така и баща ѝ.

Поверих дъщеря ми на майка ми, когато стана на няколко месеца. Вече не си спомням по какъв начин и с какви думи съм си поставяла въпроса дали трябва да го правя, нито дори дали изобщо съм си го поставяла. Люсил обичаше да я носи на ръце, да се занимава с нея, да

играе ролята на баба. Постепенно започна да идва вкъщи да я гледа, когато излизахме вечер, после, по-късно, я взимаше в дома си.

Тогава Манон изрази неодобрението си — ако някога имала дете, никога не би го поверила на Люсил. Обърках се. Разбирах страданието на Манон, непреодоления й страх и си задавах въпроси за инстинктивния си избор. (Няколко години по-късно Манон вече имаше две момичета, които Люсил често гледаше.)

Люсил бе забележителна баба, ще се върна на това.

Люсил постепенно се бе включила в организацията на професионалния салон, управляван от комуникационната група, за която работеше и в която бе поела рекламната дейност. Обичаше да споделя с нас трудностите или успехите си, разправиите с шефа си, да ни разказва мъничките истории, които овкусяваха живота й в службата. Люсил никога не бе гледала на работата като на средство за самоосъществяване, но този път тя поне я разсейваше.

Няколко години по-късно тя усети, че вятърът сменя посоката си. Разнесоха се слухове за значителни съкращения, дори за провеждане на реформи. Люсил беше на четирийсет и девет години, английският ѝ беше доста приблизителен, а компютърната грамотност много по-слаба, отколкото във фантазиите ѝ. Освен някогашно свидетелство, че владее машинопис, тя нямаше никаква квалификация, бе напуснала училище след десети клас, а малкото курсове, на които се бе записвала, отдавна бяха изгубили актуалност. Този път реши да избърза. Яви се на изпити и с лекота взе диплома за средно образование, след това се записа за участие в няколко конкурса в училища за социални работници. Успешно взе писмените изпити, после поискана да ѝ помогнем да се подготви за устните. Люсил се притесняваше на изпити и това много ѝ пречеше. С Манон прекарахме няколко следобеда в опити да я успокоим, като разигравахме евентуалните разговори. Първите два устни изпита завършиха с катастрофа, третият премина успешно. Приеха я в едно училище в 18-и район. Следваше въпросът с финансите — парите трябваше да ѝ стигнат за трите години на ученето. Отказаха ѝ платена отпуска за продължаване на образованието и тя поискана икономическо уволнение, каквото ѝ без това щеше да я сполети по-късно и което ѝ осигуряваше две години обезщетения за безработица, но не повече.

Тъй като искаше да си смени работата, Люсил реши въпреки всичко да започне да учи това, което бе избрала, и да разчита на случая — щеше да му мисли впоследствие.

През есента Люсил напъха тетрадки и химикалки в една ученическа чанта и се записа във Висшето социално училище в Торси.

Направо ни взе ума.

Повечето от съучениците ѝ бяха завършили първа година в университета или полувисшето си образование, други идваха направо от гимназията. Но Люсил бързо завърза няколко приятелства и стана център на малка разнородна банда, която понякога срещахме.

Люсил нямаше пари, само колкото да живее и да пие по чаша от време на време. Беше усърдна ученичка, работлива, убедена, че е неспособна да изгради или да организира мисълта си. Успехът ѝ опроверга това убеждение, Люсил се справяше много добре.

Една събота, през юли 1997-а, Люсил яхна колелото си и тръгна на разходка. Някъде в 15-и район срещнала Небо. Любовникът, за когото толкова съжаляваше, карал в обратната посока. Черните му коси били посивели, но погледът му бил останал същият — настойчив и зелен.

Не се бяха виждали от повече от двайсет години, но веднага се познали.

Няколко месеца наред Люсил и Небо се опитваха да определят значението на новата си среща. За Люсил ставаше дума за любов, за Небо — не знам. Люсил удвои грижите си за преоткритата си женственост, взе да носи къси поли и да се парфюмира, червеше устните си, за първи път в живота си сложи ръкавици, докато миеше съдовете (новият стар любовник намерил ръцете ѝ за уморени). Двамата ходеха на изложби, разхождаха се пеш или на колело, през училищната ваканция отидоха за няколко дни в Шамони^[1], говореха си с часове.

Впоследствие Люсил сподели с Манон, че Небо е бил за нея човекът, накарал я да говори, човекът, с когото е споделила всичко, което я е мъчело.

През третата година Люсил вече не получаваше обезщетения и направи постъпки за получаване на социален минимум^[2].

Въпреки парите, които бе успяла да спести, тя вече не можеше да плаща наема за квартирата на улица „Антрепренър“ и скоро ѝ се наложи да се изнесе. Намири недалеч от училището си слугинска стая без осветление и без елементарни удобства. В края на учебната година

написа дипломната си работа, която трябваше да й позволи да завърши. Прекара над нея много дни и успя да напише петдесетина страници („Договорът за получаване на социален минимум — към педагогика на договарянето“), които ни помоли да прочетем, коментираме и поправим. Нещата се усложниха, когато трябваше да подготви защитата си. Беше парализирана от страх. До безкрай повтаряше изложението си пред мен и Манон, с разтреперани ръце, вкопчена в листата си. Четеше това, което трябваше да каже, убедена, че върви към провал, неспособна да се откъсне от писмения си текст. В деня на защитата изпадна в окончателна паника, затвори се, стегна се и я скъсаха. Бояхме се от най-лошото.

Люсил отложи дипломирането си за следващата година, намери си работа в една асоциация за социална реинтеграция, където изпълняваше определени административни задачи.

След няколко месеца, с помощта на социалната работничка, с която се бе запознала в работата си и която й стана близка приятелка, Люсил получи двустайно жилище в един от социалните блокове в 19-и район. За нея това бе огромно облекчение. Люсил открай време се ужасяваше от мисълта, че би могла да не успее да задоволява нуждите си. В това отношение получаването на жилище й осигуряваше безprecedентен психологически комфорт, ценна гаранция за бъдещето.

Манон, която току-що бе завършила школа за художници декоратори, използва апартамента на Люсил за опитно поле. Тя превърна безличните стаи в пристан от цветове и светлина, целия във фрески и патинирана мед. Люсил се настани в бърлогата си с пищни стени, чийто бледозелен фон, избран от нея, напомняше за очите на Небо, който й бе заявил след няколко месеца идилия и за втори път, че не я обича.

Все едно, Люсил бе намерила своето убежище. Люсил, която бе преживяла не една тъга, гледаше разцъфтелите покрай прозорците й растения: здравец, бършлян, петунии, слабоноги, върбинки, абелии, гербери, борчета...

Сините, лилавите, жълтите и белите теменужки на Люсил гледаха към небето.

В края на годината Люсил отново се яви на защита и получи дипломата си за социален асистент. Това беше най-голямата ѝ победа.

[1] Шамони — Курортен град, разположен в подножието на връх Монблан. — Б.пр. ↑

[2] Социален минимум — RMI — *Revenu minimum d'insertion*: временна парична помощ, давана до 2007 г. на хора без работа под 25 години, безработни майки с деца и бременни жени, както и на хора, получаващи възнаграждение под минимума за страната. — Б.пр. ↑

Като не се смятат „Естетическо изследване“, което датира от 1978 година и завършва с потвърждението на инцеста, и дневникът, списван по искане на доктор Д., в който се описват годините й на вцепенение, повечето от текстовете, написани от Люсил, са от деветдесетте години. Имам предвид тези, върху които е работила и които е написала на машина. Тоест те са от периода между края на последния ѝ престой в „Сент Ан“ и началото на следването ѝ за социален асистент — моментът, който по някакъв начин бележи началото на възраждането ѝ.

През този период Люсил е описала първото си въдворяване в клиника (преписах някои пасажи и намерих екземпляр с нанесена от ръката ѝ дата), тогава пише и *No romantic*, текст, който посвещава на Греъм, клошаря цигулар, след като научава, че е намерен мъртъв, убит в градинката си.

Има още един текст, за който не си спомнях и мисля, че никога не го бях чела, преди да започна тази книга. Той е само в един екземпляр и се отнася до детството ѝ. В него споменава за смъртта на Антонен, за пълната липса на спомени отпреди тази загуба и за последвалата я скръб. *Детството никога вече не беше хармония.* Говори за майка си, станала недостъпна, за фотосеансите, на които Лиан не я придрожава вече, за такситата, които взима сама, за да отиде в студиото. Няколкото спомени, свързани с тези години на детето звезда, са въведени със следните думи: *Бях много красиво дете и си платих за това.*

Текстовете на Люсил са объркани, не се подчиняват на никаква хронология, на никаква логика, построени са фрагментарно, завършват както и започват — рязко.

Но докато ровех в кашона, даден ми от Манон, намерих много бележки и листове, със или без дата, както и няколко лични тетрадки, в които е представала да пише след първите пет-шест страници.

В тези бележки мисълта за смъртта винаги присъства под някаква форма.

Скуката никога не е временна. Има лекарство за нея, но то е радикално и неприятно за другите (някои ще останат, други ще умрат).

Бих искала да се разболея от нелечима болест и да умра млада. А миналата година дори не хванах хрема.

В някои от фрагментите обаче Люсил се показва в друга светлина, по-забавна. Например, когато започва отново да желае да се харесва и си фантазира за аптекаря от квартала й, Люсил пише текст, който прагматично озаглавява „Описание на опит за съблазняване, предприет над личността на един аптекар от 15-и район“. В тези страници тя описва подробно и точно различните продукти, купени от аптеката (паста за зъби, долипран, четка за зъби, бонбони без захар) и сравнително правдоподобните поводи, по които е влизала в контакт с въпросния аптекар. За един течен мазолек (Дяволът^[1] премахва мазолите) изслушва дълго обяснение за начина на употребата му и за необходимостта да се държи в хладилника.

Люсил заключава: *Пет минути щастие за 11.30 франка.*

Но при едно от следващите си посещения Люсил открива, че присъстващата в магазина млада жена, която е вземала за лаборантка, е по всяка вероятност съпруга на собственика. Откритие, което я вдъхновява за следното размишление: *Да отклоня еврейски аптекар от правия път пред очите на жена му — няма да скрия, че ще е трудно.*

Люсил се забавлява още малко, разказва някои не особено успешни за мисията ѝ епизоди, после вдига бял байрак.

Сред оставените от Люсил фрагменти, които съм проучвала, фигурират: един текст за сина ми като бебе, роден три години след дъщеря ми — нежната му кожа и гукането му истински я трогват; хумористичен разказ, написан за дъщеря ми; изумен абзац за

самоубийството на Пиер Береговоа^[2]; текст, вдъхновен от ръцете на Едгар, акварелиста; няколко много красиви стихотворения.

И после, на хвърчащ лист, фраза, която ме разсмя: *В Пиермон казвам „ne“*.

Не бях осъзнала до каква степен е присъствало писането в живота на Люсил и още по-малко колко е искала да издава.

Научих го, когато открих разкъсаните страници на тетрадка от 1993 година, на които Люсил ясно излага намеренията си и споменава предишни неуспешни опити.

Автобиографични фрагменти. Мисля, че това заглавие вече е употребявано, но пък добре подхожда за текстовете ми. Ще ги занеса пак на някои издатели заедно с „Естетическо изследване“. Не успявам да напиша нещо литературно, никакъв сюжет не ме изкушава.

(...)

Манон ще ми донесе малката електронна машина, ще прегледам един по един всичките си фрагменти, после ще ги оформя в страниран текст.

В страниците на една тетрадка намерих писмо с отказ от „Едисион дъо минюи“.

Няколко години по-късно, когато написва текст за Небо, Люсил ми го даде да го прочета, преди да го изпрати на няколко издатели под псевдонима Люсил Поарие (така тя сама избра името си за моята книга). Надявах се да публикуват текста ѝ. Както и останалите, той се състои от фрагменти и спомени, към които се прибавят стихове, писма, мисли. От всички текстове, които е оставила, „Небо“ ми се струва най-завършен. Не знаех, че това не е бил първият ѝ опит да публикува. През следващите седмици Люсил получи писма с отказ от всичките издатели.

Когато узнах, че „Дни без глад“ ще излезе, ѝ дадох да прочете ръкописа. Една съботна вечер, когато трябваше да дойде вкъщи да гледа децата, Люсил пристигна пияна, с разцентрован поглед. Цял следобед бе чета романа, намираше го за добър, но несправедлив. Повтори: не е справедливо. Отидох с нея в другата стая и се опитах да ѝ обясня някои неща — разбирам, че е болезнено, казах ѝ, съжалявам, но според мен книгата разкрива, ако изобщо е необходимо, и обичтам към нея. Със сълзи на очи Люсил запротестира — не било вярно, дори в най-лошите си дни не е била такава. Погледнах я и казах: напротив.

Не ѝ казах, че е била дори по-такава, много по-

Тази вечер не излязохме, не исках да я оставя сама и пияна с децата ми. Тази вечер Люсил остана да вечеря с нас.

Впоследствие ѝ бях признателна, че приема съществуването на „Дни без глад“ и следи с интерес реакциите на читателите. Няколко години по-късно ми каза веднъж, че я е препрочела и била впечатлена от майсторството ми.

Люсил нито веднъж не дойде на четенията, нито на срещите в книжарниците, дори да бяха на две крачки от дома ѝ — от деликатност или от стеснителност. Дори по-късно, за следващите ми книги. Мисля, че се боеше да не я съдят, сякаш цял свят бе чел първия ми роман, всички щяха да я разпознаят и посочат с пръст.

За всяка от книгите ми Люсил проявяваше предпазливост и доброжелателност, както правеше за всичко, което според нея се отнасяше до личния ми живот. Люсил не налагаше коментарите си, не беше този тип. Но често успяваше с една дума или фраза да одобри най-рискованите ми избори.

Дали без да искам съм си присвоила желанието на Люсил? Не знам. Когато издадох първата си книга, нямах чувството, че съм извършила нещо, за което тя е мечтала, или че съм продължила недовършеното ѝ начинание. В общуването ни с Люсил тя никога не е свързвала желанието ми да пиша с нейното. Нито е противопоставяла едното на другото. А и държеше в тайна повечето си опити за

публикуване. Струва ми се — и в нейния, и в моя случай, — че ставаше дума за друго.

Писането на Люсил е безкрайно по-мрачно, по-смущаващо и по-подривно от моето. Възхищавам се от куража ѝ и от блъскавата ѝ поезия.

Понякога съм си мислила, че ако не беше болна, Люсил щеше да пише повече и може би да публикува текстовете си.

Спомням си едно интервю на Жерар Гаруст, разпространено по радио „Франс Ентер“, което много ме порази. Художникът отхвърляше представата, че добрият творец трябва да е луд. За пример даваше Ван Гог, за когото сме свикнали да казваме, че геният е неотделим от безумието. Според Гаруст, ако е можел да се възползва от лекарствата, с които разполага днешната медицина, Ван Гог е щял да остави още по-завършено творчество. Психозата е сериозен недъг — за твореца, както и за всеки друг.

Днес само двете със сестра ми имаме достъп до текстовете на Люсил, до болката и страданието, които изразяват.

Тези текстове ме призовават към ред и всеки път ме карат да си задавам въпроси за образа, който ѝ създавам чрез писането, понякога без да искам.

Когато пиша за възраждането ѝ, това, което се появява, е моята детска мечта, моята Майка Кураж, издигната в ранг на героиня. „Люсил се завърна от много далеч, загърбвайки сенчестите си часове. Люсил, която не можеше да се изкатери по въжето, успя да се издигне от дълбините, без някой да разбере как точно го направи, с какъв порив, с каква енергия, с какъв върховен инстинкт за оцеляване.“ Като препрочитам пасажа, не мога да пренебрегна образа на идеалната майка, който въпреки намеренията ми се съдържа в тези редове. Недоволна, че трябва да се появява, без да съм я викала, идеалната майка се изписва в изречения, обагрени с евтин лиризъм.

Да, Люсил оцеля след десет години вцепенение, десет години, изживени под упойка. Да, Люсил започна да учи, изкара приемния си изпит, намери убежището си. Люсил стана изключителен социален асистент, изцяло отаден на работата си и крайно ефикасен. Това не е лъжа, но е едната страна на истината. Защото знам, че Люсил до края си висеше над празното и нито за миг не го изпускаше от очи. Дори покъсно, дори когато самата тя се оказа в позиция да облекчава чуждото страдание.

Много повече от моето, писането на Люсил (неговата безредност, незавършеност) показва сложността на личността ѝ, двойствеността ѝ, тайната наслада, която е изпитвала през целия си живот, когато се е докосвала до границите, когато е накърнявала тялото и красотата си.

На тридесет години Люсил вече е пушела първите си цигари сама в стаята си, с отмалели крака и замаяна глава. Днес, като чета написаното от нея, mi се струва, че Люсил повече от всичко е обичала да пие, да пуши и да се унищожава.

[1] Дяволът — Diable: дяволът — име на лекарство. (През 1937 г., по време на представление на операта „Робер Дяволът“, за радост на публиката един тенор извиква: „Дяволът премахва мазолите! Ще го намерите във всяка аптека!“.) — Б.пр. ↑

[2] Пиер Береговоа — (1925 — 1993) — френски политик социалист, министър-председател по времето на президентата Митеран, активен борец против корупцията. Застрелява се, след като самият той е обвинен в корупция. — Б.пр. ↑

След затварянето на последната му рекламираща агенция Жорж работи няколко години в областта на професионалното образование. Напуска Лиан, за да обикаля по пътищата на Франция, открива в Търговските камари студенти, които учи на маркетинг и реклама и които оставя след всеки стаж покорени и въодушевени. След като се пенсионира, окуражен от успеха на Том в шампионата за хората с увреждания, Жорж успява да създаде и развитие на няколко километра от Пиермон клуб по водни ски за умствено недоразвити. После продължава да старее и обзет от меланхолията, присъща на възрастта, постепенно изоставя различните си дейности.

Няколко месеца записва живота си на касети, предназначени за Виолет. След това две-три години пише дневник. После вече не намираше какво да пише, освен някое и друго възмутено и гневно писмо до институциите и медиите. Стоеше с часове в кабинета си, където дремеше седнал или слушаше от един стар магнитофон старите песни, които толкова бе обичал.

С годините Жорж изгуби вкус към словото и парадокса, желанието да спори и преговаря. Жорж е бил очарователен и унищожителен баща, беше забавен и привлекателен дядо, след което се превърна в озлобен старец. Горчивината го победи.

В края на живота си Жорж като че ли преустанови всянакъв контакт с близките си, с изключение на Лиан, на чието великодушие завиждаше, на Том, в когото бе вложил толкова надежди и търпение, и несъмнено на Виолет, която винаги бе проявявала към него над средната семейна снизходителност.

Жорж не понасяше повечето хора, не понасяше мисълта за присъствието им, нито това, че го лишават от вниманието на Лиан. Няколко години по-рано, когато бях отишла да съобщя на баба ми скорошното раждане на първия ѝ правнук, раздразнен от буйната радост на Лиан, Жорж излезе от кухнята, като театрално и неодобрително подхвърли с леден тон: „Сега няма да престане да говори за това“. Раждането на дъщеря ми и на сина ми прие невъзмутимо. Жорж си бе взел дозата (човек може да го разбере) и мисълта за новото потомство не му доставяше никаква радост. Той вече си имаше други занимания, по-специално аперитива, който с времето взимаше все по-рано. Виното го бе правило весел, после зядлив, сега виното за всеобщо облекчение го замайваше и

приспиваше. Жорж тежко се качваше по стълбите към леглото си, Лиан отдавна му бе отнела славата.

С течение на времето Лиан бе станала за внуките си нещо като спортна и жизнена икона, към която всеки по свой начин изпитваше почит. Нейният весел нрав, вярата ѝ, умението ѝ да бъде забавна бяха неустоими. Обичахме музиката на гласа ѝ и на смеха ѝ, поезията на езика ѝ, обичливия начин, по който ни говореше на „ви“, сякаш зает директно от мадам дьо Сегюр. Лексиката ѝ (забележително, страховто, чудесно, великолепно) беше в съзвучие с личността ѝ и с нестихващото ѝ въодушевление. Поне до седемдесет и петата си година Лиан остана вярна на сатенените си трика и два пъти седмично даваше уроци по гимнастика, станали знаменити в Пиермон. Дълго време преподаваше вероучение и веднъж седмично дежуреше в градската библиотека.

Лудориите на Лиан подхранваха семейната ни история. Веднъж, когато беше на повече от осемдесет години, останала сама в къщата в Пиермон, Лиан бе слязла в мазето и паднала с главата надолу в тясната бъчва с омекотител за вода. Само прасците ѝ стърчали отгоре. С нечовешко усилие успяла да се изправи.

Друг един ден баба ми погълна под поразения ми поглед половин литър бензин. Бе започнала да прехвърля в резервоара на колата си с помощта на маркуч горивото, купено с намаление и донесено в бидон. Единственото, което ѝ бе хрумнало, беше да извърши прехвърлянето с уста, което, изглежда, бе успяла да направи. След което започна да кашля, да плюе, да повръща, придоби всички цветове на дъгата, сви се на две, залитна и за малко да припадне. Вече я виждах как си отива под безпомощния ми поглед, когато тя се изправи и заяви с отвратена усмивка: „Много е гадно“.

Друг път в продължение на няколко минути Лиан вися над празното, вкопчена в столчето на лифта, на което не бе успяла да седне и на което ужасените Манон и Антоан, съпругът ѝ, се опитваха да я издърпат.

Лиан, чито щедри форми с възрастта се стопиха, се превърна в дребен силует във вечно движение — като се изключи всекидневната следобедна почивка, прекарвана в гледане на телевизионни сериали, — в неуморимо, все по-прегърбено джудже, което се качваше и слизаше по стълбите по десет пъти на ден. Лиан се бори срещу обездвижването до самия си край.

В края на живота си Жорж говореше малко, само с въздишка пускаше няколко капки отрова. Раздразнението и досадата бяха деформирали лицето му и устата му бе вечно свита в гримаса на отвращение. Колебаехме се, преди да вземем влака за Пиермон, злобата на Жорж не насырчаваше посещенията. Беше болен и отказваше да се лекува. Понякога падаше на земята ей така, внезапно, от стол или табуретка. Тялото му беше огромно и вдървено, трябваше да викат Том, за да го вдигне. Тогава Том влизаше в кухнята, на свой ред въздишаше, плъзгаше ръце под мишниците на баща си и дърпаše. Но Том от няколко години живееше в дом за умствено изостанали близо до специализирания център, в който работеше, и се прибираше само в края на седмицата.

Една зимна вечер, преди да си легне, Жорж рухнал до леглото си. Останал да лежи там, Лиан не могла да го вдигне. Том го нямало. Лиан завила мъжа си и си казала, че на сутринта ще събере сили да го вдигне. Но и на сутринта не успяла. Жорж бил като парализиран. Когато дошла спешна помощ, той изпаднал в безprecedентна криза на деменция и го отвели в психиатричната клиника в Оксер.

Диагнозата на Жорж беше синдром на Корсаков. Черният му дроб и целият му организъм бяха разядени от алкохола. От този ден нататък той спря да се храни. Прехвърлиха го в хоспис за последни грижи, където почина след няколко седмици.

С Лиан си бяха обещали да бъдат заедно до последния си дъх и да умрат в къщата в Пиермон. Лиан позволи да го хоспитализират и това я съсипваше.

Люсил изщрака цял филм с Жорж на смъртното легло.

Опелото бе в църквата в Пиермон. Том стоеше пред мен, свит в костюма си, обзет от мъка, която не можеше да сдържа. Скоро вече чуха само това — риданията и стенанията на Том, дрезгава песен, която заглушаваше гласа на свещеника и сякаш никога нямаше да спре, песен в памет на мъртвите и на потиснатата скръб.

Люсил започна кариерата си на социален асистент в болницата „Ависен дъо Бобини“, в отделението на спинозно болните. Знаеше, че не е избрала най-лесното, но искаше да огледа новата си професия, да ѝ вземе истинската мярка, отвъд добрите намерения.

Прекара там четири години, сприятели се с някои от колегите си, работеще извънредно, прояви се като компетентен и борбен работник. Понякога говореше за работата си, за надеждите, разочарованията, за административните формалности, който трябваше да се преодоляват, за да се получи документ за временно пребиваване или социална помощ, за безкрайните постъпки, които трябваше да се предприемат, за да се намери бежански център или център за постоянни грижи, за отчаянието, с което се сблъскваше, внезапната или очакваната смърт на мъж или жена, които наблюдаваше от месеци. Постепенно се научи да оставя всичко това зад гърба си, когато се прибираше вечер, да се радва на мъничките победи, да приема неуспеха. Научи се да стои на точното разстояние и да не жертва нощите си.

Доколкото знам, само веднъж наруши правилата, които се опитваше да си наложи. Помоли ме да регистрираме на нашия адрес двойка хайтяни, за да могат да останат във Франция и да се лекуват. Няколко години им служих за пощенска кутия, докато Люсил търчеше да им урежда пребиваването и медицинското наблюдение, като често ги канеше на вечеря. Въпреки болестта, от която и двамата страдаха, те успяха да си родят дете. Понякога и аз се срещах с тях. Когато научиха за смъртта на Люсил, те ни написаха на мен и Манон чудесно писмо с благодарности към Люсил за това, което бе направила за тях.

Между изпълнения си с цветя апартамент и изискванията на професията си Люсил като че ли намери някакво равновесие.

Манон замина с Антоан за Мексико и няколко месеца по-късно роди първото си момиченце.

В навечерието на лятото на 2003-та в отделението на Люсил пристигна млада жена на трийсет и четири години, наркоманка, болна от СПИН, малтретирана и по всяка вероятност принуждавана да проституира. Намерили я бяха безжизнена, заклещена зад един хладилник и цялата в рани от гасени в тялото ѝ цигари. Състоянието на младата жена и историята ѝ дълбоко покъртиха Люсил. Тя неведнъж разказваше какъв шок изпитала, когато за първи път видяла жената и ужаса в очите ѝ. Няколко седмици по-късно Люсил реши, че е време да смени отделението, да намери по-лека работа. Кандидатства за болницата „Ларибоазиер“ и я назначиха.

Но образът на младата жена продължаваше да я преследва, горещото лято направи останалото. Заради жегата се наложи Люсил да намали лекарствата и след няколко седмици я обзе параноя. Люсил си въобрази, че около младата жена има заговор, в който участва определен бизнесмен и който има многобройни и опасни разклонения. Реши, че аз се вмъквам в дома ѝ, за да крада снимки и документи, и че портиерката се възползва от отсъствието ѝ, за да пуска газта.

Въпреки безпокойството ми заминах със семейството си и приятели в Жерс. Редовно се обаждах на Люсил, която изглеждаше все по-тревожна и една сутрин ме уведоми, че има „метални плаки в мозъка“. Манон тъкмо се бе върнала от Мексико, за да прекара няколко седмици в Париж. Внезапно и двете изгубихме контакт с Люсил, която престана да отговаря на телефона и спря да ходи на работа (тъкмо бе започнала в болницата „Ларибоазиер“). С Манон проведохме няколко неспокойни разговора и на другата сутрин сестра ми реши да отиде у Люсил да види какво става. Люсил се съгласила да ѝ отвори вратата, но я затворила под носа на мъжа ѝ. Манон, която носела бебето си в сгъваемо столче, останала сама с Люсил. Изпаднала в паника, бутнала я силно и успяла да вкара в апартамента Антоан. Люсил била в пълна криза и не била спала много нощи наред. Когато дошли пожарникарите, тя избягала по стълбите, отказала да тръгне с тях, скрила се в асансьора, откъдето накрая успели да я извадят.

Взех влака за Париж същата сутрин. Стана ми зле, когато разбрах, че спешната помощ е дошла от районната болница „Ларибоазиер“, преди да отведе Люсил другаде. Току-що я бяха назначили и още не бе изтекъл пробният ѝ срок.

Люсил бе затръшнала вратата зад гърба си и оставила ключа вътре, така че трябваше да извикаме ключар, за да отворим. Всичко в апартамента беше с краката нагоре, двайсетина празни бутилки се търкаляха по пода, Люсил бе прерязала телефонната жица с ножица и поставила върху някои предмети, книги и репродукции самозалепващи се листчета, върху които бе записала бълнуванията си с треперещия си почерк.

Бе получила рецидив след близо петнайсет стабилни години.

Прехвърлиха я в един от филиалите на болницата „Мезон Бланш“, близо до Бют-Шомон, в малка неосветена стая.

Люсил изпусна паметната сватба на Виолет, на която присъства цялото семейство, натруфено с всякакви шарении. Сияйна и великолепна, Виолет подари на къщата в Пиермон последния голям празник.

Престоят на Люсил в болницата не беше дълъг, рецидивът бе бързо овладян и след няколко седмици я изписаха, предписвайки ѝ ново лечение.

След кратко възстановяване Люсил тръгна на работата, на която я бяха назначили в болницата „Ларибоазиер“, в екипа, който лекуваше наркоманите.

По време на краткия си престой в спешната помощ Люсил бе приета от психиатърката, с която се бе срещала на интервюто за работа и с която щеше да работи. След завръщането си от отпуската по болест Люсил пое поста си. Пред нас изразяваше дълбоката си признателност към тази жена — не знам дали е имала случай да я изрази и пред нея.

Това бяха най-хубавите ѝ години като социален асистент.

Няколко месеца по-късно, когато като че ли бе намерила опорните си точки и ритъма си, Люсил започна да изпитва страхове, да се чувства объркан, изразяваше подозрения към един или друг, от две предположения избираше по-лошото. Разтревожих се и се обърнах към лекаря, който я бе лекувал в болницата. Той ми обясни съвсем ясно как стоят нещата: или набълъска Люсил с лекарства, което ще я направи неспособна да работи, или ѝ дава шанс да води нормален живот, като ние трябва да се примирим, че понякога ще има ирационални или параноични идеи.

— Като много хора, които не са смятани за болни — уточни той.

Този разговор ме убеди, че трябва да приемем Люсил такава, каквато е в това време на ново начало, с *височината на звука*, който понякога дразнеше ушите ни, след като това не ѝ пречеше да живее, да работи, да ни обича. Че трябва да ѝ имаме доверие, да ѝ дадем време сама да приглуши страховете и настроенията си.

Навсякъде, откъдето бе преминавала през последните петнайсетдвойсет години от живота си, включително през последната кратка хоспитализация, Люсил бе завързвала приятелства. Люсил привличаше хората със своето особено, необичайно излъчване, с лекомислието, съчетано с голяма сериозност. Тя умееше да се запознава с оригинални хора и да се сприятелява за дълго.

Мисля, че смисълът, който намираше в работата си, чувството, че е полезна, че може да види ефекта от усилията си, волята ѝ да преодолее собственото си страдание, за да опита да облекчи чуждото, бяха за нея извор на стабилност, дори, за първи път в живота ѝ, на самоосъществяване.

Люсил се възползваше от отпуската си, за да ходи при Манон в Мексико, закъдето заминава няколко пъти. Тя обичаше тези паузи, отдалечени от всекидневната ѝ вселена, срещите с Манон и семейството ѝ в хубавата им къща в Койоакан, живописта на Фрида Кало и на Диего Ривера.

След три години, прекарани в Мексико, малко след раждането на втората ѝ дъщеря, Манон се завърна в Париж.

Моите деца и по-късно децата на Манон наричаха Люсил по нейна молба *баба Люсил*. Така нещата бяха ясни. Люсил бранеше статуса си — за нея той представляваше истинска победа. Бе издържала дотам.

Посещенията на децата ми у баба им бяха подчинени на неизменен ритуал, за който са съхранили, освен за палачинките и неизбежните разходки в парка „Ла Вийет“, съвсем ясен спомен. Всеки път, когато ги приемаше в дома си, Люсил ги оставяше да сготвят изобретен от тях гювеч, за който им бе разрешено да ползват всякакъв намерен в кухнята ѝ продукт и който тя се задължаваше да опита, каквото и да се случи.

Така Люсил поглъщаше под насмешливия поглед на дъщеря ми и на сина ми възможно най-гадни буламачи от подправки, шоколад, брашно, конфитюр, соев сос, кока-кола, провансалски треви, концентрирано мляко, зехтин и какво ли не още.

Люсил беше неспокойна и свръхгрижовна баба и изпитваше за внуците си страхове, каквито не бе изпитвала за нас. Не ги оставяше да се отдалечават от нея на една крачка, настояваше да ги държи за ръка, когато пресичат улицата (дори когато доста пораснаха), не оставяше отворен прозорец в тяхно присъствие и си прекарваше времето в измисляне на всякакви ужасии, които биха могли да им се случат (представяше си например как течението ще събори някой предмет, който, падайки, ще повлече друг, който от своя страна ще падне върху... и т.н.).

Спомням си часовете, които прекарвахме оставени без надзор, далеч от погледа ѝ.

Веднъж, когато имах среща с Люсил в една сладкарница, тя сподели с мен ужасните си беспокойства за децата ми. От известно време виждаше педофили навсякъде и смяташе за подозрителен всеки надхвърлил петнайсет години мъж от близкото и далечното ѝ обкръжение. Тревогите ѝ ме потискаха и се боях да не потискат и децата ми. Спорът ни бързо се разгоря, Люсил бе напрегната и агресивна и аз избухнах. Не си спомням какво точно казах, нещо в смисъл, че тя пренася върху децата страховете, които е било по-добре да има за нас с Манон. Люсил внезапно скочи и с гръм и тръсък обърна върху коленете ми масата, на която обядвахме. В елитното кафене на улица „Оберкампф“, под трийсетина смяяни погледа, аз се взирах в пилето с пържени картофи и салатата, разпилени по панталона ми. Люсил бе изчезнала. С достойнство вдигнах масата, събрах картофите един по един, оставил една банкнота и излязох, без да се обърна.

Никога не споменахме тази случка. С времето и двете се бяхме научили да се караме и да не се обръщаме назад.

Люсил обичаше авеню „Жан Жорес“, магазините „Фабио Люси“ и „Семпа“, в които имаше всякакви дрехи и аксесоари със спорни качества и вкус. Прекарваше в тях часове, като обикаляше претрупаните рафтове в търсене на червило, чорапогащици, фланелки, сutiени, чанта, обувки, които да ѝ се сторят неоспорими. Люсил плячкосваше магазините с намаление и разпродажбите, където откриваше всякакви сравнително полезни и декоративни предмети. С годините бе развила вкус към евтиното, към кича и дребните украшения.

Обичаше вехтошарниците, битпазарите, откъдето изравяше за внуците си невероятни предмети (дребни украшения, кутийки, шнолки, гривнички, джобни ножчета, моливодържатели, коледни играчки...), колкото причудливи, толкова и безполезни, които им подаряваше с победоносно изражение при всяко от посещенията им.

Когато си спомням тези няколко години след завръщането на Манон, ми се струва, че за Люсил те съответстват на спокоен период, на време на умиротворение, когато нещата най-после като че ли са заели местата си, на затишье пред буря. За това свидетелстват няколкото снимки, направени от сестра ми на последните рождения дни на Люсил — усмивката ѝ, гордият ѝ вид, свещите, които духа пред всички нас.

В навечерието на шейсетата си годишнина Люсил направи необходимите постъпки, за да отложи пенсионирането си и да продължи да работи в болницата. Нямаше достатъчно стаж, за да получи пълна пенсия, харесваше работата си и се боеше от бездействието.

Малко след като получи утвърдителен отговор, Люсил, която се оплакваше от болка в рамото, се консултира с личната си лекарка. Тя я посъветва да си направи снимка на белите дробове.

Рентгенът показва петно на десния бял дроб. Предписаха ѝ допълнителни изследвания.

Люсил ми се обади една вечер и ми заяви с категоричен и трескав тон, както само тя умееше, че има рак. Тогава още нямаше окончателни резултати, затова се опитах да я успокоя. Да изчака, може да не е нищо сериозно, да не драматизира, за кога е скенерът?

Спомням си много добре, че завърших разговора с оптимистичен тон, затворих и си казах: тя има рак и го знае.

Предишното лято Люсил неведнъж се беше оплаквала от необичайна умора. През един уикенд в Пиермон с нея, Манон и децата ни (в отсъствието на Лиан, която охотно напускаше къщата си през лятото) отда дохме изтощението ѝ на работата ѝ, на пътуването, на безсънието ѝ, на шумния ѝ апартамент, на парижкия ритъм, дори на отвращението ѝ от домакинската работа. После Люсил отиде на почивка с Манон за една седмица и успя да се посъзвземе.

След допълнителните изследвания интуицията на Люсил се потвърди.

Помоли ни на първо време да не говорим за това и премина през всички необходими прегледи. Отначало щеше да се подложи на операция, за да премахнат тумора (който изглеждаше разположен на сравнително удобно място), следваща химиотерапия, после лъчетерапия.

Люсил изчака до последния момент, преди да уведоми семейството си.

Оплака ни се от реакцията на Лиан, която според нея не ѝ обърнала особено внимание. На Лиан не ѝ пукало, никога не ѝ било пукало.

В деня на постъпването ѝ в института „Монсури“ обядвахме заедно в кафене в 14-ти район, на две крачки от апартамента на улица „Огюст Лансон“ (където бяхме живели с нея и Габриел), на две крачки от парка „Монсури“, където ни разхождаше като малки, на две крачки от апартамента на Беренис, на две крачки от болницата „Сент Ан“.

Всички тези години шеметно се явиха пред очите ми, разстлани върху хартиената покривка, без да мога да ги свържа една с друга, докато Люсил седеше срещу мен напрегната и се опитваше да се държи нормално. Бе спряла да пуши, бъдещето ѝ се свеждаше до лечения, цикли, лъчи, катетри, опитваше се все пак да говори за друго, зададе ми няколко въпроса за излизането на книгата ми и за работата ми в службата, където преминавах през труден период.

Оперираха я една понеделнишка сутрин. Не беше разрешено да влизаме в реанимацията, предупредиха ни, че трябва да изчакаме до другия ден. Можахме все пак след излизането ѝ от операционната да получим новини по телефона. Операцията бе минала добре, макар че се наложило да ѝ премахнат две оплетени в метастази ребра.

На другия ден излязох от работа възможно най-рано, за да отида да видя Люсил. Цялата в дренажи и тръбички, тя току-що бе прехвърлена в отделението и се опитваше да се събуди въпреки големите дози морфин, които потискаха болките ѝ. Успя да произнесе няколко думи.

Дни наред с Манон се редувахме да стоим при нея.

На четвъртия или петия ден от операцията заварих Люсил седнала в леглото си, много разстроена и възбудена. Едва бях влязла в стаята и тя ме хвана за ръката и ме замоли да я измъкна оттам. Обясни

ми объркано, че била жертва на наказателни мерки от страна на лекуващия екип, даваше за доказателство телевизора, който бил настроен така, че да може да гледа само един канал, шести, който ненавиждаше, както добре знаех, и по който по цял ден вървели предавания кое от кое по-тъло, на всичкото отгоре предназначени да ѝ навредят. Трябвало да ѝ повярвам и да се организирам с Манон, с която била говорила по телефона сутринта, за да я изкараме оттам в най-скоро време.

В състоянието на физическа слабост, в което се намираше, паниката ѝ ме потресе. Веднага разбрах какво ставаше.

Намерих една сестра, която със звучна въздишка и още преди да съм ѝ задала въпроса, който ме тревожеше, ме уведоми, че Люсил е трудна пациентка. Беше съвършено логично. Указанията за възстановяване на медикаментозното лечение, прекратено за операцията поради респираторната недостатъчност, която можеше да предизвика, се бяха изгубили някъде по пътя. Люсил получаваше високи дози морфин без никакво лекарство за баланс.

Размених няколко сухи реплики със сестрата, която обеща да говори с лекаря. Всичко се оправи веднага щом Люсил спря морфина и започна да си взима лекарствата.

Петнайсет дни по-късно Люсил излезе от института, откъдето я взех с такси и я заведох директно у Манон.

Манон се беше организирала да приеме Люсил, докато се възстанови. Аз не бях предложила да я взема вкъщи не толкова поради липса на място, колкото защото бях неспособна да я гледам. Болна или не, не бих могла да понеса Люсил повече от няколко дни. Възхищавах се от сестра ми, че можеше да го прави.

Знам колко благодарна ѝ бе Люсил.

Когато се раздвижи и събра достатъчно сили, Люсил се върна в малкия си апартамент с цветята, които редовно бях поливала през отсъствието ѝ.

Една неделя следобед Люсил дойде вкъщи в часа, който си бяхме определили да пием чай, и ми заяви без всякакво предисловие — призна, че е направила същото с Манон предишния ден, — че няма намерение да продължава. Размислила била, операцията била необходима, тумора вече го нямало, но отказвала да се подложи на химиотерапия.

Не мога да кажа какво точно стана в главата ми в този момент, какво късо съединение с изключителна мощност, като се има предвид моята сдържаност, но аз избухнах в сълзи и се разкрештях на Люсил, че няма право да върши това. Паниката и яростта ми я стреснаха. Отчаянието ми я разколеба. Успях да я убедя да се срещне още веднъж в мое присъствие с онколога (с когото се бе виждала, но, както ми призна, без да го уведоми за решението си), за да чуем какви ще са последствията от решението й. Исках да е напълно информирана и после щях да уважа желанието ѝ, ако не го промени.

Люсил прие.

Няколко дни по-късно я придружих в „Сен Луи“, където лекарят, който какво ли не бе виждал, успя да я убеди окончателно.

Няма да се спирам на месеците на химиотерапията. Днес всеки от нас е близък с някой, който е изпитвал на гърба си изключителната агресия на рака и на лечението му.

Люсил не оплешивя, наддаде, прекара часове в леглото си, смазана от умора, поду се от кортизона. После продължи с лъчетерапията, която ѝ изгори кожата.

През всичкото това време с Манон бяхме до нея всяка по своя начин. Аз лично се сближих повече с Люсил, по-често ѝ телефонирах, по-често ходех да я виждам.

През всичкото това време така и не можах да притисна Люсил до себе си, нито веднъж, нито дори да я прегърна през рамо, нито дори да поставя ръка върху нейната. Люсил беше вдървена, неуловима, държеше се на разстояние, загърната в мъката си. Като не се смятат

бързите целувки за добър ден и довиждане, които претупвахме, държането на Люсил отдавна не позволяваше никакъв физически контакт.

Не знам точно в кой момент разбрахме, че Лиан има рак на панкреаса и че ѝ остават няколко месеца живот.

След година лечение Люсил беше обезкървена и изтощена. Поради дългите ѝ болнични не продължиха отлагането на пенсионирането ѝ и трябваше да подаде документите си. За нея това беше шок, тя се надяваше след време да се върне на работа.

Люсил потърси в интернет статистически данни за рецидивите при нейния вид рак. Само 25% от пациентите оцеляваха пет години. Опитах се да я убедя, че няма никакъв смисъл да се занимава с това и я накарах да ми обещае, че няма да го прави.

Три месеца след края на лечението Люсил за първи път отиде на контролен преглед. Приятелката ѝ Мари я придружи в кабинета по онкология. Вече можеше да си отдъхне, резултатите бяха добри.

Люсил прекара много дни в опити да събере необходимите документи за изчисляването на пенсията ѝ. Няколко години беше работила на черно у производителя на кожени чанти, някои документи ѝ се губеха. Фотокопията, разкарването, контактите с осигурителната каса ѝ се сториха непреодолими.

Беше изтощена, боляха я ръцете, раменете, гърбът, всеки ден пиеше все по-силни лекарства заради болките, ръцете и краката ѝ отново бяха започнали да треперят.

Лечението на рака бе приключило, оставаше болката, за която се предполагаше, че ще отшуми с времето. Люсил трябваше да ходи на контролен преглед през три месеца.

Разтревожена от треперенето, Люсил предположи, че може да има паркинсон. Поиска да си направи изследвания, резултатите се оказаха отрицателни.

Поднови разходките си из Париж, включи се като доброволка в асоциация по ограмотяване, записа се в програма за разкрасяване в болницата, предложена от производител на козметика. Задъхана, уморена, потисната, Люсил се опитваше да си измисли нов живот.

Една сряда на обед, когато бях на масата с децата ми, телефонът иззвъня.

— Майка ми умря — обяви Люсил с грубост, която отдавна бях идентифицирала като елемент от защитната ѝ система.

След което Люсил, която не плачеше, заплака.

Искала веднага да замине за Пиермон, не успяvalа да си събере багажа, била толкова уморена, нямала сили.

Казах ѝ, че ще дойда, обадих се на бащата на децата ми, за да го помоля да ги вземе, той прие и аз тръгнах. Заварих Люсил объркана и

безпомощна.

Жюстин и Виолет бяха в Пиермон от няколко седмици, те придружиха Лиан до края ѝ, позволиха ѝ да умре в къщата си, каквото беше и нейното желание.

Люсил им телефонира пред мен, по протестите ѝ разбрах, че я молят да дойде по-късно, на другия или на по-другия ден. Люсил затвори и отново рухна.

Отидох в кухнята и веднага се обадих на сестрите на майка ми, не си спомням коя от двете ми обясни, че щели да вземат Том от центъра му и да го заведат на ресторант, за да му съобщят новината. Това им усложнявало нещата, не бил сега моментът да идва и Люсил. Казах ѝ: нямате право да вършите това.

Помогнах на Люсил да си събере багажа, тя имаше болки, задъхващие се, неспособна бе и на най-малката инициатива. Обадих се на справки да проверя кога тръгва влакът за Пиермон, после се обадих в Пиермон да съобщя кога пристига. Мисля, че взехме такси до Лионската гара. Беше твърде късно да купуваме билет, настаних Люсил и сака ѝ във влака, потърсих пари да ѝ дам, но се оказа, че нямам, излязох от вагона и я оставих — смъртнобледа и трепереща.

Опелото на Лиан беше в началото на декември, църквата беше ледена. Прочетох текста, който бях написала за баба ми, не бях единствената, текстовете се сливаха в единен порив на обич, отдаваха дължимото на нейната жизненост, на радостта ѝ от живота, с едни и същи думи говореха за сълнчевия спомен, за светлата и ярка следа, които оставаха след нея. Семейството, приятелите, съседите — всички бяха там.

Като се върнахме в къщата в Пиермон, Люсил едва се докосна до храната, приготвена от сестрите ѝ, след което се скри в стаята на Том.

Спомням си, че след доста време осъзнах отсъствието ѝ и се качих да я видя. Лежеше на леглото, беше изключително бледа, восъчнобледа, почти прозрачна. Сърдех ѝ се, че не е с нас, че се изолира, че не споделя скръбта ни, разменихме няколко реплики, проявих раздразнителност, споменът за която ме преследва с месеци.

Не видях болката ѝ, не видях потреса ѝ, рязко затворих вратата след себе си.

Останах долу, в наситената с емоции и напрежение обстановка, каквато често настъпва след погребение, смях се, говорих, припомнях си, видях се с този-онзи, любувах се на снимките на децата или внуките им, ядох киш и кекс, пих вино.

Дълго след това ме преследваше мисълта, че не съм била, където трябва.

Като се върнахме в Париж, Люсил си счупи крака. Ей така, слизайки от тротоара. Видя в това доказателство, че тялото ѝ я напуска, разпада се.

Няколко пъти ходих да я видя, спомням си, че ѝ купих ортопедическа обувка, с която да може да се движи.

Манон също дойде, ходеше на пазар, списъкът на Люсил съдържаше само сладкиши, компоти, сладки неща, Манон ѝ предложи да я вземе в дома си да си почине няколко седмици, Люсил отказа.

Бях заета, имах различни срещи, свързани с книгата ми, течаха последните седмици от предупреждението ми за уволнение (мотивирано от неодобрението ми на стратегическите насоки в развитието на предприятието, в което работех), бях започнала да си подреждам бюрото и да предавам досиетата си.

В началото на месец януари напуснах работа със смесени чувства на беспокойство и облекчение.

В средата на януари Люсил ни покани в дома си с Манон и децата ни — беше сряда, мисля — за нещо като малка Коледа, каквато бяхме свикнали да празнуваме със закъснение. (Аз лично се бях отказала от паметните Коледи в Пиермон и от всякакви семейни Коледи.) Люсил бе поканила и Сандра, приятелката ми от детството в Йер, както и семейството ѝ. Разменихме си подаръци, децата бяха доволни, прекарахме весел и тъжен следобед, не си dadoх сметка, че Люсил се сбогува с нас, нищо не забелязах, само умората ѝ.

На моменти Люсил ми изглеждаше превъзбудена, питах се дали си взема лекарствата, дали не наближава поредният рецидив.

Манон отново ѝ се обади да я покани да отиде при нея за няколко седмици, Люсил каза, че ще види.

Следващата неделя Люсил ми предложи да я придружа на битака в Сент Уен, вече по-лесно се придвижваше, бях ѝ казала, че търся стари реклами емайлирани плохи за един приятел, тя мислеше, че там мога да намеря. Бях уморена и обсебена от любовна връзка, която не вървеше. Отказах ѝ.

В петък, на 25 януари 2008 година, Люсил ми се обади по телефона, тъкмо щях да излизам, опрях се на ръба на мивката в кухнята, до прозореца, и поговорихме за едно друго. Люсил се чувстваше по-добре, готвеше се да отиде за празниците при приятелката си Мари и да се върне в неделя вечер. Мислех, че това е добре, че влиза в релси, тонът ѝ беше весел, някак освободен, в гласа ѝ се долавяше необичайна лекота, висока, отворена нотка. Отнесох се към това обаждане като към всяко друго, без да виждам нещо особено в него, просто си бяхме казали здрави. Люсил затвори насред изречението, в телефонните ни разговори винаги имаше нещо несвързано, нелепо, което мисля, че се дължеше на нея, на вътрешния ѝ хаос. Люсил открай време зачекваше някоя тема без видима причина и слагаше край на разговора припряно — тогава предполагах, че е казала най-важното.

Обади ми се през този петък сутринта за последен път и го знаеше.

През уикенда не мислих за нея, впрочем вече не знам какво съм правила, тези дни се изпълзват от спомена ми като някаква ненужно, празно време, време на несвяст. В понеделник също не ѝ се обадих, работих по романа, който пишех в момента.

Във вторник се обадих у Люсил към четиричайсет часа и ѝ оставих съобщение на телефонния секретар. Отново звъннах вечерта, пак я нямаше, опитах на мобилния, не вдигна. По-късно се свързах с Манон, може би Люсил бе останала да спи в дома ѝ, както правеше,

когато гледаше момичетата ѝ. Не и този път. Манон също нямаше вест от нея от петък, когато Люсил ѝ казала, че заминава за края на седмицата. Оттогава — нищо. Люсил имаше навик да ни уведомява къде ходи, сигурно за да не се тревожим или за да маркира траекторията си. Вечерта няколко пъти се опитвах да се свържа с нея, измислях хиляди обяснения за мълчанието ѝ, нито едно не ме задоволяваше. На другия ден Манон ми се обади в шест и половина, не беше спала цяла нощ, обаждала се на всеки час, и на двета телефона, бе сигурна, че става нещо, налагаше се да отидем да видим.

Беше сряда сутринта, взех душ и се облякох, оставих сина си пред телевизора, казах му, че баба Люсил не вдига телефона и че ще отида до нея да видя всичко ли е наред. Тъй като поливах цветята ѝ, когато отсъстваше, отдавна имах ключ от апартамента ѝ.

В метрото си помислих, че е рано и че съм сама, точно така си казах: майка ти не отговаря на телефона и ти отиваш там сама. Помислих си, че Люсил е изпаднала в криза, че ще я заваря, както сестра ми я беше заварила преди няколко години, в състояние на превъзбуда, че ще трябва да я убеждаваме да влезе в болница, че тя може би няма да иска и ще се наложи да викаме пожарникарите. Помислих си, че зрелостта не ме предпазва от болката, че в зряла възраст не е по-лесно от преди, когато бяхме деца, че може да сме пораснали и да вървим по собствения си път и да сме изградили живота си и семейството си, това не променя нещата, защото оттам, от нея сме дошли и мъката ѝ никога няма да ни бъде чужда.

Преди да тръгна, изпратих един последен, менторски есемес: майче, стига вече, с Манон се беспокоим, идвам у вас.

Като слязох от метрото, поех по „Санд де Доре“, тясната уличка, която се изкачва към дома ѝ, прекосих площада, въздухът беше влажен, небето — безцветно.

Позвъних, изчаках, преди да пъхна ключа в ключалката. Веднага я видях, вратата на спалнята ѝ бе отворена, лежеше в леглото си с гръб към мен. Повиках я в тишината, мамо, мамо, постоях няколко секунди в очакване на отговор, после тръгнах по коридора, казах си, че спи,

събрах всичките си сили, за да си кажа, че спи, влязох в спалнята, завесите бяха спуснати, радиото работеше, това беше признак на живот, някъде имаше живот, тя често си лягаше така, с ухо до транзистора, приближих се, приклекнах, разтърсих я лекичко, после по-силно, повтарях мамо, мамо.

Мисълта не стигаше до съзнанието ми, беше неприемлива, невъзможна, и дума не можеше да става, не — и точка по въпроса.

Люсил лежеше настрани, със свити върху завивката ръце, поисках да я обърна, но тялото ѝ бе вдървено, поисках да изгася радиото, беше както винаги на „Франс Ентер“, не улучих копчето, ръцете ми започваха да треперят, обхващащаше ме постепенна и тиха паника, изправих се, отидох до прозореца, дръпнах завесите, свалих си пуловера и шала, поставих ги на стола, оставил си чантата си до бюрото, времето бе замряло, бе спряло, изчакваше нещата да се променят, да поемат отново по нормалния си път, приемливия път, изчакваше да се събудя, но нищо не се промени, не се върна обратно, отново се приближих, коленичих на леглото и се наведох над нея, за да я видя, на светлината на деня ръцете ѝ бяха сини, сякаш изцапани с боя, между пръстите ѝ, върху ставите, нощно синя боя, казах високо: какво е направила, какво е направила, помислих, че е рисувала с ръцете си.

Думите бяха там, какво е направила, но не можех да разбера смисъла им, не исках, не, и точка по въпроса, и дума не можеше да става, невъзможно, немислимо, не беше вярно, не се случваше в действителност, не можеше да бъде това, което изживявах, не можеше да свърши така.

Тогава видях лицето ѝ — подуто, и то синьо, по-бледо синьо, и следата от мухъл на бузата ѝ, горе, до окото, на няколко сантиметра, кръг, покрит с много фини бели косми, като на забравено в хладилника сирене.

Изправих се рязко, в коридора писъкът излезе от тялото ми, грапав, мощен, писък на ужас.

Върнах се в спалнята, грабнах телефона до леглото ѝ, тогава усетих миризмата — тръпчива, противна, отворих прозореца, усетих, че краката ми отмаляват, че затъват в паркета, изоставят ме, облегнах

се на стола, залитнах, успях да се завъртя, за да седна. Трябаше да изляза оттук, да избягам от миризмата, да избягам с пълна скорост, но краката ми не откликваха, бях като закована на стола, не знам колко време останах така, стенех, ръцете ми трепереха, опитвах се да се успокоя, казах си, че трябва да се успокоя, че трябва да направя нещо, да извикам някого, тогава видях на бюрото ѝ пакета с подаръците, които ни бе оставила, и писмото. Не мисля, че го прочетох в онзи момент, взех го в треперещите си ръце, исках да се махна оттам, но не можех. Успях да набера номера на спешната помощ, попаднах на музика, изчаках да ми се обадят, казах, че майка ми е мъртва, че майка ми е тук от пет дни, не ме оставяйте сама. Свързаха ме с лекар, обясниха ми какъв е редът, мисля, че тогава ми звънна Манон на мобилния, за да разбере какво става, видях името ѝ на еcranчето и поисках да откажа разговора, но не натиснах правилното копче, Манон чу края на разговора ми с лекаря, преди да успея да затворя. Веднага ѝ се обадих, Манон бе разбрала, Манон викаше не, не, не, не е възможно, помислих, че е сряда и че тя е с дъщерите си, че дъщерите ѝ я чуват как пиши, не знам вече какво казах, опитах се да обясня, писмото, Люсил в леглото си, лекарствата, плаче, треперех, казах на Манон, че я обичам, тя не ме чу, накара ме да повторя, попита ме къде съм, каза ми махай се оттам, махай се оттам.

С гласа ѝ по телефона успях да изляза от стаята, гласът на Манон ме отведе в кухнята.

Прочетох писмото на Люсил до Манон, писмо, изпълнено с обич и изтощение.

Обадих се на бащата на децата ми с изтънял и задъхан глас, за да го помоля да отиде вкъщи и да вземе сина ни.

После ми се обади Манон да ми каже, че идва.

После дойде полицията, бяха петима, шефът затвори вратата на Люсил.

После дойде Манон с Антоан.

Настанихме се в хола, аз седнах в сламения фотьойл, Манон седна на канапето и каза: бих искала да я прегърна. Видях лицето на

Манон, беше опустошено.

На лицето на Манон видях какво точно преживяваме и че смъртта е непоправима.

После изнесоха тялото на Люсил, увito в завивката, беше се изпразнило от кръвта си.

После с Манон отидохме да дадем показания в полицейското управление.

Трябаше да съобщим на Виолет, Жюстин, Бартелеми. Лисбет пътуваща някъде, оставихме ѝ съобщение.

Трябаше да поискаме доклада от аутопсията и да изчакаме разрешението за погребение. Да приемем дванайсет дни да държат Люсил затворена в хладилна камера в Института по съдебна медицина.

През цялото това време не можех да седна, искам да кажа да седна, без да не правя нищо, без да съм принудена да седя, стоях права, за да устоя на пристъпите на ужас, да източа адреналина, да се преборя с образа, да го държа на разстояние.

В деня на погребението Тад и Сандра, приятелките ми от детските години, дойдоха от далечните си градове, за да ни помогнат да организираме нещата, дойде и Мелани, милата ми отколешна приятелка. Отидохме в супера, купихме рози, подготвихме бюфета за след церемонията. След това обядвахме с Жюстин, Виолет и Том в едно кафене близо до „Пер Лашез“. За по-малко от два месеца бяхме изгубили Лиан и Люсил, и този път пак ми се стори, че е прекалено много.

Беше студен и слънчев февруарски ден, безкрайно красив и тъжен, небето бе ясно.

До крематориума дойдоха да ни изкажат съболезнования хора от всички времена на миналото, сами или на групи, аз, както винаги, исках да се държа изправена, просто да се държа, но с прииждащите хора ми ставаше все по-трудно, налагаше се да поемам дълбоко въздух, после да го задържам за няколко секунди преди да го изпусна. С вълнение видях да се приближава бащата на децата ми, с когото тогава имахме много сложни отношения, после дойдоха родителите му, видях приятелите на Люсил, видях колегите ѝ от „Ависен“ и „Ларибоазиер“, видях моите приятели, приятелите на Манон, видях братовчеди, братовчедки, чичовци и лели, видях издателката си, видях Бартелеми, Мари-Ноел, Камий и съпруга ѝ, видях Гаспар, малкия ми обожаван брат, видях Форест и Небо, после до мен се приближи баща ми и рухнах.

Люсил бе оставила в апартамента си някои указания — кое да подарим, кое да върнем. Стиховете на Рембо, издадени в „Плейад“, бяха предназначени за Антоан, съпруга на Манон.

В джобното издание на „Малки поеми в проза“ върху „Покана за пътешествие“ имаше самозалепващо се листче. Мисля, че Люсил обичаше поезията на Бодлер повече от всичко.

Прочетох пред петдесетината разстроени лица този текст, който толкова ѝ прилича:

„Познаваш ли тази трескава болест, която ни сграбчва в нашата ледена нищета, тази носталгия по непознати страни, тази тревога на любопитството? Има една страна, която на тебе прилича, където всичко е дивно, богато, спокойно и благородно, където въображението е сътворило и украсило Китай на Запада, където животът е сладко ухание, където щастието е сгодено за тишината. Там иди, за да живееш, там иди, за да умреш! [1]“

Малкият свят на Люсил стоеше пред мен, цял един живот от смесени времена и светове, и нищо друго нямаше значение, нито пораженията, нито мъката, нито съжаленията.

В коридора, който водеше навън, в момента, когато прекосявах прага, аз се обърнах, с нелепия жест на домакиня, да видя дали всички са си тръгнали, дали не сме оставили след себе си някого. Тогава видях лицето на Небо, изкривено от риданията. Небо плачеше, без да се крие.

Навън баща ми си спомни, че е забравил чантата си с всички документи в таксито, което го бе откарало до крематориума. Чрез това върховно погрешно действие^[2] Габриел бе дошъл на погребението освободен от самия себе си, лишен от самоличност.

[1] Там иди, за да живееш, там иди, за да умреш! — Изд. „Нов златорог“, 1998. Превод Кирил Кадийски. — Б.пр. ↑

[2] Върховно погрешно действие — Термин, въведен от Фройд. Означава действие, прикриващо несъзнавано желание. Напр.: забравяне, грешка на езика и пр. — Б.пр. ↑

Люсил бе оставила за децата ни десетина дребни подаръка с етикети с имената им. Писмото бе пъхнала в сив картонен плик, в който имаше и два пакета, за Манон и мен, всеки съдържащ кристален пандантив във формата на сърце, закачен на платнена каишка.

„Скъпи мои момичета,

Ето че моментът дойде. На края на силите си съм, свършено е с мен. Това със скенерите добре, но човек трябва да слуша и тялото си. Никога на никого не съм говорила за всичките си страдания. Казвам едно на един, друго на друг, останалото на различни хора.

Много съм уморена. Жivotът ми е труден и може само да стане още по-непоносим.

Откакто взех решението, се чувствам спокойна, въпреки че се боя от преминаването.

Вие двете сте тези, които съм обичала най-много на света и за които съм правила всичко каквото мога, повярвайте.

Прегърнете прекрасните си деца.“

Люсил

„P.S.: По-добре е с верижка. Можете да смените цвета, но трябва да побързате да го направите преди края на разпродажбите, ако е необходимо, идете и двете, тъй като касовата бележка е само една.

Много добре знам, че ще ви е мъчно, но е неизбежно и предпочитам да умра, докато съм жива.“

Препрочитала съм това писмо десетки пъти. Все търсех някакъв знак, някаква подробност, послание отвъд посланието, нещо, което ми е убягнало. Четях и препрочитах съдържаността на Люсил, нейния свян, елегантния начин, по който умее да смесва прозата с болката, дребното с главното. Това писмо й прилича и днес знам до каква степен ни е предала и на двете способността да се вкопчваме в незначителното, тривиалното, в опита да се издигнем над мъглата.

В дните, след като намерихме тялото й, когато ужасът още не бе напуснал моето (ужасът бе в кръвта в ръцете в очите в неритмичното

биене на сърцето ми), си мислех, че Люсил не ме бе пощадила. Люсил знаеше, че ще се разтревожим, знаеше, че живея много по-близо до нея от Манон — която живее извън Париж, — знаеше, че имам ключ, че ще отида сама. И пряко волята ми тази констатация ми причиняваше болка.

Една сутрин, повече от петнайсет дни след смъртта ѝ, ми се обади портиерката на блока ѝ. Бе намерила писмо, написано от Люсил, което ѝ било върнато.

Писмото бе до мен и бе пуснато в деня на смъртта ѝ.

В това кратко послание, което е трябало да получава в понеделник, Люсил по свой начин ме предупреждаваше за смъртта си изпращаше ми чек за осем хиляди евро за разносите, надяваше се, че ще остане нещо, за да си купим подарък, уточняваше в послеслов, че е захранила сметката си, за да покрие всички режийни до края на месец март.

Ако бях получила това писмо, щях да имам избор — да отида у тях или да изпратя пожарникарите.

В объркането си, преди да премине към действие, Люсил бе сгрешила номера на улицата.

В продължение на седмици предъвках подробностите, думите, ситуацията, забележките, мълчанията, които би трябало да ме разтревожат, в продължение на седмици се опитвах да подредя по важност причините за самоубийството на Люсил, отчаянието, болестта, умората, смъртта на Лиан, бездействието, делира, после до една ги отхвърлях, в продължение на седмици подхващах всичко отначало, после на обратно, в продължение на седмици си поставях и поставях едни и същи въпроси и добавях нови: защо бе сложила край на живота си, когато изследванията ѝ бяха добри, защо не бе изчакала скенера, на който щеше да мине няколко дни по-късно, защо до края продължаваше да пуши по половин цигара, когато се чувствуваше зле, вместо да пропуши истински, след като е трябало да стигне дотам?

Защо?

Бях сигурна в едно: трябваше да съм с нея именно в моментите на празнота и изтощение след лечението. А точно тогава ме нямаше.

С Манон отидохме да се срещнем с психиатъра на Люсил, исках да получа обяснения. Според него въпросът не беше в това по какви причини бе избрала точно този момент, а как изобщо бе издържала толкова години. Каза ни, че тя често говорела за нас, че била горда, че сме основанието й да продължава да живее.

Ползвах картата й за метрото седмици наред със странно чувство на задоволство: в очите на железопътната администрация, която регистрираше пътуванията, Люсил вземаше метрото, обикаляше из Париж, продължаваше да съществува.

Всяка нощ виждах майка ми в леглото й, виждах русите й коси и черната й жилетка, обърнатото й към стената тяло, виждах ги, когато легнех настрани, в положението, в което я бях намерила, образът й се връщаше, спираше дъха ми, виждах сините й ръце, каната и чашата с вода, всяка нощ виждах Люсил на 25 януари, петък, увита в завивката си, сама в малкия си апартамент. Представях си дългите минути, предшествали безсъзнанието, без никой, който да я погали по косата, да й държи ръката, и плачеих тихо, със сълзи с вкус на детство, със сълзи, лишени от последно сбогом, въртях се в леглото, неспособна да заспя.

Снимките, писмата, рисунките, млечните зъби, подаръците, получени в деня на майките, книгите, дрехите, украшенията, книжата, вестниците, тетрадките, написаните на машина текстове — Люсил бе запазила всичко.

Когато най-после подредихме невероятната вехтошарница, каквато представляваше жилището й, организирахме ден на отворените врати, за да може всеки да си вземе предмет, бижу, украсение, което да му напомня за Люсил. Останалото щеше да отиде за благотворителност.

Сред всички тези хора дойдоха и децата ми, бяха доволни да видят за последен път зеленото убежище на Люсил, исках да си изберат за спомен по някоя от играчките в дървения сандък, в който тя ги бе пазила за тях.

Тръгнаха си с приятелката ми Мелани — тя откара с колата си кашоните, които не можех да пренеса с метрото. Минаха през дома й, за да оставят няколко в мазето й (при мен нямаше място), преди да донесат вкъщи снимките, растенията и някои нейни вещи, които исках да запазя.

Намерих ги във входа на блока ми, отворих багажника на колата. Върху саковете и кашоните се мъдреше изцапаната с пръст табела „Не гази тревата“, забита пред къщата на Люсил. По искане на децата ми Мелани, която не е от тези, които се подчиняват на всякакви забрани, я бе изтръгнала от земята.

Дъщеря ми ми обясни, сякаш това бе най-естественото нещо на света, че по този начин са отдали почит на баба си.

— Баба Люсил искаше да я махне, затова я взехме.

Няколко месеца след смъртта ѝ, когато трябваше да попълня имотната декларация на Люсил, открих, че месечният размер на пенсията ѝ, след като бе поискала преизчисление, беше шестстотин и петнайсет евро и петдесет.

Люсил плащаше двеста седемдесет и две евро наем, ясно е колко са ѝ оставали.

Тя би предпочела да умре, но не и да ни поиска каквото и да било, казах си, после помислих, че тя точно това бе направила, и се разплаках.

Често се сещам за това.

Когато изпразнихме апартамента на Люсил, запазих радиото, под чиито звуци бе заспала, малък транзистор, който ѝ бях подарила няколко години по-рано. Поколебах се, преди да го взема, дясната буза и ухото на Люсил бяха опрени в този транзистор, когато я намерих. В крайна сметка го почистих и го оставил в един ъгъл на хола ми, докато решавам какво да го правя.

Седмици наред апаратът на Люсил се включваше от само себе си, в различни часове. Отначало се стрясках, после си казвах, че Люсил ми прави знак, после безуспешно се опитвах да открия тайнствената функция, която включваше радиото.

Върху една тясна и ограничена зона, която заобикаляше копчетата, открих тънка кафява плака с неизвестен произход, евентуално остатък от храна. Учудих се, че не съм я отстранила при почистването с памук и спирт, и я изтрих.

Кафявата следа се завърна.

Чистих я десет пъти, двайсет пъти, кафявото петно се завръщаше, сякаш на това място се бе появило нещо невидимо за обикновеното око, което хващащо мухъл или се окисляващо.

Една сутрин в пристъп на паника изхвърлих транзистора.

Горе-долу по същото време ми дойде идеята да пиша за Люсил. Веднага я отхвърлих.

И след това идеята се завърна, също като петното.

Преди няколко месеца, когато бях започнала да пиша тази книга, синът ми се настани в хола да си подготви домашните, както често правеше. Трябваше да отговаря на въпроси за „Арлезианката“, един от разказите на Алфонс Доде, включени в „Писма от моята мелница“.

На страница деветдесет и девета от учебника по френски фигурираше следният въпрос: „Кои подробности показват, че майката на Жан е подозирала, че синът ѝ не се е излекувал от любовта си? Би ли могла тя все пак да предотврати самоубийството? Защо?“.

Синът ми поразмисли и старателно отговори на първия въпрос в тетрадката си. После високо, с категоричен и напълно спокоен тон, сякаш това нямаше нищо общо с нас, отговори бавно, докато пишеше: „Не. Нищо не може да предотврати едно самоубийство“.

Трябваше ли да напиша цяла книга, изпълнена с обич и чувство за вина, за да стигна до същото заключение?

Сред снимките на Люсил, които намерихме в дома ѝ, върху един черно-бял контактен лист имаше съвсем малка снимка на майка ми, направена на семейната маса във Версай или Пиермон. На същия лист се виждат Лиан, Жорж, Габриел, Лисбет и още някои други.

Люсил е в профил, носи черно поло, държи цигара в лявата си ръка, сякаш гледа към някого или към нещо, но най-вероятно нищо не гледа, усмивката ѝ е загадъчно мила.

Черното на Люсил е като черното на художника Пиер Сулаж. Черното на Люсил е отвъд черно, чиито проблясъци, чиято тайнствена светлина идват от другаде.

Днес вече не ровя, придържам се към писмото, оставено от Люсил. Приемам Люсил както тя харесваше да я приемат — буквально.

Тя знаеше и усещаше, че накрая болестта ще я отнесе, страдаше, беше уморена. Битките, които бе водила през целия си живот, не ѝ бяха оставили сила да проведе и тази.

Люсил почина на шейсет и една години, преди да се превърне във възрастна дама.

Люсил умря както желаеше — жива.

Днес вече съм в състояние да се възхитя на смелостта ѝ.

БЛАГОДАРНОСТИ

Заглавието на тази книга е взето от песента „Омелете се, Жозефин“, написана от Ален Башунг и Жан Фок, чиято мрачна и дръзка красота ме придружаваше през цялото време, докато пишех.

Благодаря на сестра ми, на братята и сестрите на майка ми, на сестрите на баща ми и на всички, които ми подариха доверието и времето си.

Издание:

Автор: Делфин дъо Виган

Заглавие: Силна е нощта

Преводач: Росица Ташева

Издател: Колибри

Година на издаване: 2013

ISBN: 9786191501571

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/2099>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.